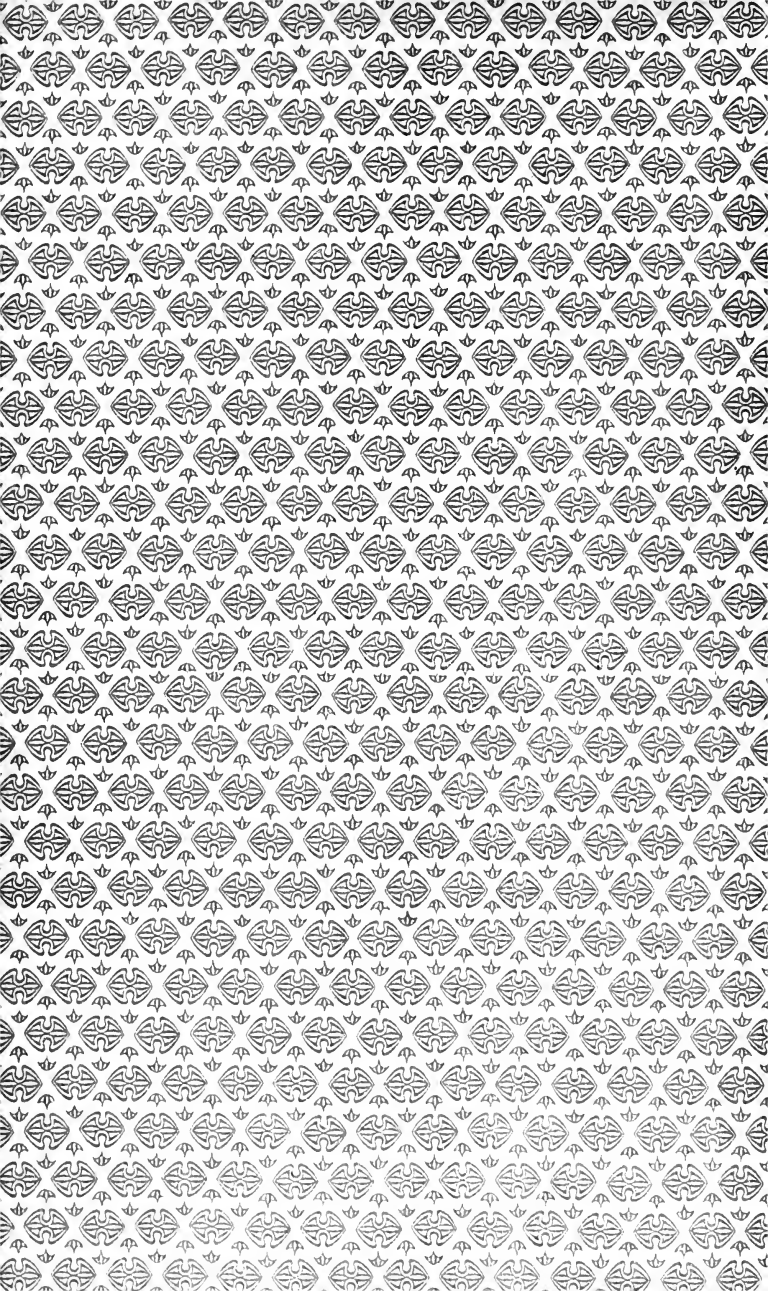
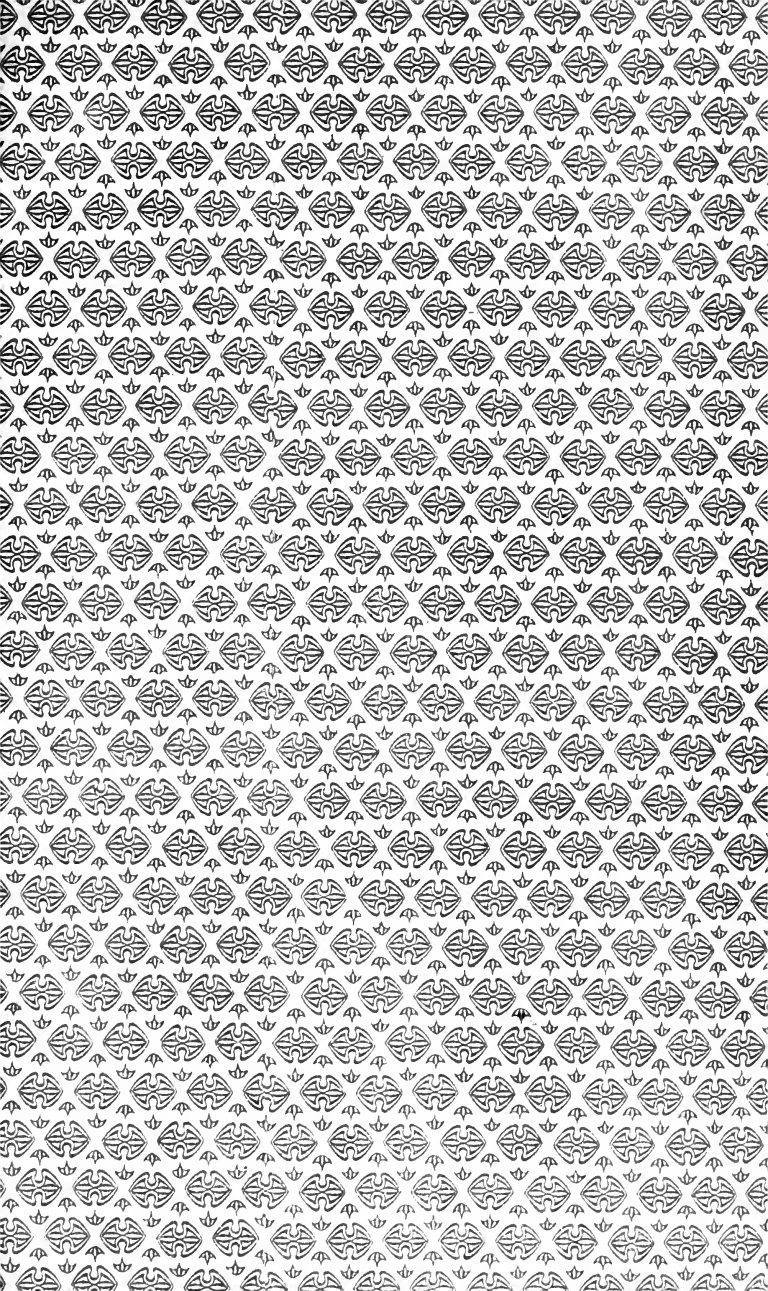

3 1761 04284 5354

UNIVERSITY
OF
TORONTO
LIBRARY

SCRIPTORES

RERUM GERMANICARUM

IN USUM SCHOLARUM

EX

MONUMENTIS GERMANIAE HISTORICIS

RECUSI.

ANNALES FULDENSES.

HANNOVERAE

IMPENSIS BIBLIOPOLII HAHNIANI

1891.

ANNALES FULDENSES

SIVE

ANNALES

REGNI FRANCORUM ORIENTALIS

AB

EINHARDO, RUODOLFO, MEGINHARDO FULDENSIBUS

SELIGENSTADI, FULDAE, MOGONTIACI CONSCRIPTI

CUM

CONTINUATIONIBUS RATISBONENSI ET ALTAHENSIBUS.

POST EDITIONEM

G. H. PERTZII

RECOGNOVIT

FRIDERICUS KURZE.

ACCEDUNT

ANNALES FULDENSES ANTIQUISSIMI.

HANNOVERAE

IMPENSIS BIBLIOPOLII HAHNIANI

1891.

67552
11/1/06

200

ESTABLISHED 1850
JAMES L. HARRIS
100 N. 3rd St.
St. Louis, Mo.

PRAEFATIO.

De Annalibus Fuldensibus, qui dicuntur, uberius exposui 'Neues Archiv' XVII, p. 83—158, cuius disputationis hic summam repetere satis habeo.

Dividebantur adhuc in partes quinque, quarum una finitur in a. 838. nota codicum Schlettstadensis, Harniensis, Monacensis marginibus adscripta Huc usque Einhardus, altera post a. 863. simili adnotatione eorundem codicum Huc usque Ruodolfus, tertia in a. 882. fine eorundem, quarta in a. 887. fine codicis Vindobonensis nr. 615, quinta iam ab a. 882. a quarta discedens fine ceterorum codicum ad a. 901. Ego ex tertia et quarta, quas eiusdem auctoris esse A. Rethfeld¹ demonstravit, unam feci, quintam autem, quae a prioribus multum differt² et Baiovariae tantum rationem habet, continuationum Baiovaricarum nomine signavi.

Primae partis auctorem, quem monachum Fuldensem ignotum quendam alii existimaverunt, neminem nisi Einhardum illum Karoli et Ludowici I. imperatorum familiarissimum fuisse equidem persuasum habeo. Nam ut omittam eum etiam a monacho Kirschgartensi in Chronico Wormatiensi (v. infra) Einhardum dici, Einhardum et Einhardum idem nomen esse nunc quidem inter omnes constat. Quod autem tam multa in hac Annalium parte inveniuntur ad Fuldam spectantia, quae longe maximam partem ex Annalibus Fuldensibus antiquissimis aliisque subsidiis Fuldensibus petita sunt, ea re nihil efficitur nisi hoc, auctorem monasterio illi propinquum fuisse: eo vero, quod

1) A. Rethfeld, 'Ueber den Ursprung des zweiten, dritten und vierten Theils der sogenannten Fuldischen Annalen', Halle 1886; cf. etiam a. 869. (p. 68) more Catilino, a. 875. (p. 85) more Iugurthino, a. 882. (p. 98) more Achabico. 2) Cum enim priorum partium auctores non solum Einhardi, sed etiam Taciti (cf. a. 852.) et Sallustii (a. 869. et 875.) scriptis studuisse et inde locutionem emendatam et Latinam percepisse constet (cf. Rethfeld l. l. p. 11 sq. et 23), quinta, quae dicebatur, stilo satis barbaro conscripta est, cuius exempla nonnulla attuli 'Neues Archiv' XVII, p. 152 sq.

STUDY

STUDY

STUDY

P R A E F A T I O.

De Annalibus Fuldensibus, qui dicuntur, uberius exposui 'Neues Archiv' XVII, p. 83—158, cuius disputationis hic summam repetere satis habeo.

Dividebantur adhuc in partes quinque, quarum una finitur in a. 838. nota codicum Schlettstadensis, Harniensis, Monacensis marginibus adscripta Huc usque Enhardus, altera post a. 863. simili adnotatione eorundem codicum Huc usque Ruodolfus, tertia in a. 882. fine eorundem, quarta in a. 887. fine codicis Vindobonensis nr. 615, quinta iam ab a. 882. a quarta discedens fine ceterorum codicum ad a. 901. Ego ex tertia et quarta, quas eiusdem auctoris esse A. Rethfeld¹ demonstravit, unam feci, quintam autem, quae a prioribus multum differt² et Baiovariae tantum rationem habet, continuationum Baiovaricarum nomine signavi.

Primae partis auctorem, quem monachum Fuldensem ignotum quendam alii existimaverunt, neminem nisi Einhardum illum Karoli et Ludowici I. imperatorum familiarissimum fuisse equidem persuasum habeo. Nam ut omittam eum etiam a monacho Kirschgartensi in Chronico Wormatiensi (v. infra) Einhardum dici, Enhardum et Einhardum idem nomen esse nunc quidem inter omnes constat. Quod autem tam multa in hac Annalium parte inveniuntur ad Fuldam spectantia, quae longe maximam partem ex Annalibus Fuldensibus antiquissimis aliisque subsidiis Fuldensibus petita sunt, ea re nihil efficitur nisi hoc, auctorem monasterio illi propinquum fuisse: eo vero, quod

1) A. Rethfeld, 'Ueber den Ursprung des zweiten, dritten und vierten Theils der sogenannten Fuldischen Annalen', Halle 1886; cf. etiam a. 869. (p. 68) more Catilino, a. 875. (p. 85) more Iugurthino, a. 882. (p. 98) more Achabico. 2) Cum enim priorum partium auctores non solum Einhardi, sed etiam Taciti (cf. a. 852.) et Sallustii (a. 869. et 875.) scriptis studuisse et inde locutionem emendatam et Latinam percepisse constet (cf. Rethfeld l. l. p. 11 sq. et 23), quinta, quae dicebatur, stilo satis barbaro conscripta est, cuius exempla nonnulla attuli 'Neues Archiv' XVII, p. 152 sq.

ad a. 828. de translatis reliquiis S. Marcellini mentio fit et a. 836. imperatorem in itinere ab urbe Frankfurt ad Aquense palatium facto ad sanctos Marcellinum et Petrum venisse memoriae proditur, haec in monasterio Seligenstadensi scripta esse probatur. Quae optime convenire apparet in Einhardum Fuldensis coenobii alumnum, Hrabani abbatis familiarem, abbatem Seligenstadensem.

Auctoribus usus est ab initio Annalibus Laurissensibus minoribus sive Chronico Laurissensi usque ad a. 804. et annalibus quibusdam originis Baiovaricae, qui non iam exstant, usque ad a. 796.; quos ex Fredegarii Continuationibus, Annalium Laureshamensium et Mosellanorum auctore communi (usque ad a. 785. aut 786.), Annalibus Laurissensibus (maioribus) usque ad a. 788., Libro pontificali, Willibaldi Vita Bonifatii, Pauli Gestis episcoporum Mettensium derivatos et Chronici Laurissensis, deperditi Annalium Mettensium fontis, Sithiensium, Fuldensium, Einhardi (qui falso dicuntur) Annalium, aliorum fundamentum fuisse probare studui. His deficientibus ab a. 797. Einhardus Annales Laurissenses sequitur, e quibus iam ab a. 771. nonnulla mutuatus est, eo videlicet exemplari amisso usus, ex quo codex Vindobonensis 612 (6 apud Pertzium) fluxit. Praeter hos tres ab a. 741. usque ad finem etiam Annalibus Sithiensibus usus videtur esse, sed non codice Sithiensi, a quo nomen acceperunt, usque ad a. 823. pertinente, sed archetypo amisso, quod haud scio an Blandinii ab ipso Einhardo conscriptum et etiam ultra illum annum continuatum fuerit. Nam non solum usque ad a. 827. praeter Annales Laurissenses eodem, quo usque ad a. 823., scripto minore uti, sed etiam ab a. 828. ea, quae cum Laurissensibus et Bertinianis congruunt, non ex ipsis illis, sed ex interpositis his brevioribus videtur hausisse. Accedunt subsidia minora Annales Fuldenses antiquissimi, Eigilis Vita Sturmi, Hrabani Denotatio dedicationis ecclesiae (Poetae lat. II, p. 205), fortasse Vita Stephani II. papae, denique ipsius Einhardi Vita Karoli et Translatio sanctorum Marcellini et Petri.

Ipsae scriptor horum tot auctorum excerptis perpauca addidit, fortasse quod nihil agebat, nisi ut monasteriolo suo annales quamvis breves daret, quibus quotannis, ut alibi fiebat, memoratu dignissima quaeque inscriberentur. Atque hoc quidem ei non contigit, siquidem annales ibi non ultra pascha anni 839. producti sunt¹, sed id auctoritate nominis eius factum videtur,

1) Monachus enim Kirschgartensis archetypum eius inspexisse videtur; cf. infra.

ut hi ipsi eligerentur, quibus rerum Ludowici regis scriptor annales suos orientalis regni maximos adnecteret.

Secundae partis auctor Ruodolfus ille Fuldensis coenobii presbyter et monachus fuit a. 865. Mart. 8. mortuus, quem etiam Vitae S. Liobae (SS. XV), libri de miraculis sanctorum in ecclesias Fuldenses translatorum (SS. XV) Translationisque S. Alexandri (SS. II) partis prioris auctorem novimus. In hanc igitur partem nomen Annalium Fuldensium vel optime quadrat, quoniam scriptor, etsi eum annis 847—859. plerumque Mogontiaci habitavisse probabile est, tamen et antea et postea atque etiam inter hos annos saepius Fuldae versatus esse et omnia fere ibi videtur scripsisse. Tamen haec pars ita non sui tantum monasterii res spectat, ut regii potius Franciae orientalis annales dicendi sint. Nam scriptor cum regni regisque negotia vel maxime curat, tum ipso rege familiariter usus et ab illo eisque, qui circa illum erant, de omnibus, quae gerebantur, certior factus partibus regis semper favet; atque etiam hortatu illius videtur opus suum suscepisse auspiciisque eius perfecisse.

Archetypum Rudolphi, cui Fuldae appendices quaedam ad annos 864. et 865. pertinentes adiunctae videntur esse, periit, neque exempla eius exstant; sed a. 897. in Althahense monasterium perlatum a librario Althahensis codicis primo cum codice Ratisbonensi amisso collatum est.

Tertiam operis partem a Meginhardo eodem, qui Translationem S. Alexandri a Rudolfo inceptam perfecit, Fuldensi monacho a. 888. mortuo, inde ab a. 869. Mogontiaci conscriptam esse Rethfeld l. l. comprobavit. Hanc scriptor, etsi forsitan ipse appendices illas Rudolphi libro adiecerit, tamen non eidem codici adiunxit, sed totum opus de integro scripsit, fortasse propterea quod a Liutberto archiepiscopo in metropolim vocatus librum monasterii illuc auferre non potuit. Quo in transcribendo cum in annis 856. et 863. pauca mutavit, tum epistulas in fine additas praetermisit¹ et appendices paene totas in novas formas redegit, sed rationem scribendi ita in omnibus servavit, ut secunda pars et tertia usque ad a. 882. paene unius operis speciem praebeant. Quamquam enim Meginhardus non tam regis quam archiepiscopi auspiciis videtur scripsisse, tamen,

1) Has epistulas in archetypo secundae partis fuisse et verba Scripturam autem utriusque partis quisquis curiosus scire voluerit, in nonnullis Germaniae locis poterit invenire ab auctore tertiae pro eis posita esse, eius rei V. Cl. Bresslau hoc quoque argumentum benigne mihi suppeditavit, quod in fine anni 876. simili modo dicitur: Cuius sacramenti textus theutonica lingua conscriptus in nonnullis locis habetur.

dum Liutbertus archicapellanus in aula regis summam rerum gerebat, utrumque pariter respicere potuit. Sed eadem re factum est, ut, simulatque ille munere suo privatus est, etiam annales statim regi favere desinerent. Propterea ab a. 882. ratio operis ita immutatur, ut anni 882—887. alius auctoris esse visi sint, praesertim cum etiam codices nonnulli hoc loco finiantur. Tamen et hanc partem Meginhardo assignandam esse veri simillimum est; qui Ludowico minore mortuo, fortasse ut opus suum novo domino Karolo imperatori mitteret, videtur alterum sibi exemplar confecisse. Qua in re iterum nonnulla atque maxime in ea, quam ipse scripserat, parte mutavit. Prioris recensiois, quae in a. 882. desinit, exemplum est codex Schlettstadensis, alterius, quam scriptor usque ad a. 887. continuavit, unum exemplar iam a. 882. translatum Ratisbonae videtur continuatum esse, aliud, quod unum etiam nunc exstat, est codex Vindobonensis nr. 615 signatus.

Continuationum Baiovaricarum prima Ratisbonae, ut diximus, exemplari secundae recensiois inde ab a. 882. adiuncta est. Quae quousque perducta sit, quoniam et ipse codex periit neque exempla eius servata sunt, nescimus. A. 897. autem Altahae, ut videtur, ex hoc et Rudolphi archetypo tunc Fulda illuc allato tertia conglutinata est recensio, quae duabus continuationibus brevissimis eiusdem generis aucta in ipso codice Altahensi ad nostra tempora durat.

Trium igitur recensiois exempla exstant, quarum singulae singulis codicibus nituntur, ex quibus ceteri omnes pendunt. Sunt enim hi codices:

1) codex Schlettstadensis nr. 11 ex bibliotheca Iohannis Fabri vicarii et presbyteri († 1470), saec. X. ineunte Wormatiae exaratus; quem V. Cl. H. Bresslau Argentorati mihi accuratissime contulit¹. Exit in anno 882. verbis extra civitatem facta; ad a. 838. margini adscriptum est Huc usque Enhardus, similiter in fine a. 863. Huc usque Ruodolfus.

Huius codicis inter a. 1464. et 1470. Wormatia ablatis exemplum quoddam ibi remansit, cuius haec duo sunt apographa:

1a) codex Havniensis inter Arne-Magnaeanos nr. 830, a. 1496. in monasterio Kirschgarten ex Wormatiensi transcriptus;

1) Cf. 'Neues Archiv' XVII, p. 85—87, ubi etiam exponitur, codicem non pro archetypo primae recensiois haberi posse; quibus argumentis idem vir humanissimus hoc addendum mihi permisit, quod ad a. 875. post verba Interea Hludowicus Italiae imperator (p. 84), ubi lacunam ab auctore relictam esse patet, in codice 1 nihil spatii intermissum est.

1b) *codex Monacensis latinus nr. 1226, a. 1540. a Dietrico Reysachero doctore Ingolstadensi Wormatiae exaratus; utrumque ipse in bibliotheca Sindiensi magna ex parte contuli.*

2) *codex Vindobonensis nr. 615 saec. XI., qui usque ad a. 887. pertinet, unum secundae recensione exemplum; quod quondam b. m. Pertz contulit, V. Cl. Herzberg-Fränkeli multis locis denuo examinavit.*

3) *cod. Lipsiensis, olim Altahensis, Frehero beneficio N. V. Marci Velseri praebitus, a Ioh. Fr. Christio professore ordinario Halensi, postea Lipsiensi, a. 1728. emptus et in 'Noctibus academicis' 1729, nr. 15. 29. 30 descriptus, sed post mortem illius († 1756) denuo oblivione obrutus, donec in bibliotheca Lipsiensi a Naumanno bibliothecario inventus est; qui in 'Serapei' tomo I. lectiones eius publici iuris fecit. Est fundamentum tertiae recensione, quam Altahensis quidam librarius ex archetypo Rudolphi et Ratisbonensi secundae recensione codice ab a. 882. usque ad a. 897. continuato videtur composuisse, adiunctis duorum auctorum additamentis, quae usque ad a. 901. pertinebant¹. Sed ex decem quaternionibus 33 folia perierunt, scilicet primum, quod vacuum manserat, quartus, sextus, septimus quaterniones integri (a. 850—860. 869—881), noni folia interiora quattuor (a. 894. 895) decimi quartum (a verbis ad socios in a. 900), quintum, sextum, octavum maxima ex parte vacua; clauditur igitur nunc in a. 900. mutilus, sed ultra a. 901. eum non pertinuisse codicibus ex eo derivatis demonstratur. Praeterea secundi quaternionis folia intima duo mature exciderunt, pro quibus alia (f. 11 et 12) iam saec. XI. inserta sunt ex aliquo secundae recensione codice translata².*

Ex Altahensi hi codices derivati sunt:

3a) *fragmenta Monacensia duorum foliorum saeculi X. sub filis codicis latini Monacensis nr. 15121 (Rebdorfiani) inventa, quae ad annos 820—845. pertinent; contulit b. m. G. Waitz;*

3b) *fragmenta Bernensia nr. 746 saec. XI., unius quaternionis folia duo extrema, quae ad annos 771—772. et 776. spectant; ipse Halae contuli;*

3c) *codex Vindobonensis nr. 451 saec. XI. (apud Pertziū 3), qui totum opus continet; praesto mihi erat comparatio Pertzii a. 1821. facta, quam V. Cl. Herzberg-Fränkeli pluribus locis complevit;*

1) *Duarum codicis paginarum (fol. 25 et 43') imagines W. Arndt exhibet 'Schrifttafeln' (ed. 2) p. 46.* 2) *Pertinent a verbis et patria pulsus in a. 808. (p. 17) usque ad verba deinde simili in a. 814. (p. 19); intra hoc spatium codicem 3* signavi.*

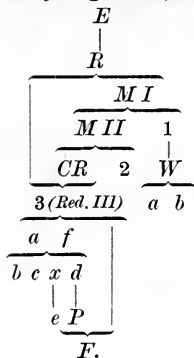
3d) *codex Vaticanus inter codices reginae Christinae nr. 633 saec. XI., qui desinit in verbis pasca Radesbone mansit in a. 883., ipse non mutilus, sed ex mutilo codice descriptus; contulerunt eum b. m. Heller et V. Cl. Holder-Egger.*

3e) *codex Bruxellensis nr. 7503—7518 saec. XII. exeuntis, idem, qui etiam Thietmari chronicon, sed manu multo recentiore exaratum continet. Finitur eisdem verbis quibus 3c in a. 901; eas partes, quae codici 3 desunt, V. Cl. E. Ouverleaux Bruxellis mihi contulit;*

3f) *codex Aventini archetypus, qui inter Annales Altahenses etiam Fuldenses continet ex ipso Altahensi codice transcriptos. Cf. de eo Annalium Altahensium editionem alteram p. VI. VII.*

Codices 3b—e ex uno exemplo codicis 3 fluxerunt antea scripto, quam folia 11 et 12 illius renovata sunt. Hoc nescio an codex 3a fuerit; quodsi is mutilus iam fuit, cum 3d ex eo transferebatur, necesse est codicem 3e, qui post illum exaratus est, ex alio quodam exemplari eius translatum esse ante 3d scripto. Aventini temporibus etiam nonus et decimus codicis Altahensis quaterniones mutili erant; quartus tamen, sextus septimusque etiam M. Frehero praesto fuerant, cuius editio hanc ob rem ad has lacunas explendas adhibenda est.

Omnium igitur codicum manu scriptorum et eorum, qui etiamnunc exstant, et eorum, qui perierunt, quot quidem investigari possint¹, stemma hoc est:

- E* = Einhardi archetypum (— 838).
R = Rudolphi archetypum (— 863)
 cum appendicibus (— 865).
M I = Recensio I. auctore Meginhardo
 (— 882).
M II = Recensio II. auctore Megin-
 hardo (— 887).
CR = Continuationis Ratisb. archet.
 (— 897).
W = codex Wormatiensis amissus.
P = Pithoei editio.
F = Freheri editio.

1) Alios fortasse quotlibet his interpositos fuisse minime nego.

Praeterea anni 857. partem incertum ex quo codice translata Pertzius in primo folio codicis cuiusdam Lipsiensis saec. XII. (repos. I, nr. 47) invenit et inde ad editionem suam adhibuit; item ex 'codice sancti Trudonis' J. G. Eckhart in Commentarii de rebus Franciae orientalis tomo II, p. 451 partem anni 856. excerpsit, sed (cf. p. 46) ita cum codice Vindobonensi 615 (2) congruentem, ut 'aut eundem codicem aut ab eo proximum fuisse' iampridem Pertz (SS. I, p. 342) suspicatus sit. Fortasse ille hunc codicem cum altero Vindobonensi (3c) confudit, qui propter annum 738. sancti Trudonis dici poterat.

E codice 3c cum Petri Bibliothecarii, quae dicebatur, Historia Francorum abbreviata¹ tum Annalium Mettensium partes magnae inter annos 838. et 858. et una sententia anni 867. (Iste Robertus — aequiparari potuissent) fluxerunt; qui propterea non eam merentur curam, quam Pertz eis tribuit. At Monachus Kirschgartensis, qui in Chronico Wormatiensi circa a. 1500. conscripto ea, quae ad Wormatiam spectant, usque ad a. 882. omnia fere excerpsit, non solum codice Wormatiensi amisso (W), sed etiam ipsius Einhardi archetypo (E) usus videtur esse, quoniam non modo se 'libellum eius penes se habere' asseverat, verum etiam in fine anni 838. ante verba Huc usque scripsit Einhardus unam sententiam, quae in omnibus codicibus deest, exhibet (v. p. 28).

Praeter hos Adamus Bremensis et Sigebertus Gemblacensis annales nostros adhibuerunt, eisdemque sed aliis auctoribus intercedentibus etiam Herimannus Augiensis², Annales Hersfeldenses, Marianus Scotus, Annalista Saxo, Gobelinus Persona³ usi sunt.

Editiones meam hae antecesserunt:

1) Petri Pithoei inter Annalium et historiae Francorum ab a. 708. ad a. 990. scriptores coetaneos XII Paris. a. 1588. ex codice 3d⁴;

2) Marqu. Freheri in prima parte Scriptorum rerum Germanicarum Frankofurti a. 1600. et denuo impressa a. 1624. ex editione Pithoeana et codice 3, cui quartus, sextus, septimus quaterniones tunc nondum deerant, quamquam nonus et decimus etiam tum mutili fuerunt;

1) SS. I, p. 416—418. 2) Herimannum ex annalibus maioribus Alamannicis, qui nondum exstant, paene omnia hausisse constat; illi autem non minus quam ceteri omnes, quos supra enumeravi, communi auctore annalibus quibusdam Fuldensis monasterii videntur usi esse, qui usque in saeculum decimum continuati etiam Continuatore Reginonis usui fuerunt. 3) Cf. A. Hagemann, 'Ueber die Quellen des Gobelinus Persona', Diss. Hal. 1874. 4) Quod primus G. Waitz cognovit ('Neues Archiv' II, p. 330).

3) *A. Chesnii in Historiae Francorum scriptorum tomo II. Paris. a. 1638. ex ambabus illis conflata;*

4) *B. G. Struvii in Freheri Scriptoribus Argentorati a. 1717. demo editis editio, annis 882—887. secundae recensio¹ et fine operis ab a. 900.² aucta et ex editionibus propinquorum operum correctae;*

5) *M. Bouqueti in tomis II. V. VI. VII. VIII. Rerum Francicarum et Gallicarum scriptorum Paris. a. 1757. sqq., qui ultima lacuna, quae in annis 894. 895. remanserat, a Gentilottio e codice 3c expleta³ primus plenum textum praeiuit;*

6) *G. H. Pertzii in MG. SS. I, p. 337—415, qui primus in solis libris manu scriptis optimis textum constituere studuit; e quibus Vindobonenses ipse consuluit, Schlettstadensi autem curis Chr. M. Engelhardti Argentoratensis parum accurate collato et Altahensi, qui tunc latebat, e Christii adnotationibus usus est.*

Ad hanc editionem e stemmate supra constituto apparet solos codices 1. 2. 3 adhibendos esse, nisi codici 3 aliquantulae partes deessent annos 850—860. 869—881. 894—895. 900—901. complexae; quas ad supplendas etiam codices inde derivati Freherique editio conferenda sunt.

Ipsorum autem librorum 1. 2. 3, ubi inter se dissentiant, qua ratione aestimanda sit auctoritas, iam exponamus. In prima alteraque partibus codici 3, cum a ceteris discrepat, plus tribuendum, quoniam ille, nisi mendum apertum est, e Rudolphi archetypo (R) hausisse existimandus est, cum hi lectionem ab auctore primae recensioⁿis mutatam exhibere videantur. Ubi autem 2 et 3 pari modo a codice 1 differunt, hunc, nisi librarius palam erravit, primae recensioⁿis, illos secundae textum exhibere verisimile est, ita ut contra solitum usum in ipso maiore numero semper minor insit auctoritas; 2 tamen, cum solus ceteris obstat, nullius auctoritatis est. In tertia parte 1 praevalet, quia ad archetypum primae recensioⁿis redit; sed alterius quoque recensioⁿis lectiones, quae codicibus 2 et 3 exhibentur, siquidem ea eiusdem auctoris est, in textum recipiendae sunt. Quod ita feci, ut ea, quae auctor postmodo addidit, secundum solitum morem uncis quadratis includerem, ea autem, quae in altera recensioⁿe ommissa sunt, rotundis. Finis secundae recensioⁿis ab a. 882. usque ad a. 887. in uno codice 2 exstat;

1) Quos Lambecius e codice 2 in *Comment. de biblioth. Caes. Vind.* II, c. V, p. 345 sqq. publici iuris fecerat. 2) Leibniti^{us} ea, quae Frehero deerant, in *Script. rer. Brunsvic.* I, p. 192 e Bruzel^lensi, tunc Antiverpensⁱ codice (3e) ediderat. 3) In Muratorii *Rer. Ital. script.* tomo II. parte II. p. 119.

cuius lectiones ex usu scriptoris in prioribus annis observato corrigere studui. Similiter in continuatione Ratisbonensi, ubi menda codicis 3 cognoscere mihi visus sum, ea correxi; in Altahensibus autem continuationibus eum ut archetypum quam accuratissime reddidi, numeris quoque foliorum margini apposis.

Per totum librum numeros paginarum Pertzianae editionis in margine notavi, cuius etiam adnotationes plurimas retinui.

Denique viris humanissimis et doctissimis E. Dümmler, qui et hoc opus ipse mihi mandavit et assidue adiuvit, et H. Bresslau, qui non lectiones solum codicis Schlettstadensis accuratissime collati mecum communicavit, sed etiam plagulas inde correxit, itemque VV. CCl. Baier, Birket Smith, Hartwig, Riezler, Wustmann bibliothecarum Sundienses, Havniensis, Halensis, Monacensis, Lipsiensis praefectis, quorum benevolentia mihi concessum est, ut codices Lipsiensem Halae, Havniensem et Monacensem Sundiae conferrem, necnon S. Herzberg-Fränkell et E. Ouverleaux, qui codices Vindobonenses et Bruxellensem aliqua ex parte mihi contulerunt, gratias ago maximas.

Scribam Sundiae mense Augusto a. 1891.

F. K U R Z E.

CORRIGENDA.

- P.* 3 *n.* *) *pro voce Karoli lege Karli.*
p. 36 *lin.* 25 *lege vassallo^x et*
ib. n. x) *adde vasallo 1. 2.*
p. 38 *lin.* 1 *lege Gisalberto^c et*
ib. n. c) *gisalberhto 3.*
ib. lin. 13 *lege Thachulfum^k et*
ib. lin. 28 *lege Rec. II.*
ib. n. k) *thaculfum 1; cf. p. 49.*
ib. n. 1) *lege Ostfr. Reich.*
p. 40 *n.* 3) *lege in quo.*
p. 43 *lin.* 15 *lege Aquitaniorumⁱ et*
ib. n. i) *aquitano^rum 3.*
p. 44 *n.* 4) *adde: Visbeccense (Boehmer, Fontes IV, 498) vir doctissimus videtur dicere; cf. etiam H. de Lerbeke, Chron. episc. Mind. apud Leibnitium, SS. rer. Brunsv. II, p. 159.*
p. 46 *lin.* 5) *lege Rastiz^c et*
ib. n. c) *rastizes 2; rastices 3c. d. e.*
p. 48 *lin.* 23 *lege oratorium.*
p. 98 *n.* c) *lege liutuardus.*
-

*ANNALIIUM FULDENSIIUM PARS PRIMA (SELIGENSTADENSIS)

AUCTORE EINHARDO

A. 714—838.

GESTA QUORUNDAM FRANCORUM REGUM^a.

Pippinus^{b.1} filius Ansgisi^{*}, dux Francorum, post mortem Wolfaldi Chron. Laur. ducis partem Austriae^c regebat, obtinuitque^d regnum Francorum per annos XXVII cum regibus Hludowico^e, Hildiberhto^f et Dagaberhto^g. Moritur anno secundo Anastasii imperatoris, qui est ab incarnatione Domini annus DCCXIII. Huius filius Carlus^h ex Alpheidaⁱ, quam² (Cont. Fred. 6). posthabita priore coniuge Plichthrude^k duxit uxorem, sub Chr. L. honore maiordomatus tenuit regnum Francorum annis XXVII.

DCCXV. Post³ mortem Pippini Plichthrud^l relicta eius vidua incomparabili odio contra Carlum^m succensa custodia eum publica ob- (A. Mett. 714). servari iubet. Unde ille divino auxilio liberatus primo⁴ certamine contra Chr. L. I, 1. Radbotumⁿ regem Fresonum^o pugnans, dum fortiter dimicat, magnum exercitus sui damnum consequitur.

DCCXVI. Reginfridus^p maior domus et Hilpricus^q rex cum exercitu^r fines Coloniensium^s et regiones Rheno contiguas vastant^t ib. 2. acceptisque a Plichthrude^u muneribus revertuntur.

*) filii domni Arnolfi Mettensis civitatis antistitis gloriosi add. 3c.

a) G. Q. F. R. des. 2. 3. b) DCCXIII. Pippinus 3. c) austrie 3. d) optinuit-
que 1. 2. e) hludawico 2; hlodawico 3. f) hiltiberto 1. 2. g) dagoberto 1. 2.
h) carolus 1. 2. i) albheida 3. k) plidthrude codd. l) plidthrud 1. 2; plidthrud 3.
m) karolum 1. 2. n) ratbotum 1; radbodum 2. o) fresorum 3. p) reginfredus 1. 2.
q) hilpericus 1. 2. r) exertitu 3. s) colonensium 2. 3. t) vastans 1. u) blidthruda
1. 2; ab hludthruda 3.

1) Pippinus — DCCXIII. ex Chronico Laurissensi (Ann. Laur. minoribus), quod post Pertzium (SS. I, p. 112—123) denuo ed. G. Waitz, 'Sitzungsberichte der Berliner Akademie' 1882, 399—415. 2) quam — uxorem ex Annalibus quibusdam (Baioaricis) nunc amissis, olim circiter ab a. 687. usque ad a. 796. pertinentibus; de quibus cf. praefationem. 3) Post — liberatus ex Annalibus eisdem amissis; e quibus alii derivati sunt, quos in monasterio S. Dionysii ortos esse Pückert ('Berichte d. Verh. d. Gesellsch. d. Wiss. zu Leipzig', 1884, p. 106—190) probavit, magna ex parte in Mettensibus (SS. I et XIII) servati. 4) primo — consequitur ex Chron. Laur. I, 1 (i. e. Karli anno 1).

- Chr. L. I, 3. DCCXVII. Raginfridus^a et Hilpricus^b rex in Vinciaco die dominica ante pascha cum Carlo^c pugnantes terga^d vertunt^e; quos Carlus^f fugientes^g cedendo persequitur usque Parisios. His temporibus Winfridus^h, qui et postea, cum episcopus ordinaretur, Bonifacii nomen accepit, doctor catholicus nationeⁱ Anglus primum Romam, deinde cum auctoritate Gregorii papae^k in Franciam^l ad praedicandum^m verbum Dei venit.
- Chr. L. I, 4. DCCXVIII. Karlus^f victor regrediens Coloniam venit receptisque a Plichthrudēⁿ thesauris patris sui regem sibi constituit Hlotharium^o ib. 5. nomine, non potestate. Hilpricus^b et Raginfridus^a auxilio Eudonis ducis Aquitaniorum instaurata rursus acie superati fugantur a Carlo^c.
- ib. 6. DCCXVIII. Karlus^f ad Eudonem mittit et Hilpricum^q, qui ad eum confugerat, per legatos recipit^r. Quo tempore Hlotharius rex mortuus est. Bonifacius vir sanctissimus a praesule sedis apostolicae Gregorio Mogontiacae^s civitati, metropoli Germaniae, archiepiscopus ordinatur et legatus Germanicus Romanae^t ecclesiae in Franciam^l mittitur. Qui praedicatione sua multos populos, Thuringorum videlicet, Hessiorum et Austrasiorum, ad fidem rectam, a qua diu aberraverant, convertit, monasteria quoque monachorum et virginum primus in partibus Germaniae^u instituit^v.
- ib. 6. DCCXX. Mortuo Hilprico^w Carlus^f Theotricum^x in sedem regni constituit.
- ib. 7. DCCXXI. Karlus^f Raginfridum^y persequens^z Andegavis civitatem capit^a; postea Saxones vastando victor regreditur.
- ib. 8. DCCXXII. Karlus^b Alamannos et Baioarios armis subegit.
- ib. 9. (731). DCCXXIII. Iterum¹ Alamanni et Norici^{*} pacis iura temerare nituntur.
- ib. 10. DCCXXIII. Karlus^b transito Ligere Eudonem fugat vastata et incensa regione eius.
- ib. 11. DCCXXV. Sarraceni ab Eudone in auxilium suum vocati cum rege suo Abdiram Garonnam Burdigalemque perveniunt cunctis locis vastatis² et ecclesiis^c igne crematis; basilicam quoque sancti Hilarii Pictavis incendunt.
- ib. 12. (732). DCCXXVI. Karlus^d Sarracenis cum manu valida occurrens et auxilio Dei fretus regem eorum cum infinita multitudine prostravit devictisque hostibus cum triumpho regreditur.

*) In cod. 3. manus s. XI. inter lineas addidit baioarii et in margine: Nota alamannos hic solum suevos appellari.

a) reginfredus 1. 2. b) hilpericus 1. 2. c) karolo 1. 2. d) contra 2. e) verterunt 3. f) karolus 1. 2. g) fugentes 3. h) nunfridus 1. 2. i) nacione 1. k) pape 3. l) frantiam 3. m) predicandum 1. n) plidthrada 1. 2; ab liudthrade 3. o) hiodharium 3. p) vero et 2. 3. q) hilpericm 1. 2. r) recepit 3. s) moguntiacae 2. t) romane 3. u) germanie 3. v) constituit 1. 2. w) hilperico 1. 2. x) thiotricum 3. y) reginfredum 1. 2. z) presequens 2. a) cepit 2. b) karolus 1. 2. c) ecel. 3. d) karolus 1. 2; Karalus 3.

1) Mortuo Chluthario rege Karlus — recipit Chr. Laur. 2) Per idem tempus Eudo — nititur Chr. Laur.; quae verba in eo, quo noster usus est, exemplari extincta videntur fuisse, ita ut pro Eudo legeret eidem. Ceterum omnia, quae ad a. 723—725. narrantur, uno anno 731. facta sunt. 3) cuncta vastantes, ecclesias igne crematis Chr. Laur. secundum editiones; ubi vastatis legendum esse equidem crediderim.

DCCXXVII. Karlus^a Burgundiam petens Lugdunum et civitates Chr. L. I, 13. reliquas suae ditioni^b subegit. (733).

DCCXXVIII. Eudo dux moritur et Carlus^a Aquitaniae provin- ib. 14. ciam^c absque bello recepit^d. (735).

DCCXXVIII. Karlus^a navali evectione regnum Fresonum^e in- ib. 15. greditur interfectisque quamplurimis Popponem ducem eorum (734). interemit subversisque lucis et fanis victor cum praeda magna revertitur.

DCCXXX. Sarraceni¹ collecto exercitu^f Avinnionem urbem ib. 16. capiunt et circumquaque regiones devastant. (737).

DCCXXXI. Karlus^a adsumptis^g armis urbem Avinnio- ib. 17. nem^h obsidione vallat instructisque machinis capiens magnam Sarra- cenorum stragem efficit.

DCCXXXII. Karlus^a Gothorum fines penetrans Narbonam ob- ib. 18. sidet, rege Sarracenorum Athimaⁱ intus incluso.

DCCXXXIII. Sarraceni de Hispania^k audientes urbem obses- ib. 19. sam armati superveniunt; contra quos Carlus^a dimicans regem cum ib. 20. populo usque² ad internitionem^l delevit. (A. Mett. 737).

DCCXXXIII. Sarraceni³ a Carlo^m in bello superati; ib. 20. qui gladium effugere poterant, ascensis navibus dimersi sunt in mari.

DCCXXXV. Franci Carlo^{m.3} duce Sarracenos proterunt, ib. 21. praedamⁿ magnam ducentes et captivorum multitudinem.

DCCXXXVI. Regionem Gothicam Carlus^a cum Francis in- ib. 22. *p. 345. grediens urbes famosissimas *Nemausum, Agatem et reliqua castella^o capit, destructis muris et moeniis^{p.4} earum usque ad fundamenta.

DCCXXXVII. Carlus^a Saxones tributarios fecit^q. ib. 23.

DCCXXXVIII. Carlus^a regionem Provinciam^r ingressus Mau- ib. 24, 25. rontum ducem, qui dudum Sarracenos per dolum invitaverat, fugere compulsi^{*}.

*) Huius⁵ Karoli dampnationis meminit Ingmarus in prologo Vitae beati Remigii, quam nos de alia hystoria assumentes addidimus isti; ut scriptura dicit: *Qui reddit mala pro bonis, non recedet* Prov. 17, 13. *malum de domo eius*. Quod vero de^s Rigoberto in episcopatu violentia crudeli deposito^t et de aliis rebus aliarum fecit ecclesiarum, iusto Dominus iudicio reddidit in caput Karli Martelli eius filiioli, sicut antiquorum veridica constat scriptura^u huiusmodi relatione. Sanctus Eucharis Aurelianensium episcopus, qui in monasterio sancti Trudonis requiescit, in oratione positus ad alterum est seculum raptus et inter cetera, sibi quae Domino

a) Karolus 1. 2. b) sue ditioni 3. c) provinciam 3. d) recipit 2. e) fresorum 3. f) exercitu 3. g) ass. 1. 2. h) avennionem 3. i) deest 1. 2. k) ispania 3. l) internitionem 2. m) karolo 1. 2. n) predam 1. o) deest 2. p) mentis 2. q) facit 2. 3. r) provinc. 3. s) di c. t) depto c. u) scriptum c.

1) Ea, quae de a. 730—736. dicuntur, omnia ad a. 737. spectant. 2) usque — delevit ex Annalibus illis amissis; cf. Mett. 737. 3) Sarr. — superati et Carlo — proterunt iterationes rei narratae; a. 732—735. ad eandem pugnam apud Birram fluvium factam pertinent. 4) et reliquas capiunt destructis moeniis Chron. Laur.; sed muros et moenia destruens suburbana et castra illius regiones vastavit Cont. Fred. 20. Quamobrem hoc quoque loco nostrum Annalibus illis amissis usum esse veri simile est. 5) Ex concilio Carisiacensi a. 858. apud Bouq. T. III, p. 659. P.; cf. Dümmler, 'Ostfr. Reich' I, p. 437 sq.

- Chr. L. I, 25.
(A. Mett.) DCCXXXVIII. Carlus^{a.1} Provinciam^b totam et cuncta eius
loca maritima suae^c ditioni subegit.
- ib. 26.
(A. Mett.) DCCXL.^d Pax² et quies regno Francorum per Carlume
redditur ad tempus, Gothis^f superatis, Saxonibus et Fresonibus
subactis, expulsis Sarracenis, Provincialibus^h receptis.
- A. Sith.
(Mett.) DCCXLI. Carlus^a anno regni^g sui XXVII.³ moritur Carisiaci et
apud sanctum Dionisium sepelitur. Cuius filii Carlomannus^h et Pippinus
sub obtentuⁱ maiordomatus totius Francia^k regnum suscipiunt et inter
se dividunt.
- Chr. L. II, 1.
(A. Mett.) DCCXLII. Karlomannus^h et Pippinus^l Hunaldum^m Aquitaniae⁴
ducem imperio suo resistentem bello superatum ad Wascones
ib. 2. fugere compellunt; simul et Alamannos duce Theotbaldoⁿ re-
bellare^o temptantes mira celeritate comprimunt.
- A. Sith. 742.
DCCXLIII. Karlomannus^h et Pippinus^l Odilonem^p ducem Baioa-
riorum^q rebellare conantem proelio^r superant.
- A. Sith.
V. Sturm. 12. 13. DCCXLIII. Karlomannus^h cum Odilone^s duce Baioariorum pacem
facit*. His temporibus fundari coeptum^t est Fuldense coeno-
bium^u a sancto Bonifacio in solitudine Boconia^{v.5}.

donante conspexit, vidit hunc Karlum in inferno inferiori tor-
queri. Cui interroganti ab angelo eius ductore responsum est,
quia sanctorum iudicatione, qui in futuro iudicio cum Domino
iudicabunt quorumque res abstulit et divisit, ante illud iudicium
anima et corpore sempiternis poenis est deputatus et receptus
cum suis peccatis poenas propter peccata omnium, qui res suas
et facultates in honore et amore Domini ad Sanctorum loca
luminaribus divini cultus et alimoniis servorum Christi ac pau-
perum pro animarum suarum redemptione tradiderant. Qui in
se reversus sanctum Bonifacium et Fulradum, abbatem sancti
Dionisii et summum capellanum regis Pippini, vocavit eisque
taliter dicens signum dedit, ut ad sepulchrum eius irent et, si
corpus eius ibidem non repperissent, ea, quae dicebat, vera esse
crederent. Ipsi autem pergentes ad sepulchrum, ubi corpus
ipsius humatum fuerat, sepulchrumque eius aperientes, visus est
subito exisse draco et totum illud sepulchrum inventum est deni-
gratum, ac si fuisset exustum. Hoc ideo scriptum est, ut omni-
bus legentibus nota fieret eius iusta dampnatio, per quem facta
est rerum ecclesiasticarum iniusta ablatio *add. 3c.*

*) *In marg. cod. 3. manus saec. XIII. add.:* Odilo dux; ab hoc
Altach fundatur monasterium anno Domini DCCXLo primo.

a) Karolus 1. 2. b) provint. 3. c) sue ditioni 3. d) DXL. 3. e) karolum 1. 2.
f) gothonis 3. g) ducatus 2. h) carlm. 3. i) sub optentuⁱ; s. obtentuⁱ 3. k) frantie 3.
l) pipinum 3. m) hunaltum 1. 2. n) thiotbaldo 1. 2. o) repellare 3. p) ödilonem 2.
q) baioariorum ducem 1. r) prelio 1; prelio 3. s) odelone 1. t) ceptum 3. u) ceno-
bium 1. 3. v) boconia 3.

1) cunctam Prov. et mar. illa l. s. d. s. *Chron. Laur.*; totaque Provincia
usque ad litus maris peragrata *Ann. Mett.* 2) Carlus Gothos superatos
— Provinciales receptos regnum Francorum feliciter possidens *Chron.*
Laur.; interiora regni sui cum pace disponens *Ann. Mett.* 3) rexitque
populum Francorum annis XXVI, mensibus VI. *Ann. Mett.* 4) *Ex*
Annalibus amissis; Hunaldo Karolus princeps Aquitaniorum ducatum
tribuit, . . . germani Aquitaniam vastant, fugientem Hunaldum persequentes
Ann. Mett. 5) *Ex Eigilis Vita Sturmi (SS. II), c. 12. et 13; cf. Ann.*
Fuld. antiqu.

- *p. 346. *DCCXLV. Karlomannus^a et Pippinus^b simul Saxonum perfidiam A. Sith. vastata eorum regione ulciscuntur et¹ castrum Ohseburg capiunt. Chr. L. II, 4.
- DCCXLVI. Karlomannus^a Alamannos iterum res novas molientes A. Sith. nonnullis eorum interfectis compescuit. Bonifacius² archiepiscopus cum auctoritate sedis apostolicae annuente Karlomanno^c duas (Chr. L. II, 5), sedes episcopales constituit, unam in castro Wirzburg, ubi Burghar- (ib. 6). tum^d collegam suum ordinavit episcopum^e, alteram in loco, qui vocatur Eihstat^f, cui Willibaldus episcopus ordinatus est.
- DCCXLVII. Karlomannus^a relicta, quam tenebat, potestate Romam A. Sith. vadit ibique mutato habitu religioso victurus in Casinum ad sanctum Benedictum secedit et³ monachus efficitur. Chr. L. II, 7.
- DCCXLVIII. Gripho frater Karlomanni^a et Pippini potestatem A. Sith. quandam affectans ad Saxones se contulit. Pippino vero per Thuringiam⁴ ingresso Saxoniam super fluvium Obacra^h in loco, qui dicitur Horoheim, Saxones occurrentes Griphonem cum eo pacificare cupientes, ib. 9. Gripho autem nec Saxonibus nec Francis se credens in⁵ Baioariam fugit. (A. Mett. 749).
- DCCXLVIII. Pippinus^b in Baioariam pergens Tassilonem ne- Chr. L. II, 10. et 9. potem⁶ suum natum ex Hiltrudeⁱ sorore sua ducem ibi constituit Griphone et Lantfrido inde eductis*.
- DCCL. Pippinus Griphoni in partibus Niustriae^k duodecim comi- (ib. 11.) tatus¹ dedit, sed ille nec ibi se tutum esse ratus ad Weifarium^m ducem Aquitaniaeⁿ secessit.
- DCCLI. Pippinus missa Romam legatione Zachariam papam^o inter- (ib. 12.) rogat de regibus Francorum ex antiqua Meroingorum⁷ stirpe descendentibus^p; qui reges quidem dicebantur, sed potestas regni tota apud maiorem domus habebatur, excepto quod chartae et privilegia regis nomine scribebantur; et⁸ ad Martis^q campum, qui rex dice-

*) In margine cod. 3. add. man. s. XIII.: Tassilo dux Chiemsinum et Porich fundavit et Phaffmuenster prope Genabum.

a) Carlm. 3. b) Pipinus 3. c) carlom. 1; carlm. 3. d) burchartum 1, 2. e) deest 2. f) eihstat 2. g) thuringeam 3. h) obacra 2. i) hiltruda 1, 2. k) neustriae 1, 2. l) committatus 2. m) nuelfarum 1, 2. n) equitaniae 2. o) pape 3. p) descenduntium *cod.* q) et martis 3.

1) et castrum Ohseburg capit *Chron. Laur.* 2) Bonifacius — est ex eodem videlicet fonte, unde res de illo a. 717. 719. 754. relatae petitae sunt. Quarum ultima origo in Willibaldi Vita Bonifacii (ed. Pertz, SS. II, p. 331—353; Jaffé, Bibl. III, p. 422—471) invenitur; sed ea ipsa auctorem nostrum usum non esse consentaneum est, propterea quod a. 717. et 719. cum Ann. Mett., a. 754. cum Chron. Laur. ad verbum convenit; ex quo consequitur haec omnia Annalibus illis amissis esse tribuenda. 3) et mon. eff. ex Chron. Laur. 4) Hobacar Chron. Laur.; Obacra Ann. Mett. 5) in Baioariam confugit Ann. Mett. 6) Hiltrudem sororem Pippini cum Tassilone filio parvulo Chron. Laur. II, p. 9. 7) Einh. Vita Kar. 1: Gens Meroingorum... sed opes et potentia regni penes palatii praefectos, qui maiores domus dicebantur, tenebantur. Fortasse haec omnia ex Annalibus illis amissis communi Chronici Laur. et Vitae fonte hausta sunt. 8) Ibidem: Quocumque eundem erat, carpento ibat, quod bubus iunctis et bubulco rustico more agente trahebatur. Sic ad palatium, sic ad publicum populi sui conventum, qui annuatim ob regni utilitatem celebrabatur, ire, sic domum redire solebat. At regni administrationem et omnia, quae vel domi vel foris agenda ac disponenda erant, praefectus aulae procurabat.

^{Einh.}
^{V. Kar. 1.} batur, plaustro bubus trahentibus vectus atque in loco eminenti sedens semel in anno a populis visus publica dona sollemniter sibi oblata accipiebat, stante coram maiore domus et, quae^a deinceps eo anno agenda essent, populis adnuntiantem; sicque rege domum redeunte cetera^b regni negotia maior domus administrabat^c. Orat ergo sibi decerni, quis eorum iuste rex debeat dici et esse, is, qui securus domi sedeat^d, an ille, qui curam totius regni^e et omnium negotiorum molestias sufferat.

^{Chr. L. II, 12.} DCCLII. Zacharias papa ex auctoritate sancti Petri apostoli mandat populo Francorum, ut Pippinus, qui potestate regia utebatur, nominis quoque dignitate frueretur. Ita¹ Hildricus^f rex, qui ultimus Meroingorum Francis imperavit, depositus et in monasterium missus est, Pippinus vero in civitate Suessionum a sancto Bonifatio^g archiepiscopo in regem unctus^h regni honore sublimatus est.

^{A. Sith.} DCCLIII. Pippinus iterum Saxonum perfidia provocatus regiones ^{Chr. L. II, 13.} eorum devastat. In² qua expeditione Hildigariusⁱ Colonensis^k episcopus a ^{A. Sith.} Saxonibus interimitur. Gripho frater Pippini, cum Italiam petere ^{Chr. L. II, 14.} conaretur, in³ valle Maurienna a comitibus fratris sui occisus est. ^{ib. 15. et} Stephanus papa Romanus auxilium contra Haistulfum⁴ regem Langobardorum^l petens ad Pippinum in Franciam^m venit; a quo honorifice susceptus apud Parisios duos filios eius Carlomannumⁿ et ^{A. Sith.} Carlum^o unxit in reges.

^{V. Steph.} ^{Chr. L. II, 16.} *DCCLIII. Bonifatius^{p.5} archiepiscopus Mogontiacensis^q a eccle- *p. 347. sia^r evangelizans^s genti Fresonum verbum Dei martyrio^t coronatur anno episcopatus sui XXXVI., die quarto mensis Iunii. Post quem ^{A. Sith. et} Lullus in^u cathedra^v eius sedit annos^w XXXII. . Carloman- ^{V. Steph.} nus^{x.6} frater Pippini^y cum consilio^z Haistulfi regis Langobardorum^l in Franciam^a veniens ad persuadendum^b fratri, ne exercitum^c in Italiam duceret, non post multos dies Lugduni^d ^{Chr. L. II, 18.} vita decessit. Pippinus vero Italiam ingressus Haistulfum

a) que 3. b) caetera 2. 3. c) amministr. 2. d) sedebat 1. 3. e) regni totius 3. f) hildericus 1. 2. g) bonifacio 1. 2. h) unctus 3. i) hiltigarius 2. k) coloniensis 2; colonensis 1. 3. *Chron. Laur.* l) longobardorum 1. 2. m) frantiam 1; fratiem 3. n) carolom. 2; carlm. 3. o) karolum 1. 2. p) Bonifacius 1. 2. q) mogon. . ciensis *erasis duabus litteris* 1; magont. 3. r) eclesiae 3. s) evangelizans 3. t) martirio 1. 3. u) *deest codd.* v) cathedram 1. 3. w) annis 1. 2. x) carlm. 3. y) pipini 1. z) consilio 3. a) frantiam 3. b) supersuad. 3. c) exertitum 3. d) lueduni 3.

1) Ita et factum est per unctionem sancti Bonifacii archiepiscopi Suessionis civitate . . . Hildricus . . . in monasterium mittitur *Chr. Laur.* 2) In qua expeditione Hildigarius *Ann. Einhardi, qui dicuntur*, Hildigarius — interimitur *Chr. Laur.*; quapropter utrumque ex *Annalibus amissis fluxisse suspicor.* 3) In v. M. ex *Chr. Laur.*, cetera ex *Ann. Sith.* 4) contra Langobardos *A. Sith.*; adversus Heistulfum regem *Chr. Laur.*; ad Pippinum *Chr. Laur.*, cetera ex *Ann. Sith.*; apud monasterium beati Dionisii *Vita Stephani II. (L. Duchesne, Le liber pontificalis 1886) c. 23*; duos — reges ex *Chr. Laur.* 5) Cf. *supra a. 746*; Bonifatius Mogontiacensis archiepiscopus in Frisia martyrio coronatur *Ann. Sith.* 6) Carlomannus Pipp. fr. Lugduni diem obiit *Ann. Sith.*; nefandissimus Aistulfus Carolomannum fratrem benignissimi Pippini . . . Franciae provinciam ad obiciendum atque adversandum causae redemptionis sanctae Dei ecclesiae et reipublicae Romanorum direxit *Vita Stephani (ed. Duchesne) c. 30.*

superatum et Papiae inclusum obsides dare et res sancti Petri reddere sacramento constringit^a. Stephanus¹ papa duce Hiero- Chr. L. II, 19.
nimo fratre Pippini Romam revertitur. V. Steph.

DCCLV. Haistulfus sacramenta mentitus collecto exercitu Romam inpu gnando circumdat, omnia extra urbem ferro et igne devastans. Cuius² rei nuncium^b pontifex marino itinere missis legatis Pippino insinuat, deprecans et obtestans, ne coeptum^c opus, quod sancto Petro promiserat, imperfectum relinqueret. V. Steph.

DCCLVI. Iterum³ Pippinus Italiam ingreditur^d, Haistulfum Chr. L. II, 20.
Papiae^e inclusum obsidet, Ravennam cum Pentapoli reddere compellit V. Steph.
et per Fohratum missum suum sancto Petro apostolo et Stephano papae^f vicario eius tradidit^g.

DCCLVII. Haistulfus⁴ in venatione quadam equo lapsus regnum A. Sith. et
cum vita perdidit. Constantinus imperator Pippino^h regi inter cetera A. Sith.
munera etiam organum mittit.

DCCLVIII. Pippinus^h Saxonibus superatis tributum inposuitⁱ, Chr. L. II, 22.
ut trecentos equos singulis annis sibi solverent.

DCCLVIII. Waipharius^k dux in Aquitania tyrannidem ib. 23.
exercens pressuras ecclesiarum^l Dei movet^m, depredationes et iniustitiasⁿ multas facit.

DCCLX. Pippinus Waipharii^k ducis stultitia^o permotus ib. 23.
ducto in Aquitaniam exercitu^p iustitias^q ecclesiarum^l Dei facere rennuentem^r rerum iniuste ablatarum restitutionem promittere sacramento coegit.

DCCLXI. Waipharius^k iuramenta mentitus Pippino mo- ib. 24.
lestus efficitur, ferro et igni^s cuncta vastando Cavillionem^t usque pervenit Pippinumque⁷ sibi^u cum suis occurrere compulit^v.

DCCLXII. Pippinus cum Carlo^w filio Burbonem, Cantelam, Clar- ib. 24.
montem aliasque civitates et castella pugnando capit; aliisque quam- (761).
plurimis eius dominatui^x subiectis etiam Beturicam^y expugnat. 762.

DCCLXIII. Tassilo nepos Pippini^z de exercitu^p regis se sub- ib. 25.
ducens ad Baioarios secessit.

a) constringit 3. b) nuntium 2; nucium 3. c) inceptum 3. d) ingressus 3. e) papie 3.
f) pape 3. g) tradit 3. h) pipin. 3. i) imp. 1. k) waphar. 3. l) aecl. 1. 2.
m) movit 2. n) iniusticias 2. o) stulticia 1. 2. p) exercitu 3. q) iusticias 1. 2.
r) rennuentem 1. 2. s) igne 1. 2. t) cabillionem 2. u) deest 1. v) comp. 1.
w) karolo 1. 2. x) dominatui 3. y) beturicam 1. z) pipini 1.

1) Stephanus papa Romam revertitur *Ann. Sith., Chr. Laur.*; dirigens-
que cum eo . . . rex . . . fratrem suum Hieronimum *Vita Stephani* c. 39.
2) pontifex per marinum iter suos ordinans et ad eum in Franciam diri-
gens missos . . . adiurans eum . . . cuncta, quae beato Petro pollicitus
est, adimplendum *Vita Stephani* c. 42. 3) Iterum Haistulfus . . . ob-
sessus est *Ann. Sith.*; Pipp. in It. proficiscit, Heistulfum P. i. obsedit et,
ut res sancti Petri redderet, sacramento constringit. Rav. c. Pent. sancto
Petro tradidit *Chr. L. II, 20*; Fulradus venerabilis abbas apostolo et eius
vicario sanctissimum papae . . . tradidit *Vita Stephani* c. 47. 4) Haist.
— equo *ex Ann. Sith.*; Heistulfus in ven. equo — perdidit *Chr. Laur.*
5) *Haec, 'tantum ne annorum series rumperetur', ex eo, qui sequitur, anno
anticipata esse Pertz (SS. I, p. 338) recte vidit.* 6) Weiferus sacram.
ment. vast. et depopulando usque Cav. perv. *Chr. Laur.* 7) Pipp. —
compulit *ex duplicatione verborum sequentium orta.*

- Chr. L. II, 25 et A. Sith. DCCLXIII. Hoc¹ anno contigit hiems^a valida et praeter solitum proluxa.
- Chr. L. II, 26. A. Sith. DCCLXV. Hruodgangu^s Mettensis^b urbis archiepiscopus corpora sanctorum Gorgonii, Naboris et Nazarii a Paulo Romanae sedis apostolico de² Roma in Franciam^c transtulit^d.
- Chr. L. II, 26. DCCLXVI. Corpus sancti Gorgonii conditum est in monasterio, cui vocabulum est *Gorzia, sancti vero Naboris in alio monasterio, quod^e p. 348. dicitur Nova-cella, Nazarii^e autem in monasterio Lauresham^f, quod est in Germania³; in quibus locis miraculis vivunt et gloria.
- A. Sith. DCCLXVII. Lemovica Aquitaniae^g Pippino expugnante capta est.
- Chr. L. II, 27 et A. Sith. DCCLXVIII. Pippinus interfecto⁴ Waiphario et omni Aquitania subacta rediens apud Parisios VIII. Kal. Octobr. diem obiit anno aetatis^h LIII.; filii^qque eius Carlusⁱ et Carlomannus^k infulas regni suscipiunt.
- Chr. L. III, 1. DCCLXVIII. Carlusⁱ cum fratre Carlomanno^k Hunoldum^l in Aquitania rebellare et imperio suo resistere conantem bello superatum capit^m.
- A. Sith. DCCLXX. Berhtaⁿ regina filiam Desiderii, regis Langobardorum^o, Carlo^p filio suo coniugio sociandam^q de Italia adduxit.
- ib. et DCCLXXI. Carlomannus^k rex decessit II. Non. Decembr. in villa
- Chr. L. III, 2. Salmuntiaci^r, sepelitur Remis; uxor eius et filii in Italiam pergunt.
- A. Laur. Carlusⁱ habita synodo^s in Valentianas Corbanacum^t venit, ubi omnes episcopos, abbates, comites et duces, qui fuerunt fratribus^u sui, ad se venientes suscepit^v, exceptis paucis, qui cum uxore Carlomanni^w perrexerunt.
- A. Sith. DCCLXXII. Carlusⁱ Saxoniam bello adgressus^x Eresburgum castrum
- Chr. L. III, 4 et A. Laur. capit^m et idolum Saxonum, quod vocabatur Irminsul, destruit. Ubi cum exercitus prae^y siccitate siti deficeret^z, subito in quodam torrente media
- Chr. L. III, 4. die divinitus aquae effusae sunt largissimae. Saxones iuxta Visurgim⁶ fluvium ad regem venientes datis obsidibus XII⁷ cum eo pacificantur^a.
- A. Sith. DCCLXXIII. Adrianus Romae^b pontificatum suscipit.
- Chr. L. III, 5 et A. L. 774. DCCLXXIII. Carlus^c ab Adriano pontifice pro⁸ defensione rerum sancti Petri invitatus cum exercitu ad Italiam vadit. Cui Desiderius obsistere nitens clusis Alpium obseratis occurrit; Franci clusis potiti Desiderium fugientem et Papiam^d inclusum obsi-

- a) hiemps 2. 3. b) metensis 2. c) frantiam 1. 3. d) transtulit 3. e) sancti naz. 2.
f) lauresham 3. g) aequitaniae 2. h) aetatis suae 1. i) karolus 1. 2. k) carlm. 3.
l) hunoltum 1; hunaldum 3. m) cepit 2. n) bertha 2. o) long. 1. 2. p) karolo 1. 2.
q) soc. coni. 1. r) salmontiaco 2. s) sinodo 2. 3. t) cobanacum 3. u) fratres 3.
v) suscipit 2. w) Karlom. 2; carlm. 3. x) aggr. 1. y) pre 3. z) deficeret 3.
a) pacificatur 3. b) rome 3. c) karolus 1. 2. d) papie 3.

1) Facta est hiems valida anno DCCLXIII. *Chr. Laur.*; hiems — proluxa *Ann. Sith.* 2) Corpora s. G., N. et N. de Roma in Franciam translata sunt *Ann. Sith.* 3) *Ex his verbis fortasse colligere liceret hanc annalium nostrorum partem in Gallia conscriptam esse, nisi haec quoque ex Annalibus illis amissis sumpta esse viderentur; etenim in Pauli Gestis episcoporum Mettensium (SS. II, p. 268), e quibus illi hauserunt, legitur: ultra fluvium Rhenum in monasterio, quod vocatur Loreshaim. 4) Waifarius dux a Francis interfectus est; Pipp. rex apud Parisius decessit, filii — suscipiunt *Ann. Sith.*; cetera ex *Chr. Laur.* 5) fatigaretur *Chr. Laur.*; deficeret *Ann. Laur.* 6) super Wisoram *Ann. Laur.*; super Wisarhaha *Chr. Laur.* 7) XII ex *Ann. Laur.* 8) propter defensionem sanctae Dei Romanae ecclesiae *Ann. Laur.* 774; cetera ex *Chr. Laur.**

dent. Carlus^a orandi¹ gratia Romam vadit et ab Adriano hono- A. Sith. et
rifice susceptus sanctum diem paschae^b cum laetitia^c celebrat^d. Chr. L. III, 6.

DCCLXXXIII. Langobardi^e obsidione pertaes^f pariter cum rege ib.
Desiderio egrediuntur ad regem. Ille vero altera die cum hymnis^g et
laudibus urbem ingrediens thesauros regum repertos exercitui distribuit
et cunctum Italiae regnum adeptus regreditur in Franciam^h, ducens secum
Desiderium cum coniuge eius. Adalgisus filius eius Constantinopolim A. Sith.
fugit. Interea Saxones in Hessi² Francorum terminos vastant. A. Laur.

Erat autem ibi in loco, qui vocatur Friteslar, basilica, quam
sanctus Bonifatiusⁱ martyr^k olim dedicans prophético spiritu num-
quam igne cremandam esse praedixit^l. Cui cum pagani toto
nisu ignem subponere conarentur, divino pavore perterriti fugae
praesidium^m sumunt. Duo namque iuvenes in vestibus albis
basilicam ab igne defendebant, quos et christianis et barbaris qui-
busdam divinitus videre concessum est; unus tamen ex hosti-
bus iuxtaⁿ basilicam flexis genibus adclinis lignis et igni incumbens,
specie flantis repertus est mortuus. His temporibus dedi- Chr. L. III, 8.
cata est basilica sancti Nazarii martyris^o in Lauresham^p, et trans-
lata sunt ossa eius in illam^q.

DCCLXXV. Carlus^a Saxonom perfidiam ultus omnes eorum re- A. Sith.
giones ferro et igni depopulatur^s, Sigiburgum castrum capit, Eresburgum A. Laur.
reaedificat^t; duobus eos proeliis^u superat, uno iuxta Brun-
berge ripas Visurgis³ fluminis defendere conantes et II.^v in Lid-
bechi^w maxima eorum multitudine interfecta. Hruodgau- A. Sith.
dus^x Langobardus^y in Italia regnum affectat.

DCCLXXVI. Carlus^a contra Hruodgandum^z in Italiam profectus ib.
eundem interficit. In Saxonia Eresburgum^a castrum Saxonibus reddi-
tum, Sigiburgum ab eis obsessum, sed non expugnatum.

DCCLXXVII. Saxones, post multas caedes^b et varia bella adflicti^c, Chr. L. III, 10.
tandem christiani effecti Francorum dicioni subduntur. Et conventus A. Sith.
in Saxonia habitus in loco, qui vocatur Padrabrunno^d; ubi Ibinalarabi^e
Sarracenus praefectus^f Caesaraugustae venit ad regem. Ibi Saxones A. Laur.
baptizati^g ingenuitatem^h et omnem proprietatem suam secundum
morem gentis abdicantesⁱ regi tradiderunt, si a die illa et
deinceps christianitatem et regi ac filiis eius fidelitatem abnegas-
sent.

DCCLXXVIII. Carlus^k cum exercitu^l in Hispania usque^m Caesar- A. Sith.
augustam venit, Pampilonamⁿ urbem destruit, de⁴ Ibinalarabi et de A. Laur.
Abitauro praefectis^o Sarracenorum obsides accipit, Wasconibus et
Nabarris subactis revertitur in Franciam^p. Interea Saxones A. Sith. et
Widukindo^q tyrannidi nitente Francorum terminos usque ad Rhenum^r Chr. L. III, 11.

a) karolus 1. 2. b) pasce 3. c) leticia 1; leticia 2. d) celebrat 2. e) long. 1. 2.
f) pertesi 1. 3. g) himnis 3. h) frantiam 3. i) bonifatius 1. k) martir 2. 3.
l) predixit 1. m) presidium 1. n) iuxta 3. o) martiris 3. p) laurasham 1;
lauresham 3. q) in villam 1; in illam 2; des. 3. r) igne 1. 2. s) depopulabatur 1. 2.
t) aeresb. reedif. 3. u) preliis 1; preliis 3. v) duobus codd. w) lidbecki 2. 3.
x) hruotgandus 2. y) long. 2. z) hruotgandum 2; hrodgandum 3. a) aeresburgum 3.
b) cedes 1; cedas 3. c) afflicti 1. 2. d) padraprunno 3. e) Ibinalarabus 1. f) pref. 1.
g) baptizati 3. h) ingenuitate 1. i) addicantes 3. k) karolus 1. 2. l) exercitu 3.
m) usque ad 1. 2. n) pampilonem 3. o) pref. 1. p) frantiam 2. 3. q) widu-
kindu 3. r) hrenum 2; renum 3.

1) Carlus . . . orandi gr. R. v. Ann. Sith. 2) hesit id, quod nunc unum
exstat, Ann. Sith. exemplar exhibet. 3) super fluvium Wisora Ann. Laur.
4) de — Franciam ex Ann. Laur. 5) Widuchindus tyrannidi nititur
Chr. Laur. III, 11; in loco — Adarna ex Ann. Laur.; cetera ex Ann. Sith.

- A. Sith. et ferro et igni^a devastant, sed non inulti revertuntur; nam ab exercitu^b regis, quem contra eos miserat, in loco, qui dicitur Liesi, super fluvium Adarna
A. Laur. pars maxima eorum interfecta est. Eo tempore monachi Ful-
V. Sturm. densis coenobii^c propter timorem Saxonum adsumptis^d se-
cum sancti Bonifacii martyris^e ossibus fugerunt de monasterio
per milia passuum fere XIII^l.
A. Sith. et DCCLXXXVIII. Carlus^f more suo Saxonum perfidiam in² loco, qui
A. Laur. dicitur Hohholz g, per se ulciscitur et omnes^h acceptis firmat obsidibus in
A. Sith. loco, qui vocatur Medofulli. Hildibrandusⁱ dux Spolitanus ad Carlum^k
A. Fuld. ant. venit. Sturmi abbas Fuldensis^l coenobii^c moritur; cui suc-
cessit Baugolf^m eiusdem monasterii monachus.
A. Sith. et DCCLXXX. Carlus^f habito conventu in Saxonia iterum eam sub-
A. Laur. igitⁿ; dispositisque³ tam Saxonum quam Sclavorum rebus orationis
causa Romam vadit.
A. Sith. DCCLXXXI. Pippinus filius Carli^o Romae p baptizatur^q ab Adriano
Chr. Laur. pontifice, a quo et ipse et frater eius Hludowicus^r uncti sunt in reges.
III, 156. Tassilo dux Baioariae^s apud Wormaciam^t sacramento et obsidibus suae
ib. 178. subiectionis fidem facit^u honorifice⁴ remissus ad sua. Eo tempore
multa signa apparuerunt, inter quae^v signum crucis in vestimentis homi-
num frequentissime visum est; sanguis etiam e terra ac de caelo^w per-
hibetur fluxisse.
(A. Lauresh.) DCCLXXXII. Carlus^{f.5} habuit conventum in loco, ubi Lippia ori-
A. Laur. tur, cum omnibus primatibus Saxonum, excepto Widukindo^x rebelle
et eis, qui cum eo erant. Ubi ad eum venerunt missi Sigifridi
regis Danorum, Halpdani^y videlicet cum sociis^z suis, missi quo-
que Hunorum Cagani et Iugurri. Quibus auditis atque re-
missis rex quidem in Frantiam reversus est, Saxones vero suadente
Widukindo^x iterum rebelles effecti legatos regis Adalgisum et Gailo-
nem in Sclavos cum exercitu^a missos conserto cum⁵ eis proelio^b *p. 350.
A. Sith. in loco, qui vocatur Sundtal, non sine grandi clade suorum
occiderunt⁶: quorum mors quattuor milium^c et quingentorum hominum
decollatione vindicata est.
ib. DCCLXXXIII. Hildigarda^d regina diem obiit II. Kal. Maii; decessit
et Berhta^e regis mater III. Id. Iul. Carlus^f Saxones duobus magnis
ib. et proeliis^g vicit, uno⁷ in Thiotmellie, altero iuxta fluvium Hasa, in-
A. Laur.

a) igne 1. 2. b) exercitu 3. c) cenobii 3. d) ass. 1. e) martiris 1. f) karolus 1. 2.
g) hocholz 3. h) omnibus 1. i) hiltibrandus 1. 2. k) karolum 1. 2. l) fultensis 1.
m) baugolfus 1. n) subiit 3. o) karoli 1. 2. p) rome 3. q) baptiz. 3. r) hludawicus 2. 3.
s) baioarie 3. t) uuornatiam 3. u) fecit 2. v) que 3. w) celo 3. x) widuchindo 3.
y) halpdani 1. 2. z) sotilis 2. a) exercitu 3. b) prelio 1; plio 3. c) milia 3.
d) hiltigarta 2. e) berehta 1. f) karolus 1. 2. g) preliis 1; praeliis 2; proeliis magnis 3.

1) *Ex Vita Sturmi* c. 23 (SS. II, p. 376). 2) in loco, qui dicitur Boh-
holz; . . . omnes . . . ad locum, qui dicitur Medofulli *Ann. Laur.*; *cetera*
ex Sith. 3) omniaque disponens tam Saxoniam quam et Sclavos *Ann.*
Laur.; *cetera ex Sith.* 4) quem dimittit rex honorifice *Chr. Laur.*
III, 16. 5) Habuit Carlus rex conventum . . . in Saxonia ad Lippui-
brunnen *Ann. Lauresh.*; *nescio an hoc quoque loco auctor Annalibus illis*
amissis usus sit. 6) Legati regis Adalgisus et Gailo a Saxonibus in
proelio occiduntur; quorum — est *Ann. Sith.*; in monte, qui dicitur Sundal
Laur., qui de victoria Francorum mentionem faciunt; non — suorum *ex*
Annalibus amissis, ut videtur. 7) Nomina locorum Theotmalli et ad
fluvium, cuius vocabulum est Hasa, *ex Ann. Laur.* sumpta esse possunt,
nisi haec quoque *ex Annalibus illis amissis petita sunt.*

mensa eorum multitudine interfecta. Eodem anno rex Fastradam^{a.1} duxit uxorem.

DCCLXXXIII. Carlus^b iunior a patre in Saxoniam cum A. Laur. exercitu^c missus Westfalaos^d in proelio^e superavit et domuit.

DCCLXXXV. Widukind^f Saxo Attiniaci² ad fidem Carli³ venit A. Sith. et baptizatus^h est, et Saxonia tota subacta. Coniuratio orientalium¹ Francorum, quae^k vocatur Hartrati, contra regem exorta et cito compressa est. A. Laur.

DCCLXXXVI. Carlus^b per³ Autulfum senescalum¹ misso exercitu Brittones^m domuit et ipse per Italiam rebus ordinatis orationis causa Romam vadit. Lullo Mogontiacensi episcopo defuncto A. Fuld. ant. Richolf successitⁿ. Auctores conspirationis contra regem partim A. Laur. 785. morte partim caecitate^{o.4} et exilio damnantur.

DCCLXXXVII. Eclipsis solis facta est XV. Kal. Oct. Carlus^b A. Sith. et cum exercitu^c Beneventanos^{p.5} ingressus Capuam venit; Grimaldum^q A. Laur. filium Aragisi ducis Beneventanorum^r in obsidatum^s accepit. Hruod- A. Sith. thrudis^{t.6} filia regis a Constantino imperatore desponsatur.

DCCLXXXVIII. Tassilo⁷ dux Baioariorum ad Carlum^u in palatio Ingilnheim^v veniens multis periuriis et infidelitatibus convictus A. Laur. (A. Lauresh.) deponitur. Graecorum^w exercitus^x a Francis et Langobardis^y et Chr. L. III, 20. Beneventanis proelio^e superatur; similiter et Avars in marchaz^z Baioariae^a atque Italiae^b a regis exercitibus victi atque fugati sunt. A. Sith.

DCCLXXXVIII. Carlus^c per Saxones iter faciens venit ad Albim A. Laur. fluvium, habens in exercitu^d suo Francos, Saxones, Sorabos et Abodritos^e, quorum princeps erat Witzan, Fresones quoque per Habola fluvium navigio venientes. Constructis duobus pontibus, quorum alterum ex utraque parte castellis munit, transito flumine, Sclavorum⁸, qui vocantur Wilzi^f, terram ingressus magnis eos A. Sith. proeliis^g domuit ac ditioni^h suae subiugavit.

DCCXC. Hic annus a bellorum motibus quietus fuit; quem rex ib. apud Wormaciamⁱ transegit.

a) uastradam 3. b) karolus 1. 2. c) exertitu 3. d) uuestfal, os erasa una littera 1. e) prelio 1. f) Vuidukind corr. Vuidikind 1; witukind 3. g) karoli 1. 2. h) babt. 3. i) orientialium 3. k) que 3. l) senscalcum 3; deest 1. 2. m) britones 1. 2. n) richolfus 1. 2; Riholf 3. o) cecitate 1. 3. p) beneventum 1. 2. q) grimaltum 1. 2. r) beneventorum 1. s) obsidiatum 1. t) hruadthrudis 1; ruadthrudis 2. u) karolum 1. 2. v) ingilenheim 1; ingillenheit 2; ingillenhem 3. w) Greorum 1. 3. x) exertitus 3. y) long. 2. z) marcha 3. a) baloriae 2. b) italie 3. c) karolus 1. 2. d) exertitu 3. e) abotritos 1. f) wilzzi 3. g) preliis 1. h) ditioni 3. i) wormaticam 3.

1) fastradane *Annalium Laur. codd. plerique*; Fastradam *Laureshamenses*.
2) *Verba Attiniaci*, tota, contra regem ex *Ann. Laur.*, cetera ex *Sith. sumpta sunt*.
3) Andulfo sinescalco et causas Italicas disponendi *Ann. Laur.*
4) caecitate et in *Laur. desunt*; fortasse omnia *Ann. amissis tribuenda*. Hartrat et ceteri exilantur etiam in *Ann. Fuld. ant. ad a. 785. refertur*.
5) Roma Capuam *Ann. Sith.*, partibus Beneventanis *Laur.*; Grimoldus filius A. d. B. in obs. regi datus *Sith.*, filium . . . Grimoaldum *Laur.*; et filio Aregiso inde in ospitatum accepit *Fragmentum Chesnicum (SS. I, p. 33)*, quod item ex *Annalibus illis amissis derivatum videtur esse*.
6) Hruatrudis *Ann. Sith.*; solutionem desponsationis a. 781. factae his verbis dici I. Bernays, *'Z. Kritik Karol. Ann.'* p. 118. probavit. 7) T. d. Baioariae depositus *Ann. Sith.*; venit T. ad . . . Carolum in Ingulunheim *Lauresh.*; ad iamdictam villam Ingilnheim, ibique veniens T. *Lauriss.*; convictus iterum de infidelitate *Chr. Laur. III, 20*. 8) Carlus Sclavos, qui Vulzi voc., cum magno exercitu adgr. dom. ac d. s. subi. *A. Sith.*

- A. Sith. et DCCXCI. Palatium Wormacense incendio consumptum^a est. Car-
 A. Laur. lus^b propter¹ multa mala et praedationes^c ac caedes^d, quas
 (A. Lauresh.) exercitus^e in Baioaria^f iuxta Anisam fluvium cum omni populo
 suo ieiuniis et obsecrationibus triduo celebratis exercitum di-
 vidit^g. Ipse cum Francis, Alamannis et Baioariis ex australi^h
 parte Danubiiⁱ per Cummiberg^j, Saxonibus et Thuringis cum parte
 Francorum per litus septentrionale pergentibus, Fresonibus^k
 vero^l et, qui cum ipsis deputati sunt, navali evectio-
 A. Sith. ne per alveum euntibus Pannoniam ingressus^m Hunis perterritis et
 fugientibusⁿ omnes eorum regiones usque ad Raba fluvium ferro et
 igni^o devastat.
 ib. et DCCXCII. Haeresis^p Felicianae^q ipso^r auctore eam abnegante
 A. Laur. apud Reganesburg^r primum damnata^s est; qui etiam per Engilberthum^t
 abbatem in praesentiam^u Adriani apostolici adductus denuo eam
 A. Sith. confessione facta damnavit^s. Coniuratio Pippini contra patrem^v facta^w *p. 351.
 A. Laur. in Baioaria cito detecta^x et compressa^y est, auctoribus factionis
 A. Sith. partim morte partim exilio et caecitate^z damnatis^z. Pons
 navalis in Danubio^x factus est^y.
 ib. DCCXCIII. Fossa a rege facta est inter Radantiam^z et Alemonam
 fluvios. Proelium^a factum est inter Sarracenos et Francos in Gothia, in
 quo Sarraceni superiores extiterunt. Saxones more solito defece-
 runt.
 ib. DCCXCIII. Synodus^b habita in Franconofurt, in qua haeresis^c Feli-
 A. Laur. ciana^d coram episcopis Galliarum et Germaniarum Italicorumque prae-
 sente magno principe Carlo^e et missis Adriani apostolici Theophilacto^f
 et Stephano episcopis^g tertio^g damnata est et rata stipulatione
 damnatio roborata. Fastrada regina moritur et Mogontiaci^h
 apud sanctum Albanum honorifice sepulta estⁱ. Pseudosynodus Grae-

*) Cumanum montem add. m. saec. XI. in margine cod. 3.

**) assitulantibus add. m. saec. XI. inter lineas cod. 3.

- a) consumptum 3. b) Karolus 1, 2. c) predationes 1. d) cedet 1, 3. e) exercitu 3.
 f) baioaria 3. g) divisit 1. h) australe 3. i) danuvii 3. k) frisonibus 3. l) deest 1.
 m) ingressus corr. ingressi s 3. n) fugientibus 3. o) igne 1, 2. p) heresis 1, 3.
 q) felicitiana 3. r) reganesburg 3. s) dampn. 2. t) engilbertum 1, 2. u) pre-
 sentiam 1, 3. v) compr. 1. w) cecitate 1. x) danuvio 3. y) f. e. in dan. 1.
 z) radantiam corr. ardentiam 3. a) prelium 1. b) Sinodus 2, 3. c) heresis 1, 3.
 d) felicitiana 3. e) carlo 3. f) theophilacio 1. g) tercio 2. h) mogontie 3.
 i) sepelitur 1, 2.

1) propter nimiam maliciam . . . , quam fecerunt Avari contra sanctam ecclesiam vel populum christianum *Ann. Laur.* Ea, quae sequitur, narratio in rebus et aliqua ex parte etiam in verbis cum *Ann. Laur.* et *Lauresh.* (divisitque exercitum . . . ipse . . . ex meridiana parte Danovii . . . Fre- sionum et Saxonorum cum Toringos) convenit, sed accuratior utrisque est, siquidem ab illis navalis Frisonum expeditio cum septentrionali exercitu confunditur; quamquam scriptorem doctissimum annalium Karoli, B. Simson, ea de re aliter sentire non ignoro. Hoc igitur loco Fuldenses proxime ad *Annales amissos* accedere mihi videntur; in fine tamen auctorem etiam *Sithiensibus* usum esse probabile est, ubi haec leguntur: *Carlus Pannonias cum exercitu ingr. Hunorum reg. ferro et igni populatur.* 2) Her. Fel. ipso eam abn. dampnata *Ann. Sith.* 3) detecta — est ex *Ann. Laur.* 4) Sin. — Felic. ex *Ann. Sith.*, quae sequuntur, ex *Laur.*

corum^a pro adorandis imaginibus habita et falso septima vocata ab episcopis damnatur. Saxones in Sinifelde^b congregati^c a Carlo^d subacti sunt et tertius^e ex eis homo translatus. His tem-
poribus Alahwinus diaconus cognomento Albinus sanctitate et doctrina clarus habetur. Chr. L, III, 26.

DCCXCV. Carolus^f cum exercitu^g Saxoniam ingenti populatione^h vastando pervenit usque adⁱ locum, quem vocant Hliuniⁱ, ubi Witzan dux Abodritorum ad regem pergere volens a Saxonibus occisus est. In quo loco Tudun, qui in gente Hunorum magna^k potestatis erat, per legatos suos se et terram cum populo, cui praeerat^l, regi daturum et christianum futurum esse promisit. Rex vero afflictis Saxonibus et obsidibus firmatis in Franciam^m rediit. A. Sith. et A. Laur.

DCCXCVI. Adriano pontifice defuncto Leo papa successit. Caganⁿ A. Sith. et Iugurro principibus Hunorum civili bello et intestina clade a A. Laur. et A. Sith. suis occisis campus eorum, quem vocant Hringum, primo per Ehericum ducem Foroiuliensem^o, deinde per Pippinum filium regis aditus^p et captus est; et omnes Hunorum opes ac thesauri sublatis et^q Carlo in Aquisgrani palatio allati^r sunt. Tudun^r secundum pollicitationem suam cum populo suo ad regem^s baptizatus et honorifice remissus est.

Saxonia iterum a rege vastatur. A. Sith. DCCXCVII. Barcinona Hispaniae^t civitas, quae iam pridem a Fran- A. Sith. cis^u defecerat, per Zatum^v Sarracenum³ praefectum^w eius Carlo^x reddita A. Laur. et A. Sith. est. Constantinus imperator a Graecis^y excaecatus^z est. Car- A. Sith. lus^f expeditione^a facta totam Saxoniam usque ad Hadaloha^b, quae^c A. Laur. sita est in littore oceani, peragravit atque in deditionem^d per obsides acceptam Aquisgrani revertitur; ubi Abdellam Sarracenum, filium Ibin-Maugae^e regis, qui a fratre regno pulsus in Mauritania exulabat, ipso se commendante suscepit. Illuc quoque legatus Nicetae^f praefecti Siciliae^g, nomine Theoctistus^h, venit cum epistola imperatoris; quem rex magnifice suscipiens post paucos dies absolvit et abire permisit.

DCCXCVIII. Carolusⁱ cum exercitu^k hiemavit in Haristallio^l A. Sith. Saxonico. Hadofuns rex Galleciae^m et Asturiaⁿ per Floram^o legatum A. Laur. suum papilionem mirae^p pulchritudinis regi transmisit. Transalbani Saxones seditione^q commota legatos regios, qui ad iustitias^r faciendas^s apud eos versabantur, comprehendunt^t, quibusdam ex eis statim trucidatis, quibusdam ad redimendum reservatis; ex quibus aliqui effugerunt, ceteri redempti sunt. Quo audito rex in desertores arma corri-

a) grecorum 3; pseudogrecorum synodus 1. b) Synifelde 1. c) congegati 3. d) karolo 1, 2. e) tereins 2. f) karolus 1, 2. g) exercitu 3. h) a 3. i) Hliuni 3. k) magne 3. l) preerat 3. m) frantiam 3. n) foreiuliensem 1. o) regis filium adductus 1; f. r. adductus 3. p) et — sunt manu primitiva in margine inferiore adiecta 3. q) ablatis 3. r) Tudun 3. s) a rege 1, 2. t) hispanie 3. u) frantis 3. v) zatum 3. w) prefectum 1, 3. x) carolo 1, 2. y) grecis 1; gretis 3. z) execatius 1, 3. a) expeditione 1, 2. b) adaloha 2, 3. c) que 3. d) deditionem 1, 2. e) ibimaugae 1; ibimaugae 3. f) nicete 3. g) sicilie 3. h) teoctistus 3. i) Karolus 1, 2. k) exritu (sic) 3. l) haristollio 2; haristallio 3. m) galliciae corr. galliciae 1; galletie 3. n) asturiae 1; hasturie 3. o) florum 1, 2. p) mire 3. q) sedicione 2. r) iusticias 1, 2. s) feliendas 3. t) compr. 1.

1) Carolus — occisus est *ex Ann. Sith.*; cum exercitu, pervenit — Hliuni, In — rediit *ex Laur.* 2) Cagan — occisus, Hringum, et Carlo — allati, Tudun — remissus est *ex Ann. Laur.*; Campus Hunorum primo — regis subactus est, et — sublatis sunt *Ann. Sith.* 3) Sarracenum et Carlo *ex Ann. Sith.* 4) Flora pro Frola hoc loco in aliquibus *Ann. Laurissen-sium* codicibus legitur.

piens totam Saxoniam inter Albim et Visurgim populando peragravit. Transalbianos per Eburisum legatum suum et Thrasuchonem^a ducem Abodritorum^b in proelio^c vicit, caesis^d in loco certaminis quatuor milibus, ceteris^e pacem postulantibus. A quibus rex acceptis obsidibus Aquisgrani reversus epistolam Herenae^f imperatricis, cuius filius Constantinus anno priore excaecatus^g est, a Constantinopoli per Michahel^h patriciumⁱ Frigiae et Theophilum presbyterum pro pace missam suscepit; quos cum remisisset, remisit etiam cum eis et Sisinnium fratrem Tarasii Constantinopolitani episcopi iam dudum in Italia proelio^k captum. Hadofuns quoque^l supra dictus rex praedata Olisippona Hispaniae^m civitate insignia victoriae suaeⁿ, loricas, mulos captivosque Mauros, per Froiam et Basiliscum legatos suos^{*} misit.

A. Sith. Mauri piraticam exercere incipiunt.

A. Laur. DCCXCVIII. Leo papa a Romanis in letania^o maiore lingua^p detruncata excaecatus^q et per Wirundum abbatem ac Winigisum ducem Spolitani^r ereptus ad Carlum^r in Saxonia ad Padrabrunno^s deductus est. Ehericus dux Foroiuliensis^t iuxta Tharsaticam Liburniae^u civitatem in sidiis oppidanorum occisus est; et¹ Geroldus^v Baioariae^w praefectus cum Hunis dimicans interfectus est. Baleares insulae^x postulato et

A. Sith. accepto Carli^y auxilio Mauris et Sarracenis, a quibus priore anno praedabantur, ereptae^z sunt. Signa quoque Maurorum in pugna sublata regi sunt praesentata. Britannia^a cismarina per Witonem^b ducem tota subacta et arma ducum, qui se dediderant, inscriptis singulorum nominibus regi praesentata^c sunt; nam his se et terram et populum unusquisque tradidit. Patriarcha Hierosolimitanus reliquias de sepulchro Domini per monachum quendam regi transmisit. Et Azan praefectus^d civitatis^e, quae dicitur Osca, claves urbis^f per legatum suum cum aliis muneribus misit.

ib. DCCC. Rex absolutum Hierosolimitanum monachum reverti fecit, misso cum eo Zacharia presbytero de palatio suo, qui eius donaria per illa sancta loca deferret. Ipse peragratis oceani Gallici litoribus, quod piratis infestum erat, dispositisque praesidiis^g revertens Turonis^h ad sanctum Martinum orationis causa pervenit; ubi Hildigardisⁱ coniunx eius defuncta est et humata. Inde³ reversus propter

A. Sith. Leonis papaeⁱ causam Romam proficiscitur ibique hiemavit; et exercitum cum Pippino filio suo in Beneventanorum^k terras praedatum^l ire iussit. Leo papa, postquam facta de eo quaestione^m nullus probator criminum ei obiectorum esse voluit, in basilica sancti Petri ambonem ascendit posito super caput suum evangelio⁴ et coram omni populo invocato sanctae Trinitatis nomine iureiurando ab obiectis se criminibus^o purgavit.

*) Karoloⁿ addit redactio I (codd. 1. 2).

a) trasuchonem 1. b) obodritorum 3. c) proelio 1. d) caesis 3. e) cet. p. post. des. 1. f) harenae 2; harenae 3. g) excaecatus 1. 3. h) michahel 1. 2; michael 3. i) patritium 3. k) proelio 1; pello 3. l) deest 1. m) hispanie 3. n) victorie sue 3. o) letania 1. p) lingua 3. q) excecatur 1; excaecatur 2; excecatus 3. r) karolum 1. 2. s) padrabrunnon 1. 2; padrabrunno 3. t) foriuliensis 1. u) liburnie civitate 3. v) geroltus 1. w) baioarie 3. x) insule 3. y) karoli 1. 2. z) erepte 3. a) britannia 1. 2. b) wittonem 2. c) presentata 1. d) prefectus 1. e) urbis 1. 2. f) civitatis 1. 2. g) presidis 1. h) turonis 1. 2; rev. orat. c. tnr. ad s. m. perv. 1. i) pape 3. k) benavent. 3. l) predatum 1. m) questione 1. 3. n) .K. 2. o) crim. se 1.

1) et Ger. Bai. pr. cum Avaris dim. interfectus Ann. Sith. 2) Liutgardae coniugis Ann. Laur.; error nostri. 3) Inde — hiemavit ex Ann. Sith. 4) ewangelium portans Ann. Laur.

DCCCI. In die natalis Domini ante confessionem beati Petri apostoli, A. Laur. cum rex ab oratione surgeret, Leo papa coronam capiti eius imposuit, et a cuncto Romanorum populo adclamatum^a est: 'Carlo^b augusto a Deo coronato magno et pacifico imperatori Romanorum vita et victoria!' Et post laudes more antiquorum principum adoratus est atque ablato patricii nomine imperator et augustus est appellatus. Post paucos autem dies iussit eos, qui pontificem anno superiore^c deposuerunt, exhiberi; et habita de^d eis quaestione^e secundum legem Romanam ut maiestatis rei capitis sententia damnati^f sunt. Pro quibus tamen papa pio affectu apud imperatorem intercessit; nam et vita et membrorum^g integritas eis concessa est, ceterum^h pro facinoris magnitudine exilio deportati sunt. Terraeⁱ motus factus est II. Kal. Maii^k per totam Italiam tam vehemens, ut in quibusdam locis urbes ruerent et montes et tectum basilicae^l beati Pauli apostoli Romae^m cum trabibus suis magna ex parte cecideret; circa Rhenumⁿ quoque et in Gallia et in Germania quaedam^o loca tremuerunt. Barcinona civitas in Hispania et in Italia Teate^p captae^q sunt^r; praefectis^r earum, Zaton videlicet Barcinonae^s et Roselmo Teate^t, comprehensis^v regi pariter praesentatis et exilio damnatis^v.

DCCCII. Herena imperatrix de Constantinopoli misit legatum nomine ib. Leonem spatarium de pace confirmanda inter Francos et Gracos^w; et imperator vicissim absoluto illo misit Iesse episcopum Ambianensem et Helmgandum^x comitem Constantinopolim, ^{p. 353.} ut pacem cum ea statuerent. Isaac Iudaeus^y elephantum et alia munera, quae Aaron^z rex² Persarum A. Sith. miserat, Aquisgrani Carlo^a detulit. Transalbani Saxones a Francis A. Laur. vastantur. Ortona civitas in Italia in deditionem accepta et Luceria similiter, positumque in ea praesidium Francorum. Et Winigisus³ A. Sith. dux Spolitanus, qui praesidio praeerat, a Grimaldo^b obsessus et captus est. Eo anno Bougulfus abbas Fuldensis coenobii relicta, A. Fuld. ant. quam habuit, potestate Ratgarium successorem accepit. Paulinus Chr. L. III, 34. patriarcha Foroiulienensis^c obiit.

DCCCIII. Winigisus a Grimaldo^b redditus^d et missi imperatoris de A. Laur. Constantinopoli reversi sunt. Et venerunt cum eis legati Nicifori imperatoris tunc rempublicam regentis; nam post adventum legationis Franciae^e Herenam deposuerunt. Quos imperator ad se venientes in loco, qui dicitur^f Salz, super fluvium Sala suscepit et auditos cum epistola pactum faciendae^g pacis continente remisit ad propria.

DCCCIII. Carlus^h Saxones transalbianos cum mulieribus et natis A. Sith. et transtulit in Franciamⁱ et pagos transalbianos Abodritic^k dedit. Leo A. Laur. papa ad imperatorem Carisiaci venit, ubi natale Domini cum eo celebravit; donatusque magnis muneribus per Baioariam reversus est

a) accl. 1. 2. b) Karolo 1. 2. c) superiori 2. 3. d) deis 3. e) questione 1. 3. f) capite d. sunt 1. 2.; dampnati 2. g) membrorum 2. h) caeterum 2. i) terrenotus 1. k) mai 2. l) basilico 3; beati pauli basilicae romae 1. m) rome 3. n) renum 3. o) quedam 3. p) teate 1. q) capte 3. r) prefectis 1; pfectes 3. s) barcinonae 1; barcinone 3. t) theate 1. u) compr. 1. v) dampn. 2. w) grecos 1. 3. x) helmgandum 2. y) Iudens 1. z) aaro 3. a) karolo 1. 2. b) grimalto 1; grimaldo 2. c) foriuliese 3. d) redditur 1. 2. e) frantie 3. f) vocatur 1. g) faciente 3. h) Karolus 1. 2. i) transtulit in fanciam 3. k) abotritis 1. 2; oodritis 3.

1) captae sunt *Ann. Sith.*; capta et incensa est *Laur.* 2) Aron rex elephantum ad Carolum transmittit *Ann. Sith.*; quae a rege P. missa sunt *Laur.* 3) Wigisus d. Sp. a Gr. captus *Ann. Sith.*; Grimaldus . . . Winigisum comitem Spoletii, q. pr. pr., . . . obsedit et in deditionem accepit *Laur.* 4) *Verba* Karolus Sax. trans. et Leo papa ad (illum Aquis) venit *ex Ann. Sith.*, cetera *ex Laur.*

Romam. Causa adventus eius haec^a erat: perlatum est ad imperatorem aetate praeterita Christi sanguinem in Mantua civitate fuisse repertum; propter hoc misit ad papam petens, ut huius famae^b veritatem inquireret^c. Qui^d accepta occasione exeundi primo in Langobardiam^e quasi pro inquisitione^f praedicta profectus est, inde arrepto itinere ad imperatorem usque pervenit; unde absolutus Romam repedavit. Rihbodo^g archiepiscopus Trevirensis^h moritur.

Chr. I, III, 36.

A. Laur. et
A. Sith.

DCCCIV. Carolus^{i.1} iunior in Boemos Slavos cum exercitu^k a patre missus depopulata provincia^l regem eorum nomine Lechonem^m occidit.

Capcanus princeps Hunorum Aquis ad imperatoremⁿ venit et, ut postulavit, inter Sabariam^o et Carnontum habitandi locum accepit, eo quod Slavici infestantibus pristinam sedes habitare non potuit; erat enim christianus nomine Theodorus. Quo ad suos reverso et non multo post morte praevento cagano per legatos suos petenti ab^p imperatore concessus est honor antiquus, quem caganus apud Hunos iuxta priscum eorum ritum habere solebat.

A. Sith. et
A. Laur.

DCCCVI. Partitio^{q.2} regni Francorum ab imperatore facta in villa Theodonis inter filios suos, ut sciret unusquisque eorum, quam partem tueri et regere debuisset, si pater eum superstitem reliquisset^r. De^s hac partitione testamentum conscriptum et ab optimatibus Francorum confirmatum et Leonis apostolici subscriptione roboratum est. Carolusⁱ iunior cum exercitu^k a patre missus in Sorabos super Albim fluvium habitantes depopulata Sclavorum terra ducem eorum Miliduoch interfecit. Missa est et manus de Baioaria et Alamannia atque Burgundia in Boemos vastataque^t provinciae^u non minima portione absque ullo gravi incommodo regressa est. In Corsicam quoque classis^v a Pippino contra Mauros missa est; cuius adventum Mauri non expectantes abscesserant. Hadumar tamen^w civitatis Genuae^x praefectus imprudenter^y contra eos dimicans occisus est.

ib.

DCCCVII. Aaron^s rex Persarum papilionem et tentoria atrii^z vario colore facta mirae^a pulchritudinis imperatori misit; erant enim omnia bissina, tam tentoria quam funes eorum, diversis tincta coloribus; pallia quoque sirica^b multa et pretiosa^c et odores atque unguenta et balsamum necnon et horologium^d ex auricalco arte mechanica mirifice compositum, in quo duodecim horarum cursus ad clepsidram vertebatur, cum totidem aereis^e pilulis^f, quae^g ad completionem^h horarum decidebant et casu suo subie^{tum} sibi cimbalum tinnire faciebant, additis in eodem eiusdem^{*p. 354.} numeri equitibus, qui per duodecim fenestras completisⁱ horis exiebant et impulsu egressionis suae^k totidem fenestras, quae prius erant apertae^l, claudabant. Eodem anno rex^m Burchardumⁿ comitem stabuli^o sui cum classe misit in Corsicam, ut eam a Mauris, qui superioribus annis illuc

a) hec 3. b) fame 3. c) inquireret 3. d) Qula 3. e) long. 1. 2. f) inquisitione 2. g) rihboto 2. 3. h) trevirensis 1. 2; treverentis 3. i) Karolus 1. 2. k) exercitum 3. l) provincia 2. 3. m) lethonem 2. n) regem 3. o) sarabiam 2. p) ad imperatore 2. q) Particio 3. r) relinqueret 2. 3. s) de ac particione 3. t) vastateque 1; sed teque in vasura. u) provintiae 2; provincia 3. v) glassis 3. w) tamen 3. x) genae 3. y) impr. 1; deest 2. z) atrii — tentoria in margine eadem manu adiecta 3. a) mire 3. b) serica 2. 3. c) praeciosa 2. d) orologium 1. 3. e) ereis 3. f) pillulis 2. g) que 3. h) completionem 2. i) completis 1. k) sue 3. l) aperte 3. m) imperator 1. 2. n) burchartum 1. 2; burghardum 3. o) stabili 3.

1) Carolus iunior . . . cum exercitu . . . missus, Aquis ad . . . venit ex Ann. Sith., cetera ex Laur. 2) Particio regni Fr. ab imp. in v. Th. propter f. suos. Carolus iun. c. ex. missus in Sor. Ann. Sith., cetera ex Laur. 3) Aaron rex . . . misit ex Ann. Sith., cetera ex Laur.

praedatum venire consueverant, defenderet; a quo, cum venirent et cum eo decertarent, victi ac fugati sunt amissis duodecim navibus et plurimis suorum interfectis.

CCCCVIII. Godafridus^a rex Danorum, Abodritos bello adgressus^b A. Sith. quamvis multis afficeret^c malis¹, cum magno tamen copiarum^d suarum detrimento rediit, Reginoldo^e filio fratris sui et optimis^f militum A. Laur. suorum et manu promptissimorum amissis. Carlus^g vero filius imperatoris, qui ad resistendum ei, si^h Saxonum terminos adgredi^b temptaret, directus fuerat, Albiam ponte iunxit et cum exercituⁱ, cui praeerat^k, in Linones et Smeldingos^l, qui et ipsi ad Godafridum^m defecerant, quanta potuit celeritate, transposuit populatisque circumquaque eorum agris et transito iterum flumine cum incolomiⁿ exercitu in Saxoniā se recepit. Eardulf^o rex Nordanumbrorum^p regno et^q patria pulsus ad imperatorem venit et patefacto adventus sui negotio Romam proficiscitur.

CCCCVIII. Dertosa^r civitas Hispaniae^s a Hludowico^t filio imperatoris obsessa^u, sed² non expugnata^v est. Eardulfus rex Nordanumbrorum^p in regnum suum^w reductus est per legatos imperatoris et Leonis papae. His temporibus concilium habitum est de processione A. Laur. Spiritus sancti, quam quaestionem^x Iohannes quidam monachus^y Hierosolimis^z primo commovit; cuius definiendae causa Bernharius^a episcopus Wangionum et Adalhardus^b abbas Corbeiae^c monasterii^d Romam ad Leonem papam missi sunt. Imperator autem, cum ei multa de iactantia^e et superbia regis Danorum nuntiarentur^f, iussit castrum Esesfeld^g trans Albiam aedificare^h. Interea Thrasco dux Abodritorumⁱ, postquam cum auxilio Saxonum Wilzos^k et Smeldingos perdomuit et omnes, qui a se defecerant, reverti coegit, in emporio^l Rerie ab hominibus Godafridum^m per dolum interfectus est.

DCCCX. Hruoddrudⁿ filia^o imperatoris, quae natu maior erat, VIII. id. Iunii diem obiit. Imperator vero Aquisgrani adhuc agens et contra Godafridum^p regem expeditionem^q meditans nuntium^f accepit classem ducentarum navium de Nordmannia^r Frisiam appulisse totasque^s Frisiaco litori^t adiacentes insulas esse vastatas iamque exercitum illum in continenti esse

a) gotafriðus 1; godofriðus 3. b) aggr. 1. c) aficeret 3. d) copium 1. e) reginoldo 1. 3. f) optimis 3. g) Karolus 1. 2. h) deest 3. i) exertitu 3. k) praeerat 1. l) semel dingos *eraso priore e* 3. m) gotafriðum 1. n) incolomi 1. 2. o) Eardulfas 1. 2. p) nordanimbrorum 3d. q) in codice 3 hinc incipit fol. 11, quod cum duodecimo pro duobus principalis codicis foliis amissis a scriba saec. XI. ad supplendam lacunam additum est; fol. 12 finitur a. 814. Deinde simili: intra hoc spatium cod. 3* signo et lectiones variantes cod. 3c et 3d adfero, qui intercedente cod. 3a ex cod. 3, non ex 3* pendit. r) desertosa 3*. s) Yspanie 3d. t) ab ludowico 1; a lud. 2; a hlud 3*; a hludawico 3c. u) obsessa 3d. v) expugnanda 3d. w) deest 3d; in r. s. des. 3c. x) questionem 1. 3*. y) monachus 3c. d. z) iherosolimis 3c. d. a) bembarius 3d. b) adalhartus 3*; adalvardi 3c. c) corbiae 3*. d) monasterie 3*. e) iactantia 3d. f) nunc. 3d. g) hesfeld 3*. h) edificare 1; aedificari 2. i) obodritorum 3*. 3c. d. k) uulcos 3c. l) imperio 1; emporio 3*. m) gotafr. 3*; godefr. 3c; godofr. 3d. n) hruoddrud 3*. o) deest 3d. p) godefr. 3c. d. q) expedicionem 1. 2. 3c. r) normandia 3c. s) totas 1. t) littori 3d.

1) *Ann. Sith.*: Godofridus rex Danorum Abodritos bello adgressus multis afficit iniuriis; in *Ann. Fuldensibus* adgressos passivo sensu usurpatum fortasse non primo auctori, sed incuriae eorum, qui opus eius exceperunt, debetur. 2) sed non exp. est ex *Ann. Laur.* (consumptoque in obpugnatione illius aliquanto tempore . . . se recepit); item et Leonis papae (*Laur.*: legati imperatoris atque pontificis). 3) *Ann. Sith.*: Castrum Esesfleth trans Albiam a Francis aedificatur; *Laur.*: statuit trans Albiam fluvium civitatem aedificare.

ternaque praelia cum Frisonibus^a commisisse Danosque victores tributum victis imposuisse^b et vectigalis nomine centum libras argenti a Frisonibus^c ian esse solutas, regem vero Godafridum^d domi esse; et revera ita erat. Qui nuntius^e adeo imperatorem concitavit, ut missis in omnes circumquaque regiones ad congregandum exercitum nuntii ipse sine mora palatio exiens primo quidem classi occurrere^f, deinde vero transmissio Rheno^g flumine in loco, qui Lippeham^h vocatur, copias, quae nondum conveniant, statuit opeririⁱ. Ubi dum aliquot^k dies moraretur, elefanti^l ille, quem ei Aaron rex Sarracenorum^m miseratⁿ, subita morte periit. Congregatis^o tandem copiis, quanta potuit celeritate, ad Alarum fluvium contendit castrisque iuxta confluentem eius, quo Wisurae flumine coniungitur, positus minarum Godafridi^p regis praestolatur^q eventum; nam rex ille vanissima spe victoriae inflatus acie se cum imperatore congregi velle iactabat. Sed dum^r imperator memorato loco stativa haberet, diversarum rerum nuntia^s ad eum deferuntur^t: nam et classem, quae Frisiam vastabat, domum regressam et Godafridum^p regem a quodam suo satellite interfectum, castellum^u *vocabulo Hohbuochi^v Albiae flumini^{*p. 355.} adpositum^w, in quo Odo legatus imperatoris et orientalium Saxonum^x erat praesidium^y, a Wilzis^z captum et Pippinum filium eius, regem Italiae^a, VIII. Id. Iulii de corpore migrasse duasque legationes de diversis terrarum partibus, unam de Constantinopoli, alteram de Corduba, pacis faciendae causa adventasse narratur. Quibus ille acceptis disposita^b pro temporis conditione^c Saxonia domum revertitur. Tanta fuit in ea expeditione^d bonum^e pestilentia, ut pene nullus tanto exercitui superesset, quin omnes usque ad unum interirent; et non solum ibi, sed etiam per omnes imperatori^f subiectas provincias^g illius generis animalium mortalitas immanissime^h grassataⁱ est. Imperator Aquisgrani^k veniens mense Octobrio^l memoratas legationes audivit pacemque cum Niciforo^m imperatore et cum Abulazⁿ rege Hispaniae^o fecit; nam Niciforo^m Venetiam^p reddidit et Haimricum^q comitem olim a Sarracenis captum Abulazⁿ remittente^r recepit. Godafrido^s Danorum rege mortuo Hemmingus^t filius fratris eius in regnum successit ac^u pacem cum imperatore fecit.

A. Laur.

DCCCXI. Imperator legatos suos Constantinopolim misit Haidonem^v Basilensem episcopum et Hug^w comitem Turonicum et Aio Langobardum^x de Aquileia^y ad confirmandam cum Niciforo^z pacem. Condita vero inter imperatorem et^a Hemmingum^b Danorum regem^c pax a duodecim primoribus utriusque gentis, Francorum^d videlicet et Danorum, iuxta fluvium Egidorani vicissim secundum ritum ac morem suum datis sacramentis confirmatur. Tres quoque exercitus in totidem partes regni Francorum missi: unus in Linones^e, qui eorum terra vastata Hohbuochi^f castellum^g priore anno destructum^h reparavit, alterumⁱ in Pannonias ad controversias Hunorum et Sclavorum

a) frisonibus 2; fresonibus 3c; frenosibus commissae 3d. b) inap. 3*. c) frisonibus 2; fresonibus 3c. d) godafr. 2; godofr. 3d. e) nuncius 3c; nunctus 3d. f) occurre 3d. g) hreno 3c; rhero 3d. h) lippeha 3c. d. i) opperiri 1. 3*. 3d. k) aliquos 3c; aliquod 3d. l) elephans 3c. d. m) persarum 3*. n) deest 3c. o) Congregatisque 3d. p) gotafr. 3*; godofr. 3c; godofr. 3d. q) prestol. 1. 3*. r) cum 3c. d. s) nuncia 3d. t) deferretur 2. 3*. u) catellum 3d. v) hohbuchi 3c. d. w) appositum 1. 2. 3*. x) Sax. — Pippinum des. 3d. y) presidium 1. z) vulzis 3c. a) Italie 1. b) dispositas 3d. c) condicione 2. d) expedicione 2. e) bonum 3d; pest. bonum 3*. f) imperii 1. 2. 3*. g) provintias 1. 3*. 3d. h) inman. 3*. i) crassata 3*. k) aquasgrani 3d. l) octimbrio 1. m) niziforo 1. 2. n) ambulaz 3*. o) Hyasp. 3d. p) neneciam 1. 2. 3d. q) heinricum 3*. r) remittente 3d. s) godefr. 3c; godofr. 3d. t) heimnigus 3c; hyemningus 3d. u) et 3c. v) baitonem 1. 2. 3*; haydonem 3d. w) huc 1. x) long. 1. 2. y) aquilaia 3*. z) nizif. 1. a) et — primoribus des. 3d. b) heimnigum 3c. c) regem — Danorum des. 3c. d) frangorum 3d. e) lilones 3d. f) hohbnoichi 2. g) catellum 3d. h) destructum 3d. i) alter 3c. d.

1) Cf. Ann. Laur.: in tres partes regni sui totidem exercitus misit, unum

finiendas, tertium^a in Brittones^b ad eorum perfidiam puniendam; qui omnes rebus prospere gestis reversi sunt incolomes^c. Interea Karlus^d filius imperatoris, qui maior natu erat, II. Nonas Decembris obiit.

DCCCXII. Hemmingo Danorum rege defuncto Sigifridus nepos A. Laur. Godafridi^e regis et Anulo nepos Herioldi^f succedere volentes, cum inter eos de primatu convenire non posset^g, commisso proelio^h ambo moriuntur. Pars tamen Anulonis adepta victoriamⁱ Herioldum^k et Reginfridum^l fratres eius reges sibi^m constituit; quod necessario pars victa consensitⁿ. In eo proelio^o X milia DCCCXL viri cecidisse referuntur. Niciforus^p imperator Graecorum^q post multas victorias et res prospere gestas a Bulgaris^r occisus Michael^s successorem accepit. Qui legatos Karli^t ad Niciforum^u missos Constantinopoli audivit et absolvit; cum quibus et suos legatos direxit et pacem a^v Niciforo^p inceptam^w confirmavit. Qui etiam, ubi ad^x imperatorem Aquisgrani^y venerunt, scriptum pacti ab eo in ecclesia^z suscipientes more suo, id est graeca^a lingua, laudes ei dixerunt^b, imperatorem eum^c et basileum^d appellantes. Cum Grimoldo^e duce Beneventanorum pax facta et tributum nomine XXV milia solidorum auri a Beneventanis accepta. Classis Danorum Hiberniam^f aggressa^g a Scottis^h proelioⁱ superatur. Hoc anno post meridiem solis eclipsi^k fuit.

DCCCXIII. Imperator Amalharium^l Trevirensem^m episcopum et ib. Petrum abbatem monasterii Nonantulas propter pacem cum Michaelⁿ imperatore confirmandam Constantinopolim misit; Hludowicum^o filium^p coronavit et sibi consortem imperii fecit; Bernhardum^q quoque nepotem suum^r, filium Pippini^s filii sui, Italiae praefecit^t et regem appellari iussit. Concilia quoque super statu ecclesiarum^u corrigendo ab episcopis celebrari^v iussit, quorum unum Mogontiaci^w, alterum Remis, tertium^x Turonis, quartum Cabillione, quintum Arelati congregatum est. Quorum gesta qui nosse voluerit, *in praedictis y quinque civitatibus^z invenire poterit. Pons apud Mogontiacum^a incendio conflagravit.

DCCCXIII. Karlus^b imperator, dum Aquisgrani biemaret, anno ib. aetatis suae circiter LXXI., regni autem XLVII. subactaeque Italiae^c XLIII.^d, ex quo vero imperator et augustus appellatus^e est, anno XIII. V. Kal. Febr. rebus humanis excessit. Cui^l Hludowicus^f filius eius suc- A. Sith. cessit et ad suscepti regni administrationem cura conversa primo legationes A. Laur. gentium, quae ad patrem venerant, auditas absolvit; deinde simili^g modo ad patrem quidem missas, ad se vero venientes suscepit et absolutas remisit. Habitoque Aquisgrani generali conventu populi sui ad iustitias^h

a) tercius 2. 3*; tercius 3c; tertius* 3d. b) britones 1. 2. 3d. c) incolomes 1. 2. d) Karolus 1. 2. 3*. 3d. e) godefr. 3c; godofr. 3d. f) herioldi 3c. d. g) possent 3c. h) prolio 1. i) adepta victoria 1. k) herioldum 3c. d. l) raginfridum 3c. d. m) deest 3*; ibi 3c. d. n) consensit 3d. o) prolio 1; plio 3*. p) Nizif. 1. 3*. q) greorum 1. 3*. r) vulgaribus 1. 2. 3*. s) michaellem 1. 2; micheale 3*. t) Karoli 1. 2. 3*. u) nizif. 1. v) ad 3d. w) inceptam 3d. x) ab 3d. y) aquis 3c. d. z) aecll. 1. 2. 3. a) greca 1. 3*. 3d. b) dixerunt ei laudem 3*. c) imp. aquis et 3*. d) basileum 2. e) grimallo 3c; grimaldo 3d. f) hiberniam 3*; hybern. 3c. g) aggressa 3c. h) scotis 3c. i) prolio 1; plio 3*. k) eclipsis 2. 3*. l) amalcharium 3c. m) trevirensem 1. 2; trevirensem 3*. n) micheale 1. 2; imp. miche. 3d. o) Hlodowicum 3*; hludawicum 3c. d. p) fil. suum 3d. q) bernhartum 1. 2. 3*. r) deest 3c. s) pipini 3d. t) praefecit 1. u) aecll. 1. 2. 3*. v) celebrare 1. w) mogontiaci 1. 3d. x) tercius 1. 2. 3*. 3c. y) pred. 1. z) in praed. qu. civ. des. 3*. a) mogontiacum 3c; magont. 3d. b) Karolus 1. 2. 3d. c) subactaeque italia ex corr. 2. d) XLIII. 3c. e) appellatus 3*. f) hludawicus 3c. g) hic finitur in codice 3. fol. 12* (3*). h) iusticias 2.

trans Albiam in Linones . . . , alterum in Pannonias . . . , tertium in Britones . . . Mendum igitur Annalium Fuld. non cuiquam librario, sed primo scriptori ipsi tribuendum videtur. 1) Ann. Sith.: Cui Hludowicus filius eius succedens crepta p. v. patr. cum magna liberalitate restituit.

faciendas et oppressiones^a popularium relevandas legatos in omnes regni

A. Sith. sui partes misit et erepta per vim patrimonia multis restituit.

ib.

DCCCXV. Exercitus Francorum a Hludowico^b imperatore ad

A. Laur. auxilium Herioldo^c Danorum regi ferendum contra filios Godafridi in Nordmanniam missus^d, cum adversarii eis congregari non auderent, vastatis^e circumquaque vicinis pagis et acceptis popularium obsidibus XL reversus

A. Sith. est. Romae^e quidam primores in necem Leonis papae^f conspirantes interficiuntur.

A. Laur. DCCCXVI. Saxones et orientales Franci in Sorabos dicto non obediētes^g missi contumacium^h audaciam non magno labore compresserunt.

A. Sith. Wascones gentilitiaⁱ levitate^k usi defecerunt^l, sed duabus expeditionibus

A. Laur. ita sunt edomiti^l, ut tarda eis deditio^m et pacis impetratio videretur.

A. Sith. Leo papa decessit VIII. Kal. Iunii, et Stephanus diaconus pontifex factus paucis post ordinationem suam diebus ad imperatorem venit, a quo apud

A. Laur. Remorumⁿ civitatem^o honorifice susceptus est. Qui statim adventus sui causas^p principi insinuans celebratis^p ex more missarum sollempniis eum diadematis inpositione^q coronavit. Multis deinde inter eos muneribus et datis et acceptis et amicitia^r vicissim firmiter roborata pontifex Romanus, imperator Compendium^s palatium petiit^t.

A. Sith. DCCCXVII. Eclipsis solis^u facta est Nonis Febr.; eadem nocte stella cometes gladio similis visa est. Stephanus papa VIII. Kal. Febr. diem obiit, cui Paschalis^u presbyter^v successit. Hludowicus^b imperator

A. Laur. filium suum primogenitum Hlotharium^w coronavit et^x nominis atque imperii sui socium sibi constituit, ceteros reges appellatos unum Aquitaniae^y, alterum Baioariae^z praefecit^a.

ib. Sclaomir dux Abodritorum^b propterea, quod regiam potestatem, quam post mortem Thrasconis^c solus^c super Abodritos tenebat, cum Ceadrogo^d filio Thrasconis^e partiri iuebatur, iratus cum populo suo^c sibi subiecto defecit; et missa trans mare legatione cum filiis Godafridi^f amicitias^g iunxit.

A. Sith. et Bernhardus^h rex Langobardorumⁱ consilio pravorum hominum tyrannidem meditatus, cum se a suis deseri vidisset, rebus propriis diffi-

A. Laur. dens^k apud Cavillionem armis depositis imperatori se tradidit. Legati^g Leonis imperatoris de Constantinopoli pro pace ad imperatorem Hludowicum^l missi venerunt, quos ille apud Ingilnheim susceptos audivit ac dimisit.

Ratgarius abbas Ful-

a) obpressiones 3. b) hlod. 3. c) herioldo 1; herioldo 3. d) deest 1. 3. e) Rome 3. f) pape 1. 3. g) oboedientes 1. h) contumacium 2. 3. i) gentilitia 3. k) levitare 1. l) edomati 3. m) editio 3. n) romorum 2. o) civitate 3. p) caelebratis 2. 3. q) imp. 1. r) amicie. 3. s) comp. 1. t) petit 3. u) pascalis 2. 3. v) prb 3. w) hlodharium 3. x) et — constituit manu prima in marg. super. adiecta 3. y) aquitanie 3. z) baiarie (sic) 3. a) praefecit 1. b) obodr. 3. c) deest 1. d) ceadrogo 2. e) thrasconis 2; trasconis 3. f) godofr. 3. g) amitie. 2; amicie. 3. h) Bernhartus 1. i) long. 1. 2. k) diffidens 3. l) hlod. 3.

1) Exerc. — missus ex Ann. Sith., cum — rev. est e Laur. 2) Gens Wasconum gentilitia levitate usa deficit Ann. Sith.; Vascones . . . solita levitate commoti . . . defectione desciverunt Ann. Laur. 3) lunae Ann. Sith. et Laur. 4) Hlud. imp. ex Ann. Sith., cetera e Laur. 5) Bernh. r. Lang. ex Ann. Sith., cetera e Laur. 6) Haec quoque ex Annalium Sithensium exemplari paulo uberiore quodam fluxisse videntur, quippe quae a Laurissensibus longius recedant; quod exemplar, ex quo codex Sithiensis descriptus videtur esse, suspicor an Annales quidam Blandiniani fuerint, qui ad nostra tempora non venerunt, ab ipso Einhardo compositi et, quamdiu vixit, continuati.

denis coenobii^a accusatus a fratribus et convictus deponitur¹.

DCCCXVIII. Bernhardus^{b, 2} Francorum iudicio^c excaecatus^d moritur^e. A. Sith. similiter et auctores coniurationis capitali sententia damnati^e luminibus tantum orbantur. Episcopi synodali^f decreto depositi monasteriis mancipantur; ceteri^g, prout quisque nocentior vel innocentior apparuit, vel exilio deportatus vel tonsus et in monasterium missus est. Im- A. Sith. perator³ vero Britanniam^h cismarinam bello petens captisque rebellio- A. Laur. num munitionibusⁱ brevi totam in suam potestatem redegit. Nam Mormanno, qui in ea tyrannidem⁴ exercuit, occiso nullus Britto^k inveniebatur, qui resisteret aut imperata facere renueret^l. Eclipsis^m solis contigit VIII. Id. Iul. Irmingardis regina V. Non. Oct. decessit.

Monasterio Fuldensi Eigil abbas electus et ordinatus est. A. Fuld. ant.

p. 357.

*DCCCXVIII. Sclaomir dux⁵ Abodritorumⁿ a primoribus populi A. Laur.

sui multis criminibus accusatus, cum obiecta sibi rationabiliter^o effellere non posset, exilio condemnatus est et regnum Ceadrogo filio Thrasconis^p datum. Similiter et Lupus Wasco de perfidia convictus exilio deportatus est. Conventus Aquisgrani habitus est, in quo multa de statu^q ecclesiarum^r et monasteriorum tractata atque ordinata sunt; legibus etiam capitula quaedam^s pernecessaria, quia deerant, addita sunt. Imperator inspectis plerisque nobilium filiabus Iudith filiam Huelpi comitis duxit uxorem. Contra Liudewitum quoque Slavum in Pannonia rebellan- A. Sith. et

tem^t exercitus de Italia missus rebus^u parum prospere gestis infecto A. Laur. pene negotio^u regressus est. Pippinus filius imperatoris Wascones vicit ac subegit. Hoc anno basilica sancti Bonifacii^v martyris A. Fuld. ant.

in coenobio^w Fuldense ab⁷ Heistolfo^x archiepiscopo dedicata est in Hrab. honorem Domini Salvatoris et omnium sanctorum eius, translataque sunt ossa sancti martyris^y Kalendis Novembribus.

DCCCXX. Tres⁵ exercitus contra Liudewitum in Pannoniam mittun- A. Laur. et A. Sith.

tur; quorum unus de Italia per Alpes Noricas, alter de Saxonia per Carantanorum provinciam^z, tertius^a Francorum per Baioariam et Pannoniam A. Laur. superiorem ingressi, cum in unum venerunt, totam pene regionem ferro et igni^b devastantes nullo gravi damno^c accepto reversi sunt. Is tamen, qui per Pannoniam superiorem iter fecerat, in transitu Dravi fluminis ex locorum et aquarum insalubritate soluti ventris incommodo graviter affectus^d est, et pars eius non modica hoc modo^e consumpta. Bera

a) cenobii 3. b) Bernhartus 1. c) iuditio 3. d) excaecatus 1. 3. e) dampnati 2. 3. f) sinodali 3. g) ceteri 2. h) britanniam 1. 2. i) munition. 3. k) brito 1. 2. l) bretto 3. m) renneret 3. n) eclipsis 1. 3. o) obodr. 3. p) deest 1. 2. q) de st. des. 1. r) qecl. 1. 2. s) quedam 3. t) repellantem 3. u) negotio 1. v) bonifacii 3. w) cenobio 3. x) heistolfo 3. y) martiris 1. 3; et omn. — mart. manu prima in margine adiecta 3. z) provintiam 2. 3. a) tercius 1. 2. b) igne vastantes 1. c) dampno 2. d) afflictus 1. e) morbo 1.

1) Cf. Sinson, 'Jahrbücher Ludwigs d. Frommen' I, Exc. II, p. 371—376. 2) Bernh. — moritur ex Ann. Sith., cetera e Laur. 3) Imp. — petens ex Ann. Sith., cetera e Laur. 4) Ex Ann. Sith. (Mormannum eorum tyrannum); regiam potestatem Laur. 5) Abodr. rex Ann. Laur. 6) rebus — est ex Ann. Laur., cetera e Sith. 7) ab — Novembribus ex Hrabani 'Denotatione dedicationis ecclesiae' etc., quae inter carmina eius traditur; Poetae lat. II, p. 205. 8) Ann. Sith.: Tres exercitus de Francia, Saxonia atque Italia in Pannoniam contra Liudiwitum missi; Ann. Laur.: tres ex c. Liudew. mitt., qu. u. de I. p. A. N., alter per Car. pr., tercius per Bai. et cetera.

comes Barcinonae^a infidelitatis a vicinis suis insimulatus cum accusatore^b suo equestri pugna configere conatus vincitur; et ut reus maiestatis capitali sententia damnatus^c parcente ei imperatore exilio deportatur.

A. Sith. Propter nimietatem pluviarum aere^d corrupto¹ hominum et boum pestilentia longe lateque ita grassata est, ut vix ulla pars regni Francorum ab hac peste immunis^e posset inveniri. Fruges quoque vel colligi^f non poterant vel collecta² putruerunt. Vinum etiam propter caloris inopiam acerbum et insuave fiebat.

A. Sith. DCCCXXI. Hludowicus imperator Noviomagi* divisionem regni fecit inter filios suos; deinde in villa Theodonis^g omnes, qui suo tempore in exilium missi fuerant^h, revocavit et singulis in statum pristinum restituitis^a

A. Laur. possessiones quoque iudicioⁱ legis in fiscum^k redactas magna liberalitate restituit. Hlotharius^l filius eius uxorem duxit et apud

A. Laur. Wormaciam^m hiemavit. Ceadrogo princeps Abodritorumⁿ quia perfidiae et cuiusdam cum filiis Godafridi^o factae societatis^p notabatur, Sclaomir aemulus^q eius in patriam remittitur. Qui, cum in Saxoniam venisset, aegritudine^r decubuit; percepto^s baptismi sacramento defunctus est^t.

ib. DCCCXXII. In regione Thuringorum quodam in loco iuxta fluvium N. cespes^u longitudine pedum quinquagenum, latitudine quattuordecimum^v, altitudine sesquipedali^w de terra sine manibus et praecisis^x et sublatus est; et ab eo loco, in quo sumptus est, XXV pedum spatio^y distans inventus est. Item in parte orientalis Saxoniae^z, quae Soraborum finibus contigua est, in quodam deserto loco iuxta lacum, qui dicitur Arnseo, terra^a in modum aggeris intumuit et limitem unius leugae spatio^b porrectum sub una nocte absque humani operis molimine ad instar valli^c subrexit.

A. Sith. Hludowicus^d imperator sacerdotum usus consilio de omnibus, quae publice perperam gessit, publicam poenitentiam egite^e et post haec^f cuncta, quae in regno suo corrigenda invenire^g potuit, corrigere atque emendare curavit. Hlotharius^h in Italiam, Pippinus frater eius et ipse uxore ducta

A. Fuld. ant. in Aquitaniam missus est. Eigiliⁱ abbas Fuldensis coenobii^k

A. Laur. 823? defunctus Hrabanum^l successorem reliquit^m. Ebo Remorum episcopus genti Nordmannorum evangelizavit verbum Deiⁿ.

A. Sith. *DCCCXXIII. Hlothariusⁿ iuvenis rogante Paschale papa Romam^{*p. 358.} veniens ab eodem coronatur et a populo Romano imperator augustus^o appellatur.

A. Laur. 822. Liudewitus, qui superiore anno propter exercitum contra se

*) Warmatie manu saec. XIII. superscriptum in cod. 3.

a) barcenone 3. b) accusatore 1. c) dampn. 2. d) aere 2. e) imm. 1. f) colli 3. g) theotonis 1. 2. h) fuerunt corr. fuerant 1; fuerunt 3. i) iuditio 1. 3. k) in fiscum des. 2. l) hludharius 3. m) Wormaticam 3. n) obodr. 3. o) godifridi 2; godofridi 3. p) facte sotietatis 3. q) emulus 1. r) egritudine 1. 3. s) perceptione 3. t) moritur 1. 2. u) cespis 3. v) quatuord. 1. 2. w) sexquipedali 3. x) precisio 1. y) spacio 1. z) saxonie 3. a) deest 1. b) spacio 2. 3. c) vallis 2. d) lud. eraso h 1; hlod. 3. e) gessit 3. f) hec 3. g) inveniri 3. h) hlutharius 1; hlodharius 3. i) egil 2. k) cenobii 3. l) h erasum 1. m) accepit 3. n) Hlodharius 3.

1) Propter — aer corruptus Ann. Sith. 2) frumenta . . . collecta Ann. Laur. 3) Hlud. — revocavit et unumquemque in suum statum restituit Ann. Sith.; ea, quae sequuntur ex Ann. Laur. 4) Hlotharius iuvenis Ann. Sith.; filium autem Hloth. A. Laur. 5) Dubito an haec ex pleniore Annalium Sith. exemplari sive Annalibus Blandinianis petita sint. 6) Ex Ann. Laur. (imperatoris et augusti nomen accepit).

missum relictā Siscia civitate ad Sorabos, qui magnam Dalmatiae^a partem obtinere dicuntur, fugiendo se contulit, cum^b iterum in Dalmatas ad Liudemuhslum avunculum Borna^c ducis pervenisset, dolo A. Laur. 823. ipsius interfectus est. Hoc anno prodigia quaedam^d extitisse narratur, in quibus praecipua^e fuerunt in Aqueuse palatio terrae^f motus et in territorio Tullense iuxta villam Commerciam puella quaedam^d annorum fere duodecim ab omni cibo per decem menses abstinens et in Saxonia in pago, qui vocatur Firihsazi, XXIII villae^g igne caelesti^h concremataeⁱ et fulgora^k sereno atque interdiu de caelo^l cadentia. Et in territorio Cometensi Italiae^m civitatis in vico Grabadonaⁿ in ecclesia^o sancti Iohannis baptistae^p imago sanctae^q Mariae puerum Iesum gremio continentis^r ac magorum munera offerentium in absida^s eiusdem ecclesiae^t depicta et ob nimiam vetustatem obscurata et pene abolita tanta claritate per duorum dierum spatia effulsit, ut omnem splendorem novae picturae suae vetustatis pulchritudine^u cernentibus penitus vincere videretur; magorum tamen imagines praeter^v munera, quae offerebant, minime^w claritas illa irradiauit^x. Et in multis regionibus [fruges^y] grandinis vastatione deletae^z atque in quibusdam locis simul cum ipsa grandine veri lapides atque ingentis ponderis decidere visi. Domus quoque de caelo^a tactae^b hominesque ac cetera animalia passim fulminum ictu praeter^e solitum crebro examinata dicuntur. Secuta est ingens pestilentia atque hominum mortalitas magna.

DCCCXXIII.^d Rex Bulgarorum^e Omortag pacis faciendae^f gratia^{ib}. ad imperatorem legatos et litteras^g misit; quos rex auditos remisit et cum eis Machelmum^h de Baioaria ad memoratum regem direxit. Paschalisⁱ papa defunctus et Eugenius pro eo pontifex constitutus est. Imperator Hlotharium filium suum ad iustitias^k faciendas Romam misit. Ipse cum exercitu Britanniam^l petit divisisque in tres partes copiis totam ferro et igni^m devastat acceptisque a perfido Brittonumⁿ populo, quos imperaverat, obsidibus reversus est. Hoc anno hiems^{o.1} aspera et valde prolixa facta est, quae non solum animalia, verum etiam homines quosdam immanitate frigoris extinxit. Ante solstitium^p quoque paucis diebus in territorio Augustadunense^q aere in tempestatem subita mutatione converso ingens fragmentum ex glacie^r simul cum grandine^s decidisse perhibetur, cuius longitudo quindennum, latitudo septem^t, crassitudo duorum pedum fuisse dicitur.

DCCCXXV. Iterum rex Bulgarorum^u alios legatos ad imperatorem misit, de terminis videlicet ac finibus inter Francos et Bulgaros^v constituendis. Quibus rex auditis per eosdem, qui ad se missi fuerant, legatos regi eorum missis litteris^w, prout videbatur, respondit. Wiho-

a) dalmacie 3. b) et *codd.* c) Borne 3. d) quedam 3. e) praecipua 1. f) terre 3. g) ville 3. h) celesti 3. i) concremate 3. k) fulgura 1. 2. l) celo 3. m) italice 2; italice 3. n) gradadabona *codd.* o) ecel. 1. 2. p) baptiste 3. q) sce 3. r) continens *codd.* s) bsida 2. t) ecel. 1. 2; ecce 3. u) pulchritudine 1. v) preter 1. w) minine 3. x) irr. 1. 2. y) *deest in codd.* z) delecte 1; delecte 3. a) celo 3. b) tacte 3. c) preter 1. 3. d) DCCCXXIII *in marg.* 1. e) vulgarius 1. 2. f) faciendi 3. g) literas 1. h) maghelmm 3. i) paschalis 3. k) iusticias 1. 2. l) britanniam 1. 2. m) igne 1. 2. n) brittonum 1. 2. o) hiemps 2. 3. p) solstitium 2. 3. q) augustadunense *corr.* augustadunense 2. r) clatie 3. s) gandine 3. t) septenum 3. u) vulgarum 1. 2. v) vulgarios 1. 2. w) literis 1.

1) Haec et alia plurima eorum, quae ab hoc anno a Laurissensibus aliqua ex parte discrepantia inveniuntur, fortasse ex antiquiore illo Annalium Sithiensium exemplari petita sunt, de quo supra ad a. 817. mentionem feci.

marcus Britto^a perfidus terminos Francorum incendiis et direptionibus infestare non cessavit, donec ab hominibus Lantberti^b comitis in domo propria circumventus et occisus est. Imperator cum filiis Godafridi^c pacem, quam ipsi petebant, cum eis in marca^d eorum confirmare iussit. In territorio Tullense iuxta Commercium^e villam puella duodenis¹ post sacram communionem, quam in pascha a sacerdote susceperat, primo pane, deinde aliis communibus² cibis et potibus ita abstinuit, ut nulla penitus corporis alimenta percipiens plenum triennium sine omni victus desiderio compleverit. Coepit^f autem ieiunare anno incarnationis dominicae^g DCCCXXIII., *sicut in ipsius anni descriptione^{*p. 359.} superius adnotatum est, et in hoc anno, id est DCCCXXV. circa Novembris mensis initium escam sumere ac more ceterorum^h mortalium manducando vivere coepit¹.

A. Laur. 823.

DCCCXXVI.* Cum regi Bulgarorum^k legati sui, quid^l egerint, renuntiassent^m, iterum eum, quem primum miserat, ad imperatorem cum litteris remisit, rogans, ut sine moraⁿ in dispositione terminorum diffinitio fieret vel, si hoc non placeret, suos quisque terminos sine pacis foedere tueretur. Quem imperator susceptum et auditum sine litteris remeare fecit. Mense autem Maio apud Ingilenheim^o habito conventu diversarum gentium legationes auditas absolvit. Quo tempore Herioldus^p cum uxore et magna Danorum multitudine apud Mogontiacum^q baptizatus est. Georgius^r quidam presbyter^s de Venetia cum Baldrico comite Foroiulense veniens organum ydroulicum^t Aquisgrani fecit. Postea vero, cum imperator in Salz villa regia conventum^u haberet, perlatum est ad eius notitiam^u, quomodo Aizo Gothus de palatio^v fugiens^w ad Sarracenos se contulisset et inde auxilia contra nostros accepisset. Graviter^x accepit; tamen, ne quid inconsulte ageret, adventum consiliariorum^x suorum iudicavit opperiri. Dum haec^y aguntur, Hildoinus^z abbas monasterii sancti Dionisii Romam mittens annuente precibus^a eius^b Eugenio apostolicae^c sedis tunc praesule^d ossa beati martyris^e Christi Sebastiani accepit et ea apud Suessonium^f civitatem in basilica sancti Medardi collocavit. Ubi dum adhuc in loculo, sicut allata^g erant, inhumata iacerent, tanta signorum ac prodigiorum multitudo clauit, tanta virtutum vis in omni genere sanitarum per divinam gratiam^h enituit, ut a nullo mortaliumⁱ eorundem^k miraculorum aut numerus comprehendi aut varietas valeat enarrari.

ib.

DCCCXXVII. Exercitus a rege Sarracenorum Abdiraman ad auxilium Aizoni ferendum duce Abumarvan regis propinquo^{1.4} Gerundam^{1.4}

*) In margine cod. 1 prima manu add.: Heistolfus archiepiscopus § XII.

a) britto 1. 2.	b) lamberti 2.	c) godofridi 3.	d) marca corr. marcha 2.	e) commercium 2. 3.
f) cepit 2.	g) dominice 3.	h) ceterorum 1.	i) cepit 3.	k) nulgum 1. 2.
l) quod 2.	m) renunc. 3.	n) morarum 1. 3.	o) ingalenheim 3.	p) herioldus 3.
q) mogontiam 3.	r) Georius 3.	s) presbiter 3.	t) ydroul. corr. ydraul. 1.	u) noticiam 2.
v) palacio 3.	w) fugens 3.	x) consiliarium 3.	y) hec 3.	z) hildoinus 3.
a) pēibus 3.	b) deest 2. 3.	c) apostolice 3.	d) praesule 1.	e) martiris 1.
f) suessonom 1. 3.	g) alata 3.	h) gracia 3.	i) mortaliuum 3.	k) earundem codd.
l) gerendam 1.				

1) annorum circiter XII Ann. Laur. 2) omnibus Ann. Laur. 3) Fortasse quaedam verba exciderunt, ut Quod imperator quamquam. 4) Caesar-augustam venisse nunciatur Ann. Laur.

venit. Cui Pippinus filius imperatoris cum exercitu missus resisteret, nisi desidia ducum, quos copiis praefecerat, tardius, quam rerum necessitas postulabat, is, quem ducebant, ad marcā^a venisset exercitus. Quae tarditas in tantum noxia fuit, ut Abumarvan vastatis Barcinonensium^b ac Gerundensium agris villisque incensis cum incolomī^c exercitu Caesaraugustam^d se prius reciperet, quam a Francorum exercitu potuisset vel videri. Huius cladis praesagia credita sunt visae^e multoties^f in caelo^g acies et ille terribilis nocturnae^h coruscationis in aere discursus. Interea Bulgariⁱ Slavos in Pannonia sedentes misso per Dravum navali exercitu ferro et igni^k vastaverunt et expulsi eorum ducibus Bulgaricos^l super eos rectores constituerunt. Corpora beatorum Christi martyrum Marcellini et Petri mense Novembrio¹ in Franciam^m allata sunt.

Eugenio papa defuncto Valentinus diaconus successit; quo postⁿ paucos dies mortuo Gregorius presbyter tituli sancti Marci pontificatum suscepit.

DCCCXXVIII. Reliquiae^o sancti Marcellini martyris^p post pascha ad Aquis palatium delatae^q et^r per eas ibi multa signa facta sunt².

Hlotharius^s cum exercitu ad marcā Hispanicam^t missus est, A. Laur. similiter et Hludowicus^u iuvenis contra Bulgaros^v.⁴ Foedus^w cum Nordmannis factum per negligentiam ruptum et castra nostrorum a Nordmannis direpta sunt.

*DCCCXXVIII. Ante pascha in sabbato^x sancto⁵ terrae^y ib. motus noctu Aquisgrani factus. Imperator generalem conventum mense Augusto Wormaciae^z habuit. Bulgari^a navibus per Dravum

- a) marcham 2. b) barcinonensium 3. c) incolomi corr. incolumi 1; incolumi 2.
d) cesar aug. 3. e) vise 3. f) multotiens 1; multociens 2. g) caelo 3. h) nocturne 3.
i) vulgari 1. 2. k) igne 1. 2. l) ungaricos 1. 2. m) frantiam 3. n) propter 3.
o) Reliquie 3. p) martiris 1. q) delate 3. r) et deest 2. s) hlutharius 3. t) hispaniam 2.
u) hludawicus 3. v) vulgares 1; vulgares 2. w) fedus 3. x) sabato 3.
y) terre 3. z) wormacie 1. 3. a) Vulgari 1. 2.

1) Octobrio Ann. Laur.; secundum Translationem Marcellini et Petri ab Einhardo conscriptam (SS. XV, p. 238—264. ed. Waitz) I, 7 sq. reliquiae sanctorum sexto die, postquam Papia eductae erant, ad sanctum Mauricium adrenerunt; inde 'Solodurum Burgundionum oppidum' (Solothurn), inde Argentoratum, inde Michilinstadum translatae sunt, unde XVI. Kal. Febr. (828) Mulinheimum (Seligenstadt) pervenerunt. Haec inter Annales Laurisenses et nostros discrepantia facile solvitur ea re, quod verba 'in Franciam allata sunt' in variis sententias accipere licet: fortasse reliquiae mense Octobri Agaunum, Novembri Michilinstadum apportatae sunt. Cf. W. Giesebrecht, 'Jahrb. d. hist. Cl. d. Königl. Akad. d. Wiss.', München 1865, p. 229 sqq.; Jaffé, Bibl. IV, p. 498. 2) Pars scilicet reliquiarum Marcellini, quam Hildoinus abbas iniuste sibi retinuerat, monente Einhardo ab illo post pascha a. 828. Aquas delata et inde eodem anno deducta Mulinheimi cum ceteris coniuncta est; cf. Transl. II, 3 sqq.; Giesebrecht l. l. 3) Etiam in hoc anno et eo, qui sequitur, compluria cum Ann. Laur. congruunt; tamen hildoinus auctor hinc non ipsis Laurisensibus, sed brevioribus solum illis annalibus, quos Blandinii ortos esse supra (a. 817) suspicati sumus, usus sit. 4) De hac expeditione cf. Dümmler, 'Gesch. d. Ostfränkischen Reiches' I, p. 37 sq. 5) paucis ante sanctum pascha diebus Ann. Laur.

fluvium venientes quasdam villas nostrorum flumini vicinas incenderunt. Bernhardus comes^a Barcinonensis in palatio camerarius constitutus, et Hlotharius^b in Italiam profectus est.

A. Bert. DCCCXXX. Commotio¹ contra imperatorem a primoribus Francorum in Compendio exorta propter Bernardum, quem in palatio esse noluerunt. Quo inde depulso atque fugato in gratiam cum eo redierunt, sed ad breve temporis spatium^c.

ib. DCCCXXXI. Conventu apud Noviomagum habito² imperator omnes, qui sibi contrarii fuerunt, velut iuste exauctoravit; quosdam publicis, quosdam privatis rebus expolians, quosdam in exilium mittens multum contra se et Iudith uxorem suam non solum populi, sed etiam filiorum suorum animos concitavit.

ib. DCCCXXXII. Imperator mense Maio contra Hludowicum^d filium ad Augustam Vindelicam^e cum exercitu venit. Inde³ reversus in Aquitaniam Pippinum filium regno privavit; sed inde, postquam uxorem abdicavit⁴, cum magna difficultate ad Aquense palatium regressus est. Sol defecit II. Non. Mai. et luna XIII. Kal. Iunii^f.⁵

ib. DCCCXXXIII. Imperator initio^g.⁶ quadragesimae^h Wormaciamⁱ venit et ibi uxore revocata⁴ atque exercitu congregato contra⁷ filios suos ad se venire volentes in Alisatiam^k profectus atque ibi a suis desertus ac proditus et in filiorum potestatem redactus est. Erat ibi cum filiis Gregorius papa Romanus.

a) comis 3. b) hludharius 3. c) spacium 2. d) hludawicum 3. e) vindelicum 1. 2; -cum corr. -cam 3. f) XIII. Non. Iun. 3. g) in initio 1; inicio 2. h) quadragesime 3. i) wormaticam 3. k) alsatiam 1; Alsaciam 2.

1) De his rebus cf. Simson, 'Jahrbücher Ludwigs des Frommen' I, p. 352—355; Dümmler l. l. p. 55—58. Abhinc paene omnia, quae in hac Ann. Fuld. parte narrantur, cum Ann. Bertinianis in rebus atque saepius etiam in verbis congruunt. Tamen non ex ipsis eis annalibus multo largioribus nostros admodum breves haustos esse dicemus, si, quomodo auctor antea Annalibus Laurissensibus usus sit, reputaverimus, sed ex interpositis quibusdam aliis brevioribus, eisdem videlicet, quos supra (a. 817) Blandinianos diximus. 2) Mense Octobri anni 830. P.; coniuratorum damnatio a. 831. denum mense Februario Aquis perfecta est. Cf. Simson l. c. p. 359—363; Dümmler p. 59—62. 3) Cf. Thegani Vitam Hludow. 41: inde revertens perrexit in Aquitaniam; imperator inde revertens venit Aquis; Simson II, p. 23—30; Dümmler p. 70—72. 4) Errat auctor; hoc enim iam a. 830. factum est. Simson de rebus a. 833. et 834. gestis cogitat; cui equidem non assentior, propterea quod de illis infra (a. 834) mentio fit. 5) Ann. Bert.: Quo etiam tempore eclipsis lunae XIII. Kalend. Mai post solis occasum facta est. 6) ante initium quadr. Ann. Berth. 7) Cf. Theg. V. Hlud. 42: audivit, ut iterum filii sui ad eum venire veluissent non pacifice; qui congregavit exercitum. . . . Filii autem eius perrexerunt obviam ei cum Gregorio papa Romano. Simson p. 44—53; Dümmler p. 75—81.

DCCCXXXIII. Post haec^a iudicio^b episcoporum arma A. Bert. deposuit¹ et ad^c agendam poenitentiam^d inclusus est, uxor in Italiam ducta. Proximaque aestate^e ipse relaxatus arma resumpsit, uxorem recepit, Hlotharium^f ad^g Italiam cum his, qui eum sequi volebant, redire coegit. Pugnatum est eodem anno cum Mahtfrido^h et Lantbertoⁱ; in quo proelioⁱ perierunt Uodo^k comes Aurelianensis^{1.4} et Theodo abbas sancti Martini Turonensis et alii multi.

DCCCXXXV. Imperator cum filiis Pippino et Hludowico^{m.5} ib. conventum generalem habuitⁿ apud Lugdunum dispositisque ibi illarum partium causis ad Aquense palatium reversus est. Nordmanni Dorestadum^{o.6} vastaverunt.

DCCCXXXVI. Imperator in palatio Thiodenhove^p conven-^{ib.} tum habuit, ad quem⁷ Hlotharius^q venire non potuit, quia graviter et usque ad desperationem aegrotavit^r. Quo peracto imperator Franconofurd^s venit, inde ad sanctos Marcellinum et Petrum^{*} et inde ad Ingilenheim et inde ad^t Aquense palatium rediit. Nordmanni Andwerpam civitatem incendunt, similiter et Witlam^s emporium iuxta ostium Mosae^u fluminis, et a Frisionibus tributum acceperunt.

DCCCXXXVII. Ticinum^v in Italia III. Kal. Ian. noctu octies tremuisse perhibetur. Plures ex primoribus^{Dec. 30.} Italiae^w defuncti sunt, inter quos praecipui^x fuerunt Lant-^{ib.}

*) hoc est Saliginstat add. m. saec. X. aut XI. in margine cod. 3.

a) hec 3. b) iudicio 3. c) deest codd. d) penit. 3. e) estate 3. f) hludharium 3. g) deest 2. h) mahtfrido 1. 2; mahcfredo 3. i) prelio 1. k) hodo 1. l) aurelianus 2; aurilianens 3. m) hludawico 3. n) deest 1. o) dorestatum 1. 2. p) theodenhove 3. q) hlutharius 3. r) egrotavit 3. s) in franconofurt 1; ad fr. 2; franconofurdum 3. t) deest 3. u) m. flum. ost. 1; mose 3. v) ticenum 3. w) italie 3. x) precipui 1.

1) Mense Octobri anni 833, in conventu Compendiensi. P. Cf. Simson p. 63—76; Dümmler p. 84—88, de imperatrice a. 833. Tortonom abducta S. p. 53, D. p. 83. 2) I. e. aestate huius a. 834. P. Non aestate, sed Kal. Mart. Ludowicus in conventu ad S. Dionysium habito 'cingulum militare', ut ipse ad Hilduinum scribit, 'resumpsit'; cf. Simson p. 90, Dümmler p. 95. Aestate Iudith reversa est; S. p. 99—102, D. p. 96. 3) Aurelianiensi et Namnetensi comitibus, qui maxime omnium Lotharii partibus studebant; cf. de proelio mense Iunio facto Simson p. 102—105, Dümmler p. 97 sq. 4) Qui ab imperatore in Mahtfridi loco positus erat. 5) Cf. Theg. c. 57 et Ann. Xant.; in Ann. Bert., qui placitum in Stremiaco prope Lugdunum habitum esse narrant, filii non commemorantur. Simson p. 139—141, Dümmler p. 111 sq. 6) Hodie Wyk-te-Duerstede ad Rhenum. P. 7) Hic duo conventus confunduntur, alter mense Maio Thiodonisevillae habitus et alter Septembri Wormatiae, ubi Hlotharius frustra expectabatur; cf. Simson p. 153—156, Dümmler p. 118 sq. 8) Cum Mosa prope Briel emporium mare influat, Witlam vel in ipso loco vel in eius regione sitam fuisse apparet; alii perperam Wiltburgum in provincia Ultraiectina esse putaverunt. P.; cf. Simson p. 159, Dümmler p. 122.

bertus et Hugus^a. *Stella cometes in signo Librae^b apparuit^{*p. 361.}

Apr. 11. III. Id. April. et per tres noctes visa est. Nordmanni tri-

A. Bert. butum exactantes in Walchram insulam venerunt ibique Eggi-
hardum^c eiusdem loci comitem et Hemmingum^d Halp-

Iun. 17. dani^e filium cum aliis multis XV. Kal. Iulii¹ occiderunt
et Dorestadum^f vastaverunt; acceptoque a Frisionibus tri-
buto reversi sunt. Imperator omisso itinere Italico Aquisgrani
hiemavit.

Ian. 18. DCCCXXXVIII. XV.^g Kal. Febr. vespere^h terraeⁱ
motus apud^k sanctum Nazarium et in Wormacense ac^l
Spirense et Lobadunense^m factus est. Naves contra Nord-
mannos aedificantur^{n.2}. Optima pars regni Francorum³
Carlo^o iuveni data est. Hlotharius^p et Hludowicus^q in valle
Tredentina^r colloquium^s habuerunt ante mediam quadra-
gesimam⁴.

Sept. 22.

839. Apr. 6. [In^t festo sanctorum Mauricii et sociorum eius magna
nix ubique cecidit et duravit usque ad pascha in tota
regione per XXVIII hebdomadas.]⁵

Huc usque Einhardus^u.

a) s. erasum 1. b) libre 3. c) eggihartum 1. d) hemniggum corr. hemningum 1.
e) halbdani 1. 2. f) dorestatum 1. 2. g) V. Kalendarum Mon. Kirschgart. h) vesperi 3.
i) terre 3. k) apud 3. l) et in 1. m) lobadanense 1. 2. n) edificantur 3.
o) karolo 1. 2. p) Hludharius 3. q) Hludawicus 3. r) tridentina 2. s) conl. 3.
t) In — hebdomadas desunt in codicibus. u) verba H. u. E. in margine cod. 1 posita
des. 2. 3; Einhardus 1; Huc usque scripsit Einhardus Mon. Kirschg.

1) Hoc non convenire cum diplomatis Ludowici Iun. 15. Gundulfi villae et
Iun. 16. et 18. Theodonis villae datis Mühlbacher, 'Regesten d. Kaiserreichs
unter d. Karol.' p. 355 cognovit; cf. Dümmler p. 123. 2) copiosus circa
maritima apparatus distributus est Ann. Bert. 3) pars Niustriae . . .
ducatus videlicet Cenomanicus omnisque occidua Galliae ora intra Legerim
et Sequanam constituta Ann. Bert. 4) inchoatisque quadragesimae
ieiuniis imperatori sermo innotuit Hludowicum fratris Hlotharii intra
Alpium septa colloquium expetisse Ann. Bert. 5) Haec apud unum
Monachum Kirschgartensem (v. Ludwig, Reliquiae manuscr. II, p. 28) legun-
tur, qui praeter codicem Wormatiensem amissum ipsius Einhardi libro auto-
grapho usus videtur esse.

ANNALIU FULDENSIIU PARS SECUNDA

(FULDENSIS)

AUCTORE RUODOLFO

A. 838—863.

838.

Imperator^a vero mense Iunio Noviomagi conventu^{lan.} generali habito consiliis quorundam ex primoribus Francorum adquiescens^b pacti conscriptione Hludowico^c filio suo regnum orientalium Francorum, quod prius cum favore eius tenuit, interdixit. Ille autem intellegens^d ex invidia consiliantium talem prodisse sententiam edicto posthabito III. Kal. Dec. ad Franconofurt^e cum suis venit^{1.} Contra^{Nov. 29.} quem imperator quasi sibi adversantem cum exercitu veniens Mogontiaci^f natale^g Domini celebravit.

Dec. 25.

Pippinus^h quoque filius eius, rex Aquitaniorum, mense^{Nov.} Novembrioⁱ eiusdem anni defunctus est^{2.} (Dec. 13).

839.

DCCCXXXVIII. Imperator vero^k post peractam festivitatem natalis Domini et theophaniae^l VII.^m Idibus Ianuariis cum exercitu navigio Rhenum transiit, obvios^{lan. 7.} habens Saxones partim minis partim suasionibus Adalberhtiⁿ comitis³ adductos. Quo cognito Hludowicus^e nefas esse sciens filium patri repugnare cedendumque tempori iudicans in Baioariam se recepit. Imperator autem in

a) codices uno tenore pergunt et ad vocem quadragesimam ea, quae sequuntur, nullo spatio intermisso adnectunt. b) acqu. 2. c) hludaw. 3. d) intelligens 3. e) francofurt 1. 3. f) mogontiaci 3. g) natalem 3. h) Pippinus 1. i) nobembrio 3. k) deest 1. l) theophanie 3. m) septimis 3. n) adalberti 1. 2.

1) Ubi auctor cum eo fuisse videtur. 2) Pippinum Idibus Dec. mortuum esse Prudentius memoriae prodit, cui Necrol. Wirzburg. (XII. Kal. Ian.) succurrit; cf. Simson p. 191, n. 2; Dümmler I, p. 130, n. 1. 3) Mettensis, de quo cf. Dümmler I, p. 126, n. 2.

Franconofurt veniens ibique manens ieiunium quadragesimale inchoavit. Inde pergens in Alamanniam iuxta lacum
 Apr. 6. Briganticum¹ pascha celebravit. Post pascha vero mense
 Mai. Maio WORMATIAM^a veniens HLUTHARIO^b filio suo de Italia
 in fidem eius venienti reconciliatur regnumque Francorum
 inter eum et KARLUM^c filium suum minimum dividit, HLUTHARIO^b quidem, qui maior natu erat, nominis sui dignitatem et sedem regni tribuens, HLUDOWICO vero filio suo
 Iul. minori pro eo, quod eum offenderat, Baioariorum provincia^d
 tantum concessa. Post Kalendas autem Iulii HLUTHARIO^b
 ad Italiam redeunte imperator adsumpto^e secum KARLO^f ad
 disponendas Aquitaniorum res² occidentem proficiscitur.

Eodem quoque anno stella cometes in signo Arietis apparuit et prodigia alia in caelo^g visa sunt. Nam et caelum^h noctu serenum rubuit et per aliquot noctes igni-
 culi plurimi instar stellarum per aerem discurrere videbantur. *p. 36.

840.

DCCCXL. HLUDOWICUSⁱ filius imperatoris partem regni trans Rhenum^k quasi iure sibi debitam affectans per Alamanniam facto itinere venit ad Franconofurt¹, multorum ad se orientalium Francorum animis prudenti consilio conversis. Quo conperto^m imperator de Aquitania infecto negotio redire compulsusⁿ DRUOGONEM³ archicapellanumⁿ et Adalbertum comitem cum aliis multis praemisit ad tuendum litus occidentale Rheni fluminis; ipse vero secutus in
 Mart. 28. Aquisgrani pascha celebravit.

Hisdem temporibus per aliquot noctes rubor aeris nimius apparuit, ita ut unus trames ardens ab euro, alter a circio exorientes in conum^o coirent et quasi coagulati^p sanguinis speciem in summitate caeli^q monstrarent.

Post pascha autem imperator collecto exercitu filium per Thuringiam^{r. 4} usque ad terminos barbarorum persequitur exclusumque a finibus regni per Sclavorum terram

a) uormaciam 1. b) hlothar. 1. 2. c) karolum 1. 2; earlum 3. d) provintia 2. 3.
 e) ass. 1. 2. f) karolo 1. 2. g) celo 1. 3. h) celum 1. 3. i) Hludawicus 3.
 k) renum 3. l) franconofurd 2. m) comp. 1. n) archicappellanum 3. o) eoum 1.
 p) coagulati 2. q) celt 1. 3. r) turingiam 2; thuringeam 3.

1) In palatio Bodman; Mühlbacher nr. 959—962; cf. Dümmler I, p. 129.
 2) Scilicet ut nepotes suos regno paterno priveret; quod illa expeditione non perfecit. Dümmler I, p. 133—135. 3) Fratrem suum, episcopum Mettensem. P. 4) Apr. 8. eum ad Herolfesfeld monasterium remisse Ann. Hersf. memoriae produnt; Dümmler I, p. 136.

cum magno labore Baioariam^a redire compellit. Ipse vero rebus in partibus illis ordinatis ad Salz villam regiam¹ reversus dies letaniarum^b et ascensionis Domini sollemnia^c Mai, 6. celebravit. In ipsa autem vigilia ascensionis Domini, hoc est in^d IIII. Id. Mai.², eclipsis^e solis circa septimam et octavam horam diei facta est tam valida, ut etiam stellae^f Mai, 12 (5), propter obscuritatem solis visae^g sint rebusque color in terris mutaretur. Imperator vero illis diebus morbo correptus aegrotare coepit^h et per Moenum fluvium navigioⁱ ad Franconofurt^k, inde post dies paucos in insulam quandam^l Rheni fluminis prope Ingilenheim delatus^m morbo invalescente XII. Kal. Iul. diem ultimum clausit; corpusⁿ Jun, 20. que eius Mettis civitatem perlatum^o in basilica sancti Arnulfi^p confessoris honorifice sepultum est.

Hlutharium^q vero de Italia sero venientem Franci loco patris eius super se regnaturum accipiunt^r.³ Hunc enim ferunt imperatorem morientem designasse, ut post se regni gubernacula susciperet, missis ei insigniis regalibus, hoc est sceptro^s imperii et corona. Quod fratres eius non consentientes contra eum insurgere parant. Ac primum ei in suburbanis Mogontiacis^t cum exercitu venienti^u frater^d (Aug.) suus^d Hludowicus cum manu valida orientalium Francorum partem regni ab oriente Rheni defensurus occurrit; initoque pacto et dilato in aliud tempus placito Hlutharius^v contra Karlum^t occidentem proficiscitur; Hludowicus^w vero orientales Francos, Alamannos, Saxones et Thuringios sibi fidelitatis iure confirmat.

841.

DCCCXLI. Interea, dum^v circa contigua Rheni loca praesidia poneret et litus orientale contra occidentalium irruptionem defendere pararet, Hlutharius^v nuntiorum^w rumore permotus omissa Karli^x insecutione reversus inchoante mense Aprilio iuxta Wormatiam^y cum exercitu^z clam Apr.

a) in bai. 1, 2. b) let. 1. c) sollemnia 1; sollemnica 2. d) deest 1, 2. e) eclipsis 1, f) stelle 3. g) vise 3. h) egrotare cepit 3. i) navio 3. k) franconofurd 2. l) quendam 3. m) delatas 3. n) delatum 1. o) arnolff 1. p) Hlothar. 1, 2. q) suscipiunt 2, 3. r) sceptrum 3. s) mogontiacis 3. t) Karolum. 1, 2. u) hlodow. 3. v) cum 2, 3. w) nuntiorum 1; nuntiorum more 3. x) Karoli 1, 2. y) wormaticam 3. z) exercitu 3.

1) Ad Salam fluvium in Francia orientali sitam; cf. D. p. 163, n. 2. 2) Hic dies unius hebdomadis spatio a vero discrepat. 3) In palatio Ingelheim; D. p. 142. 4) Rhenum transgresso et ad Franconofurt proficiscenti; D. p. 144.

transiit Rhenum et Hludowicum a quibusdam suis proditum ac pene circumventum Baioariam redire coegit. Positisque custodibus partium illarum, quos sibi fideles esse arbitratus est, denuo ad resistendum Karlo^a, qui iam tunc ultra Masam castra ponere moliebatur, studia convertit et vires.

Igitur dum haec^b agerentur, Hludowico per nuntios Karli^c ad auxilium vocato et per Alamanniam iter facienti comites, quos Hlutharius^d tutores^e partium suarum dimiserat, in Retiense¹ occurrunt cum exercitu; ortoque proelio^f Adalbertus comes et incentor discordiarum occiditur et cum eo innumerabilis multitudo^g hominum prosternitur
 Mai, 13. III.^h Idus Mai. Itaque Hludo^wicus hac congressione victor^{*p. 36.} Rhenum transiens Karlo^a fratri suo auxilium laturus in Gallias pergit. Ubi cum convenissent tres fratres in regione Alcedronense^{i. 2} iuxta villam Fontinatam^{k. 3} et de partitione¹ regni concordare non possent renuente^m Hluthario^d, qui sibi monarchiam vindicabat, ferro decernendum et Dei iudicio causam examinandam decreverunt. Factumque estⁿ
 Iun, 25. inter eos VII. Kal. Iulii proelium^o ingens et tanta caedes^p ex utraque parte, ut numquam aetas^q praesens^r tantam stragem in gente Francorum factam antea^s meminerit. Et Hlutharius^d quidem ipsa die ad Aquense palatium^t coepit^u reverti, Hludowicus vero et Karlus^v castris potiti collectis ac sepultis eorum cadaveribus, qui ex sua parte ceciderant, ab invicem discedunt.

Et Karlo^w in occidentalibus remanente Hludowicus
 Aug. quasi mediante mense Augusto venit ad villam regiam, quae vocatur Salz. Hlutharius^d vero iterum suis undique collectis Mogontiacum^x veniens Saxones cum Hluthario^d filio suo parvulo obviam sibi Nemeti⁴ venire praecepit; ipse autem Rhenum transiens quasi Hludowicum fratrem suum usque ad exterasy nationes fugaturus infectoque negotio redit WORMATIAM^z. Ibi^a celebratis filiae suae nuptiis^b

a) Karolo 1. 2. b) hec 3. c) Karoli 1. 2. d) Hlothar. 1. 2. e) turones corr. manu prima tutores 3. f) plio 1. g) hom. mult. 1. 2. h) IIII. 1. i) alcethronense 2. k) frontinatam 1. l) particione 1; parciione 3. m) rennuente 3. n) factum est autem 1. o) prēlium 1. p) cedes 1. 3. q) etas 3. r) presens 1. 3. s) aute 1. t) palacium 3. u) cepit 2; deest 3 (revertitur 3c—e). v) Karolus 1. 2. w) Karolo 1; carolo 2. x) mogonciacum 3. y) ad dexterasy 2. 3. z) nuormaticam 3. a) ubi 2. 3. b) nuptiis 3.

1) Pagus magnus Nordgoriae, cuius etiamnum pars das Ries audit, in quo v. c. Nördlingen, Oettingen, Bopfingen. P. Cf. Dümmler p. 151, n. 1.
 2) I. e. Antissiodorensi. P. 3) Fontenoy en Puisaye; Dümmler I, p. 154 sq.
 4) I. e. Spirae, post reditum nempe suum ex Baioaria, ut eorum auxilio contra Karolum uteretur. P.

rursus^a contra Karlum^b in Gallias pergit; ubi toto hiberni tempore inani labore consumpto Aquasgrani revertitur.

Cometes stella VIII. Kalendas Ian. sub signo aquarii^c Dec. 25. apparuit.

842.

CCCCXLII. Hludowicus vero videns Hlutharium^c in pristina pertinacia^d perdurantem nec adhuc velle desistere victum collecta orientalium non modica manu Rhenum transiit^e, civitates in occidentali^f Rheni litore positas, quae^g partibus Hlutharii^c favebant, in deditionem^h accepit; occurritque ei Karlusⁱ apud urbem Argentoratum, quae (Febr. 14), nunc Strazburgus vocatur. Unde pari intentione pergentes Hlutharium^b in villa Sentiaca¹ morantem et a suis desertum, in quibus non parum confidebat^k, fugere compellunt XIII. 1. 2 Kal. Aprilis. Putantes autem eum, ut fama Mart. 19. vulgabat, rebus desperatis Italiam petere, partem regni, quam eatenus habuit, inter se dispertiunt³. Hlutharius^b vero collecto fido satis exercitu apud Madasconam^{m. 4} Galliae urbem consedit; quem consecutiⁿ fratres sui, cum iam vidissent prouorem ad faciendam cum eis pacem, foedus inire maluerunt⁵, quam contentionibus diutius deservire; (Iun. 15). ea tamen conditione, ut e partibus singulorum XL ex primoribus electi in unum convenientes regnum aequaliter describerent^o, quo facilius postmodum inter eos pari sorte divideretur^p.

Quibus gestis Hludowicus^q inde reversus mense Augusto in villa^r, quae dicitur^s Salz, habito generali con- Aug. ventu in Saxoniam pergens validissimam conspirationem libertorum legitimos dominos opprimere^t conantium⁶ auctoribus factionis capitali sententia damnatis^u fortiter conpe-

a) rursū 1. b) karolum 1. 2. c) Hlothar. 1. 2. d) pertinacia 2. 3. e) transit 3. f) orientalis 1. g) que 3. h) dedicionem 2; dedicationem eraso ca 3. i) Karolus 1. k) fugere — gozzomuiel (a. 844) prius omissa in paginis duabus (fol. 20, lin. 3 — fol. 20') antea vacuis relictis primitiva manus opere confecto scripsit in codice 3; cf. 'Neues Archiv' XVII, p. 97. l) XVII. 1. 3; XVIII. 2. m) Madaschonam 2. n) secuti 1. o) describerent 3. p) dividerentur 3. q) hlodou. 3. r) villam 2. 3. s) vocatur 2. 3. t) opprimere 3. u) dampn. 2.

1) Sinzig infra Confluentes. P. 2) Ita Mühlbacher, 'Sitzungsberichte d. Wiener Akad.' XCII, p. 463 optime, ut mihi videtur, codicum lectionem emendavit; Nithardus enim III, 7 fratres XVI. Kal. Apr. demum Mogontiaco profectos esse dicit. Cf. Dümmler I, p. 174 sq. 3) Aquis mense Martio; Nith. IV, 1; Dümmler I, p. 177. 4) Mâcon. 5) Prope Mâcon in insula Araris Iun. 15; Nith. IV, 4; Dümmler I, p. 182. 6) Qui se Stellinga nominaverant Nithardus IV, 2 et 4; Dümmler I, p. 165. 184.

(Oct.), scuit^a; circa autumnum vero apud Wormatiam^b Karlo^c fratri occurrit, Hluthario^d in villa Theodonis^e morante. Cum missi eorum in Confluente castello convenientes de partitione regni concordare non possent, dilato in aliud tempus placito singuli ad sua revertuntur.

Mart. 30. Eodem anno eclipsis^f lunae facta est III.^g Kal. April., quinta feria ante pascha, decima hora noctis.

843.

DCCCXLIII. Descripto regno a primoribus et in tres partes diviso apud Viridunum Galliae civitatem tres reges^h Aug. mense Augusto convenientes regnum inter se dispertiunt: et Hludowicus quidem orientalem partem accepit, Karlusⁱ vero occidentalem^j tenuit, Hlutharius^k, qui maior natu^l *p. 364. erat, mediam inter eos sortitus est portionem. Factaque inter se pace et iuramento firmata singuli ad disponendas tuendasque regni sui partes revertuntur. Karlus^m Aquitaniam quasi ad partem regni sui iure pertinentem affectans Pippino nepoti suo molestus efficitur eumque crebris incursionibus infestans, grande detrimentum proprii saepeⁿ pertulit exercitus.

(844 Ian.). Gregorius^{*} papa obiit¹, in cuius locum subrogatus est (842). Sergius^{**}. Et Mauri Beneventum occupaverunt^{o.2}.

844.

DCCCXLIIII. Karlus^p Bernhartum^q Barcenonensem^r ducem incautum et nihil^s ab eo mali suspicantem occidit. Iun. 7 (14). Pippini duces Karli^t exercitum superant VII. Idus Iunii³; in quo proelio^u ceciderunt Hugo abbas⁴, patruus Karli^v,

*) IIII.¹ add. m. saec. XIII. in cod. 3.

**) I.¹ add. m. saec. XIII. in cod. 3.

a) comp. 1. b) uuormaciam 3. c) Karolo 1, 2, 3. d) hlothario 1, 2; Hlodharo 3.
e) thiotonis 3. f) eclypsis 1, 3. g) in Kal. 1, 2, 3. h) reges inter se m. 2. i) karo-
lus 1, 2. k) hlothar. 1, 2; hlodhar. 3. l) natus 2. m) Karolus 1, 2, 3. n) sepe 1, 3.
o) hoc loco sex lineae et dimidium vacua relicta 3. p) Karolus 1, 2; Carlus 3. q) bern-
hardum 2, 3. r) barcin. 1. s) nichil 2. t) Karoli 1, 2; carli 3. u) prelio 1.
v) Karoli 1, 2, 3.

1) A. 844; cf. Ann. Prudentii, Dümmler I, p. 249. 2) A. 842; cf. Nithard, IIII, 6 et Prudentium, qui a. 843. Mauros a Beneventanis expulsos esse dicit. 3) Rectius Ann. Laubacenses 846: XVIII. Kal. Iul. bellum . . ., in quo Hugo et Ricbodo ceciderunt die sabbati; quibuscum Folcuinus (Gesta abb. S. Bert. c. 57) consentit. Dümmler I, p. 247. 4) S. Quintini et Sithiu (St. Omer) monasteriorum, fortasse etiam Laubiensis.

et Rihboto abbas¹, Hraban^a quoque signifer cum aliis multis ex nobilibus.

Hludowicus^b Obodritos^c defectionem^d molientes bello perdomuit occiso rege eorum Goztomuizli^e terramque illorum et populum sibi divinitus subiugatum per duces ordinavit².

Hrabanus^f quoque, sophista^g et sui temporis poetarum nulli secundus, librum³, quem de laude sanctae^h crucis Christi, figurarum varietate distinctum difficili et mirando poemate composuitⁱ, per Ascrichum^k et Hruodbertum^l monachos monasterii Fuldensis^m Sergio papae sancto Petro offerendum transmisit.

845.

DCCCXLV. Nordmanni regnum Karliⁿ vastantes per (Mart. 28). Sequanam usque Parisios navigio venerunt et tam ab ipso quam incolis terrae accepta pecunia copiosa cum pace discesserunt. In Frisia^o quoque tribus proeliis^p conflixerunt: in primo quidem victi, in secundis vero duobus superiores effecti magnam hominum multitudinem prostraverunt. Castellum etiam in Saxonia, quod vocatur Hammaburg, populi nec inulti^q reversi sunt⁴.

Karlus^r cum Brittonibus^s conflixit⁵ et cum grandi (Nov. 22). damno exercitus sui ipse cum paucis vix evasit.

Hludowicus^t XIII ex ducibus Boemanorum cum hominibus suis christianam religionem desiderantes suscepit et in octavis theophaniae baptizari^u iussit; tempore vero Ian. 13. autumnus in Saxonia apud Padrabrunnon^v generale placitum habuit, ubi fratrum suorum et Nordmannorum, Sclavorum quoque et Bulgarorum^w legationes suscepit, audivit et absolvit.

Hlutharius^x Foleratum ducem Arelatensem et reliquos comites illarum partium^y rebellare molientes in deditio-nem^z accepit et, prout voluit, Provinciam^a ordinavit.

a) rhaban 1. 2. 3. b) Hlodouu. 3. c) abodr. 1. 2. 3; cf. a. 858, et 862. d) defeccio-nem 3. e) goztomuizli 1. 2; gozomuizl 3; hic finitur in codice fol. 20^v; cf. supra a. 842, n. k. f) rhabanus 1. 2. g) sophysta 3. h) sce 3. i) comp. 1. k) aschricum 1. 2; ascrium 3. l) ruothbertum 1. 2. m) flundensis 3. n) Karoli 1. 2. 3. o) fresla 3. p) preliis 1. q) multi 1. 2. 3. r) Karolus 1. 2; Carlus 3. s) brittonibus 1. 2. t) hludowicus 2. u) paptizare corr. paptizari 3. v) padraprunno 3. w) vulgarum 1. 2. x) hlothar. 1. 2. y) parcium 3. z) dedicionem 2. a) provintiam 3.

1) Centulensis (S. Riquier). 2) Cf. Dümmler I, p. 264—268. 3) *Per-pulchrum eius apographum saeculo nono vel initio decimi exaratum in Monte Casino evolvi. P. Cf. Poet. lat. II, p. 156 sq.* 4) Cf. Prudentii Ann.: quibus Saxones occurrentes commisso proelio . . . victores efficiuntur; Dümmler I, p. 281 sq. 5) *Prope Ballon; Dümmler I, p. 289.*

846.

DCCCXLVI. Gisalbertus¹ vassallus^a Karli^b filiam Hlutharii^c imperatoris rapuit et in Aquitaniam profectus in coniugem^d accepit. Hludowicus occidentem^e profectus Mart. mense Martio cum Karlo^f placitum habuit; in quo uterque eorum publice contestatus est suae^g non fuisse voluntatis, quod^h Gisalbertus filiae Hluthariiⁱ iungeretur, ut his auditis Hlutharius^c facilius^k placari potuisset. Inde rever- Apr. 4. sus iuxta lacum Briganticum II. Non. April. pascha celebravit. Postea cum Hluthario^l locutus, volens eum cum Karlo^m pacificare, cum res nonⁿ haberet effectum, circa Aug. medium mensem Augustum cum exercitu ad Slavos Margenses^o defectionem molientes profectus est. Ubi ordinatis et iuxta libitum suum conpositis^p rebus ducem eis constituit Rastizen^q nepotem Moimari; inde per Boemanos cum magna difficultate et grandi^r damno exercitus sui re^sversus est. *p. 365.
(Aug. 27.) His temporibus Mauri Romam cum exercitu venientes, cum non possent urbem inrumpere, ecclesiam^s sancti Petri vastaverunt.

847.

DCCCXLVII. Hic annus a bellis quievit, quem Hlutharius^t et Hludowicus mutua familiaritate transegerunt; nam uterque eorum ad domum alterius invitatus conviviis et muneribus regiis^u honoratus est. Hludowicus tamen Hlutharium^l et Karlum^v, ita ut voluit, pacificare non potuit, renuente^w Hluthario^l propter iniuriam sibi a Gisalberto vasallo^x Karli^b in raptu filiae suae factam.
(846.) Nordmanni Dorestadum^y incendentes vastaverunt^z.
Apr. 21. Otgarius Mogontiacensis^z episcopus XI. Kal. Mai.
Iun. 26. obiit, in cuius locum Hrabanus^a ordinatus est VI. Kal. Iul.;
qui in eodem anno iubente Hludowico rege apud Mogontiacum^b synodum^c habuit circa Kalendas Octobr.
Oct. 1. Per^d idem tempus mulier quaedam de Alamanniae^e

a) vassellus 3. b) Karoli 1, 2. c) loth. 1; hloth. 2. d) in coniugium 1, 2. e) occidentalem 1. f) Karolo 1, 2; carlo 3. g) sue 3. h) quo 2, 3. i) hloth. 1, 2; luth. 3. k) plac. fac. 2, 3. l) hlothar. 1, 2. m) karolo 1, 2. n) non in cod. 3 *primitiva manu postmodo additum*. o) marahenses 1, 2. p) comp. 1. q) rasticen 3. r) grande 3. s) aeccl. 1, 2. t) hlothar. 1; hlutar. 2. u) regis 3. v) Karolum 1, 2. w) rennuente 3. x) vassello 3. y) dorestatum 1, 2, 3; cf. a. 850, et 857. z) mogonti. . . ensis *erasis litteris duabus* 1; mogonciacensis 3. a) rhabanus 1, 2. b) mogonciacum 3. c) sinodum 3. d) Per — finem inposuit des. 2. e) alamaunle 3.

1) Comes Masuariorum (*Maasgau*) a Nithardo III, 2. 3. appellatur; *Dümmeler I*, p. 296. 2) *Hoc iam a. 846. factum esse Ann. Xant. narrant, qui ad hunc a. adiciunt*: Nordmanni . . . ultra vicum Dorestatum contra flumen Reni per miliaria novem remigaverunt; cf. *Dümmeler I*, p. 296. 302.

partibus nomine Thiota pseudoprophetissa^a Mogontiacum venit, quae Salomonis episcopi¹ parroechiam^b suis vaticiniis non minime^c turbaverat. Nam certum consummationis seculi diem aliaque perplura Dei solius notitiae^d cognita quasi divinitus sibi revelata scire se fatebatur et eodem anno ultimum diem mundo imminere praedicabat. Unde multi plebeium utriusque sexus timore perculsi^e ad eam venientes munera illi offerebant^f seque orationibus illius^g commendabant; et, quod gravius est, sacri ordinis viri doctrinas ecclesiasticas postponentes illam quasi magistram caelitus^h destinata[m] sequebantur. Haec in praesentiamⁱ episcoporum apud sanctum Albanum² deducta et diligenter^k de suis assertionibus requisita presbyterum quendam sibi ea suggestisse^l et se talia questus causa narrasse professus est. Quapropter synodali iudicio publicis caesa^m flagellis ministerium praedicationisⁿ, quod inrationabiliter arripuit et sibi contra morem ecclesiasticum^o vindicare praesumpsit, cum dedecore amisit suisque vaticiniis tandem confusa finem inposuit.

848.

DCCCXLVIII. Hlutharius^p et Hludowicus mense Februario conloquium^q habuerunt in Confluente castello; Febr. ubi pars Hlutharii^p illud quidem, sicut fama vulgabat, maxime moliebatur, ut Hludowicus posthabita Karli^r amicitia sibi germanitatis iure sociaretur^s. Hludowicus vero memor pacti, quod cum Karlo^t dudum cum adtestatione^u divini nominis inierat, suasoria machinamenta ingeniose declinans finito conloquio^q ad suos reversus quasi mediante mense Augusto Boemanos eruptionem molientes per Hludowicum filium suum missa adversus eos expeditione^v contrivit legatosque pacis gratia mittere et obsides dare coegit. Aug.

Circa Kalendas autem Octobris generale placitum^w Oct. 1. habuit apud Mogontiacum, in quo legatos fratrum suorum et Nordmannorum Sclavorumque^x suscepit, audivit et absolvit, homines etiam Hrabani^y episcopi^z adversus dominum suum conspirantes publice convictos cum eo pacificavit, legatos suos ad fratrem suum Hlutharium^p in Theodonis^a

a) pseudoprophetissa 1. b) parrochiam 3. c) non m. suis vat. 1. d) noticie 1. e) percussus 1. f) ferebant 3. g) ill. or. 1. h) celitus 3. i) pres. 1. k) diligenter 3. l) suggestisse 3. m) cesa 3. n) pred. 1. o) ecclesiasticum 1. p) hloth. 1. 2. q) colloqu. 1. 2. r) Karoli 1. 2. s) sociaretur 3. t) karolo 1. 2. u) attest. 1. 2. v) expedicione 2. w) placitum 3. x) slavorumque 3. y) rabani 1. 2. z) deest 1. a) teothonis 3.

villa^a placitum^b habentem pro Gisalberhto^c, qui eodem^d anno ad fidem eius venerat, reconciliationis gratia direxit.

*Gotescalcus, qui dicebatur hereticus, Mogontiaci a Hrabano^e archiepiscopo multisque aliis episcopis rationaliter, ut plurimis visum fuit, convictus est, licet ille postmodum in sua perduravit sententia.

*849.

*p.

DCCCXLVIII. Boemani^f more solito fidem mentientes contra Francos rebellare moluntur. Ad quorum perfidos motus^g comprimendos Ernustus^h, dux partiumⁱ illarum¹ et inter amicos regis primus, comitesque non pauci atque abbates cum exercitu copioso mittuntur. Barbari vero pro pace et securitate sua obsides se daturos et imperata facturos per legatos ad Thaculfum^k directos promittunt^l, cui prae ceteris credebant quasi scienti leges et consuetudines Slavicae gentis; erat quippe dux Sorabici limitis, sed in illa expeditione iam tunc graviter vulneratus. Nam pridie, cum exercitus vallum hostium^m vi magna inrumperetⁿ et resistantibus adversariis ex utraque parte multi sine discretione sauciarentur^o, ipse in sinistro genu sagitta percussus est; cum legatis vero, qui ad eum missi fuerant, quo minus ab eis debilitas eius deprehenderetur^p, equo sedens simulata sanitate locutus est. Cumque quibusdam ex primatibus per missos suos legatorum verba nuntiasset, indignati sunt aliqui eorum adversus eum, quasi ceteris praeferri^q cupiens summam rerum gerendarum^r in se vellet inclinare; et citato impetu inconsultis ceteris bellum hostibus paci studentibus intulerunt statimque ex-

*) *Hanc sententiam Red. II. (codd. 2. 3) ita mutata exhibet: Gotescalcus^s quoque quidam presbyter, de praedestinatione^t Dei prave sentiens et tam bonos ad vitam quam malos ad mortem perpetuam inevitabiliter a Deo praedestinos^u esse adfirmans in conventu episcoporum rationaliter^v, ut plurimis visum est, convictus et ad proprium episcopum Ingmarum^w Remis^x transmissus est^z; prius tamen iuramento confirmans, ne in regnum Hludowici^y ultra rediret.*

- a) in villa th. 1. b) platitum 3. c) gisalberto 1. 2. d) in eodem 1. e) rhabano 1.
f) boemanni 1. g) motos 3. h) hernustus 3. i) parcium 3. k) thachulfum 2. 3.
l) permittunt 3. m) ostium 3. n) irr. 1. o) sautiarentur 3. p) depraehenderetur 3.
q) preferri 1. r) generandarum 2. s) gotescalhus 3. t) praedist. corr. praedest. 3.
u) praedist. 3. v) racion. 2. w) ingumarum 3. x) rhemis 3. y) hludaucici 3.

1) *Marchiae Bohemicae; de Ernusto cf. Dümmler 'De Bohemiae condicione' p. 25, 'Ostfr. Beich' I, p. 345. 2) Cf. Annales Prudentii a. 849.*

perti sunt, quid sine timore Dei propria discordium possit virtus et audacia^a. Hostes enim superiores effecti caedendo^b persecuti sunt eos usque in castra occisorumque spolia in conspectu eorum secure^c detrahentes tantis^d eos terroribus affecerunt, ut evadendi spe penitus privarentur. Unde coacti obsides dabant eis, a quibus suscipere dedignati sunt, ut inlaesi^e ab hostibus et via tantum publica pergentes in patriam reverti potuissent. Et ut maior confusio superbientibus et de sua virtute praesumentibus fieret, contigit eodem anno post non multi temporis spatium^f in villa Hohstedi¹, quae est in territorio^g Mogontiaci, spiritum nequam per os^h cuiusdam arreptitiiⁱ protestari^k, bello se Boemanico praefuisse^l sociosque suos spiritum superbiae^m atque discordiaeⁿ fuisse, quorum dolosis machinationibus Franci Boemanis terga vertissent.

850.

DCCCL. Roric^o natione Nordmannus, qui temporibus Hludowici imperatoris cum fratre Herialdo^p vicum Dorestadum^q iure beneficii tenuit, post obitum imperatoris defuncto fratre apud Hlutharium^r, qui patri successit in regno, proditionis crimine falso, ut fama est^s, insimulatus tentus et in custodiam missus est. Unde fuga lapsus in fidem Hludowici regis orientalium Francorum veniens, cum per annos aliquot ibi moraretur et inter Saxones, qui confines Nordmannis sunt, mansitaret, collecta Danigenarum non modica manu coepit^t piraticam exercere et loca regni Hlutharii^r septentrionalis oceani litoribus contigua vastare. Venitque per ostia^u Rheni fluminis Dorestadum^v et occupavit eam atque possedit; et cum a Hluthario^r principe sine periculo suorum non posset expelli, cum consilio senatus legatis mediantibus in fidem receptus est ea condicione^w, ut tributis ceterisque negotiis ad regis aerarium pertinentibus fideliter inserviret et piraticis Danorum incursionibus obviando resisteret.

Nordmanni Godafrido duce per Sequanam ascen- (852. Oct. 9).

a) audacia 2; audacia *radendo corr.* audacia 3. b) cedendo 1. c) securi manu *prim. postmodo additum* 3. d) tantisque 3. e) inlesi 1. 3. f) spacium 3. g) territorio 1. h) *deest* 1; hos 3. i) areptii 3. k) *deest* 2. l) praefuisse 1. m) superbie 3. n) discordie 3. o) Rorih 1. 2; Roruc 3; cf. a. 854. et 857. p) herioldo 2; herialdo 3. q) dorestatum 2. r) hloth. 1. 2. s) *deest* 1. t) cepit 3. u) ostia 1. v) dorestatum 1. 2. w) condicione 1.

1) *Höchst ad Moenum infra Francofurtum. P.*

dentes¹ regnum Karli^a praedantur. Ad quorum expulsio-
nem Hlutharius^b in auxilium vocatus cum sibi pugnandum
(853). esse cum hoste putaret, Karlus^c clam mutato consilio
Godafridum cum suis in societatem regni suscepit et terram
eis ad inhabitandum delegavit. Hlutharius^b vero adven-
tum suum illo supervacuum videns ad propria reversus est.

Eodem^d anno gravissima fames Germaniae populos
oppressit, maxime circa Rhenum habitantes; nam unus
modius de frumento Mogontiaci^e vendebatur decem siclis
argenti. Morabatur autem eo tempore Hrabanus^f archi-
episcopus in quadam villa parroechiae^g suae, cui vocabulum
est Winkela^{h.2}, et pauperes de diversis locis venientes
susciⁱpiens cotidieⁱ plus quam trecentos alimento sustenta-
bat, exceptis his, qui in praesentia illius assidue vesceban-
tur^k. Venit autem et mulier quaedam inedia pene con-
sumpta cum puerulo parvulo inter ceteros refocillari^l
desiderans, quae, priusquam limen portae transcenderet,
prae^m nimia inbecillitate corruens spiritum exalavit; puer
vero mamillam matris mortuae quasi viventis de sinu pro-
trahens et sugere temptans multos intuentes gemere ac
flere coegit. Quidam etiam in illis diebus de Grabfeldon³
cum uxore sua et filio tenero in Thuringiam proficiscens,
ut malum inopiae temperare potuisset, uxorem in itinere
in quadam silva positus affatus est: 'Nonne', inquit, 'me-
lius est, ut puerum istum occidamus et manducemus
carnes eius, quam omnes inedia consumamur?' Illa vero
contradicente, ne tantum scelus committeret, tandem ur-
gente fame filium per vim de brachiis rapuit maternis et
voluntatem opere complessset, nisi Deus illum sua misera-
tione praevenisset. Nam, sicut idem postea in Thuringia
positus plurimis retulit, cum evaginasset gladium, ut mac-

a) kafoli 1, 2. b) hloth. 1, 2. c) Karolus 1, 2; Carlus 3. d) Eodem anno — se re-
crearunt des. 2. e) mogontiaci 1. f) rhabanus 1; rabanus 3. g) parrochiae 3.
h) winzella 3. i) cotidie 1. k) in hoc verbo finitur tertius codicis 3 quaternio, post
quem quartus excidit, inde a bantur usque ad Hlotharium in a, 860, pertineus; per hoc spatium
codd. 3c—e ex illo derivatos et Freheri editionem (F) confero, ita tamen, ut praeter omnes
nominum propriorum formas eas tantum lectiones eorum adnotem, in quibus duo librarii
congruunt. l) refocillari 1, 3c. m) pre 1.

1) A die Oct. 13. a. 850. usque ad Ian. 5. a. 851. eos in regionibus adiacenti-
bus versatos esse Chronicon Fontanellense a. 851. memoriae prodit. Iterum
852. Oct. 9. Nordmanni Godofrido duce in Sequanam invecti sunt; contra
quos Karolus cum Lothario profectus a. 853. mense Ian. aut Febr. pacem
turpissimam fecit. Cf. Dümmler I, p. 353—355. 2) Winkel infra Elfeld
in dextra Rheni ripa. P. 3) Pagus magnus, in quo ipsum Fuldae mona-
sterium situm erat. P.

taret filium, et in ancipiti positus necem distulisset, vidit eminus duos lupos super una cervam^a stantes et lacerantes carnes eius, statimque parcens filio ad cadaver cervae cucurrit et lupos inde abigens tulit de carnibus praegustatis et cum incolomi filio ad uxorem reversus est. Prius enim, quando filium tulerat de manibus matris, paululum ab ea declinaverat, ne illa morientem puerum^b videret vel audiret. At illa veniente marito videns recentes carnes et cruore perfusas putabat^c filium occisum et cecidit retrorsum pene exanimis. Ille autem accedens consolatus est eam et erigens illam ostendit ei puerum viventem. Tunc illa resumpto spiritu Deo gratias egit, quia filium sanum recipere meruit; nec minus ille, quod eum Deus a liberi interfectione innocuum dignatus est conservare. Ambo tamen de carnibus lege prohibitis necessitate coacti se recrearunt.

851.

DCCCLI. Sorabi Francorum fines crebris incursionibus atque incendiis infestant. Unde rex^d commotus cum exercitu per Thuringiam^e iter faciens terram eorum ingressus gravi eos obsidione^f fatigavit; perditisque frugibus et omni spe victus adempta magis eos fame quam ferro perdomuit.

Pippinus^g rex Aquitaniae comprehensus a suis Karlo^h (852). regi cum regno traditur¹ etⁱ clericus effectus monastico^k indutus habitu Suessionis^l in monasterio^m sancti Medardi retruditur. Similiter et Karlusⁿ frater eius iunior, cum de (849). regno Hlutharii^o.² profectus fratrem invisere disposuisset, tentus est a comitibus Karli^p regis et illo iubente tonsus in Corbeienae monasterio missus est in custodiam.

852.

DCCCLII. Herioldus^q.⁴ Nordmannus, qui superiori-
bus annis^r iram domini sui Horic^s Danorum regis fugiens

a) s. unam cervam 3c. e. b) filium 1. c) putavit 1. d) rex K. *supraposito* † lotarius 2.
e) thuringiam 3d. e. f) subsidione 2. g) pipinus 3d. F. h) Karolo 1. 2; carlo 3d. F.
i) effectusque cler. 2. 3c. d. e. F. k) mon. ind. hab. des. 2. 3c. d. e. F. l) suessionis 2.
m) monasterium 1. 2. n) Karolus 1. 2. 3c. d. e; Carlus F. o) hlutharii 1. 2; lutharii 3d. e.
p) karoli 1. 3c. d. e. q) Herioldus 2; Henaidus F; Tenaidus 3c. d. e. r) deest 2.
s) horih 1. 2; horuc 3c. d. e. F.

1) Anno 852; cf. *Annal. Bertin., Chronicon (Ann.) Engolism. (SS. XVI) et Aquitanicum (SS. II).* P. Cf. Dümmler I, p. 355 sq. 2) Quo Karolum regem vitaturus confugerat. 3) A. 849; cf. *Ann. Prud. et Chron. Fontanell., Dümmler I, p. 339.* 4) De quo cf. Koppmann, 'Jahrb. f. Landesk. d. Herzogth. Schlesw.-Holst.' X, p. 19; Dümmler I, p. 357 sq.

ad regem Hludowicum^a se contulit et^b ab eo benigne susceptus baptizatus ac fidei sacramentis imbutus est, cum^c per plures annos honorifice inter Francos haberetur, tandem principibus borealium partium et custodibus Danici^d limitis quasi lubricae fidei et molimine prodicionis^e coepit^f esse suspectus, unde et ab eis occisus est.

(Oct.) Habita est autem et synodus^{g. 1} ex voluntate atque^h praecepto eiusdem serenissimi principis in civitate Mogontia, metropoli Germaniae, praesidente Hrabanoⁱ venerabili eiusdem urbis archiepiscopo cum omnibus episcopis atque abbatibus orientalis Francia, Baioariae et Saxoniae.

Et illi quidem de absolvendis quaestionibus^k ecclesiasticis^l tractatum habebant, rex vero cum principibus et praefectis provinciarum publicis causis litibusque componendis insistens, postquam^m synodalia eorum decreta suo iudicio comprobavit et legationes Bulgarorumⁿ Sclavorumque audivit et absolvit, *Baioariam^o reversus est; ubi ordinatis et^p dispositis, quae videbantur esse necessaria, sine mora rediens per alveum Rheni^q fluminis navigio venit Coloniam. Ubi cum quibusdam ex Hlutharii^r fratris sui principibus habita locutione profectus est in Saxoniam ob eorum vel maxime causas iudicandas, qui a pravis et subdolis iudicibus neglecti et multimodis, ut dicunt, legis suae dilationibus decepti graves atque diuturnas patiebantur^s iniurias. Suberant etiam et aliae causae ad se ipsum specialiter aspicientes, possessiones videlicet ab avita vel^t paterna proprietate iure hereditario^u sibi derelictae, quas oportuit ab iniquis pervasoribus iusta repetitione^v legitimo domino restitui². Igitur in loco, qui appellatur

(Dec.) Mimida³, super amnem, quem Cornelius Tacitus scriptor rerum a Romanis in ea gente gestarum Visurgim, moderni vero Wisuraha^w vocant, habito generali conventu tam causas populi ad se perlatas iusto absolvit examine quam ad se pertinentes possessiones iuridicorum gentis decreto

a) Hludawicum 3d. F; ludouuicum 3e. b) deest 3d. F. c) cumque 1. d) Danaci 3d. e) prodicionis 3c. e. f) cepit 3c. g) sidonus 3d; sinodus 3c. h) et 2. i) rhabano 1; rahano 2. 3d. e. k) quest. 1. l) ecclesiasticis 1. m) postqu. vero 1. n) uulgarum 1. 2. o) in bai. 1. p) atque 3d. e. q) reni 3c. d. e. r) hlotharii 1. 2; lotharii 3d. e. s) paciebantur 2. 3c. e. t) et 1. u) hered. 1. v) repetitione 2. 3c. e. w) uuisuraha 2; uuisuracha 3d. F.

1) De qua cf. Dümmler I, p. 360—365. 2) In eo itinere die Dec. 8. Herfordiam monasterium largissime donavit; Mühlbacher nr. 1362, Dümmler I, p. 360, n. 1. et 367. 3) Minden.

recepit. Inde transiens per Angros¹, Harudos², Suabos³ et Holsingos⁴ et per mansiones singulas, prout se prae-buit oportunitas, causas populi diiudicans^b Thuringiam in-greditur. Ubi apud Erpfesfurt^{c. 5} habito conventu decrevit inter alia, ut nullus praefectus⁶ in sua praefectura aut quaestionarius^{d. 7} infra quaesturam^d suam^e alicuius causam advocati nomine susciperet agendam, in alienis vero prae-fecturis vel quaesturis^d singuli pro sua voluntate aliorum causis agendis haberent facultatem. Inde profectus diem natalis Domini in Reganesburg celebravit^f.

Dec. 25.

853.

DCCCLIII. Nordmanni per Ligurem⁵ fluvium* ve-nientes Turonum Galliae civitatem praedantur et inter alias aedes ecclesiam^h quoque sancti Martini confessoris (Nov. 8.) nemine resistente succendunt⁸.

Aquitanorumⁱ legati Hludowicum^k regem crebris supplicationibus sollicitant, ut aut ipse super eos regnum susciperet aut filium suum mitteret, qui eos a Karli¹ regis

*) *Cod. 2 Reginonem secutus ita pergit: inrumpentes in regnum Karoli loca plurima vastaverunt; et Turonis venientes etiam domum sancti Martini confessoris cremarunt incendio.*

a) holsingos 3c. d. e; Holsingos al. Holisingos F.
furf 1. 2. d) quest. 1. e) suam quaest. 2.
3c. d. e. F. h) ecclan 1. i) Aquitaniorum 1. 2.

b) iudicans 2. 3c. d. e. c) erp-
f) celebr. 2. g) ligerin 2; ligerem
k) hludowicum 3c; ludouicum 3d. e.

l) Karoli 1. 2.

1) I. e. per Angrariam et pagos Ostfaliae Hardego, Suabengo et Holsigo. Locus memoratu dignissimus, quod eo adhuc aeco pagi cuiusque incolas pro singulari gente habitos fuisse demonstrat. P. 2) Pagi Hardgo a silva Hart, Hartz, nomen sortiti caput Halberstadum erat. P. 3) Terra ad meridiem Bodae saeculo sexto, cum Saxonum pars patria relicta una cum Langobardis Italiam peteret, a Sigiberto I. Francorum rege Suavis advenis ad habitandum data est, qui postea cum viginti sex Saxonum redeuntium milibus conflictati sedes istas retinuerunt. Gregorii Turon. hist. eccl. V, c. 15. P. 4) Pagus Hohsi e meridie pagi Suevon in ipsis Thuringiae confiniibus situs erat. P. Hohsegowie pagum a. 780. appellari, Hosgewe in traditione quadam saec. VIII. apud Dronke (Cod. dipl. Fuld. 100), Hos-gawe a. 932, Hossegawe a. 947, Hosgowe a. 968, Hassingewi autem, Hassega similesque formas ab a. 961. demum apparere Grössler, 'Neue Mittheil. d. thür.-sächs. Vereins' XVII, p. 210 sq. demonstrat. Unde recte concludit idem nihil esse huic pago cum Hessis; de Osis vero cogitare etiam multo minus licuerit. Mihi quidem antiquissima nominis forma Hohsegowie aptissime videtur cohaerere cum urbe illa Hohseburg sive Hohseoburg ad a. 745. ab annalibus commemorata. 5) Erfurt. 6) I. e. comes. 7) I. e. centenarius aut vicarius; Dümmler I, p. 367; Waitz, 'Verf.-Gesch.' IV, p. 410 n. 2. 8) Cf. Ann. Prudentii.

tyrannide liberaret, ne forte ab extraneis et inimicis fidei cum periculo christianitatis quaerere cogerentur auxilia, quae ab orthodoxis et legitimis dominis invenire nequirent.

Mart. 27. Hemmo Halbarensis^{a.1} episcopus VI.^b Kal. Aprilis defunctus est; in cuius locum Hildigrim^c episcopus est
Aug. 27. ordinatus. Reginheri^d corepiscopus² VI. Kal. Septembris de hoc mundo transiens Folchardum^{e.3} successorem reliquit. Hadawart^f quoque Mimidensis episcopus XVI.^g Kal. Octobris⁴ diem clausit ultimum cathedramque suam Theotrico^h dimisit.

Sept. 1. In Kalendisⁱ autem Septembribus basilicam sancti Bonifacii^k martyris noctu^l fures ingressi partem de thesauro aecclesiae abstulerunt et ita hactenus^m res latet, ut neque auctores facti investigari neque pecuniae aliquod possit indicium repeririⁿ.

854.

DCCCLIIII. Hludowicus^o filius Hludowici^p regis ad Aquitaniam^q pergit, volens experiri, si vera essent ea^r, quae patri suo per legatos gentis promittebantur. Cum ergo venisset^s et non esset susceptus nisi ab ea tantum sola^{*p. 369.} cognitione, quam Karlus^s maxime offendit propter interfectionem Gozberti^t eorum propinqui, quem iussit occidi, ceteris omnibus a^u susceptione eius dissimulantibus adventum suum illo supervacuum fuisse ratus cum suis se circa tempus autumnii in Franciam^v recepit.

Nordmanni^w, qui continuis XX annis regni Francorum fines per loca navibus accessibilia caedibus^x et incendiis atque rapinis crudeliter vastabant, congregati de regionibus, per quas praedandi cupiditate dispersi fuerant, in patriam suam reversi sunt. Ibiq[ue] inter^r Horic^y regem

a) albarensis 2; halberensis 3c. F; haberensis 3d; alberensis 3e. b) V. 3e. d. e. c) hiltigrim 1. 2. d) rehinheri 3c; reginheri 3d; Reinheri 3e. e) folchaldum 2; folcbaldum 1; folfchardum 3e. f) Hadounart 1. 2. g) XIII. 3c. d. e. F. h) thiotrico 1. 2; theodorico 3e. i) calendis 2. k) bonefacii 2. 3d. F. l) nocte 1. m) actenus 1. 3d. n) repperiri 3c. d. o) hludowicus 3c; Hloduw. 3d; Lndow. 3e. p) ludawici 3c; Hlndaw. 3d; ludow. 3e. q) aquitania 3c. r) deest 1. s) Karolus 1. 2. t) gozberti 3c. n) susceptionem 3c; ad susceptionem F. v) frantiam 3c; francia 3d. e. w) Nortmanni 3c. x) cedibus 1. y) horih 1; horuc 3e. d. e. F.

1) I. e. Halberstadensis. 2) Mogontiacensis. 3) Qui iam in actis synodi Mogontiacensis a. 852. habitae (LL. I, p. 411) cum Diatmaro, Albericho, Reginherio chorepiscopus occurrit. 4) Necrologium Mindensis ecclesiae mspt. lectionem meliorum codicum auctoritate receptam confirmat. P.

Danorum et Gudurm^a filium fratris eius, qui eatenus ab eo regno pulsus piratico more vixit, orta contentione ita se mutua caede^b mactaverunt, ut vulgus quidem promiscuum innumerabile caderet, de stirpe vero regia nisi unus puer¹ nullus remaneret, Domino sanctorum suorum iniurias ulciscente et adversariis digna factis retribuente.

855.

DCCCLV. Apud Mogontiacum terra vicies tremuisse perhibetur. Aeris insolita commotio turbinibus ac tempestatibus plagisque grandinum multis damnum intulit. Fulminum ictibus aedes plurimae crematae sunt, inter quas basilica sancti Kiliani^c martyris² Nonis Iuniis clero laudes^{Iun. 5.} vespertinas celebrante^d repentino ictu percussa atque succensa est; et mirum in modum sub laquearibus domus ignis pendulus inlaesa^e materia tamdiu oberrabat, donec ossa sancti martyris et totus aecclesiae thesaurus efferretur inlaesus^f. Clericorum quoque nonnulli fulmine tacti inlaesis^f vestibus per diversa membrorum loca graves combusturas habuisse reperti sunt. Fertur etiam quendam in illis regionibus hominem ita caelestis^g igne combustum^h, ut consumptoⁱ corpore vestis ab igne remaneret inlaesa^f. Sequentis vero mensis die octava, instante sollempnitate^k^{Iul. 8.} natalis eiusdem sancti martyris¹, muros aecclesiae, quos prius caelestis^g non consumpsit^m ignis, subito terribilis exorta tempestas funditus evertit; quam ruinam mors episcopi Gozbaldis subsecuta est, qui tercio dehincⁿ mense, id est XII. Kal. Octobris, praesentem vitam finiens Arnun^o discipulum suum sibi successorem reliquit³.^{Sept. 20.}

Rex quoque Hludowicus^p in Sclavos Margenses⁴ contra Rastizen^r ducem eorum sibi rebellantem^s parum prospere ducto^t exercitu sine victoria rediit, malens adversarium firmissimo, ut fertur, vallo munitum ad tempus dimittere^u quam militum suorum periculose pugnando^v damna^w susti-

a) godurm 1; godrum 2; gudurni 3e. b) cede 1. c) ciliani 2; chiliani 3d, e, f.
d) celebrante 2. e) inlesa 1; laesa erasum 2. f) ill. 2. g) cel. 1. h) consumptum 2.
i) combusto 2. k) sollempnitate 1. l) consumpsit 2. m) harnum 3c, d. n) Ludow. 3d, e.
o) marahenses 1, 2; mergenses 3e. p) rastizen 3c, e; ratizen 3d.
q) dampna 3c, d, e.

1) Horich II; cf. Dümmler I, p. 377. 2) Würzburgensis. 3) Haec omnia regi, simulatque ab expeditione reversus est, nuntiata esse et ita Rudolfo quoque innotuisse veri simile est.

nere. Magnam tamen provinciae^a partem praedis et incendiis vastavit exercitus non parvamque multitudinem hostium castra regis invadere cupientium usque ad interitionem^b delevit, sed non impune; quia post reditum regis Rastizes^c cum suis insecutus plurima trans Danuvium^d finitimorum loca praedando vastavit.

Oct. 17. Mense vero Octobrio XVI. Kal. Novembr. per totam noctem igniculi instar spiculorum occidentem versus per aerem densissime ferebantur.

Sept. 29. Hlutharius^e imperator renuntians omnibus, quae habuit, Prumiense^f monasterium ingressus effectusque ibi^g monachus III. Kal. Octobr. mortalem hominem exuit^h et ad vitam perrexit aeternamⁱ. Principes^k autem et optimates regni filium eius Hlutharium^l super se regnare cupientes ad Hludowicum^m regem orientalium Francorum, patrum eius, in Franconofurtⁿ eum adducentes cum consensu et favore illius sibi regnare consentiunt^o.*.

856.

Febr. 4. DCCCVI. Mense Februario, IIII. die mensis eiusdem^o, defunctus est Hrabanus^p archiepiscopus Mogontiacensis^q aecclesiae^r.*.*; *cui*** successit Karlus², magis ex *p. 370.

*) *In margine cod. 1. add.: Samuhel Wangionum episcopus σ.*

**) *In redactione II. (codd. 2 et 3c. d. e) adduntur: habens in episcopatu annos VIII^s, mensem unum^t et dies quattuor³.*

***) *Haec sententia ab auctore redactionis I. (codd. 1. 2) ita mutata est: Cui Karolus Pippini regis filius, qui de custodia Corbeiensis monasterii lapsus^u ad Hludowicum regem patrum suum defecerat, in episcopatu successit IIII.^v Idus Martii, non solum ex voluntate regis, verum etiam ex consensu et electione cleri et populi. In margine add. 1: Albrih abb.⁴ σ.*

a) provinciae 2. b) internecionem 2. c) rastiz 1; rastices 3c. d. e. d) danabium 1. e) hlotharius 1, 2; Hlutharius 3d; Lutharius 3e. f) prumense 3e. g) deest 1, 2. h) ex. hom. 1, 2. i) aet. perr. 3c. k) Princeps 2. l) hlotharium 1, 2; Lutharium 3d. e. m) Ludow. 3d. e. n) hoc loco in cod. 1 una linea et initium secundae erasa sunt; in vasa parte V. Cl. Bresslau verba Samuel et vnangionum cognoscere sibi risus est, cf. ann. *. o) deest 3c. d. e. F. p) Rab. arch. mog. gecl. defunctus est 2; rabanus 3e. q) mogontiacensis 3c; moguntiacensis 3e. r) ecclesiae 1. s) VIII. 2. t) litterae ē unū in cod. 2 eadem manu postmodum scriptae; et d. qu. desunt reliqua lineae parte vacua relicta. u) elapsus cod. S. Trudonis. v) VIII. 2. cod. S. Tr.

1) *Ubi etiam scriptor adfuisse et ea omnia comperisse videtur.* 2) *Pippini regis filius; de quo cf. a. 851.* 3) *Haec cum vero rerum eventu minime conveniunt, quoniam Hrabanum a. 847. Iun. 26. ordinatum esse supra perhibetur. Animadvertas de anno 856. usque ad Hrabani mortem mensem unum et dies quattuor praeterisse.* 4) *Fortasse Wormatiensis, ceterum ignotus.*

voluntate regis et consiliariorum eius, quam ex consensu et electione cleri et populi. Decessit autem^a et Hatto abbas Fuldensis coenobii II.^b Idus Aprilis; in cuius locum^{Apr. 12.} per electionem fratrum et auctoritatem regiam ordinatus est Thio^c, unus ex ipsis monachis.

Mense^d vero Augusto Hludowicus^e rex collecto ex^{Aug.} exercitu per Sorabos¹ iter faciens ducibusque^f eorum sibi coniunctis Dalmatas^{g. 2} proelio^h superat acceptisque obsidibus tributarios fecitⁱ; inde per Boemanos transiens nonnullos ex eorum ducibus in deditionem accepit. In qua expeditione perierunt comites Bardo et Erpf^k cum aliis quam pluribus^l.

857.

DCCCLVII. Rex Hludowicus^m mense Februario col-^{Febr.} loquium habuit in Confluente castello cum Hlutharioⁿ nepote suo; tempore vero quadragesimae placitum habuit apud Wangionum civitatem.

Roric^o Nordmannus^p, qui praeerat Dorestado^q, cum consensu domini sui Hlutharii^r regis classem duxit in fines Danorum et consentiente Horico^s Danorum rege partem regni, quae est inter mare et Egidoram, cum sociis suis possedit.

Otgarius episcopus³ et Hruodoltus^t comes palatii^u et Ernstus^v filius Ernusti^v ducis⁴ cum hominibus suis in Boemanos missi civitatem Wiztrachi ducis⁵ ab annis multis rebellem occupaverunt, expulso ab ea Scлавitago^{w. 6} filio Wiztrachi, qui tyrannidem^x tunc in ea exercebat. Quo per fugam lapsus et ad Rastizen^y se conferente frater eius, qui ab eo patria pulsus apud Zistiboron^z Sorabum exulabat, ad regem fideliter veniens loco fratris dux constituitur.

a) deest 1. b) pridie 3d. e. c) thiotho 3c. d) Mense v. aug. des. 2. e) ludow. 3e. f) ducibus 3e. d. e. g) dalmatios 2. h) proelio 1. i) facit 1. k) erph 2. 3c. l) plurimis 1. m) hludawicus 3c; ludouu. 3e. n) hlothario 1. 2; luthario 3c. d. e. o) rorih 1. 2; Rorue F; ruorue 3c. d. e. p) nordmannus 3c. q) dorestato 1. 2. r) hloth. 1. 2; luth. 3d. e. F. s) orico 3c. t) ruodoltus 3e. u) palacil 3c. d. v) hern. 3c. d. e. F. w) sclauitago 2. 3c. e; scalaiugato 3d; Scalalugato al. Sclauitago F. x) tyrannidem 2. y) rasticen 3c. d. e. z) zistiborum 2; cziztiborum 3c. d. F; ziztiborum 3e.

1) Qui inter Salam et Muldam habitabant. 2) I. e. Dalaminzios. P. Dalamanci apud Widukindum I, 17 appellantur; habitabant inter Muldam et Albim e meridie Siuslorum. 3) Eichstadensis. P. 4) Marchionis Baioarici a. 849. iam commemorati. 5) Quam Dolner (Krit. Abh. v. d. Grenzen Altmährens) et Palacky (Gesch. v. Böhmen I, p. 115), a ducis nomine ipsam quoque nomen accepisse temere rati, nunc Weitra esse coniecerunt. Dämmeler I, p. 417. 6) Nomen gloriae solatium significat (slava, pol. sława = gloria, utcha = solatium, tesiti bohém. = solari).

Habita est autem et synodus^a apud Mogontiacum
 Oct. 1. circa Kalendas Octobris praesidente Karlo^b archiepiscopo;
 ubi inter alia, quae ventilata sunt de iure ecclesiastico^c,
 praesentata est¹ epistola Guntharii Colonensis^d episcopi,
 ad Altfridum^e episcopum² directa, in qua legebatur conti-
 Sept. 15. gisse Coloniae^f XVII. Kal. Octobr. terribilem valde tem-
 pestatem, populo cuncto prae nimio horrore in basilicam
 sancti Petri confugiente et signis aecclesiae concrepantibus
 unanimiter Dei misericordiam implorante, subito fulmen
 inorme^g ignei draconis instar basilicam scidisce ac pene-
 trasse atque ex omni illa multitudine tres homines diversis
 quidem locis, sed uno ictu in mortem deiecisce, presbyte-
 rum scilicet iuxta altare sancti Petri, diaconum vero ad
 altare sancti Dionisii^h, laicum autem ad altare sanctae
 Mariae; alios etiam numero sex eodem impetu ita prostra-
 visce ut elati semivivi vix convalescerent. Feruntur et
 alia prodigia³ his temporibus Treveriⁱ contigisse, quae ideo
 scribere distuli, quia de eis certum nuntium^k non habui.

858.

Ian. 1. DCCCLVIII. Kalendis Ianuariis terrae motus magnus
 factus est per civitates et regiones diversas, maximus tamen
 apud Mogontiacum, ubi maceriae antiquae scissae sunt et
 aecclesia¹ sancti Albani martyris ita concussa est, ut murus
 de fastigio cadens orationum sancti Michaelis^m ad occiden-
 tem basilicae bicameratum cum tecto et laquearibus *ruina
 sua confringens terrae coaequaretⁿ.

*p. 371.

Febr. Mense autem Februario rex cum quibusdam consilia-
 riis suis in Forahheim^{o, 4} colloquium habuit; inde condicto
 placito et designatis ad hoc specialiter comitibus in villa
 Alamanniae, quae vocatur Ulma⁵, Notingum episcopum⁶
 et Eburhardum^p comitem⁷, missos nepotis sui Hludowici^q,
 suscepit et audivit; post mediam vero quadragesimam venit
 Apr. 3. in Franconofurt et ibi pascha celebravit. Interea missi,

a) sinodus 3d; sinodus 3e. b) Karolo 1, 2, 3c, e; Carolo 3d. c) eccl. 1. d) colo-
 nensis 3e. e) altfredum 2. f) colonie 1. g) innorme 2; informe 3c, d; in forma 3e.
 h) dyonisi 3c. i) treviri 1, 2. k) nuncium 1. l) eclesia 1; eccl. 3c, d. m) Mi-
 chahelis 1, 2. n) coequaret 1. o) forahliem 2; forhheim 3c, d, e; Forcheim F. p) ebur-
 hartum 1; eberh. 3e. q) hludou. nep. s. 2; hludau. n. s. 3c; Ludawicum nepoti sui 3d;
 ludouici nepotis s. 3e.

1) Praesente videlicet Rudolfo. 2) Hildesheimensem. P. 3) Cf. Ann.
 Bertin. ad hunc annum. P. 4) Forchheim ad Radantium. P. 5) Ulm.
 6) Bresciensem. 7) Marchionem Foroiulianum; Dümmler I, p. 419.

quos ad Hlutharium^a nepotem suum directos habuit, veniunt eumque iuxta conductum in Confluente castello regi occurrurum esse nuntiant^b. Rege autem promissionibus eius credente et ante dies letaniarum^{c.1} ad conductum diem^{Mai.} et locum veniente Hlutharius^d promissa mentitus neque^e ipse venit neque de suis aliquem mittere voluit; foedus enim cum Karlo^f contra regem iniit, quod uterque eorum iuramento firmavit. Qui, cum se vidisset inlusum^g esse, reversus in Franconofurt², cum multa de utilitate regni cum suis tractaret atque disponderet, tum^h etiam decrevit tres exercitus in diversos regni suiⁱ terminos esse mittendos: unum quidem per Karlmannum^k filium suum seniore in Sclavos Margenses¹ contra Rastizen^m, alterum vero per Hludowicumⁿ filium suum minorem in Obodritos^o et Linones³, tertium autem^p per Thachulfum^q in Sorabos dicto oboedire^r nolentes, ut sedatis extrinsecus adversariorum tumultibus facilius intrinsecus regni gubernacula disponderet.

Mense autem Iulio collectis et ordinatis exercitibus ireque^s profectis^t repente die media^u subiit regem curam^{Jul. 16.} maxima moles. Legati enim ab occidente venerunt Adalhartus^v abbas⁴ et Oto^w comes⁵ postulantes eum^p, ut populo periclitanti et in angustia posito praesentia sua subveniret; quod nisi celeriter fieret et ex parte eius spe liberationis privarentur, a paganis cum periculo christianitatis quaerere deberent defensionem, quam a legitimis et orthodoxis dominis invenire non possent. Tyrannidem^x enim Karli^y se diutius ferre non posse testati sunt, quia, quod ex eis pagani extrinsecus nemine resistente aut scutum

a) hlotharium 1. 2; lutharium 3c. F; quos alutarium 3d. b) nunciant 1. c) letaniarum 1; lethaniarum 2. d) hloth. 1. 2; luth. 3d. e. F. e) nec 1. f) Karolo 1. 2; Carlo 3d. g) illudum reversus 1. 2. h) tunc 3c. d. e. F. i) deest 2. k) karlmannum 1. F.; carlmannum 2; karlmannum 3c. l) marahenses 1; maraenses 2; margentes 3d. m) rasticen 3c. d. e. n) Ludaw. 3d; ludou. 3c. o) abodr. 1. 2. p) deest 1. q) thachulfum 3c. d. e. F. r) obedire 2. 3c; obedire 3c. F. s) itemque 2. t) profectis 1. u) d. m. desuat 1. 2. v) adalhardus 3c; & dalhartus 3d. w) otto 3c. e. x) tyrannidem 2. y) Karoli 1. 2. 3c. d. e; Caroli F.

1) I. e. dies orationum, ferias secundam, tertiam, quartam ante ascensionem Domini, eo anno Mai. 9—11. 2) Franconofurti diploma Ludowici Iun. 13. datum est (Mühlbacher nr. 1394); Dümmler I, p. 426. 3) Qui Obodritiis finitimi in orientali parte Albis incolebant; in diplomate de fundatione episcopatus Havelbergensis dato (DOI. 76, 946, Mai. 9) terra eorum Linagga (i. e. Linan-gâ) appellatur. 4) S. Bertini; consanguineus videtur fuisse Irmintrudis reginae, Karoli uxoris; cf. Dümmler I, p. 427 et 443. 5) De quo cf. Wenck, 'D. Fränk. Reich nach dem Vertr. z. Verdun' p. 279; Dümmler I, p. 427.

opponente^a praedando, captivando, occidendo atque vendendo reliquissent, ille intrinsecus subdole saeviendo^b disperderet; nec quemquam esse in omni populo, qui iam promissionibus aut iuramentis eius^c fidem adhibere praesumeret, cunctis de bonitate illius in desperationem cadentibus. Quibus auditis rex graviter conturbatus est; duplici enim premebatur^d angustia, quoniam, si populi votis acquiesceret, contra fratrem, quod impium esset, agere deberet; si autem fratri parceret, a periclitantis populi liberatione, quod aequè impium^e esset, cessare deberet. Ad hoc accessit etiam non modicus angustiarum cumulus, vulgi videlicet aestimatio suspicantis totum, quod actum fuerit in huiusmodi negotio, non voto fieri populo^f consulentis, sed sola intentione regnum dilatare cupientis; quod longe aliter esse, quam se vulgi fert opinio, cuncti consiliorum regis conscii veraci sermone testantur. In tali igitur curarum molestia positus tandem consilio sapientium^g adqui-escens^h, simul et conscientiae suae puritate praeditus, maluit multorum utilitatibus consulere quam unius hominis pertinaciaeⁱ consentire^l; precibusque legatorum favens votis populi praesentiam eius desiderantis cum Dei adiutorio se adfuturum^k fore promisit.

Aug. Mediente autem mense Augusto Wangioni¹ collecto comitatu per Alisatiam^m profectus venit in Galliam ad (Sept. 1). villam regiam in regno Karliⁿ, quae vocatur Ponticona^{o-2}; ubi occurrerunt ei fere omnes primates partium illarum, exceptis eis, quos tunc Karlus^p secum in praesidio habuit, pugnans contra Nordmannos^q super Ligurem^r fluvium³. Qui, ut audivit Hludowicum^s esse infra terminos regni sui, dimissa obsidione cum exercitu occurrit ei in (Nov. 12). loco, qui vocatur Briacus^{t-4}; visaque multitudine orienta-

a) obponente 2. 3c. b) seviendo 1; videndo 3d. e. c) prom. eius aut iur. 2. d) premebatur 1. e) inp. 1. f) populi 1 in loco raso. g) sapientum 1. h) deest 2. i) pertinaciae 1, 2. 3d. k) affuturum 1. 2. l) uangioni 3c. m) alsatiam 1, 2; alisatiam 3c. n) Karoli 1, 2. 3c. d. e.; Caroli F. o) panticona 3d. p) Karolus 1, 2. 3c. d. e.; Carolus F. q) nordmannos 3c; normannos 3d. F. r) ligerem 2. 3c. d. e. F. s) hludauu, 3c; Ludaw, 3d; ludouu, 3e; Ludow. F. t) driaeus 1.

1) *Longe aliter Regino a. 866: Hac persuasione, ut animi regum avidi et semper inexpleriles sunt, facile in spem introductus.* 2) *Ponthion; quo Kal. Sept. Ludowicum pervenisse Prudentius exhibet.* 3) *Non illic, sed ad Sequanam, ubi Nordmannos in insula Oiselle incluserat; Dümmler I, p. 431.* 4) *Brienne-le-Château sur Aube; cf. Ann. Prud., Dümmler I, p. 432 sq.*

lium simul et eorum, qui ex^a suis contra tyrannidem^b eius coniuraverant, cum se virtute cerneret imparem nec posse sine grandi^c periculo suorum cum fratris copiis in acie^d *p. 372. *congregari, disposito tamen et quasi ad pugnandum milite ordinato ipse quidem cum paucis latenter^e abscessit, exercitus vero in loco certaminis derelictus cognito ducis abscessu ad Hludowicum^e transivit. Ille vero sedato impetu populi Karlum^f persequi cupientis ad disponenda regni negotia quasi libera utens potestate diligentiam curamque convertit. Et primum quidem nimis incauta ductus securitate omne robur totius^g exercitus, quem ab oriente secum adduxerat, remisit in patriam, frustra in desertores et proprii domini proditores spei suae fiduciam ponens. Quorum etiam consilio ibi decrevit hiemare, ignarus per omnia imminens sibi periculi, quod ei parabatur ex parte Karli^h, cuius animum ad ultionem iniuriarum suarum erexerant filii Cuonratiⁱ comitis¹, Hludowicum^e securum et paucos esse, qui cum eo ex suis remanserint^k, indicantes^l; quos ille quidem quasi sibi fideles ad explorandos sibi que renuntiandos actus Karli^m transmiserat; illi vero fidem mentiti et Karloⁿ coniuncti, quomodo Hludowicus^e ex inproviso cum multitudine exercitus obrueretur, tota intentione moliebantur. Interea nuntiatum est ei in oriente rempublicam Sorabici limitis esse turbatam, eo quod Sorabi duce eius Zistiboro^o nomine sibi fidelissimo insidiose perempto defectionem meditarentur. Ac per hoc ille quidem ad comprimendam seditionem^p ex- (859 Ian. 15). ortam in regnum suum, quanta potuit celeritate, regressus est. Karlus^u vero post discessum eius sedem regni sui nullo adversante sine^r difficultate recepit.

Villa^s quaedam^t haud^u procul ab urbe Pingua² sita est, Caput-montium vocata, eo quod ibi montes per alveum Rheni^v fluminis tendentes initium habeant^w, quam vulgus

a) a 3c. d. e; e F. b) tyrannidem 2. c) deest 1. d) acie 2. e) ludouu. 3d. e. F. f) Karolum 1. 2; Carlum F. g) deest 1. 2. h) karoli 1. 2. 3c. d. e; Caroll F. i) chuonradi 2; chuonradi 3c; conrati 3d. k) remanserant 2. 3c. e. F; remanserant 3d. l) iudicantes 1. 3c. m) karoli 1. 2; Carli F. n) karolo 1. 2; Carlo F. o) zistiboro 2; czistiboro 3c. d; ciztiboro 3e. p) sedicionem 2. 3c. e. q) Karolus 1. 2; Carlus F. r) s. diff. des. 2. s) Villa — consumeret in fine anni des. 2. t) quedam 1. u) haut 1. 3e. v) Rheni 3d. w) habent 3d. F.

1) Fratris Iudithae, matris Karoli regis. P. Filii eius fuerunt Conradus post patrem comes Autissiodorensis et Hugo abbas Turonensis; Dümmler I, p. 442. 2) Bingen. Cf. 'Forschungen zur Deutschen Gesch.' XXI, p. 636.

corrupte Capmunti^a nominare solet¹; ubi malignus spiritus evidens nequitiae^b suae ostendit indicium. Nam primum quidem lapides iaciendo^c et parietes domorum quasi malleo pulsando hominibus loci illius infestus efficitur; deinde vero manifeste loqui et furtim sublata quibusdam prodere, post haec discordias inter habitatores eiusdem loci seminare; denique omnium animos contra unum hominem concitavit, quasi peccatis illius exigentibus ceteri talia paterentur: et ut maius odium adversus eum excitaret, in quamcumque domum idem homo intravit, statim malignus spiritus illam exussit^d. Igitur ex^e necessitate coactus cum uxore et filiis foris mansit in agris, omnibus propinquis suis sub tectum suum illum suscipere timentibus. Sed nec ibi tutus fuisse permissus est; nam cum universas fruges suas congregasset et in acervos collegisset, spiritus nequam ex inproviso veniens cunctas incendit. Ut autem animos vicinorum illum^f interficere cupientium placare potuisset, idem ipse ferro fervente de omnibus, quae ei obieiebantur, criminibus se ostendit immunem^g. Missi sunt itaque ab urbe Mogontiaca^h presbyteriⁱ atque diacones cum reliquiis et crucibus, qui malignum spiritum ab eo loco expellerent. Sed illis in quadam domo, ubi maxime saeviebat, letanias^k agentibus et aquam benedictam spargentibus antiquus hostis nonnullos ex eadem villa illuc convenientes iactando lapides cruentavit; tamen modicum temporis a sua infestatione quievit. Postquam vero inde discesserunt, qui missi fuerant, idem hostis multis audientibus lugubres edidit sermones; nam presbyterum quandam nominatim exprimens se sub cappa illius stetisse professus est ea hora, quando aqua benedicta aspergebatur in domo. Quibus se prae timore signantibus idem hostis de eodem presbytero: 'Meus', inquit, 'proprius est^l servus; a quo enim quis superatur, huius et servus est; quia nuper me suadente cum filia procuratoris istius villae concubuit'. Quod factum nullus mortalium antea sciebat exceptis his, qui hoc crimen perpetraverant. Patet ergo^m, quia iuxta veritatis sententiamⁿ nihilⁿ opertum est, quod non reveletur.

a) cammunti 3c, d, e. b) nequitiae 3d, e. c) laciendo 1. d) excussit 3c, d, e, F.
 e) deest 1. f) illorum 3c, d, e. g) imm. 3d, e. h) mogontia 1; mogonciaca 3c, d. i) pres-
 piteri 1. k) laetantias 1. l) est proprius 1. m) etiam 1. n) nichil 3c, d, e.

1) Chamund, hodie Kempten, supra Bingham in sinistra Rheni ripa. P.
 2) Matth. 10, 26.

His et huiusmodi^a malis apostata spiritus in loco supra dicto per tria annorum curricula infestus non ante cessavit, donec universa pene aedificia ibidem succendendo^b consumeret.

*p. 373.

*859.

DCCCLVIII. Hludowicus^c rex quasi inchoante verni^d tempore de Galliis^e rediens Wormatiam^f venit. Cum frequentibus legatorum suorum discursibus fratris ac nepotis sui¹ sibi animos reconciliare^g studeret eorumque responsa per internuntios reciproca relatione^h susciperet, tandem condicto tempore singuli cum aequo numero principum suorum ex adversaⁱ parte nominatim expressorum, iuxta Anternacum^k castellum in quadam insula Rheni^l fluminis navigio vecti convenerunt², reliquo singulorum (Iun.), comitatu super litus ex utraque parte fluminis consistente. Ubi cum diu varia et anceps actarum simul et agendarum rerum agitata esset disputatio, condicto placito autumnii tempore^{m,3} iuxta Basalam communiter habendo singuli cum suis ad propria reversi sunt. Hludowicus^c tamen eis, qui superioreⁿ anno a Karlo^o deficientes sui effecti sunt, honores, quos prius habuerant, impetrare non potuit; dilata enim res est in futuro placito finienda.

Interea vero cum suis habita locutione Thiotonem^p Fuldensis coenobii abbatem ad Hludowicum^q imperatorem^r Italiae, nepotem suum, et ad Nicolaum^s apostolicum apologetica^t intentione Romam misit, responsa eorum, si esset possibile, ad condictum regale placitum perlaturum. A quibus honorifice susceptus, cum de gestis praeteriti^u anni regem per omnia rationabiliter excusaret infamiae, apostolica fultus epistola^v rediens iuxta lacum Briganticum ad regem venit de loco praedicti^w placiti iam tunc reversum, quia ad condictum diem vel locum placiti neuter sibi regum occurrerat. Qui cum de legatione sua regi per

a) huiusmodi 1. b) succendio 3d. F. c) Ludov. 3d; Ludouu. 3e. d) verno 2. e) gallis 3c. d. F. f) uuormaticam 3e. g) reconciliari 1. 2. h) legatione 1. i) diversa 1. k) aternacum 3d. l) reni 3c. d. m) temporis 2. 3d. n) priore 2. 3c. d. e. F. o) karolo 1. 2. 3c; Carlo F. p) theotonem 2; thiodonem 3c; tiothonem F. q) Hludaw. 3c. F; Ludaw. 3d; ludouu. 3e. r) regem 2. 3c. d. e. F. s) nicholaum 3c. d. t) apologetica 3d. e. u) preteriti 1. v) eps 3d; episcopus 3e. w) predicti 1; praedicto 3c. d. e.

1) Karoli et Lotharii. 2) Post synodum ab episcopis Karoli Iun. 14. apud Saponarias (Savonnières prope Toul) habitam; cf. Ann. Prud. 3) Oct. 25.

omnia satisfecisset, accepta licentia ad proprium rediit monasterium.

Urbs^a Mogontia^b cum locis sibi contiguus per totum anni circulum inmani terrae motu vexatur. Probus presbyter religiosus, cuius casta conversatio et doctrinae sanctae studium Mogontinam^c illustravit aecclesiam^d, VII. Kal. Iun. 25. Iulii diem obiit; sed quoniam per omnia longum est texere^e, qualiter in supradicta aecclesia^d sine fastidio die noctuque fructuoso labore desudaverit vel quomodo omnibus omnia factus fuerit, ut cunctos lucrificeret^f Christo¹, saltem^g aliqua virtutum illius^h duobus versiculisⁱ non pigeat memoriae commendare, ut ex his caetera^k illi divinitus collata^l facilius valeant intellegi:

Quam prudens, humilis, patiens^m castusque fuisset, Littera vel lingua nulla referre potest.

860.

DCCCLX. Hibernum tempus asperum nimis et solito prolixius erat frugibusque et arborum proventibus pernoxium; nix quoque sanguinolenta in plerisque locis cecidisse reperta est. Mare etiam Ionium² glaciali rigore ita constrictum est, ut mercatores, qui numquam antea nisi vecti navigio, tunc in equis quoque et carpentis mercimonia ferentes Venetiamⁿ frequentarent.

Hludowicus^o rex et Karlus^p frater eius neposque eorum Hlutharius^q cum primatibus suis in Confluente (Iun. 5.) castello convenientes pacem inter se et fidelitatem mutuam singuli iuramento firmaverunt, cuius sacramenti series huiusmodi fuit³: 'A modo et quamdiu vixero, istum fratrem meum Karlum^r et nepotes meos Hludowicum^s et Hlutharium^t atque^u Karlum^t ad Dei voluntatem et sanctae aecclesiae^v statum et honorem atque^w defensionem et ad nostram communem salutem et honorem et ad populi christiani nobis commissi salvamentum et pacem et ad legis ac iusticiae atque rectae^x rationis conservationem, quantum mihi Deus scire^y et posse donaverit et ipsi me obaudierint et a me ipsi quaesierint^z, vero consilio

a) Urbs — referre potest *des.* 2. b) mogontina 1; magontia 3c; moguntia 3e. c) mogontiam 1, 3c; mogontianam 3d; moguntinam 3e. d) *eccl.* 3c, d, e, F. e) explicare 1. f) lucrificaret 1. g) saltem 3c, d, e, F. h) eius 1. i) versibus 1. k) cetera 3c, d, e. l) collecta 1. m) paciens 1, 3e. n) veneciam 1, 3c. o) Lud. 3d, e. p) karolus 1, 2; Carlus 3d, F. q) hloth. 1, 2; luth. 3d, e. r) Karolum 1, 2. s) hludaw. 3c; ludow. 3d, e, F. t) luth. 3c, d, e, F. u) *ab hoc verbo quintus incipit codicis 3 quaternio.* v) *eccl.* 1. w) atque ad def. 1. x) recte 3. y) *deest* 1. z) quaesierint 3.

1) Cf. 1. Cor. 9, 22. De Probo v. Poet. Carol. II, p. 394. 2) I. e. Adriaticum. 3) Ex actis synodi 860. Iun. 5. habitae. (Capitularia reg. Francor. II, p. 154); cf. Dümmler I, p. 456 sq.

et secundum quod mihi rationabiliter et salubriter possibile fuerit, sincero auxilio adiutor ero^a ad regnum illorum continendum et nec in vita nec in membris neque in regno illorum eos forconsiliabo^b, in hoc, ut ipsi erga me similem promissionem faciant et conservent^c.

* 861.

*p. 374.

DCCCLXI. Hludowicus^e rex conventum habuit in Reganesburg^d tertia septimana post sanctum pascha, in (Apr. 6), quo Ernstum^e, summam inter omnes optimates suos, Apr. quasi infidelitatis reum publicis privavit honoribus. Utonem quoque et Berengarium^f fratrem eius atque Sigihartum^g.^{*} comites Waldonemque^h abbatemⁱ cum aliis nonnullis quasi complices infidelitatis eius similiter exauctoravit; e quibus Uto et Berengarius^f cum Waldoneⁱ fratre suo in Gallias ad Karlum^k regem secesserunt, caeteris^l infra patriam in proprietate sua remanentibus.

Karlmannus^m quoque filiorum regis maximus² res novas molitus est; expulit enim duces, quibus custodia commissa erat Pannonici limitis et Carantaniⁿ, atque per suos marcam ordinavit. Quod regis animum rebellionem suspicantis non parum commovit.

862.

DCCCLXII. Karlmannus^o per sacramenta pacis et securitatis suae^p Reganesburgum venit et reddita ratione convicit adversarios patrique suo reconciliatur, iuramento firmans^q, ne contra eius iustam potestatem quicquam deinceps mente malitiosa^r machinaretur^s. Et Karlmannus^o quidem ad sua cum pace revertitur; rex vero Mogontiam profectus occurrentem sibi ad colloquium^s nepotem suum suscepit Hlutharium^t regem^u.

*) eius Sig. atque Geroltum 2.

a) adinuenero 1. b) fores consiliabo 3. c) Hludauicus 3. d) reganesbure 1. e) her-nustum 2. f) berngar. 3. g) sigihardum 3. h) waltonemque 2. i) waltone 2. k) karolum 1. 2. l) ceteris 2; ceteris 3. m) carlm. 1. 2. n) cariantani priore i. eraso 1; cariantani 2. o) Carlm. 2. p) sue 3. q) confirmans 2. 3. r) maliciosa 2. 3; mal. mente 1. 2. s) colloquium 1. 2. t) hlotharium 1. 2. u) deest 2; regem Hloth. 1.

1) De horum cognatione cf. Eckhartum de rebus Franciae orientalis T. II, p. 481. P. Udo et Berengarius comites Waldoque abbas monasterii Schwarzach ad Rhenum superiorem siti Gebhardi comitis filii, Ernusti nepotes fuerunt; cf. Dümmler II, p. 21. 2) Ernusti gener; cf. Ann. Hincmari. 3) Cf. Hincm. Ann.: Carlomannus Hludowici regis Germaniae filius concessa sibi a patre regni portione, quam pridem invaserat, et dato sacramento, ne amplius inde sine patris voluntate invaderet, cum patre pacificatur. Uterque scriptor notitia quadam Ratisbonae constituta uti videtur.

Eodem quoque anno rex ducto in Obodritos^a exercitu^b ducem eorum Tabomuzilem^c rebellantem dicto obodire^d et filium suum cum aliis obsidibus dare coegit.

863.

Karlmannus^e filius regis, qui praelatus^f erat Carantanis^g, tam multis criminibus et tam magnis apud patrem absens accusatus est, ut merito reus maiestatis haberi debuisset, si ea, quae in eum dicta sunt, ab accusatoribus probari potuissent. Quod regis animum adeo commovit, ut per se ipsum coram frequentia populi sui protestatus sit, Karlmannum^h filium suum ab eo tempore et deinceps, donec ipse viveret et regnaret, sua voluntate publicis honoribus numquam esse potiturum. Quo audito Karlmannus^h ab itinere, quo ad palatium ire coeperatⁱ, perterritus in Carinthiam se recepit, ibi tutari apud suos, quos sibi fideles arbitratu est, volens, donec patris ira quiesceret et ipse per internuntios veraces sibi fallaciter obiecta purgaret. Interea rex collecto^k exercitu specie quidem quasi Rastizen^l Margensium^m Sclavorum ducem cum auxilio Bulgarorumⁿ ab oriente venientium, ut fama fuit, domaturus, re autem vera ad Carantanos filium expugnaturus^o accessit. Qui revera se ad id temporis defenderet, nisi prodicione Gundachari^p comitis sui¹ deciperetur incautus; qui totum pene robur exercitus secum habens quasi vada fluminis Swarzahae^{q. 2} hostibus prohibiturus cum omnibus

- a) abodritos 1. 2. b) exercitu 3. c) tabomuzilem 1; tabomuzilem 3. d) obodire 2. 3.
 e) Carlm. 2. f) praelatus 1. g) carantanis 2. h) carlm. 1. 2. i) ceperat 3.
 k) collectu 3. l) rasticen 1; rasticem 3. m) marahensium 1. 2. n) uulgarum 1. 2.
 o) expugnaturum 3. p) gundacari 1. 2. q) fluminis N. 3.

1) Qui ab ipso Karlmanno a. 861. Pabonis loco marchio Karantaniae constitutus erat; cf. Dümmler II, p. 23 et 51. 2) Swarzaha, in anfractuosis Nivei Montis (der Schneeberg) lateribus orta, viam quae ex Styria per summum Cetium (der Sömmering) Vindobonam ducit, inde ab oppido Schottwien usque ad exitum montium comitatur, ita ut primum sinistro sive occidentali vallis lateri adlabens, mox ubi colles in planitiem decrescunt, in orientem transeat, et vallis ostium praecludat, Littaham atque Danubium petitura. In eo igitur loco, dextra laeque montibus, et in fronte Swarzaha munito, fluminis vadum et unicum idque difficillimum in Carinthiam iter regi Gundacar interdixit consererat. Situm locorum a. 1820. et 1821. inspexi. Via ipsa, qua Carolus VI. Augustus mare Superum Marti Mercurio aperuisse non incongrue legitur, per saxa ingentia ascendit, in ipso loco Schottwien ita angusta, ut porta iniecta et castello desuper imposito penitus claudi et interdici potuerint. Porta et munitionis ruinae extant. Locus praeterea theloneo a mercatoribus exigendo peropportunos, eoque iam saeculis XIII. et XIII. notus. P.

copiis transivit ad regem et praelatus est Carantanis, sicut ei prius occulte promissum est, si dominum suum fraude ^{p. 375.} decepisset. Et hic quidem praefecturae dignitatem hoc modo promeruit. Karlmannus^a vero per iuramenta principum venit ad patrem, de obiectis sibi criminibus securus, quia innocens erat; et testimonio conscientiae fretus laetum^b se per omnia exhibebat atque iocundum¹.

Ea^c tempestate Karlus^d archiepiscopus Mogontiacensis^e aecclesiae^f II. Non. Iunii defunctus est, et ^{Ann. 4.} per totum deinceps annum vacavit episcopatus². In regno quoque Hlutharii^h pro eo, quod dimissa uxore legitima alteram duxit, synodusⁱ in Mettis collecta est³ omnium episcoporum eius praeter Hungarium Traiectensem, quem aegritudo^k ^(Ann.) detinuit; aderant et missi Nicolai pontificis Romani ob eandem causam diligenter^l investigandam directi. In qua negotio ventilato rex factum suum, propter quod arguebatur, consilio et auctoritate episcoporum suorum se fecisse testatus est. Quod illi non^m inficientesⁿ quasdam assertiones^o rationum^p verisimilium, quibus gestae^q rei qualitatem munire nisi sunt, opposuerunt^r easque litteris comprehensas^s, ut legati apostolici suggesserunt, per Guntharium^t Agrippinae^u Coloniae^v et Theotgaudum^w Treverensem^x Galliae Belgicae^y archiepiscopos Nicolao apostolicae sedis pontifici probandas transmiserunt. Qui convocato Romanae^z urbis^a episcoporum concilio et Mettensem anathematizavit synodum^b et ad se missos episcopos deposuit et communione privavit⁴: iuste quidem et canonice, ut scriptis suis ipse testatur; iniuste vero, sicut illi rescriptis

*) *Pro verbis et — episcopatus auctor recensionis primae (cod. 1) haec posuit: cui Liutbertus in episcopatus honore successit II. Kal. Decembris. Quae in recensione secunda (codd. 2. 3) ita mutata sunt: et (deest 3) Liutbertus eiusdem sedis honore sublimatus II. Kal. Dec.*

a) Carlm. 1. 2. b) letum 3. c) Et a 2. d) Karolus 1. 2. e) mogonti . . ensis duabus litteris erasis 1. f) ecclesiae 2. g) verba et — episcopatus in codice 3 manu prima scripta erant; deinde his deletis eadem manus in margine adiecit: Liutbertus — dec. h) hloth. 1. 2. i) sinod. 3. k) egritudo 3. l) dilicenter 3. m) deest 1. n) inficientes 1. 3. o) assercionibus 3. p) racionum 3. q) geste 3. r) obposuerunt 3. s) compreh. 1; conpraehensas 3. t) guntarium 2; gundharium 3. u) agrippinae 1. 2; agrippinae 3. v) colonie 3. w) thiotgaudum 2. x) trevirensem 1. 2. y) gallie belgice 3. z) romane 3. a) sedis 2. 3. b) sinod. 3.

1) *Hincmarus eum in libera custodia a patre tentum esse narrat, e qua a. 864. fuga lapsus sit.* 2) *Haec verba ante finem anni scripta esse necesse est; cf. 'Neues Archiv' XVII, p. 96.* 3) *De qua cf. Dümmler II, p. 64—68.* 4) *Cf. Regin. Chron. 865; Dümmler II, p. 68 sqq.*

et assertionibus^a firmare conantur^{*}. Propterea^b partis utriusque scriptorum seriem his annalibus inserendam esse iudicavi, discernendam^c rei veritatem lectoris arbitrio derelinquens. Et haec quidem sunt apostolicae sedis decreta sinodalia¹:

‘Nicolaus servus servorum Dei reverentissimis et sanctissimis fratribus nostris, archiepiscopis in regno Hluduwici regis Germani constitutis. Scelus, quod Hlutharius rex, si tamen rex veraciter dici possit, qui nullo salubri regimine corporis appetitus refrenat, sed lubrica enervacione magis ipsius illicitis motibus cedit, in duabus feminis, Theutperga^d scilicet et Waltdruda, commisit, omnibus manifestum est. Sed et dudum episcopos Theutgaudum et Gundharium in tali facto eum habuisse tutores atque fautores^e pene totus nobis orbis undique ad limina seu sedem confluentis apostolicam referebat, absentibus quoque id ipsum nostro scribentibus apostolatui. Quod nos tanto credere rennuimus, quanto de episcopis tale quid audire nullatenus sperabamus; donec ipsi Romam tempore concilii venientes coram nobis et sancta sinodo tales inventi sunt, quales fuerant a multis sepiissime praedicati; ita ut scriptura, quam suis stipulaverant manibus quamque volebant, ut nostro roborarem cyrographo, caperentur et, dum muscipulam innocentibus opponere satagerent, insidiis suis illaqueati sunt^f ipsi. Sicque completum est Deo auctore, quod in Proverbiis

Prov. 1, 17. legitur: *Frustra iactatur^g ante oculos rete pennatorum*. Siquidem ipsi obligati sunt et ceciderunt; nos vero, qui in hoc flagitium falso cecidisse dicebamur, favente^h Domino cum iusticiae propugnatoribus resurreximus et erecti sumus. Igitur decernente nobiscum sancta sinodo in praesentia depositi et ab offitio sacerdotali excommuniⁱcati atque a regimine episcopatus alienati indubitanter existunt. Unde vestra fraternitas canonum normam custodiens¹ et decretorum^k sanctiones observans caveat, ne hos, quos nos abiecimus, recipere in sacerdotum catalogo^l praesumat. Depositionis autem sententia^m, quam in praedictos Theutgaudum et Guntharium protulimus, cum ceteris capitulis, quae sancto concilio nobiscum sanciente promulgavimus, inferius annexa monstrabitur:

DE SINODO IN METTENSIVM URBE A THEUTGAUDO ET GUNT-HARIO ARCHIEPISCOPIIS CONGREGATA PENITUS ABOLENDA. CAP. I.

Sinodum, quaeⁿ nuper, id est sub piissimo imperatore Hludowico per indictionem^o undecimam mense Iunio, in Mettensium urbe ab epi-

^{*)} *Omissis eis, quae sequuntur, usque ad finem huius partis omnibus codices 1 et 2 (recensio prima ab auctore partis tertiae instituta) haec tantum exhibent: Scripturam autem utriusque partis quisquis curiosus scire voluerit^p, in nonnullis Germaniae locis poterit invenire^q.*

a) assercionibus 3. b) abhinc usque in finem anni omnia in uno codice 3 (et exemplaribus inde derivatis) continentur. c) discernende 3. d) theutperga 3. e) auctores atque factores Hincmarus. f) sicut 3; sint Hincm. g) iacitur Hincm. h) faciente H. i) custodians 3. k) decretorem 3. l) cathal. 3. m) sententiam 3. n) que 3. o) indictionem 3. p) desiderat 2. q) hic in utroque codice continuo sequitur annus 861.

1) Eandem epistulam eodem tempore ad episcopos occidentalis regni missam Hincmarus in Ann. Bertin. exhibet.

scopis, qui nostrum praeveniant iudicium, collecta est, quique apostolicae^a sedis instituta temere violaverunt, ex tunc et nunc et in aeternum iudicamus esse cassatam et cum Epheseno latrocinio reputatam apostolica auctoritate in perpetuum esse sancimus^b damnandam nec vocari synodum, sed tamquam adulteris faventem^c prostibulum appellari decernimus.

DEPOSITIO THEUTGAUDI ET GUNTII ARCHIEPISCOPO- RUM. CAP. II.

Theutgaudum^d Treverensem, primatem Belgicae^e provinciae, et Guntharium Agripinae Coloniae^f episcopos nunc coram nobis et sancta synodo sub gestorum insinuatione, qualiter causam Hlotharii regis et duarum mulierum eius, Theutpergae^g scilicet et Waltrudae, recognoverint^h et iudicaverint, scriptum super hoc propriis roboratum manibus offerentes nihilque se plus vel minus aut aliter egisse ore proprio multis coram positis affirmantes et sententiam, quam a sede apostolica in Ingildrudem uxorem Bosonis sanctissimus frater noster Mediolanensis archiepiscopus Tado et ceteri coepiscopi nostri petierant emittendam et nos divino succensi zelo sub anathematis obstaculo canonice protuleramus, publice viva voce se violasse confitentes, in quibus omnibus invenimus eos apostolicas atque canonicas sanctionesⁱ in pluribus excessisse et aequitatis^k normam nequiter temerasse, omni iudicamus sacerdotii officio permanere penitus alienos, Spiritus sancti iudicio et beati Petri per nos auctoritate omni episcopatus exutos regimine consistere diffinientes. Quod si iuxta praecedentem^l consuetudinem tamquam episcopi ausi fuerint aliquid de sacro ministerio contingere, nullo modo liceat eis nec in alia synodo restitutionis spem aut locum habere satisfactionis; sed et communicantes eis omnes abici de ecclesia, et maxime si, postea quam didicerint^m adversus memoratos prolatamⁿ fuisse sententiam, eisdem^o communicare temptaverint^p.

DE CETERIS EPISCOPIS. CAP. III.

Ceteri autem episcopi, qui complices horum, Theutgaudi scilicet et Gundarii, vel sectatores esse feruntur, si cum his coniuncti seditionem^q, coniurationes vel conspirationes fecerint, vel si a^r capite, id est a sede beati Petri, illis haerendo^s dissenserint, pari cum eis damnatione teneantur stricti^t. Quod si cum sede apostolica, unde eos principium episcopatus sumpsisse manifestum est, sapere de cetero per semet ipsos vel missis ad nos legatis cum scriptis suis professi^u extiterint, noverint sibi a nobis veniam non negandam nec amissionem honorum suorum pro retroactis praesumptionibus aut subscriptionibus, quas in profanis^v fecerunt gestis, per nos ullo modo formidandam.

DE ENGILDRUDE^w. CAP. IIII.

Ingildrudem filiam quondam Mactifredi comitis, quae Bosone proprio viro relicto ecce iam per septem circiter annos hac atque illac vagabunda discurrit^x, nuper cum fautoribus^y suis regulariter anathematizavi-

a) apostolice 3. b) sanc. e. H. c) favente 3. d) Teutgaudum 3. e) belgice 3.
f) colobiae 3. g) theutpergi 3. h) se rec. 3. i) sanctiones 3. k) equitatis 3.
l) preced. 3. m) didicerant H. n) prolata fuisset sententia 3. o) eidem 3. p) temptaverunt H.
q) seditiones H. r) deest 3. s) herendo 3. t) obstricti H. u) se prof. H.
v) ita H.; pro infans 3. w) De Engildrudae 3. x) ita H.; deest 3.
y) fautoribus 3; factoribus H.

mus, sed propter contumaces eam¹ iterato anathematis duximus vinculis innodandam. Sit^a igitur a Patre et Filio et Spi^{ri}tu sancto, uno et vero *p. 377. Deo, et ab omnibus sanctis patribus et ab universa sancta Dei catholica et apostolica ecclesia et a nobis penitus anathema cum omnibus complicibus, communicatoribus atque auxiliatoribus suis: ita ut, sicut iam decrevimus, si quis ei communicare vel favere in aliquo praesumpserit^b, si quidem clericus fuerit, in^c eodem vinculo constrictus officium clericatus amittat, monachi vero et laici, si inobedientes decreto praesenti^b fuerint, similiter anathematizentur. Sane si eadem mulier ad virum suum reversa fuerit vel apostolicam beati Petri sedem Romam properans accesserit^d, veniam ei post dignam satisfactionem procul dubio non negabimus^e. Verumtamen^f sub priori vinculo anathematis, quo illam prius et nunc obligavimus, interim constricta permaneat. Si quis autem eidem Ingildrudae^g apostolicam beati Petri sedem Romam spetialiter properanti vel occurrenti nescius communicaverit aut sciens opem in veniendo praestiterit, nullo pro hoc vinculo teneatur innexus^h.

DE SENTENTIIS ATQUE INTERDICTIS SEDIS APOSTOLICAE. CAP. V.

Si quis dogmata, mandata, interdicta, sanctiones vel decreta pro catholicaⁱ fide, pro ecclesiastica disciplina, pro correctione fidelium, pro emendatione sceleratorum vel interdictione imminentium vel futurorum malorum a sedis apostolicae^k praesule^b salubriter promulgata contempserit, anathema sit.

Episcopi vero supradicti, postquam damnati sunt, haec rescripserunt²:

CAP. I. Nicolao¹ pontifici Gundharius atque Theotgandus.

Patres episcopi et fratres coepiscopi nostri ad te nos direxerunt et nos sponte ivimus^m, consulere videlicet expletanⁿ generali legatione tuum magisterium super his specialiter^c, quae^o pariter, prout nobis visum fuit et adicientibus^p notum esse potuit, iudicavimus, auctoritates rationesque, quas secuti fuimus, scriptis ostendentes, ut tua sapientia perscrutatis omnibus, quid inde sentiret^q et quid velles, nobis paterno^e demonstrares affectu^r nosque fraterna caritate procurares; et si melius illud tua sanctitas inveniret, ut nos instrueres et doceres, subpliciter^s obsecravimus, parati, quicquid rectius et probabiliter insinuares^d, libenter^t amplecti.

CAP. II. Sed nos per tres epdomadas tuum expectantes responsum, nil certitudinis nihilque doctrinae^u nobis expressisti^v; tantum^w quodam die in publico^x dixisti nos excusabiles^y apparere et innocentes iuxta nostri assertiones^z libelli.

a) Fit 3. b) pres. 3. c) deest H. d) ita H.; deest 3. e) denegabimus H. f) Veruntamen 3. g) Ingildrude 3. h) annexus H. i) catholica 3. k) apostolicae 3. l) Nicolao 3. m) libinus 3; venimus H. n) expl. g. leg. des. H. o) que 3. p) a. et approbantibus H. q) sentiret . . vellet . . demonstraret H. r) aff. — proeur. des. H. s) doc. hoc, humiliter postulamus H. t) una cum confratribus nostris sanis adquiescere documentis H. u) doctrine 3. v) expressisti 3. w) sed tantum H. x) publico 3. y) excusabiles 3. z) adassertionem H.

1) Nicolaum contumaciam scribi voluisse apparet; sed cum etiam Hincmari codex 1 (Bertinianus) contumaces eam exhibeat, hoc mendum in ipsa epistula videtur fuisse. 2) Eandem fere epistolam praefatione auctam paucis mutatis ad episcopos Regni Lotharii miserunt; quam Hincmarus totam recepit.

CAP. III. Ad ultimum autem^a nos evocati ad tuam praesentiam deducti sumus nihil adversitatis suspicantes; ibique obseratis ostiis facta more latrociniali conspiratione^b ex clericis et laicis turba collecta et permixta, nos volenter inter tantos obprimere^c studuisti, longa^d scilicet intercampedine^e a nostris et clericis et laicis separatos; atque sine sinodo et canonico examine, nullo accusante, nullo testificante nullaque disputationis discrecione dirimente vel auctoritatum probatione convincente, absque nostri oris confessione, absentibus aliis metropolitans et diocesaneis coepiscopis et confratribus nostris, extra omnium omnino consensum tuo solius arbitrio et tyrannico furore nosmet damnare^f voluisti, subito^g quadam tibi cartula et inprovisae porrecta, lectoris officium assumens, assistente lateri tuo Anastasio, olim presbytero ambitus damnato et deposito et anathematizato^h, cuius scelerato magisterio tuus praecipitatur furor.

CAP. IIII. Ergo tuam pravam sententiamⁱ a zelo rectitudinis alienam^k, iniustam et inrationabilem, canonicis legibus contrariam^l nequaquam recipimus, immo^m cum omni cetu fraterno quasi nefas atqueⁿ maledictum frustra prolatum contemnimus atque abicimus; tibiue anathematizatorum^o et religionis sacrae^p abiectorum et contemptorum fautori et communicatori revera communicare nolumus^q, contenti totius ecclesiae^r communione et fraterna societate, quam tu arroganter te superexaltans despicias teque ab ea elationis tumore indignum faciens segregas^r.

CAP. V. Igitur ex tuae^s levitatis temeritate propria tibimet sententia anathematis plagam^t inflixisti exclamans: 'Qui apostolica praecepta non servat, anathema sit'; quae tu multipliciter violare et violasse dinosceris divinas leges simul et sacros canones calcans^u et, quantum in te est, evacuens, praedecessorum tuorum pontificum Romanorum vestigia sequi nolens.

CAP. VI. Nunc ergo, quia^v fraudulentiam et calliditatem tuam^w experti sumus, indignationem^x quoque tumidumque potentatum agnoscimus, nihil tibi tuaeque superbiae^y cedimus, qua nos ad vota^z nostrorum, quibus faves, inimicorum obruere festinabas; sciesque nos non tuos esse, ut te iactas et extollis, clericos, quos ut fratres et coepiscopos regnoscere, si elatio^a permetteret, debueras. Et haec tibi nostri ordinis non inscii, nimirum^b tua improbitate compulsi respondemus, non quasi ad illatam nobis contumeliam provocati^c, sed contra tuam iniquitatem ecclesiastico^d zelo accensi, nec nostrae vilitatis^e personam attendentes, sed omnem nostri ordinis universitatem, cui vim inferre conaris, prae oculis habentes^f.

Huc usque Ruodolfus^f.

a) deest H. b) consp. m. latr. f. et H. c) oppr. inter t. viol. H. d) longa — separatos des. H. e) inter campedine 3. f) d. nosmet H. g) subito — furor des. H. h) anathemato 3. i) Sed tuam maledictam sent. H. k) a paterna benignitate al. l) a fraterna karitate extraneam H. m) adversum nos iniuste et inrationabiliter contra leges canonicas prolatam H. n) ymmo 3. o) nef. a. des. H. p) anathematizatorum 3. q) sacre 3. r) Te ipsum quoque dampnatis et anathematizatis sacramque religionem abicientibus ac contempnentibus faventem et communicantem in nostram communionem nostrumque consortium recipere nolumus H. s) sequestras H. t) tue 3. u) pestem H. v) calc. et des. H. w) ita H.; qui 3. x) ita H.; deest 3. y) ind. — compulsi respondemus des. H. z) tueque superbe 3. a) nota 3. b) sine latro 3. c) nimirum tuam 3. d) prov. sumus H. e) eccles. 3; deest H. f) utilitatis 3. g) verba H. u. R. in codice 1 ad finem a. 863. margine adscripti des. 2. 3.

1) In epistula ad episcopos directa archiepiscopi depositi omissis verbis indignationem — compulsi respondemus septimum caput adiecerunt, in quo, 'quid suae specialis propositionis summa fuerit, in paucis replicant'.

ANNALIUM FULDENSIIUM PARS TERTIA

(MOGONTIACENSIS)

(AUCTORE MEGINHARDO)

A. 864—887.

864.

Aug. DCCCLXIII.^a Hludowicus rex mense Augusto ultra Danubium cum manu valida profectus Rastizen^b in quadam civitate, quae lingua gentis illius Dowina^{*,1} dicitur, obse-
dit. At ille, cum regis exercitibus^c congredi non auderet atque loca sibi effugiendi denegata cerneret, obsides, quales et quantos rex praecepit^d, necessitate coactus dedit; in-
super cum universis optimatibus suis fidem se cunctis die-
bus regi servaturum esse iuramento firmavit, licet illud minime servaverit.

Sept. Hludowicus et Karolus^e reges et fratres apud Dusia-
(865. Febr.) cam^f villam² mense Septembrio^g convenientes foedus in-
eunt et, quicquid inter eos levitate humana vel suggestionem
militum perperam gestum fuerat, sibi mutuo dimittunt,
cuncta retro oblivioni^h tradenda censescentes. Huius autem
foederis pactum inviolabiliter omni tempore conservandum
testes et admonitores idonei ex utraque parte statuuntur.
Nam Hludowicus ex parte Karoli Hincmarum Remensemⁱ
episcopum et Engilrammum^k comitem³, Karolus vero ex
parte Hludowici Liutbertum archiepiscopum et Altfridum
antitistem elegit, ut, si forte ab aliquo eiusdem pacti iura
laederentur¹, his admonentibus et gesta priora ad memo-

*) . i. puella add. 3 supra lineam manu prima.

a) hoc loco inseruntur in cod. 3 verba Gundharius — consecutus est apud nos sub finem
anni in sinistra parte posita. b) rasticen 1. c) copiis 2. 3. d) precepit 1. e) caro-
lus 3. f) dusicam 3. g) octobrio 2; septembrio 3. h) in oblivioni 1. i) ren. ense
erasa una littera 1. k) engilrammum 2. l) laederentur 1. 3.

- 1) Vicus Deben (hodie Theben) in confinibus Austriae et Hungariae, cuius ab occidente rupes alta et praerupta Danubii et Marahae confluentem supereminet. Anno 1821. turriculas Danubio impositas fere inaccessibiles et in summo montis cacumine murorum et turrium ruinas lustrari et firmissimum natura locum miratus sum. P. Dümmler II, p. 86, n. 4. de loco dubitat.
- 2) Tusey in diocesi Tullensi mense Februario a. 865; Dümmler II, p. 111.
- 3) Flandriae, camerarius Karoli; Dümmler II, p. 112 et 392.

APPENDICES

PARTIS SECUNDAE.

DCCCLXIII. Gundharius^a Coloniae^b civitatis episcopus poenitentia^c ductus, quod contra domnum apostolicum iniustae^d rationis contentionem inchoaverat, reconciliationis^e suae et emendationis^f gratia^g Romam profectus^g in praesentiam apostolici viri Nicolai venit^h, sed veniam minime consecutus est.

riam revocantibus facilius in pristinum statum reformari possent.

Guntharius^h Coloniaeⁱ civitatis episcopus poenitentia ductus, quod ministerium sacerdotale ab apostolico sibi interdictum contingere praesumpserat, Romam profectus estⁱ, sed restitutionis vel satisfactionis locum minime invenit.

Ernust^{k. 2} obiit.

865.

DCCCLXV. Ruodolfus^l Fuldensis^m coenobiiⁿ presbyter et monachus, qui apud totius pene Germaniae^o partes doctor egregius^p et insignis floruit historiographus^q et poeta atque omnium artium^r nobilissimus auctor habebatur, VIII. Id. Mart. diem ultimum feliciter clausit. Decessit autem eodem anno Ernustus comes².

Et Arsenius episcopus³, Nicolai papae^s Romanae^t urbis legatus, ob pacem et concordiam inter Hludowicum et Karolum fratrem

DCCCLXV.^u Werinarius comes⁴, unus ex primoribus Francorum, apud Hludowicum regem accusatus, quasi Rastizen suis hortationibus adversus eum^v incitasset, publicis privatus est honoribus.

Arsenius episcopus³, Nicolai pontificis Romani legatus, ob pacem et concordiam inter Hludowicum regem et nepotes eius, Hludowicum videlicet Italiae imperatorem et Hlotharium^w fratrem eius, (renovandam)^x missus est in Franciam^y. Qui mense Iunio

a) Gundh. — consecutus est 3 ad initium anni exhibet; codicibus 1 et 2 haec desunt.
b) colonie 3. c) penitentia 3. d) iniuste 3. e) reconciliationis sue 3. f) gratiam 3.
g) profectus est 3. h) Gundharius — invenit etiam in codice 3 exstant, sed deleta eodem atramento. i) colonie 3. k) E. o. des. 2, 3. l) Ruodolfus — revertitur Romam des. 1, 2; in codice 3 haec eis, quae apud nos in dextra parte posita sunt, praemittuntur.
m) fludensis 3. n) cenobii 3. o) germanie 3. p) egregius 3. q) historiograus 3.
r) arcium 3. s) pape 3. t) romane 3. u) DCCCLXVI. 3. v) eos 1. w) hludhar. 3.
x) deest 2, 3. y) frantiam 2.

1) Ad synodum a papa in Kalendas Nov. convocatam; Dümmler II, p. 100 sq.
2) Marchio a. 861. depositus; Dümmler II, p. 21. 3) Ortensis. 4) Marchio Pannoniae; de quo cf. Dümmler II, p. 118, 'südöstl. Marken d. fränk. Reiches' p. 34. 39.

eius necnon Hludharium nepotem eorum renovandam atque constituendam missus
 (Iun.) est in Franciam^a. Qui apud villam regiam Franconofurt¹ a Hludowico rege honorifice susceptus et muneribus magnificis honoratus conductoque inter eos placito de supradicta conventionione apud
 (Aug. 3.) Agrippinam^b Coloniam habendo^c ad Karolum regem in Galliam^d pergit². Illic quoque mirifice a rege susceptus regalibusque donis sublimatus propter conductum placitum Agrippinam, ut diximus, Coloniam venit ibique obviam ei duo fratres, Hludowicus videlicet atque Karolus, absente Hludhario^e nepote eorum ad conductum placitum convenerunt³; multisque ibidem causis bene dispositis cum pace revertitur Romam.

veniens apud Franconofurt¹ a Hludowico rege honorifice susceptus est; a quo absolutus in Galliam perrexit² et Theotpergam^f reginam a Hlothario^g dudum dimissam, sicut ei ab apostolico iniunctum fuerat, eidem regi^h restituens Waldratamⁱ concubinam illius^k in Italiam duci praecepit et, ut Hlotharius^g Theotpergam quemadmodum rex legitime sibi coniunctam deinceps tractaret reginam, duodecim ex optimatibus (Hlotharii) [eiusdem regis]^l iuramento firmare coegit. Deinde in regnum Karoli profectus⁴ multisque ibi, quorum gratia illuc venerat, bene dispositis Romam reversus est.

866.

DCCCLXVI.^h Hludowicus Hludowici regis filius graviter ferens, quod rex quaedam beneficia illi subtrahens Carlmanno^m fratri suo reddidit, patri molestus efficitur. Nam nuntiis per universam Thuringiamⁿ et Saxoniam missis, quoscumque^o potuit, ad se traxit et contra regem rebellare disposuit; Werinharium quoque, Utonem et Beren-

a) frantiam 3. b) agrippinam 3. c) habituro 3. d) galliam 3. e) ludhario 3.
 f) theotpergam 2. g) hludhar. 3. h) deest 3. i) vuldradam 2; uualdradam 3. k) eius 3.
 l) hlotharii 1; eiusdem regis 2, 3. m) karlm. 3. n) thuringam 3. o) quosque 3.

1) Ubi rex paulo antea futuram regni sui inter filios divisionem testamento constituerat; cf. Dümmler II, p. 119 et infra a. 871. 2) Unde Theotpergam reginam Attiniaci a Karolo acceptam in regnum Lotharii reduxit; Dümmler II, p. 131—134.

3) Regum conventus mense Octobri Coloniae factus est; num Arsenius quoque eo venerit, Dümmler II, p. 135 dubitat. 4) Mense Augusto iterum Attiniacum venit; Dümmler II, p. 134.

garium comites a patre suo depositos suis adhibens consiliis pristinam eis dignitatem se restitutum esse promisit. Sed et Heimricum^a principem militiae^b suae¹ ad Rastizen destinavit, obnixè postulans, ut eiusdem conspirationis fautor fore non recusaret. Quo comperto rex Carlmannum^c ad tuitionem Baioariae^d [de]relinquens^e concitus venit in Franciam^f et a suis undique confluentibus apud Franconofurt^(Aug.) honorifice susceptus est et conspirationem exortam facile restinxit^{g. 2}. Tanta etenim multitudo fidelium suorum cum eo tunc aderat, ut pars adversa, nisi timor filii [eius]^h adfuissetⁱ, ligari procul dubio^k potuisset. Interea Guntboldus^l quidam de satellitibus^m Carlmanniⁿ contra dominum suum dimicare volens amisso exercitu vix vivus evasit. Hludowicus vero mediante Liutberto archiepiscopo aliisque pacis amatoribus mense Novembrio apud Wormatiam patri^{Nov.} suo reconciliatur.

Ea tempestate apud Mogontiacum quidam de hominibus Liutberti archiepiscopi orta seditione^o interfecti sunt; quorum mors graviter in auctores seditionis vindicata est. Quidam enim in ligno suspensi, alii manuum et pedum summatibus amputatis etiam^p lumine oculorum privantur; nonnulli omnia sua relinquentes et mortem evadere cupientes exules effecti sunt.

Legati^q Vulgarum Radesbonam³ ad regem venerunt, dicentes regem illorum cum populo non modico ad Christum esse conversum simulque petentes, ut rex idoneos praedicatores christianae religionis ad eos mittere non differret.

*867.

DCCCLXVII. Rex^r Hludowicus Vulgarum petitionibus^s annuens Ermenriehum^t episcopum⁴ cum presbyteris ac diaconibus ad propagandam fidem catholicam praefatae^u genti destinavit. Sed cum illuc pervenissent, episcopi a pontifice Romano missi⁵ totam illam terram praedicando

a) heinricum 1. b) miliciae 2. c) calmannum 2; karlm. 3. d) baiarie 1; baioarie 3. e) relinquens 1. f) frantiam 2. g) restrinxit 2. h) deest 1. i) affuisset 2. k) pro-dubio 3. l) gundboldus 3. m) satellitibus 1. n) karlm. 3. o) sedicione 2. p) et etiam 3. q) Legati — differret *des.* 2. r) Rex — in sua *des.* 2. s) petitionibus 3. t) ermenricum 3. u) praefate 3.

1) Comitem Franciae, qui a. 886. a Normannis occisus est. 2) Circa mensem Augustum; Dümmler II, p. 152 sq. 3) Rex illic mensibus Iunio et Augusto conversatus est ante expeditionem contra filium susceptam; Mühlbacher nr. 1418 sq. De conversione Bulgarorum cf. Dümmler II, p. 187—192. 4) Patariensem. 5) Formosus Portuensis et Paulus Populoniensis.

et baptizando iam tunc repleverunt; quapropter isti accepta a rege licentia redierunt in sua.

Hlotharius^a rex promissionem suam, quam super Theotperga regina legato pollicitus est apostolico, irritam ducens atque iuramentum optimatum suorum flocci pendens (865). iterum Waldratae^b ab Italia revocatae se clanculo socia- (866). vit¹. Unde Nicolaus apostolicus divino zelo commotus per diversas christianae^c religionis (partes) [provincias]^d, Italiae^e videlicet^f, Germaniae, Neustriae atque Galliae, regibus et episcopis destinavit epistolas, in quibus eam cum universis complicitibus et communicatoribus^g fautoribusque suis a consortio sanctae aeclesiae^h usque ad poenitentiaeⁱ satisfactionem sequestravit². Misit praeterea epistolam filii Hludowici regis de honore parentum servando.

(866). Ruotbertus^k Karoli regis comes³ apud Ligurim¹ fluvium contra Nordmannos fortiter dimicans occiditur, alter quodammodo nostris temporibus Machabeus; cuius proelia^m, quae cum Brittonibusⁿ et Nordmannis gessit, si per omnia scripta fuissent, Machabei gestis aequiperari^o potuissent.

Terrae motus per plurima loca factus est VII. Id. Oct. 9. Octobris.

868.

(867, Oct. 30). DCCCLXVIII.^p Nicolaus pontifex Romanus episcopis Germaniae duas destinavit epistolas, unam quidem de factionibus Grecorum^{q.4}, alteram vero de Theotgaudi^r et Guntharii^s episcoporum depositione⁵, in qua refert eos septem capitalia crimina commisisse, et ob hoc pristinae

a) hludhar. 3. b) uualdradae 2. 3. c) christiane 3. d) partes 1; prov. 2. 3. e) italie 3. f) fidelicet 3. g) communicatoribus 3. h) eccl. 3. i) poenitentiae 1. k) Ruotb. — VII. Id. Octobris des. 2; Ruotbertus 3. l) ligurim corr. ligirim 1; ligerim 3. m) praelia 1. n) brittonibus 1. o) aequiperari 3. p) in codice 2 numerus DCCCLXVIII, qui primo scriptus erat, ab ipso scriptore in DCCCLXVII. correctus; ita anni sequentes 868, 869, 870, etc. signati: Lambecius vero aut modernorum alius, singulis et inde ab a. 874. binis lineolis adiectis, numeros 868, 869, etc. et 876, 877, etc. restituere conatus est. P. q) graecorum 2. r) thiotgaudi 3. s) gundharii 3.

1) Quae iam sub finem a. 865. ad Lotharium reversa est; Dümmler II, p. 138. 2) Excommunicatio Romae a. 866. Febr. 2. facta statim in omnibus terris promulgata est; alteram de eadem re epistolam eodem anno Jun. 13. archiepiscopis et episcopis per Italiam, Germaniam, Neustriam et Gallias constitutis misit (Mansi, 'Conciliorum collectio' XV, col. 380—382), quam Regino a. 866. magna ex parte recepit. 3) Andegavensis; de quo cf. v. Kalckstein, 'Robert d. Tapfere'; Dümmler I, p. 450. Occisus est cum Ramulfo duce Aquitaniae a Normannorum turba, quae devastata urbe le Mans ad Ligerim redibat, ad locum, qui dicitur Brieserta (Brissarthe); cf. Hincmar. 866, Regin. 867, Dümmler II, p. 150. 4) 867. Oct. 30. datam (v. Pflugk-Hartung, acta ined. II, p. 34; Jaffé nr. 2883); cf. Dümmler II, p. 203. 5) Datam eodem die (Floss, 'Die Papstwahl unter den Ottonen', dipl. p. 37—58; Jaffé nr. 2886; cf. Dümmler II, p. 170.

dignitatis restitutionem nequaquam eos in sempiternum recipere posse commemorat.

Synodus apud Wormatiam^a mense Maio habita est^{Mat.} praesente Hludowico rege, ubi episcopi nonnulla capitula de utilitate aecclesiastica^b conscribentes Grecorum^c ineptiis congrua ediderunt responsa¹.

Hlotharius^d rex Romam profectus² summo studio^{(869).} nisus est Waldratam^e cum consensu et favore Nicolai pontificis matrimonio sibi coniungere; sed eum iam defunctum reperiens^f in Beneventum ad fratrem suum Hludowicum³ perrexit et huius copulae fautorem illum fore postulavit apud Adrianum^g, qui Nicolao^h in pontificatu successit; sed petitionisⁱ effectum minime consecutus est.

Eodem^j anno stella cometes per aliquot noctes apparuit^k; fontes quoque et flumina propter nimiam imbrum inundationem crescendo intumuerunt et per diversa loca in frugibus et aedificiis damnum fecere non modicum. Hanc plagam fames etiam magna cum ingenti perniciē^k humani generis per totam Germaniam et Galliam secuta est.

869.

DCCCLXVIII.¹ Selavi, qui vocantur Behemi, terminos Baioariorum crebris incursionibus infestant et quasdam villas incendio tradentes mulieres inde duxere captivas. Contra quos Hludowicus rex tutores partium^m illarum interim misit, donec ipse oportuno tempore suorum vindicturus iniurias in desertores arma corripere. Carlmannusⁿ exercitibus Rastizi^o bis numero congressus victor extitit, praedam^p inde capiens non modicam, sicut ipse litteris ad patrem suum destinatis retulit. Sorabi et Šiusli⁵ iunctis^{*p. 381.} sibi Behemis^q et ceteris circumcirca vicinis antiquos terminos Thuringiorum transgredientes plurima loca devastant et quosdam sibi incaute congregientes interficiunt. Gun-

*) II. *supra lineam add. man. s. XII. in cod. 3.*

a) Vuormaciam 3. b) ael. 1; ecel. 3. c) grecorum 2. d) hlutharius 3. e) unaldradam 3. f) repperiens 3. g) nicalao 3. h) petitionis 2. i) Eodem — secuta est des. 2. k) perniciē 1; pernitie 3. l) DCCCLXVIII. sine rasura 2; addita tamen una linea a recentiore quodam numerus correctus est (cf. a. 868). m) parciū 3. n) Carlmannus 3. o) rastiei 3. p) predam 3. q) beheimis 3.

1) Edidit Neugart, 'Episcopatus Constantiensis' I, p. 520; cf. Dümmler II, p. 204 sqq. 2) A. 869. demum mense Iunio Lotharius profectus est, Nicolao iam a. 867. Nov. 13. mortuo; cf. Dümmler II, p. 237. 3) Qui in finibus Beneventanorum cum Saracenīs pugnabat. 4) Mensibus Ian. et Febr.; cf. Dümmler II, p. 231. 5) Inter Muldam inferiorem et Albūm habitantes; cf. Böttger, 'Diöcesan- u. Gaugrenzen' IV.

dacar^a vassallus Carlmanni, qui multis periuriis et dolosis machinationibus Hludowico regi eiusque filiis¹ saepenumero^b extitit infidelis et proprium dominum [de]relinquens^c ad Rastizen^d defecerat, contra patriam [more Catilino]^e dimicare volens occisus est. Hic Carlmanni ducibus ad locum certaminis propinquantibus dixisse fertur ad eos, quibus a Rastizo erat praelatus^f: 'Pugnate fortiter vestram patriam tuentes; ego enim in hoc certamine vobis proficiuus non ero, quoniam sanctus Emmerammus ceterique sancti, in quorum reliquiis Hludowico^g regi filiisque illius fidem me servaturum [esse]^h iuravi, [meum clipeumⁱ et hastam tenentes]^k mea brachia iusum^{1, 2} (premunt) [deprimunt]^m et me undique constrictum quasi loris ligatum retinent, ita ut nec manum quidem ad os mittere praevaleam'. Dum haec infelix loqueretur, nostris supervenientibus occubuitⁿ, Domino illi infidelitatis suae condignam mercedem retribuente. Quod cum regi relatum fuisset, omnes in commune Deum^o laudare signis etiam cunctarum in Reganesburg^p aecclesiarum^q concrepantibus pro interitu hostis extincti praecepit.

Hlotharius^r rex infecto negotio, propter quod Romam venerat, in regnum suum redire volens apud Plasentiam^s Italiae urbem mense Iulio diem obiit³, plurimique de optimatibus illius in eodem itinere consumpti sunt.

Aug. Mense vero Augusto rex Hludowicus^t collectis copiis in tres partes divisit exercitum: nam^u aequivocum suum cum Thuringiis^v et Saxonibus ad comprimendam Sorabum audaciam^w destinavit, Baioarios vero Carlmanno^x in adiutorium fore praecepit contra Zuentibaldum^y nepotem Rastizi^z dimicare volenti^a, ipse autem Francos et Alamannos secum retinuit adversum^b Rastizen^c pugnaturus. Cumque iam proficiscendum esset, aegrotare coepit; unde necessitate compulsus Karolum filiorum suorum ultimum eidem

a) Cundacar 3. b) saepenumero 1. c) relinquens 1. d) rasticen 3. e) more Cat. des. 1. f) hic clauditur quintus codicis 3 quateruio, post quem sextus et septimus exciderunt usque ad verba Mogontiacum fugerunt in a. 881, pertinentes. g) ludowico 3e. h) deest 1. i) clipeum 3e, e. F. k) meum — tenentes des. 1. l) deest 1; nisum 2, 3c; et visum F. m) premunt 1; deprimunt 2, 3c, d, e, F. n) incubuit 1. o) laud. Deum 3c, d, e; 1. Dominum F. p) reganesburg 1. q) gel. 1. r) Hlotharius 3c, d, F; Luth. 3e. s) blasentiam 2; plasentiam 3c, d, e, F. t) hludovicus 3d; ludowicus 3e. u) deest 3d, F. v) thuringis 3c, F. w) audattam 2, 3d. x) Karlmanno 3c, d, F; karlmanno 3e, y) zuendibaldum 1; zuentibaldum 3d. z) Rastici 3c. a) volentem codd. b) adversus 2, F. c) rasticen 3c.

1) Hinc sequi videtur eum non solum Karlmanno a. 863, sed etiam Ludowico a. 866. contra patrem seditionem paranti fidem fefellisse; Dümmler II, p. 153. 2) iusum est Italorum giuso, Gallorum ius, i. e. deorsum. P. 3) Cum Hadriano papa Kal. Iul. in monte Cassino reconciliatus domum rediens Placentiae Aug. 8. mortuus est; cf. Dümmler II, p. 238—246.

exercitui praefecit Domino exitum rei commendans. Qui cum^a exercitu sibi commisso in illam ineffabilem Rastizi^b munitionem et omnibus antiquissimis dissimilem¹ venisset, Dei auxilio fretus omnia moenia regionis illius cremavit incendio et abscondita quaeque^c in silvis vel defossa in agris reperiens^d cum suis diripuit omnesque sibi congregantes fugere compulit^e vel interfecit. Nec^f minus Carlmannus^g regnum Zuentibaldi nepotis Rastizi^h igne et gladio depopula(ba)turⁱ; vastataque omni regione Karolus et Carlmannus^k fratres convenerunt, de victoria sibi caelitus^l data gratulantes. Interea Hludowicus^m frater illorum cum Sorabis manum conserens primo quidem quibusdam occisis hostes terga vertere coegit; deinde vero non modica ex eis multitudine prostrata et Behemisⁿ, qui a Sorabis mercede conducti fuerant, partim occisis partim turpiter ad sua redeuntibus ceteros in deditionem^o accepit.

Dum haec in diversis locis gerebantur, Hludowicus^m rex apud Radesbonam^p Baioariae civitatem gravi detinebatur infirmitate, ita ut medici illum sanitatem^q recuperare posse desperarent. Quapropter omne aurum et argentum, quod in thesauris illius inveniri^r potuit, per diversa monasteriorum loca distribuit et pauperibus erogavit; unde et a caelesti medico, cui se suaque omnia commendavit, curari promeruit. Karolus vero rex comperta Hludowici^m fratris sui infirmitate regnum Hlotharii^s invasit et secundum libitum suum disposuit² atque ad se^t de eodem regno venire nolentes publicis privatisque rebus privavit; qui etiam pravorum usus consilio in urbe Mettensi^u diadema

a) Qui dum cum 3c, d, e, F. b) rastici 3c, d, F. c) quaeque 1. d) reperiens 3c, d, e, e) comp. 2, 3d. f) Nec 2. g) karlm. 3c. h) Rastici 3c. i) depopulabatur 1; depopulatur 2, 3c, d, e, F. k) Karlm. 3c, d, e. l) celitus 1. m) ludow. 3c. n) beheimis 3c. o) dedicionem 3c, e. p) radasbonam 3c, d, e, F. q) sanitate 1. r) invenire 1. 3c. s) hluth. 3c, d, F; luth. 3c. t) sedem 3c, e. u) metensi 3c.

1) V. Cl. Fr. Xav. Richter bibliothecarius Olomucensis in litteris ad me datis munitionem hanc pro Dowina habet, cui propterea assentiri nequeo, quod Dowina in rupe constructa et muris lapideis munita non ineffabilis et omnibus antiquissimis dissimilis dici potuit nec moenia eius incendio cremari. Locum igitur peramplum, arborum congerie vel dunetis munitum fuisse crediderim. P. Tamen ego Richtero assentiendum esse censeo, siquidem auctor de urbe Rastizi, quam hic et infra ad a. 871. dicit, hunc in modum loqui rix potuit, nisi nomen eius iam antea commemoravisset. Cur Dowina urbs, etiamsi Theben fuerit, omnibus antiquissimis dissimilis dici non possit, mihi non liquet; moenia autem eius tunc incendio cremata esse auctor minime contendit; cf. Dümmler II, p. 278. Accedit, quod de situ urbis non constat. 2) Mense Augusto exeunte profectus Karolus Adventio episcopo invitante Sept. 5. ad urbem Mettensem venit; Dümmler II, p. 282 sq.

capiti suo ab illius civitatis episcopo imponi^a et se imperatorem et augustum quasi duo regna possessurus^b appellare^c praecepit.

Omnes autem Hludowici^d *regis filii in diversis locis ^{*p. 382.} rebus prospere gestis sine damno^e militum suorum cum triumpho regressi sunt. Behemi dextras sibi a Carlmanno^f dari petunt et accipiunt.

870.

DCCCLXX.^g Hludowicus^h rex de infirmitate sua Febr. 2. convalescens mense Februario in purificatione sanctae Mariae ad Franconofurt villam regni sui pervenit ibique plurimos de optimatibus Hlothariiⁱ diu illum opperientes^k in suum suscepit dominium et beneficium illis a Karolo sublatum restituit. Nonnulli etiam, qui prius cum Karolo fuerant, eum deserentes ad Hludowicum^h venerunt. Liutbertus Mogontinae^l sedis^m archiepiscopus cum quibusdam (Ian. 7.) suffraganeis suis Coloniamⁿ profectus Willibertum presbyterum^o iussu Hludowici^h regis et totius^p cleri et populi electione etiam Karolo^q nolente in locum Guntharii ordinavit episcopum¹.

Zuentibald^r nepos Rastizi^s propriis utilitatibus consulens se Carlmanno^t una cum regno, quod tenebat, tradidit. Unde Rastiz vehementer iratus nepoti occulte ponit insidias et eum in convivio nihil^u mali suspicantem iugulare disponit; sed gratia Dei a periculo mortis liberatus est. Nam antequam illi, qui eum necaturi erant, domum intrarent, surrexit de loco convivii annuente sibi quodam eiusdem fraudis conscio et quasi cum falconibus^v lud[um exerc]ens^w praeparatas^x devitavit insidias. Rastiz autem videns denudatum consilium suum nepotem cum militibus quasi comprehensurus insequitur; sed iusto iudicio Dei captus est laqueo, quem tetendit: nam ab eodem nepote suo comprehenditur, ligatur et Karlmanno^y praesentatur^z; a quo sub militibus illum, ne laberetur, observantibus in Baioariam missus usque ad praesentiam regis servandus in ergastulum retruditur. Karlmannus^a vero regnum illius

a) inp. 2. b) possurus 2. c) appellari 2. d) ludow. 3e. e) dampno 2. 3d. e. f) karlm. 3c. g) deest 1; DCCCLXVIII. 2. h) Ludow. 1. 3e. i) hluth. corr. hloth. 1; hluth. 3c. d. F; luth. 3e. k) operientes 2. 3c. e. l) moguntinae 3e. m) sedis 1. n) deest 1. o) episcopum 1. p) totius 3c. d. e. q) karlo 3c. d. e. r) zuentibalt 3e. s) rastici 3c. t) karlm. 3c. d. u) nichil 2. 3c. d. e. v) flaconibus 2. 3d. w) ludens 1. x) praeparatas 1. y) carlm. 2. F. z) pres. 1. a) carlm. 2. F.

1) Cf. Ann. Xant. 871. et. Regin. chron. 869; Dümmler II, p. 290—293.

nullo resistente ingressus cunctas civitates et castella in deditionem^a accepit; et ordinato regno atque per suos disposito ditatusque gaza regia revertitur.

Rex autem Hludowicus^b dies letaniarum^c et pente-^{Mai, 1—3.} costes in villa Bisestat¹ prope Wormatiam^d celebravit^e.^{Mai, 14.} Inde a Karolo^f ad colloquium invitatus mense Iunio^{g. 2} ad^{Iun.} occidentem profectus est; sed in^h itinere³ in quodam solario positus ruente aedificio et ipse pariter corruiat gravem patiensⁱ membrorum^k collisionem. Tamen simulata sanitate cum Karolo colloquium habuit⁴ et diviso inter se Hlot-^{(Aug. 8).} harii¹ regno, Aquisgrani reversus est; ibique per plures dies iacuit aegrotus.

Apud Mogontiacum^m per aliquot noctes aer totus rubore quasi sanguine perfusus enituit; alia etiam prodigia (hisdem diebus)ⁿ visa sunt in caelo^o. Nam nubes varii coloris per tres conti- quaedam ab aquilone qua-
nuas noctes ab aquilone ascen- dam nocte ascendit, altera ab
debant, aliae ab oriente et oriente et meridie e contra
meridie econtra veniebant, venit^p,
spicula ignea invicem sine intermissione mittentes; tandem-
que in summitate caeli^u coeuntes et se quasi exercitus in
proelio^r confundentes non modicum timorem simul et ad-
mirationem cernentibus ingerebant; omnes tamen rogabant
in bonum monstra converti. Ipsa quoque civitas^s terrae motu
bis numero^h concussa est; nonnulli etiam in pago Worma-
cense^s messem colligentes, propter solis calorem solito gravio-
rem extincti referuntur; plurimi quoque in Rheno^t flumine
suffocati perierunt. Sed et mulier quaedam^u in festivitate^{Aug. 10.}
sancti Laurentii ceteris ad aecclesiam^v properantibus panes
coxit venales; quae a vicinis suis admonita, ut tantae diei^w
honorem tribueret [et aecclesiam^v peteret]^x, noluit omittere,

*) Moguntina alio atramento add. 3e.

a) deditionem 2. 3c. b) ludowicus 3e. c) laetaniarum 1. 3d. d) wormaciam 1;
wormacense 3c. d. e. F. e) celebravit 2. f) karlo 3e. g) iunij 2. h) deest 2.
i) paciens 2. 3d. e. k) membrorum 3d. e. l) hlutharii 3c. d. F.; luth. 3e. m) mogon-
ciacum 3c.; Mongout, 3d.; mogunt 3e. n) h. d. des. 2. 3c. d. e. F. o) coelo 2. 3c. e.
p) varii — veniebant 1; quaedam — venit 2. 3c. d. e. F. q) coeli 2. 3c. d. e. r) prelio 1.
s) unormaciense 1. t) hreno 2; reno 3d. e. u) quedam 1. v) eccl. 3c. F. w) dei 2.
x) et aeccl. peteret des. 1.

1) Bürstadt inter Wormatiam et Laureshaim. 2) Invitatus fortasse Iunio, profectus autem Iulio demum est; cf. Mühlbacher I, p. 571. 3) In villa Flamersheim prope Euskirchen. 4) Prope Marsanam (Meerssen) ad Mosam Aug. 8; cuius diei acta cum apud Hincmarum tum separatim servata exstant LL. I, p. 517. Dümmler II, p. 297—300.

quin opus coeptum^a quaestus^b causa expleret. Sed cum reverentiae sanctorum praeposuisset lucrum terrenum et ex eadem massa farinae, de qua prius nitidos fecerat panes, postea formatos misisset in fornacem, subito eosdem atramento repperit nigriores. Igitur confusa foras cucurrit^c et peccatum, quod commisit in transgressione tantae sollemnitatis^d, et damnum^e, quod de interitu panum per pressa^f est, palam omnibus, qui aderant, indicavit. Boum quoque pestilentia in nonnullis Franciae locis inmanissime grassando multis inrecuperabile^f intulit damnum^g.

Habita est autem et synodus^h in civitate Colonia iussu Sept. 26. Hludowiciⁱ regis VI. die Kalendarum^k Octobrium, praesidentibus^l metropolitani episcopi provinciarum Liutberto Mogontiensi^m, Bertulfoⁿ Trevirorum^o, Williberto Agripinensium^p cum ceteris Saxoniae episcopis. Ubi cum plurima ad (aecclesiasticam) utilitatem [ecclesiasticam]^q pertinentia^r ventilassent, etiam domum sancti Petri eatenus minime consecratam dedicaverunt. Feruntur^s etiam in eadem nocte, quando basilica mane erat consecranda, voces malignorum spirituum audiri inter se loquentium et valde dolentium, se ab obsessis diutissime sedibus expelli debere.

Morante autem Hludowico^t rege in Aquense^u palatio venerunt ad eum legati Hludowici^t imperatoris de Italia simulque Adriani papae, quos ille suscipiens absolvit. Et (Oct.) post paululum inde transiens circa Kalendas Novembris¹ in Baioariam profectus est; ibique² cum suis colloquium habens Rastizen^v gravi catena ligatum sibi praesentari^l iussit eumque Francorum iudicio et Baioariorum necnon Sclavorum, qui de diversis provinciis^w regi munera deferentes aderant, morte damnatum^x luminibus tantum oculorum privari praecepit^y.

871.

DCCCLXXI.^z Hludowicus^t et Karolus Hludowici^a regis filii dure accipientes, quod quandam partem regni

a) ceptum 1; deest 3c, d, e. b) questus 1, 3e. c) cucurrit 1. d) sollempnitatis 2, 3c, d, e. e) dampnum 2, 3c, d, e. f) deest 2. g) dampnum 3d, e. h) sinodus 1. i) ludow. 3e. k) Calend. 3d; Cal. Octob. F. l) pres. 1. m) mogontiensium 1; mogontiacensium 3c, F; Mogontiacensium 3d; moguntiacensium 3e. n) berhtulfo 3c, e; berhtulfo 3d, F. o) trenerorum 3c, d, e, F. p) agripin. 2; agryppin. 3c. q) aecl. util. 1; util. aecl. 2, 3c, d, e, F. r) pertinencia 1, 3c. s) Feruntur — debere des. 2, sed ante vocem Morante nota & apposita est. t) ludow. 3e. u) aquensi 2. v) rasticen 3c. w) provintiis 2, 3c. x) dampnatum 3c, d, e. y) precepit 1. z) deest 1; DCCCLXX. 2 (cf. a. 868). a) Hludowic' 3d; ludowici 3e.

1) I. e. sub finem Octobris; cf. Mühlbacher I, p. 573.

2) Ratisbonae;

cf. Hincmar. p. 114, Dümmler II, p. 301.

Francorum, quam rex illis sub testamento¹ post obitum suum habendum delegaverat, ab eis auferri et Karlmanno^a fratri illorum tradi fama volitante audierunt, congregata multitudine non modica Spirenses pagum occupant contra regem rebellare disponentes. Quod cum rex comperisset, de Baioaria profectus venit ad Franconofurt^b in Kalendis Februarii missisque nuntiis animos filiorum suorum sibi^{Febr. 1.} reconciliari nititur. Sed cum reciproci nuntii^c diu laborantes rem ad effectum perducere non potuissent, tandem conducto placito (et ad mensem Maium usque dilato)^d atque pace ex utraque parte iuramento firmata rex quidem in Baioariam se recepit, filii vero illius in loca sibi delegata profecti sunt.

Zuentibald nepos Rastizi^e apud Karlmannum^a infidelitatis crimine insimulatus in custodiam missus est. Sclavi autem Marahenses ducem suum perisse putantes quendam presbyterum eius(dem)^f ducis propinquum nomine Scलगамар^g sibi in principem constituunt, ei minantes interitum, nisi^h ducatum super eos susciperet. Qui eisdem necessitate coactus assensum praebensⁱ contra Engilscalcum^k et Willihelmum duces Karlmanni¹ proelia movere et eos ex obsessis civitatibus expellere nititur. Illi vero adversus hostem pari intentione dimicantes et nonnullos de exercitu eius prosternentes eum fugere compulerunt.

Rex Hludowicus^m mense Maio iuxta conductum pla-^{Mai.} citum venit ad villam Tribure^{n. 2}; ibique filiorum suorum animos propter (excaecationem) [obcaecationem]^o cuiusdam Saxonis ad iracundiam provocavit, ita ut ad eius colloquium nollent venire; erat enim is, qui excaecatus^p fuerat, Heimrichi^q comitis vassallus^r. Rex autem filios inde transeuntes in villa Gerinesheim^{s. 3} persecutus vix ad suum invitavit colloquium et blandis sermonibus et beneficiorum pollicitationibus aliquo modo mitigavit, deinde mense Iunio^{Iun.} ad occidentem profectus loca ad se pertinentia peragravit.

Interea Zuentibald^t, cum nullus crimina, quae ei obiecta fuerant, probare potuisset, a Karlmanno^u dimissus

a) carlm. 2. F. b) franconofort 3c. c) nuncii 1, 3d. d) et — dilato *des.* 2. 3c, d, e, F.
e) rastici 3c. f) eius 2, 3c, d, e, F. g) slag. corr. slag. 1; slag. 2. h) nisi 3c, d, e, F.
i) prebens 1. k) engilscacum 3c. l) carlm. 1, 2. F. m) ludow. 3c. n) tribuere 3d.
o) excec. 1; obcaec. 2, 3c, d, e, F. p) excec. 1. q) heinrichi 1, 3c. r) vasallus 2.
s) Gerichesheim F; genchesheim 3c, d, e. t) Zuendibalt 1; Zuentibalt 3c. u) carlm. 2; Karlom. 3d; Carolom. F.

1) A. 865. in conventu Franconofurti post pascha habito; v. supra. 2) Tribur seu Trebur ad dextram Rheni ripam paulo supra Moguntiam. P. 3) Gernsheim ad dextram Rheni supra Triburem. P.

et muneribus regiis honoratus in regnum suum rediit, ducens secum Karlmanni^a exercitum quasi Sclagamarum^b expugnaturus; sic enim per dolum Karlmanno^c promiserat, si ei ad patriam reditus concederetur. Sed sicut solet incautos et de se praesumentes^d sequi ignominia, sic illi contigit exercitui; nam Zuentibald^e ceteris castrametantibus urbem antiquam Rastizi^{f.1} ingressus est statimque Sclavisco^g more fidem mentitus et iuramenti sui *oblitus^{*p. 384.} non ad expugnandum Sclagamarum^b, sed ad ulciscendam contumeliam a Karlmanno^h sibi illatam vires studiumque convertit. Denique Baioarios nihilⁱ mali suspicantes et minus se observantes cum magno exercitu in castris^k aggressus est et multos ex eis vivos comprehendit ceteris pene omnibus occisis^l, exceptis his, qui se prius prudenter de castris subtraxerant; omnisque Noricorum laetitia^m de multis retro victoriis conversaⁿ est in luctum et lamentationem^o. Quibus auditis Karlmannus^a de exercitus sui interitu nimium consternatus est et necessitate compulsus^p omnes obsides, qui in suo regno erant, iussit colligi et Zuentibaldo^q reddi; vixque unum virum nomine Ratbodone^r inde seminecem recepit.

Ang. Mense Augusto Hludowicus^s rex cum Karolo fratre suo colloquium habuit prope Masam^t fluvium²; sed nec ibi filios suos secum pacificare potuit; noluerunt enim ad eius colloquium venire propter dilationem beneficiorum, quae eis promissa fuerant. Cum autem falsus rumor exisset Hludowicum^s Italiae imperatorem ab Adalgiso duce Beneventano insidiose peremptum fuisse et rex tristis de Aquense^u palatio^v in orientales partes regni sui rediret, ilico filii eius obviam ei venientes et quibusdam beneficiis ab eo acceptis sine ulla difficultate (ei) [regi]^w reconcilianitur³.

Oct. Rex vero mense Octobrio^x cum suis colloquium habuit in Franconofurt; inde in Baioariam profectus contra Behemos^y irruptionem^z in regnum suum molientes tutores

a) carlm. 2. F. b) slagam, 1. 2; sclamarum 3e. c) carlm. 2; Carlom. F. d) presum. 1. e) Zuendibald 1; zventibalt 3e. f) rastici 3e. g) sclavisco corr. slavico 2. h) earlm. 1. 2. F. i) nichil 2. 3d. e. k) in c. des. 2. l) et omnes, quos vivos non compr., occidit in ore gladii 2. m) laetitia 2. 3c. d; leticia 3e. n) sa est incipit folium prius fragmentum Bernensium (3b). o) lamentacionem 3c. d. p) comp. 2. q) zuendibaldo 1. r) ratbotonem 2; ratbodone 3c. s) ludow. 3e. t) pr. masa 3b. c. d. F; massa 3e. u) aquense corr. -si 2; aquensi 3c. e. v) palacio 3c. e. w) ei 1; regi 2. F; regni 3b. d. e; reni 3c. x) octobre 3b. d. e (octi 3c; Octob. F). y) beheimos 3b. c. d. e. z) irrump. 3b. c. d. e. F.

1) Eandem hoc loco dici apparet, de qua ad a. 869. mentio fuit; cf. supra p. 69, Dümmler II, p. 319. 2) Traiecti; Dümmler II, p. 330. 3) Rhaetiam (Churcaltchen) Karolo tunc datam esse in Ann. Alamann. 871 (SS. I) traditur; cf. Dümmler II, p. 334 sq.

partium suarum misit, Arnum videlicet episcopum¹ et Ruodoltum^a comitem² aliosque cum eis. Adversarii autem quendam locum vallo (fortissimo)^b [firmissimo]^b circumdederunt, iter angustum in ipso aditu facientes, ad insidias scilicet illorum, qui terminos observabant, ut, si forte aliquis ex illis illuc veniret, in ipso angusto itinere nusquam declinare valens occideretur. Interea Sclavi Marahenses³ nuptias faciunt, ducentes cuiusdam ducis filiam de Beheimis; quod cum supradicti viri, id est Arn^c et [alii]^d, qui cum eo erant, comperissent, ilico armati adversarios sequebantur. Illi autem fugientes ad vallum memoratum ignari venerunt; ibique propter (angustiam) loci [angustiam]^e equis et armis derelictis vix nudi evaserunt. Nostrates vero supervenientes DCXLIII equos cum frenis^f et sellis atque eiusdem numeri scuta, quae fugientes dimiserant, invenerunt; et haec nullo resistente tollentes ad castra laeti reversi sunt.

872.

DCCCLXXII.^g Mense Ianuario circa epiphaniam^{Jan. 6.} Basili Grecorum^h inperatoris legati cum muneribus et epistolis ad Hludowicumⁱ regem Radesbonam^k venerunt atque ei inter caetera^l xenia^m cristallum mirae magnitudinis auro gemmisque praeciosisⁿ ornatum, cum parte non modica salutiferae crucis obtulerunt^o; qui honorifice suscepti et congrua responsione accepta redierunt in sua.

Rex vero mediante quadragesima apud villam Forah^{Mart.} heim generali conventu habito filios suos de regni partitione^p inter se dissidentes pacificavit et, quam quisque partem post obitum suum tueri deberet, liquido designavit. Ibi(que)^q [etiam] Hludowicus^r et Karolus filii^s eius in conspectu totius^t exercitus fidem se illi servaturos esse [omni tempore vitae illorum]^u, iuramento firmaverunt. Inde rex in Baioariam reversus pascha celebravit.

Mart. 30.

Mense autem Maio misit Thuringios^v et Saxones contra^{Mai.} Sclavos Marahenses, qui, quoniam regem secum non habe-

a) ruodolfum 3c; ruodoldum 3d. F. b) fortissimo 1; firmissimo 2; firmissimum 3b, c, d, e. F. c) arnt 3b, c, d. F. d) deest 1. e) ang. loci 1; loci aug. 2, 3b, c, d, e. F. f) fraenis 3c, d, e. F. g) DCCCLXXI, 2 (cf. a. 868). h) graec. 2, 3c, e. F. i) Ludow. 3d, e. F. k) radasbonam 3b, d, e. F; radisb. 3c. l) cetera 2, 3b. m) xenia 1. n) prec. 3b, d. o) optulerunt 3b, d. p) parti . . . tione *erasis circiter quattuor litteris* 1; partione 2. q) Ibi que 1; Ibi etiam 2, 3b, c, d, e. F. r) ludow. 3e. s) filius 2, 3b, c, d, e. t) tocius 2, 3c, e. u) o. t. v. i. des. 1. v) thuringos i inter g et o eraso 1; thuringos 2. F; thuringios 3b, c, e; thurigos corr. thurigos 3d.

1) Wirzburgensem. 2) *Limitis Bohemici; Dümmler II, p. 336.* 3) *Ipsius Zuentibolehi nuptias fuisse Palucky, 'Gesch. v. Böhmen' I, p. 132, n. 5. hawl inconvenienter suspicatus est.*

bant et inter se concordēs esse nolebant, idcirco (terga verterunt) hostibus [terga verterunt]^a et plurimis suorum amissis turpiter redierunt; ita ut quidam comites in illa expeditione^b fugientes a mulierculis illius regionis verberati et de equis in terram fustibus deiectione referantur. Iterum¹ quidam de Francia^c mittuntur Karlmanno^d in auxilium contra Sclavos supradictos; alii destinantur contra Behemos. Qui [Dei adiutorio freti]^e duces quinque (his nominibus) [quorum ista sunt nomina]^f: Zuentislan^g, Witislan, Heriman^h, Spoitimarⁱ, Moyslan^k, (Goriwei),^{l.2} cum (magna) [maxima]^m multitudine sibiⁿ "rebellare nitentes (Dei^{*p. 385.} auxilio freti)^o in fugam verterunt et alios quidem occiderunt, alios vero (vulneraverunt. Quidam etiam)^p in fluvio Fuldaha^{q.3} submerserunt; qui autem evadere potuerunt, in (civitatis) [civitates]^r defecerunt. Deinde^s parte non modica illius provinciae depopulata incolumes^t reversi sunt. In hac expeditione^u Liutbertus archiepiscopus primatum tenuit. Hi vero, qui Karlmanno^v missi sunt in auxilium, id est Arn^w episcopus et Sigihartus^x abbas Fuldensis monasterii, quamvis fortiter hostes premendo pugnassent, plurimis tamen suorum amissis cum magna difficultate regressi sunt. Sed dum^y Karlmannus caedes^z et incendia in Marahensibus exercuisset, Zuentibald misso clam exercitu copioso Baioarios, qui ad tuendas naves in litore^a Histri fluminis relictos fuerant, occupavit et alios occidit, alios necavit in flumine, alios vero (captivos) duxit [captivos]^b; nullusque inde nisi Embricho^c Radesbonae^d civitatis episcopus cum paucis evasit.

Omne tempus aestivum grandinibus variisque tempestatibus pernoxium extitit; nam grando plurima loca frugibus devastavit; (horrida) [horrenda]^e etiam tonitrua et fulmina pene cotidie^f mortalibus interitum minabantur,

a) t. vert. host. 1; host. t. vert. 2, 3b, c, d, e, F. b) expedicione 2, 3b, c, e. c) frantia 2, 3d, d) carlu, 2, F; Kalm, 3d. e) D. a. fr. des. 1. f) his nom. 1; qu. i. s. n. 2, 3b, c, d, e, F. g) Zuentisla 1; zuuentislan 2, 3c, d, e, F. h) herman 3e. i) spoitamar 1; spoimar 3e. k) myslan 3b, d; nyslan 3c; mislan 3e. l) deest 2, 3b, c, d, e, F. m) magna 1; maxima 2, 3b, c, d, e, F. n) hoc verbo finitur 3b. o) D. a. fr. des. 2, 3c, d, e, F. p) vuln. Qu. et des. 2, 3c, d, e, F. q) vvaldaha 2; fludaha 3d; Fludaha in marg. al. Fuldaha F. r) in civitatibus 1; in civitates 2, 3c, d, e, F. s) et deinde 2. t) incolomes 1, 3c. u) expeditione 2, 3e. v) carlm, 2, F. w) aran 3c, d, e, F. x) sigehardus 1; sigihardus 3c, e; sigahardus 3d, F. y) cum 3c, d, e, F. z) cedes 1. a) littore 2, 3c, e, F. b) capt. d. 1; d. capt. 2, 3c, d, e, F. c) Embrico 3d, F. d) radisbonae 2, 3c; radasb. 3d, e, F. e) horrida 1; horrenda 2, 3c, d, e, F. f) cottidie 1.

1) Hoc item mense Maio factum esse Dümmler II, p. 338 demonstrat. 2) Sextum nomen in recensione II. omisum principis totius terrae ducis (Borrico) fuisse Palacky I, p. 133, n. 96 arbitrat. 3) Moldava, notissimus Bohemiae amnis, qui vel saeculo decimotertio Waldaha audivit. P.

quorum ictibus praevalidis^a homines et iumenta in diversis locis exanimata et in cinerem redacta narrantur. Domus quoque sancti Petri¹ apud Wormatiam^b igne caelesti consumpta est et muri penitus eversi. Sed et terrae motus III. Non. Decembris hora prima Mogontiam^c concussit^d Dec. 3. civitatem.

Rex autem disposita Baioariorum regione ad Franconofurt^e mense Decembri venit ibique natalem Domini Dec. 24. celebravit^f.

873.

DCCCLXXIII.^g Mense vero Ianuario cum suis undique convenientibus^h de statu regni sui et utilitate in loco supradicto placitum habere disposuit; ibique Domino facienteⁱ eius bonitas magnifice demonstrata est et quorundam malitia^k illi insidiantium denudata. Nam cum VII. Kal. Februar. curiam¹ introisset, in praesentia^m illius et Ian. 26. optimatum suorum, episcoporum videlicet atque comitum, malignus spiritus Karolum filium eius minimum invasit et graviter vexavit², ita ut a sex viris fortissimis vix teneri potuisset; et quidem satis iuste. Qui enim regem a Deo electum et ordinatum decipere voluit, deceptus est, qui patri suo insidiose laqueos tendere consiliatus est, ipse in laqueos incidit diaboliⁿ, quatenus^o ex ipsa vexatione diabolica disceret non esse consilium contra Deum^p. Rex autem et omnes, qui cum illo erant, vehementer contristati lacrimas fuderunt. Cumque duceretur ad ecclesiam, ut episcopi pro eius sanitate Domino supplicarent, nunc exili nunc grandi voce clamitans morsum se tenentibus aperto ore minabatur^q. Conversus itaque rex ad aequivocum suum ait: 'Videsne, o fili, cuius dominio vos mancipatis, tu et frater tuus, quando contra^r me aliquid sinistrum machinari cogitatis? Modo intellegere poteris, si antea noluisti^s, quod iuxta veritatis sententiam nihil^t opertum est^u, quod Matth. 10, 26. non reveletur. Confitere ergo peccata tua et age poenitentiam et Deum humiliter postula, ut tibi relaxentur.

a) preval. 1. b) uormaciam 1. 3d. c) mogonciam 1; Mogontinam 2; magontiam 3c. d; Magontinam F; moguntiam 3e. d) consumpsit 3c. d. e. F. e) franconofort 3c. f) celebr. 2. g) DCCCLXXIII. 2 (cf. a. 868). h) venientibus 3c. d. e. F. i) favente 3c. d. e. F. k) malicia 2. 3c. d. e. l) eunam 3d. e. m) pres. 1. n) diab. inc. 3c. d. e. F. o) quatinus 2. 3c. d. e. p) dominum 3c. e. q) minatur 2. r) adversum 3c. d. e. F. s) noluit 1. t) nichil 2. 3c. d. e. u) deest 1.

1) *Quam a Samuele demum episcopo († 856) restauratam fuisse Ann. Xant. memoriae produnt.* 2) *De his rebus etiam Hinem. et Ann. Xant. pariter referunt; cf. Dümmler II, p. 352—354.*

Ego etiam, quantum in me est, tibi indulgentiam tribuo'. Idem vero Karolus post sedatam infestationem^a diaboli viva voce multis audientibus retulit se totiens^b adversae potestati traditum, quotiens contra regem conspirationem inisset.

Karolus Galliae tyrannus^c paterna miseratione deposita Karlmannum filium suum in diaconatus officio positum^d excaecare^d praecepit^e.

Exactis autem diebus quadragesimae et ebdomada Apr. paschali² finita rex de Franco^onofurt^f transiens in villa^g Bisestat^g prope Wormatiam^h placitum habuit filiosque suos, *p. 386.

Hludowicumⁱ videlicet et^k Karolum, ad audiendum singulorum causas constituit; et quicquid illi per se terminare non possent, patris iudicio reservarent. Unde accidit, ut undique venientium^l querimoniis legitime terminatis unusquisque cum gaudio rediret in sua. Venerunt quoque illuc^m Sigifridi Danorum regis legati pacis faciendae gratiaⁿ in terminis^o inter illos et Saxones positis et ut negotiatores utriusque regni invicem transeuntes et mercimonia deferentes emerent et venderent pacifice; quae omnia rex ex sua^p parte rata fore promisit^q. Quidam etiam (Alamannus) [de Alamannia]^r nomine Berehtrammus^s, qui superiore^t anno in Marahensibus Sclavis fuerat comprehensus, a Zuentibaldo^u dimissus venit ad regem et legationem sibi ab eodem duce iniunctam retulit, sicut prius iuramento strictus se facturum esse pollicitus est.

Mai. 1. Inde rex circa Kalendas Maii^v Mogontiacum^w veniens per alveum Rheni^x fluminis navigio vectus Aquense palatium^y petiit^z; ibique cum suis secretum habuit colloquium et Rorichum^z per obsides ad se venientem in suum suscepit dominium.

Aug. Deinde mense Augusto cum apud urbem Mediomatricorum generalem conventum habuisset, Halbdeni^z frater Sigifridi regis etiam suos ad eum nuntios misit eadem

a) infestationem 3c, d. b) totiens 2, 3c, d. c) tyrannus 2. d) excaecare 2, 3c, d, e, e) prec. 1. f) franconfort 3c. g) biestat 3c. h) nuormaciam 1, 3c. i) ludow. 3c, k) ac 2. l) conven. 3c, d, e, F. m) illuc corr. illic 1. n) gracia 1. o) in term. des. 3c, d, e, F. p) sua ex parte 2. q) permisit 3c, d, e, F. r) alamannus 1; de Alamannia 2, 3c, d, e, F. s) berchtrammus corr. berth. 2; berth. 3c; berth. 3d; berthramus 3c; Berthrammus F. t) superiori 3c, d, e, F. u) zuendib. 1. v) mai 2, 3d, e. w) mogonciacum 1, 3c; mogunt, 3e. x) reni 3d, e. y) roricum 3c. z) halpdeni 2.

1) Qui invitus clericus factus a. 870. in patrem seditionem concitaverat; cf. Dümmler II, p. 320—323 et 356—359. 2) Pascha in diem Apr. 19. cecidit. 3) Ubi compluria diplomata mense Iunio data sunt; Mühlbacher nr. 1452—1456; cf. Dümmler II, p. 367.

postulans, quae frater suus postulaverat; videlicet ut rex legatos suos ad fluvium nomine (Agadoram) [Egidoram]^a, qui illos et Saxones dirimit, mitteret et illi eisdem occurrentes pacem ex utraque parte omni tempore stabilem confirmarent. Optulerunt^b quoque idem nuntii gladium regi pro munere aureum habentem capulum, obnixe flagitantes, ut rex dominos suos, supradictos scilicet reges, in loco filiorum habere dignaretur, et illi eum quasi patrem venerari vellent cunctis diebus vitae suae. Iurabant etiam iuxta ritum gentis suae per arma sua, quod nullus deinceps de regno dominorum suorum regnum regis inquietare aut alicui in illo laesionem^c inferre deberet; quae omnia rex gratanter accepit et postulata se facturum esse^d spondit. Quibus in patriam reversis rex per Alsatiā^e transiens Argentoratum venit; ibique Rheno^f flumine transito in Baioariam profectus est.

Eodem anno facta est fames valida per universam Italian^g atque Germaniam, et multi inedia^h consumpti sunt. Tempore vero novarum frugum novi generis plaga et prima in gente Francorum visa Germanicum populum [peccatis exigentibus]ⁱ non mediocriter afflixit. Nam vermes quasi locustae^l quatuor pennis volantes et sex pedes habentes ab oriente venerunt et universam superficiem terrae instar nivis operuerunt cuncta, quae^k in agris et in pratis erant viridia, devastantes. Erant autem ore lato et extenso intestino duosque^l habebant dentes lapide duriores, quibus tenacissimas^m arborum cortices corrodereⁿ valebant. Longitudo et (crassitudo) [grossitudo]^o illarum quasi pollex viri; tantaeque erant multitudinis, ut una hora diei centum iugera frugum prope urbem Mogontiam^p consumerent. Quando autem volabant, ita totum aerem per unius miliarii spatium^q velabant, ut splendor solis in terra positus vix appareret; quarum nonnullae in diversis locis occisae spicas integras cum granis et aristis in se habuisse repertae sunt. Quibusdam vero ad occidentem profectis supervenerunt aliae, et per duorum mensium curricula pene cotidie^r suo

a) agadoram 1; egidoram 2. 3c. d. e. F. b) obtulerunt 3c. e. F. c) lesionem 1. 3d. d) deest 3c. d. e. F. e) alsaciam 3c. f) Reno 3d; reno corr. rheno 3c. g) Talliam 3d. h) inedia 1. 3d. i) pecc. ex. deu. 1. k) cunctaque l. a. e. i. p. vir. devastabant 3c. d. e. F. l) duos quae 2. m) tenacissimas 2. n) conrodere 2. o) crass. 1; gross. 2. 3c. d. e. F. p) mogonciam 1; mogonciaeum 3c; moguntiam 3c. q) spaciūm 1. 3c. e. r) cottidie 1. 3c.

1) De quibus omnes fere eorum temporum annales referunt, uberrime Regino, Ann. Xant., Hincm.; cf. Dümmler II, p. 369 sq.

volatu horribile cernentibus praebuere^a spectaculum. In Italia in pago Brixiensi¹ tribus diebus et tribus noctibus sanguis de caelo^b pluuisse narratur.

III. Mense Iunio^c Hruodolfus^d quidam Nordmannus^e de regio genere, qui regnum Karoli praedis et incendiis saepe numero^f vastaverat, classem duxit in regnum Hludowici^g regis, in comitatum^h videlicet Albdagi^{i, 2}, missisque nuntiis^k praecepit^l habitatores loci illius tributa sibi pendere. Qui cum respondissent se non debere tributa solvere nisi Hludowico^g regi eiusque filiis et se nequaquam in hoc negotio^m ei assensum esse praebituros^a, ille vehementer iratus iuravit praeⁿ superbia se cunctis maribus occisis mulieres et parvulos cum omni substantia (eorum) [illorum]^o in captivitatem esse ducturum, ignarus vindictae, quae eum de caelo erat secutura. Statimque terram illorum ingressus bellum adversus eos instauravit. Illi autem Dominum^{p. 387.} invocantes, qui eos saepius^p (liberaverat) ab hostibus [liberaverat]^q, hosti infestissimo armati occurrerunt, consertoque proelio^r ipse Ruodolfus^s cecidit primus et cum eo octingenti viri; ceteri vero, cum ad naves effugere non potuissent, in quodam aedificio^t se tutati sunt. Quod Frisiones^u obsidentes conferebant ad invicem, quid de eis facere debuissent; cumque diversi diversa dixissent, unus Nordmannus^v, qui christianus effectus longo tempore cum eisdem Frisionibus^u conversatus est et eiusdem certaminis dux erat, ceteros hoc modo affatus est^w: 'O boni commilitones^x, sufficit nobis^y huc usque pugnasse, quia, quod modo nos pauci contra plurimos praevaluimus^z hostes, non nostris deputandum est viribus, sed Dei gratiae. Scitis etiam, quod oppido lassi sumus et plurimi nostrum graviter vulnerati; isti autem, qui hic intus latitant, in desperatione^a positi sunt. Si contra eos pugnare coeperimus^b, non eos sine cruenta obtinebimus^c victoria; si autem illi fortiores extiterint, — varius enim eventus est proelii, — forsitan nobis expugnatis securi discedent^d iterum nocituri. Consultius ergo mihi videtur^e, ut obsides ab eis accipiamus et

a) preb. 1. b) celo 1. c) iunii 2. d) ruodolfus 3c, e; hruodulfus 3d, F. e) nortm. 3c. f) sepen. 1. g) ludow. 3c. h) comitatum 2. i) a. regis 3c, d, e, F; abbdagi r. 3d; Albdagi r. F. k) nunciis 3c, d, e. l) prec. 1. m) negocio 1. n) pre 1. o) eorum 1; illorum 2, 3c, d, e, F. p) sepius 1. 3d. q) lib. ab host. 1; ab host. liberaverat 2; ab h. liberavit 3c, d, e, F. r) insertoque proelio 1. s) ruo in rasura 1; hrudolfus 2; hruodulfus 3d. t) edificatio 1. u) frison. 1. v) nortmannus 3c. w) deest 1, F. x) comm. 2. y) vobis 3c, d, e. z) prev. 1. a) desperationem 3c, d, e. b) ceperimus 1. c) optinebimus 2, 3d. d) discedunt 3c, d, e. e) vid. mihi 3c, d, e.

quosdam ex illis inlaesos^a abire patiamur^b ad naves et obsides interim retineamus, donec mittant universam pecuniam, quam in navibus retinent, prius tamen praestito^c (iuramento) [sacramento]^d, ne ultra in regnum Hludowici^e regis redeant^f. Huius itaque consilio ceteri^g consenserunt et obsidibus acceptis quosdam ad naves ire permiserunt. Illi autem miserunt pecuniam multam valde et obsides, quos dederant, receperunt, prius tamen, ut dixi, praestito^c sacramento, ne ultra in regnum Hludowici^e regis redirent. Ac deinde cum magna confusione ac sui detrimento, etiam sine duce a finibus illis discesserunt.

Mense Novembrio^h Agathon archiepiscopus, Basilii^{Nov.} Grecorum^h imperatoris legatus, ad renovandam pristinam amicitiam cum epistolis et muneribus ad Hludowicum^e regem Radesbonamⁱ venit; quem rex honorifice suscepit et absolvit.

Thachulfus^k comes et dux Sorabici^l limitis mense Augusto^l (moritur) [defunctus est]^m.

Aug.

874.

DCCCLXXIII.ⁿ Hiems aspera nimis et solito prolixior; nix quoque immensa a Kalendis Novembris usque in aequinoctium^o vernale sine intermissione cadens^p magnum hominibus fecit impedimentum silvas petere lignaque colligere. Unde accidit, ut non solum animalia, verum etiam homines plurimi frigore perirent. Sed et Rhenus^q et Moenus glaciali^r rigore constricti longo tempore se sub vestigiis incedentium calcabiles praebuerunt^s.

Sorabi^t et Siusli^u eorumque vicini Thachulfo^v de- Ian. functo defecerunt; quorum audaciam^w Liutbertus^x archiepiscopus et Ratolfus Thachulfi^v successor ultra Salam fluvium mense Ianuario^y profecti praedis^z et incendiis sine bello compresserunt et eos sub pristinum redegerunt^a servitium^b.

Eodem mense Hludowicus^c iunior apud sanctos Mar- Ian. cellinum et Petrum² cum quibusdam patris sui consiliariis

a) inlaesos 1; illaesos 2. b) paciamur 3a.e. c) prest. 1. d) iuram. 1; sacram. 2. 3c.d.e. F. e) ludow. 3e. f) ceteri 2. g) novembre 2. h) grecorum 2. 3c.e. F. i) radasbonam 3c.d.e. F. k) Taculfus 1; tachulfus 3c; Pachulfus 3d; Zachulfus 3e; Trachulfus F. l) sarabici 2. m) mor. 1; def. e. 2. 3c.d.e. F. n) DCCCLXXIII. 2 (cf. a. 868). o) equin. 1. p) decdens 2. q) renus 3c. r) glaciali 2. 3d. s) preb. 1. t) soraphi 3d. u) siusli 1. v) tachulf. 1. 3c.e; thaculf. 3d. F. w) audatiam 2. 3d. x) luthbertus 3c; lupterus 3d.e. y) ianuarii 2. z) predis 1. a) redigerunt 1. b) serv. red. 3c.d.e. F. c) ludow. 3e.

1) Kal. Sept. Ann. necrol. Fuld., nisi numerus excidit. 2) Seligenstadt.

secretum habuit colloquium, quod regem de Baioaria traxit
 Febr. in Franciam. Venit enim circa Kalendas Februar.¹ ad
 Franconofurt^a ibique de concordia et statu regni^b cum
 fidelibus suis consiliatus est. Diebus autem quadragesimae,
 cum negotiis secularium rerum depositis^c orationi vacaret,
 vidit quadam^d nocte in somnis genitorem suum Hludowic-
 cum^e imperatorem in angustiis constitutum, qui eum hoc
 modo latino affatus est eloquio^f: 'Adiuro te per dominum
 nostrum Iesum Christum et per trinam maiestatem, ut me
 eripias ab his tormentis, in quibus detineor, ut tandem
 aliquando vitam possim habere aeternam'. Hac ergo visione
 perterritus epistolas per cuncta regni sui monasteria destina-
 vit, obnixe postulans, ut animae in tormentis positae
 suis apud Dominum precibus intervenirent. Unde datur
 intellegi^g, quod, quamvis memoratus imperator multa lau-
 dabilia et Deo placita fecisset, plurima tamen legi Dei^{*p. 388.}
 contraria in regno suo fieri permisit. Si enim, ut cetera^h
 omittam, haeresiⁱ Nicolaitarum viriliter restitisset et mo-
 nita Gabrielis^k archangeli, quae Einhartus^l [abbas]^m duo-
 decim capitulis comprehensa ei obtulitⁿ legenda et facienda²,
 observare curasset, forsitan talia non pateretur. Sed quia
 Deus, ut scriptum est, nullum peccatum impunitum di-
 mittet^o et iuxta apostolum *non solum, qui ea faciunt, sed*
qui consentiunt facientibus, digni sunt morte, merito poenas
 luere iussus^p est, qui, dum potuit, sibi commissorum errata
 vel admonitus corrigere noluit.

Rom. 1, 32.

Apr. Rex autem Hludowicus^e in ebdomada paschali³ Ful-
 dense monasterium (causa orationis) petiit [causa oratio-
 nis]^q et inde reversus generalem habuit conventum in
 villa Tribure^r. Inde in Italiam per Alpes Noricas trans-
 iens cum Hludowico^e nepote suo et Iohanne Romano
 pontifice haud^s procul ab urbe Verona colloquium habuit.
 Indeque rediens cum Karlmanno^t et Hludowico^e filiis suis
 in villa Forahheim^u locutus est ibique legatos Zuentibaldi
 pacem petentes^v et fidelitatem promittentes^w suscepit.

a) franconofort 3c. b) regni sui 2. c) dispositis 3c, d, e. d) quada 1. e) indow. 3c.
 f) sermone 3c, d, e, F. g) intelligi 2. h) cetera 2, 3d, c. i) heresi 1, 3d. k) gabri-
 hellis 1, 3c, e. l) einhardus 3c, d, F. m) deest 1. n) optulit 2. o) demittet 1 in
 rasura; dimittit 3c, d, e, F. p) uisus 3c, d, e, F. q) c. o. p. 1; p. c. or. 2, 3c, d, e, F.
 r) tribuere 3d. s) haut 2, 3c. t) carlm. 2. u) forahheim 3c, d, e, F. v) petentes
 corr. petentis 1. w) promittentes corr. -tis 1.

1) Exstant singula diplomata Febr. 2. Augsburgii et Febr. 26. Francono-
 furti data (Mühlbacher nr. 1457 et 1458); Dümmler II, p. 272. 2) A. 828;
 cf. Translat. Marc. et Petri III, c. 13 (SS. XV, p. 252). 3) Apr. 11—18.
 4) Qui 872. Dec. 14. Hadriano successerat.

Cuius legationis princeps erat Iohannes presbyter de Venetiis^a, qui etiam, ut ei rex omni ambiguitate remota crederet, quicquid verbis dicebat, sacramento firmabat, videlicet ut Zuentibald regi fidelis permaneret cunctis diebus vitae suae et censum a rege constitutum per annos singulos solveret, si ei tantummodo quiete agere et pacifice vivere^b concederetur. Behemorum quoque nuntia rex audivit et absolvit et post haec in Baioariam se recepit.

Mense autem Iulio^c de Baioaria^d venit ad Franconofurt^e et inde post paululum transiens apud villam Biburg^f consensis navibus ad Aquisgrani^g palatium perrexit; ex-
acto^hque ibi tempore non modico tandem mense Decembreⁱ cum fratre suo Karolo habita colloctione apud sanctum Lantbertum^j rediit in Franciam venitque Mogontiacum XIII. Kal. Ianuar. et inde ad Franconofurt^k ibique natalem^l Domini celebravit^m.

Hoc anno fame et pestilentia per universam Galliam et Germaniam grassantibus pene tertia pars humani generis consumpta est. Hemma quoque regina morbo paralisi correpta usum loquendi amisit.

875.

DCCCLXXV.¹ Rex Hludowicus^m hiemavit in Franconofurt et post pascha perrexitⁿ in Baioariam invisere reginam. Inde rediens circa Kalendas Iunii^o venit ad Tribure^p ibique generale placitum habuit. Tunc inter Francos et Saxones seditio^q non modica exorta est, et nisi Hludowicus^m iunior citius^r cum suis intervenisset, iam districtis gladiis mutua se caedere^s truncassent.

Stella cometes VIII. Id. Iunii in aquilonali parte prima hora noctis apparuit plus solito scintillans comasque spargens, rem stupendam, immo lugendam, quae cito secuta est, sua apparitione^t praemonstrans^u, quamvis adhuc peccatis nostris exigentibus graviora significare timeatur^v.

a) ueneciis 1. Sc.; Venetus 3d. b) qu. et pac. a rege viv. Sc. d. e. F. c) iunio 3c. d) se — Baioaria des. 3d. e) franconofort, unde post 3c. f) Aquasgrani 3d. F. g) decembri 3d. e. F. h) franconofort 3c. i) natale 1. 3d. k) eglebr. 2. Sc. l) deest 2. add. a Lambecio. m) ludow. 3c. n) perexit 1. o) trubure 1; tribuere 3d. p) sedicio 2. Sc. d. q) cicius 2. r) cede 1. s) apparicione 2. t) prem. 1.

1) Biberich infra Maguntiam. P. 2) Leodii; at Hinemarus id secus Mosam apud Heristallium factum esse dicit. 3) Mense Maio Hinem. 4) Haec igitur ante compertam Ludowici imperatoris mortem conscripta esse apparet.

Nam villa quaedam in pago Nitense¹ nomine Asgabrunno^{a.2} a fluminibus et torrentibus longe remota subitanea imbrum inundatione pene deleta est, et octuaginta octo homines utriusque sexus in ea deleti. Dum enim homines eiusdem loci V. Non. Iul. dormitum issent nihil^b mali suspicantes, tanta pluvia uno momento caelitus lapsa est, ut omnes arbores et vineas, quas tangebant in eadem villa, radicitus extirparet, aedificia funditus everteret, iumenta et animalia cum omnibus, quae in domibus erant, perditioni^c traderet. Aecclesia quoque eiusdem villae cum suo altari ita deleta est, ut modo cernentibus nullum suae constructionis praebeat^d indicium. Erat autem ibi videre misera; nam cum feminae liberis et viri coniugibus manum porrigentes subvenire niterentur, impetu aquarum rapti una cum eis, quibus auxilio esse volebant, extincti^e sunt. Sed et cadavera^{*p. 389.} longo tempore tumultata vi aquarum de sepulchris^e soluta cum vasculis, quibus inerant, in terminis alterius villae reperta sunt.

Aug. Mense Augusto^f rex Hludowicus^g cum filiis et fidelibus suis colloquium habuit in villa Tribure*. Interea (Aug. 12.) Hludowicus^h Italiae imperator³^{i.**}, cuius corpus translatum Mediolani in basilica sancti Ambrosii sepultum est. Quod cum Karolus Galliae tyrannus^k comperisset, (Sept.) ilico regnum Italiae invasit et omnes thesauros, quos invenire potuit, unca manu collegit⁴. Unde Hludowicus^g (Nov.) rex iratus Karlmannum^{1.5} cum exercitu per Baioariam destinavit in Italiam; ipse vero iuncto sibi aequivoco^m suo cum manu valida regnum Karoli ingressus est, ut eum de Italia exire compelleret. Exercitus autem, qui regem se-

*) HIC MULTUM DEEST addit codex 3c, in quo ea, quae sequitur, linea vacua mansit.

**) locus et dies querendi addunt 3c.d.e; moritur manu recentiore additur in cod. 2.

a) ascabrunno 2. b) nichil 2. 3d.e. c) perditioni 2. 3c. d) prebeat 1. e) sepulchris 1. 3d. f) augusti 3e. g) ludow. 3e. h) hludov. 3d; ludow. 3e. i) imp. cuius 1. 2; imp. 1. et d. qu. cuius 3c.d.e. k) tyrannus 2. l) Carlm. 2. m) equivoco 1.

1) A flucio Nied, Nidda, nomen sortitus, in quo e. g. Francofurtum. P.
2) Eschborn prope Rödelheim, haud longe a Francofurto. Ita chronicon Gottwicense, quod hac in re libenter sequor. P. 3) Hic auctor, cum uberiorem nuntium exspectaret, aliquid spatii vacuum videtur reliquisse, quod postea non explevit. Ludowicus mortuus est Aug. 12; cf. Dümmler II, p. 386 sqq. 4) Quem ut arceret, Karolus Ludowici filius missus est, sed nihil profecit. 5) Quem Ludowicus imperator cum consensu coniugis Engelbergae successorem elegisse traditur.

quebatur, versus ad praedam^a cuncta, quae invenit, diripuit atque vastavit. Karolus vero audito Karlmanni^b adventu in Italiam primo clusis^c Alpium se defendere nititur, sed nihil^d proficit^e; Karlmannus^f enim loca accessu difficilia cum suis praeoccupavit^g. Ille autem, dum negotium^h ferro decernendum timuisset, — est enim lepore timidior, — ad calliditatem solitam convertitur; nam aurum et argentum gemmasque preciosasⁱ infinitae multitudinis Karlmanno^f obtulit^k, ut eum sibi placare et a paterna fidelitate segregare potuisset, iuravitque se de Italia cito exiturum et Hludowici^l fratris sui iudicio^m illud regnum disponendum reservaturumⁿ, si Karlmannus^f inde discederet. Quo inde discedente et promissionibus eius^o credente ille, quaecumque pollicitus est, mentitur et, quanta potuit velocitate, Romam profectus est; omnemque senatum populi Romani pecunia more Iugurthino^p corrumpit sibi sociavit; ita ut etiam Iohannes papa votis eius annuens (Dec. 25), corona capiti eius inposita eum imperatorem et augustum appellare praecepisset^q. Qualiter autem regnum illud postea cum suis disposuerit qualiterve cum^r thesauris, quos tulerat, in regnum suum redierit quantasque caedes^s et incendia in itinere exercuerit, quia certum (latorem) non habui [latorem]^t, scribere nolui. Melius est enim tacere quam falsa loqui.

876.

DCCCLXXVI.^u Hludowicus^v rex misericordia motus multorumque precibus exoratus, ne Galliae regionem propter Karoli ulticium perderet, (mense Ianuario) in regnum suum Ian. [mense Ianuario]^w rediit. Venitque Mogontiacum^x post epiphaniam^y et inde ad Franconofurt ibique cum suis sequenti mense colloquium habuit; similiter mediante Febr. quadragesima fecit.

c. 25, Mart.

Hemma regina apud Radesbonam^z Baioariae civitatem obiit¹ sepultaque est in aecclesia^a sancti Emmerammi^b martyris. (Ian. 31).

a) predam 1. b) carim, 3d, e. c) clausis 3c, e, F. d) nihi 1; nichil 2, 3d, e. e) profecit 1. f) carlm, 3d, e, F. g) preocc. 1. h) negocium 3c, d. i) praec. 2, 3c. k) optulit 1, 2. l) ludow. 3c. m) iuditio 1. n) servaturum 3c, d, e, F. o) illius 2. p) iugurtinib 2, 3c. q) prec. 1. r) deest 1. s) cedet 1. t) lat. non hab. 1; non hab. lat. 2, 3c, d, e, F. u) DCCCLXXVIII. 2 (cf. a, 868). v) Ludow. 3c. w) m. Ian. in r. s. 1; in r. s. m. Ian. 2, 3c, d, e, F. x) mogonciacum 1, 3c; Magontiacum 3d, F; mogunt. 3c. y) epyphaniam 1. z) radisbonam 3c; radasb. 3d, e, F. a) ecclia 1. b) emmeramni 3c.

Frisiones^a, qui vocantur occidentales, cum Nordmannis^b dimicantes victores extiterunt omnesque thesauros, quos Nordmanni^b plurima loca spoliando congregaverant, abstulerunt atque inter se diviserunt.

Karolus rex de Italia in Galliam rediens novos et insolitos habitus assumpsisse perhibetur; nam talari dalmatica indutus et baltheo desuper accinctus pendente usque ad pedes necnon capite involuto serico velamine ac diadema desuper inposito dominicis festisque^c diebus ad ecclesiam procedere solebat. Omnem enim consuetudinem regum Francorum contemnens^d Grecas^e glorias optimas arbitrabatur et, ut maiorem suae mentis elationem ostenderet, ablato regis nomine se imperatorem et augustum omnium regum cis mare consistentium appellare praecepit^f. Plurima etiam incredibilia se contra Hludowicum^g regem et regnum illius facturum esse minatus est; denique^h inter cetera iactantiae suae verba dixisse fertur se tantam multitudinem de diversis locis congregaturum, ut Rhenoⁱ flumine ab equis illorum exhausto ipse per aridum alveum eiusdem fluminis esset transiturus totumque Hludowici^k regnum vastaturus. Cuius minae facillime sedatae sunt; nam Hludowico^g exercitum suum congregante ille timore perterritus legatos misit pacemque^l petiit. Cumque nuntii^m ex utraque parte saepiusⁿ directi eos pacificare studuissent, Hludowicus^g aegrotare^o coepit et crescente cotidie^p infirmitate

Aug. 28. V. Kal. Septembr. in palatio Franconofurt diem ultimum clausit; cuius^q corpus transtulit aequivocus illius et in monasterio sancti Nazarii, quod dicitur Lauresham, honorifice sepelivit.

(Sept.) * Karolus vero Hludowici^g morte comperta^{r. 1} regnum *p. 390.

illius cupiditate ductus invasit et suae ditioni subiugare studuit, existimans se, ut fama vulgabat, non solum partem regni Hlotharii^s, quam Hludowicus^g tenuit et filiis suis utendam dereliquit, per tyrannidem^t posse obtinere^u, verum etiam cunctas civitates regni Hludowici^g in occidentali litore Rheni^v fluminis positas suo regno addere, id est

a) frisiones *corr.* frisiones 1; frisiones 3c. b) nortm. 3c. c) et festis 3c. d. e. F. d) contempnens 3c. e. e) grecas 2. 3c. e. F. f) prec. 1. g) ludow. 3e. h) vel den. 2. i) reno 3e. k) ludow. 3c. e. l) pacem petiit 3c. d. m) nuntii 1. n) sepius 1. 3d. o) egrotare cepit 1. p) cottidie 1. 3c. e; quotidie F. q) cuius — sepelivit *des.* 3c. d. e. r) reperta 3c. d. e. s) hlutharii 3c. d. F; luth. 3e. t) tyrann. 2. 3d. e. u) optinere 3d. e. v) hreni 1.

1) Carisiaci, unde etiam Sept. 4. diploma datum est (Böhmer nr. 1802); Dümmler II, p. 411.

Mogontiam^a, Wormatiam et Nemetum^{*}, filiosque^b fratris per potentiam opprimere, ita ut nullus ei resistere vel contradicere auderet. Primum igitur Aquense palatium petiit et inde cum omni exercitu suo profectus in Colonia Agripinensi^c consedit^d, missis etiam prius legatis ad optimates Hludowici^e, ut proprium dominum desererent et ad se venirent, venientibus quidem plurima beneficia ac dona promittens, aliter vero facientibus rerum secularium^f privationem vel exterminium minitans.

Cui Hludowicus^e, qui patri in illis locis haeres successit^{g. 1}, cum paucis occurrit et in aquilonali ripa Rheni^h fluminis² castra sua posuitⁱ suorum operiens^k adventum. Misitque^l interea nuntios ad Karolum dicens: 'Cur ascendisti ad bellandum contra me? quandoquidem nec exteris gentibus bellum est [antiquo populo penitus]^m inferre praeceptumⁿ, nisi pacem oblatam respuerint. Revertere, quaesoro^o, pacifice in regnum tuum et esto contentus gloriae tuae et noli regnum nobis a genitore nostro iure haereditario^p derelictum more tyrannico invadere et iura propinquitatis, quae inter nos naturaliter existunt, huiuscemodi factionibus violare. Memento etiam sacramentorum [tuorum]^q, quae patri meo non semel neque bis praestitisti^r; simulque considera periculum christianae plebis^s, si in hac pertinacia^t inrevocabiliter persistere volueris. Esto, forsitan confidis in multitudine exercitus tui, quem de diversis locis conduxisti, et ideo te^u bella movere delectat. Quare ergo non cogitas, quia *apud Deum impossibile non est liberare in multis et in paucis?* Refrena igitur animum tuum ab huiuscemodi appetitu, quoniam ea, quae te peragere arbitraris, qualem exitum habeant, penitus ignoras^v.

Deuter. 20,
10—21.

1. Macc. 3, 18.

Sed cum ille his et aliis similibus rationabiliter conventus (assensum stimulante avaritia) nullo modo [assensum] praeberet^v [stimulante avaritia]^w voluisset, Hludowicus^e

*) . i. Spiram supra lineam add. 3e.

a) Mogontiam 3d; moguntiam 3e. b) filiosque 2. c) agryppinensi 3c; agripinensi 3d. d) concedit 3d, F. e) ludow. 3e. f) sgc. 1. g) successerat 3c, d, e. F. h) hreni 1; reni 3c, d, e. i) ab hoc verbo alterum fragmentum Bernensium (3b) folium incipit. k) operiens 2, 3d, e. l) Misit 3b, c, d, e. m) a. p. p. des. 1. n) prec. 1. o) queso 1, 3b. p) hered. 2, 3b, c, d, e. q) deest 1. r) prest. 1, 3b. s) post hoc vocabulum una linea et dimidia in fine paginae vacuae relictas sunt 1. t) pertinacia 2, 3b, c, d, e. u) te bella des. 3b; bella te mov. 3c, d, e; b. mov. te F. v) preb. 1, 3b. w) ass. st. av. n. m. pr. 1; n. m. ass. pr. st. av. 2; n. m. ass. pr. voluisset stim. av. 3b, c, d, e. F; avaricia 3b, c, d, e.

1) Carlomannum tum Italiae fines intravisse, Carolum vero fratrem eius in Alamannia moratum esse Regino a. 876. tradit. 2) E regione Coloniae Regino.

quadam nocte se subtraxit de castris et Rheno^a flumine transito in castello Anternaco¹ cum suis consedit. Dispersusque est per diversa loca omnis pene exercitus illius ad colligenda equorum pabula; ille vero iterum nuntios^b ad Karolum destinavit pro pace inter eos componenda. At (Oct. 7.) Karolus pacem simulans et fraudem in corde meditans se paci consensurum pro^c communi utilitate et legatos ad Hludowicum^d missurum subdola falsitate promisit. In eadem enim nocte² cum omni exercitu suo properavit, ut Hludowicum^e ceteris extinctis comprehenderet ac sedes luminum illius evacualet, postea regnum eius^f quasi nullo resistente possessurus. Willibertus^g autem Coloniae Agripinae^h civitatis episcopus Karoli fraudulenta consilia intellegens ceterisⁱ trepidantibus eum constanter adiit, obnixè postulans, ne ita ferociter ac barbare faceret erga nepotem ea, quae pacis sunt, sectantem; sed cum eum a prava voluntate revocare non potuisset, quandam presbyterum suum nomine Hartwigum per compendiosam viam destinavit et Hludowico^e praeparatas insidias et ipsius Karoli (adventum) insinuavit [adventum]^k.

Oct. 8. Qui statim lorica indutus et totam fiduciam suam in Domino ponens cum paucis, qui secum erant, — dispersos enim congregare non poterat, — Karolo viriliter occurrit iussitque omnes ex sua parte candidis uti vestibus pro signo cognoscendae societatis. Saxones autem, qui in prima fronte contra hostes positi erant, primum iniere certamen, sed multitudine adversariorum terribi parumper terga verterunt. Franci autem orientales ex utraque parte fortiter [re]pugnantes^l ac signiferis Karoli occisis³ ceteros^m fugere compulerunt. Quos Hludowicus^e persecutus strages non paucas dabat; plurimos etiam ex optimatibus Karoli vivos comprehendit, quos propter suam humanitatem (servare) [servari]ⁿ iussit incolumes^o. Karolus vero turpiter fugiens relictisque^p thesauris, quos secum habebat, cum paucis pene nudus evasit. Hi autem, qui cum Hludowico^e

a) reno 3b. c. d. e. b) nuncios 3b. d. c) et leg. — missurum pro c. util. 3b. c. d. e. F.
 d) Ludow. 3d; lowicum 3e. e) ludow. 3e. f) illius 3b. c. d. e. F. g) Willibertus 3e.
 h) agripinae 2. i) ceteris 2. 3e. F. k) adv. ins. 1; ins. adv. 2. 3b. c. d. e. F. l) pugn. 1.
 m) caeteros 1. F. n) servare 1; servari 2. 3b. c. d. e. F. o) incolumes 1. p) relictis 3b. c. d. e. F.

1) *Andernach*. 2) Nonas Octobris *Hincmarus*. 3) *Regino*: Reginarius comes, qui regium vexillum ferebat, primo impetu extinguitur; *Hincmar.*: fuerunt autem in ipsa congressione occisi Raganarius et Hieronymus comites; cf. *Dümmler III*, p. 36.

erant, reversi ad caesorum spolia detrahenda, quantas ibidem praedas in auro et argento et vestibus et armis et loriceis et equis variaeque suppellectile^a tulissent, nullus valet edicere. In hoc certamine contra Karolum procul dubio caelitus^b dimicatum est; nam sicut captivi^c inde abducti narrare solebant, apparente Hludowico^d et his, qui cum eo erant, tantus timor omnem Karoli exercitum invasit, ut prius se victos putarent, quam ad pugnam venissent; et, quod maioris est admirationis^e, equorum latera, quibus insidebant, calcaribus tundebant et cruentabant, sed illi quasi ad stipitem ligati immobiles permanebant. Armis quoque suis pugnabant, sed paucos vulnerabant; acies enim armorum, quasi retunsae essent, neminem (laedebant)^f penitus [laedebant]^g. Haec in VIII. Id. Octobr. Oct. 8. contra novellum Sennacerib^h gesta sunt, ut, qui prius 2. Reg. 19. propter mentis elationem Deum cognoscere noluit, modo victus et confusus intellegat, quia non in multitudine exercitus victoria belli, sed de caeloⁱ fortitudo est, et aliquando avariciae et superbiae suae modum inponat.

Hludowicus^d post fugam Karoli^k ad palatium^l Aquisgrani perrexit et dispositis, prout voluit, his, quae^m ad se pertinere videbantur, cum triumpho rediitⁿ ad Franconofurt.

Sequenti autem mense Karlmannus^o et Hludowicus^d Nov. atque Karolus Hludowici^d regis filii in pago Retiense^{p.1} convenientes paternum inter^q se regnum diviserunt et sibi invicem fidelitatem servaturos esse sacramento firmaverunt. Cuius sacramenti textus theutonice^{r.2} lingua conscriptus^s in nonnullis locis habetur.

877.

DCCCLXXVII.^t Hludowicus^u rex mense Ianuario^v Ian. generali conventu (apud Franconofurt) habito [apud Franconofurt]^w, quos de regno Karoli tenuit captivos, remisit in Galliam.

Selavi, qui vocantur Linones, et Siusli eorumque vicini defectionem molientes solitum dare censum rennuunt. Quos

a) suppellectile corr. -li 1. b) celitus 2, 3c. c) hic desinit 3b. d) ludow. 3e. e) ammir. 3c, d, e. f) ledebant 1. g) l. p. 1; p. l. 2, 3c, d, e, F. h) seunacherib 3c, d, e, F. i) celo 1. k) Karori 3d. l) palacium 1, 3d. m) qui 2. n) ad fr. red. 3c, d, e, F. o) carlm. 2. p) reciensi 3c, d, e. q) in 2. r) theuthonica 2. s) conscriptus 1. t) DCCCLXXV. 2 (cf. a. 868). u) Ludow. 3e. v) ianuarii 3e. w) a, fr. hab. 1; h. a, fr. 2, 3c, d, e, F; franconofort 3c.

1) Riess; cf. Dümmler III, p. 60 sq. 2) Si iuramentum Argentoratense excipias, hoc diploma omnium lingua nostra conscriptorum antiquissimum extitisse videtur. P.

Hludowicus^a rex missis quibusdam fidelibus suis circa mediam quadragesimam sine bello compressit; acceptisque obsidibus nonnullis et muneribus non paucis eos sub pristinum redegit servitium.

(Aug.) Karolus Galliae tyrannus aestivo tempore¹ cum exercitu Italiam petiit^b et Ticini^c residens magnopere nixus est, qualiter Carlmanno illuc^d adventanti aditum in illam denegaret provinciam^e. Carlmannus^f vero cum manu valida Noricorum diversorumque Sclavorum Italiam ingreditur contra Karolum dimicare volens. Quod cum Karolus comperisset, ilico iuxta consuetudinem suam fugam iniit; omnibus enim diebus vitae suae, ubicumque necesse erat adversariis resistere, aut palam terga vertere aut clam militibus suis effugere solebat; et in eodem itinere dissinteriae

(Oct. 6.) morbo correptus cum magna periit tristitia^g. Cuius corpus cum sui satellites ad sepulturam, quam ipse sibi apud sanctum Dionisium^h paraverat, transferre voluissent, propter foetoremⁱ nimium putridi cadaveris, quo gravabatur exercitus, in Burgundia in quodam monasterio² sepelierunt.

(Nov.) Carlmannus^k optimates Italiae ad se venientes suscepit et disposita, prout voluit, regione³ reversus est in Baioariam.

Hludowicus^l rex partem regni Hlotharii^m cum fratribus Carlmannoⁿ et Karolo^o aequa lance dividit⁴. **Hludowicus**^l Karoli^o regis filius timore perterritus propter iniurias a patre suo regi illatas^p legatos ad eum dirigit, pacem postulat et se de omnibus, quae genitor suus contra eum gesserat, excusare nititur; cuius (rex audivit) legatos [rex audivit]^q et absolvit. Post haec Aquense palatium

Dec. 25. petiit ibique natale Domini celebravit.

In hoc anno febris Italica dolorque oculorum Germanicum populum graviter vexavit, maxime^r circa Rhenum^s habitantes; pestilentia quoque ingens secuta est exercitum Carlmanni^f de Italia redeuntem, ita ut plurimi tussiendo spiritum exalarent.

a) ludow. 3c. e. b) petiit 3c. e. c) Cinici 3d. d) illud 2. e) provintiam 2.
f) Karl. 3c. g) tristitia 2. 3c. d. e. h) dyonisiu 3c. i) foetore 2. 3c. k) karlm. 3c. e.; kalm. 3d. l) ludow. 3c. m) hluth. 3c. d. F.; luth. 3c. n) karlm. 3c. d. F.; karlom. 3c. o) car. 2. 3c. p) iulatas 1. q) r. a. l. 1; l. r. a. 2. 3c. d. e. F. r) maxims 2.
s) renun 1.

1) De ea expeditione et Karoli morte Dümmler III, p. 47. 51—54. 2) Nantua in diocesi Lugdunensi. 3) A medio mense Septembri usque in medium Octobrem Papiae moratus est; Novembri morbo illo, de quo infra mentio est, ipse quoque correptus rediit; Dümmler III, p. 66 sq. 4) Absente Carlmanno Ludowicus tamen idcirco hanc terram divisisse videtur, ut ipse etiam Italiae ab illo occupatae partem acciperet; Dümmler III, p. 67.

878.

DCCCLXXVIII.^a Mense Ianuario rex de Aquis^b Ian. transiens venit ad Franconofurt et ibi sequenti mense cum^{Febr.} suis colloquium habuit. Carlmannus^c partem regni Hlotharii^d, quam priore^e anno a fratribus sibi retinendam acceperat, Hludowico^f reddidit^{g.1}. Hludowicus^h rex a *diebus quadragesimae usque ad mensem Maium moratus est in villa regia, quae vocatur Salzⁱ, et inde transiens apud^{Mai.} Franconofurt generalem habuit conventum; missisque nuntiis^k ad fratrem suum Karolum partem regni Hlotharii^l, quam a Carlmanno^m acceperat, cum eo dividit.

Lantbertus² Witonis filius et Adalbertus^{n.3} Bonifacii^o filius Romam cum manu valida ingressi sunt et Iohanne^(Mart.) Romano pontifice sub custodia retento optimates Romanorum fidelitatem Carlmanno^p [sacramento] firmare (iuramento)^q coegerunt. Quibus inde discedentibus idem pontifex domum sancti Petri ingressus omnes thesauros, quos^(Apr.) ibi repperit, ad Lateranis^r transtulit et altare sancti Petri cilicio cooperuit et cuncta hostia^s eiusdem aecclesiae clausit nullumque ibi officium ad Dei cultum pertinens per plures dies caelebratum^t est; et, quod dictu nefas est, omnibus (undique)^u illuc causa orationis venientibus negabatur introitus erantque ibi omnia confusa. Memoratus autem pontifex consensu navibus per mare Tyrrenum^v regnum Karoli introivit ibique per totum pene^w moratus est annum⁴. Tandem assumpto Buosone^x comite, qui propria uxore veneno extincta filiam Hludowici^f imperatoris⁵ de Italia per vim (rapuit) [rapuerat]^y, cum magna ambitione in Ita^(Nov.) liam rediit et cum eo machinari studuit, quomodo regnum

a) DCCCLXXVI. 2 (cf. a. 868). b) aquisgran 3c. c) karlm. 3c. d. e. F. d) hluth. 1. 3c. d. F.; luth. 3e. e) priori 3c. d. e. F. f) hludoun 1; ludow. 3e. g) tradidit 3c. d. e. h) ludow. 3e. i) sale 3c. k) nuneils 1. 3c. e. l) hlutharil 3c. d. e. F. m) karlm. 3c. e; Kalm. 3d. n) albertus 3d. o) Bonif. corr. Bonef. 3d. p) karlm. 3c. d; karlom. 3e. q) firm. iuram. 1; sacram. firm. 2. 3c. d. e. F. r) lateranis 1; lateranas 2; latranis 3e. s) ostia 3c. d. e. F. t) celebr. 3c. F. u) deest 1. v) tirrenum 2. w) pene 1. x) bosone 3c. d. e. F. y) rapuit 1; rapuerat 2. 3c. d. e. F.

1) Nimirum ut Italiam solus retineret. 2) Dux Spoleti c. 858—871 et 875—879; Dümmler III, p. 19. 73—75. 3) Marchio Tusciae, abavus comitum Estensium; Dümmler III, p. 16. 4) Roma mense Februario aut Martio a Lantberto et Adalberto occupata Iohannes, quem illi per triginta dies obsederant, mense Maio in regnum occidentale profectus est; ubi cum ad synodum Trecensem mensibus Augusto et Septembri habitam reges et episcopos regnorum orientalium arcessere frustra contendisset, assentiente Ludowico Balbo cum Bosone comite Viennensi coniunctus Novembri in Italiam revenit, cuius dominatum a Carlmanno ad Bosonem deferre nequiquam studuit. Dümmler III, p. 73—91. 5) Ermingardam.

Italicum de potestate Carlmanni^a auferret et ei tuendum committere potuisset.

Oct. Rex Hludowicus^b ad Aquas^c in mense Octobre perrexit et cum aequivoco^d suo, Karoli^e regis filio, haud^f (Nov. 1), procul inde colloquium habuit¹.

Oct. 15. Eclipsis lunae facta est in Idibus eiusdem mensis, Oct. 29. ultima hora noctis; sol quoque in IIII. Kal. Novembris post horam nonam ita obscuratus est per dimidiam horam, ut stellae in caelo^g apparerent et omnes^h sibi noctem imminere putarent. Boum pestilentia inⁱ Germania immanissime^k grassata est, maxime circa Rhenum; quam cladem non mediocris hominum mortalitas secuta est. Villa quaedam^l in Wormacense haud^f procul a palatio Ingalenheim sita est, nomine Walahesheim^{m. 2}, ubi res miranda contigit: nam dum animalia mortua cotidieⁿ de domibus traherentur in agros, canes, qui in eadem villa erant, iuxta morem suum eadem cadavera laniando^o comedebant; quadam vero die pene universi in unum locum congregati inde discesserunt, ita ut nullus eorum postea neque vivens neque mortuus inveniri potuisset.

879.

DCCCLXXVIII.^p Hludowicus^q rex natale Domini caelebravit^r in Forahheim^s; inde in^t Baioariam profectus est invisere Carlmannum^u, qui gravi detinebatur infirmitate; nam paralysi^v morbo correptus usum loquendi amisit. Ibique optimates eiusdem regionis ad se venientes suscepit, ea videlicet ratione, ut post obitum Carlmanni^u nullum alium super se regem susciperent vel regnare consentirent; Apr. 12. inde transiens pascha caelebravit^w in Franconofurt^x.

Apr. 11 (10). Hludowicus^y Karoli^z regis filius III. Idus Aprilis⁸ apud Compendium obiit palatium ibique sepultus est. Quod cum rex comperisset, cum magno exercitu in Galliam per-

a) Karlm. 3c. d; carlmani 3e. b) ludow. 3e. c) Aquas corr. Aquis 3d. d) equivoco 1. e) Karolo 2. f) haut 2. 3e. g) celo 1. h) et pene omnes 2. i) imm. in germ. 2. k) imman. 1. l) quedam 1. m) walahesheim 3e. n) cottidie 1. 3c. e; quotidie F. o) laniando 2. p) DCCCLVII. (sic) 2 (cf. a. 868). q) Ludow. 3e. r) celebr. 1. 3c. d. F. s) forahheim 3c. t) deest 1. u) karlm. 3c. d. v) paralysi 3c. F. w) celebr. 1. 3c. F. x) francofurt 1; Franconofurt 3c. y) Ludow. 3d. e. F. z) caroli 3e. F.

1) Furonis (Fouron) inter Aquas et Leodium Nov. 1; Dümmler III, p. 93. 2) Hunc locum usque in saec. XIII. Walsheim dici, nunc autem aut interisse aut vicum Heidenfahrt prope Heidesheim inter urbes Mainz et Bingen situm esse Falk, 'Neues Archiv' VI, p. 198 exponit. 3) IIII. Idus Aprilis Hincmar.

rexit venitque usque Viridunum. Exercitus autem, qui (regem) [eum]^a sequebatur, quoniam a civibus illis sibi victui necessaria iusto precio emere non potuisset, versus est ad praedam et pene universam depopulatus est civitatem. Rex vero missis quibusdam fidelibus suis ultra Masam^b fluvium ad optimates regionis illius¹ reversus est in Franciam venitque Mogontiacum^c et inde ad Franconofurt^d; ibique Erambertum^e comitem² de Baioaria^f aliosque nonnullos ad se venientes suscepit, quos Arnolt^g propter quandam dissensionem inter Carlmannum^h patrem suum et eos factam publicis privavit honoribus et de regno expulit. Horum causa rex in Baioariam profectus dissidentes aliquo modo ad concordiam revocavit et eis pristinam restituit dignitatem; ^{*p. 393.} quod quorundam offendit animos, quasi rex iuramenti sui³ praevaricator existeret. Quod aliter intelleguntⁱ, qui eiusdem iuramenti sunt conscii: nam Carlmannus^h, qui prior^k natus erat, primus inter fratres¹ se iuramento constrinxit et omnia, quae in illo continentur sacramento, se servaturum esse promisit; deinde Hludowicus^m eodem tenore iuravit, ea tamen ratione, ut, si Carlmannus^h ea, quae promisit, inviolata servaret, ipse eadem ex sua parte rata custodiret. Sed quoniam Carlmannus^h in divisione regni Longobardorumⁿ iuramentum suum irritum duxit, Hludowicum^m procul dubio a suo iuramento reddidit immunem^o; et idcirco crimine periurii non tenetur obnoxius. Carlmannus^h autem tandem Hludowicum^m ad se accersivit et, quoniam loqui non poterat, ei se ipsum et uxorem et filium universumque regnum scripto commendavit; cui rex episcopatus et abbatias et comitatus ad servitium^p delegavit et disposita, prout voluit, regione rediit in Franciam^q.

Interea Hugo Hlotharii^r ex Waldrata^s filius tyrannidem^t in Gallia^u exercebat, contra quem rex quosdam fideles suos destinavit, ut eum inde expellerent. Qui venientes nonnullos ex hominibus illius in quodam castello iuxta Viridunum obsederunt et castello potiti alios quidem occi-

a) regem 1; eum 2. 3c. d. e. F. b) mosam 3c. d. e. F. c) mogunciacum 3c; mogunt. 3e. d) francofurt 2. e) erembertum 2. f) de baioariam 2. g) arnolf 2. h) Karl. 3c. d. i) intelligunt 3c. F. k) maior 2. l) fr. suos 2. m) ludow. 3e. n) langob. 3c. e. o) imm. 2. p) servitium 3d. e. q) frantiam 2. r) hlutharii 2. 3c. F; hlutharii 3d; lutharii 3e. s) uualdrada 2. 3c. e. F. t) tyrann. 1. u) in Galliam 3c.

1) Fortasse ut regni Lotharii partem, quae ad regnum occidentale spectabat, tum Ludowico concessam acciperent; Dümmler III, p. 118 sq. 2) Pagi Isangau. 3) A. 876. in pago Retiensi praestiti.

derunt, alios vero in exilium miserunt, alios^a etiam capillis et cute detracta cum magna confusione inde expulerunt et castellum destruxerunt.

880.

DCCCLXXX.^b Hiems^c aspera et solito prolixior; nam Rhenus^d et Moenus fluvii glaciali rigore constricti longo tempore se calcabiles praebuerunt.

Rex Hludowicus^e natale Domini caelebravit^f in Franconofurt; postea in Galliam profectus¹ filios Hludowici^o (Febr.), ad se venientes suscepit totumque regnum Hlotharii^g suae ditioni^h subiugavit. Inde adⁱ expugnandos Nordmannos^k, qui in Scalta² fluvio longo tempore residebant^l, convertit exercitum initoque certamine plus quam quinque milia ex eis prostravit; in quo proelio^m Hugo filius regis occubuit.

(Febr. 2). In Saxonia cum Nordmannisⁿ infeliciter dimicatum est³; nam Nordmanniⁿ superiores existentes^o duos episcopos, quorum ista sunt nomina: Thiotrih^{p. 4} et Marcwart^{q. 5}, et duodecim comites his nominibus appellatos: Brun ducem et fratrem reginae⁶, Wigmannum^r, Bardonem, alterum Bardonem et tertium^s Bardonem, Thiotherium^t, Gerri-chum^u, Liutolfum^v, Folewartum^w, Avan, Thiotricum^x, Liutharium^y, cum omnibus, qui eos sequebantur, occiderunt. Praeterea^z XVIII satellites regios cum suis hominibus prostraverunt, quorum^a ista sunt nomina: Aderam, Alfwini, Addasta, Aida, alter^b Aida, Dudo, Bodo^c, Wal^d, Haulf^e, Hildiwart^f, Ruodtag, Hitti, item Wal, Ratheri, Adalwini, Werinhart, Thiotrih^g, Ailwart, exceptis innumerabilibus, quos in captivitatem duxerunt.

Apr. 3. Rex^h vero de Gallia rediens in Franciamⁱ pascha caelebravit^k in Franconofurt. Selavi, qui vocantur Dalmatii,

a) aliosque 2. b) DCCCLXXXIII, 1; DCCCLXXVIII, 2 (cf. a. 868). c) hiemps 3c, e. d) renus 3c. e) ludow. 3e. f) celebr. 1 (in rasura). 3c, d, F. g) hluth. 2. 3c, d, F; luth. 3e. h) dicloni 3d, e. i) deest 1 spatio relicto. k) nortm. 3c; norm. 3d. l) residerunt 3c, e; resederunt 3d, F. m) plio 1. n) nortm. 3c. o) ex sist. 1 in duabus lineis. p) thiotrih 2; thiothri 3c. q) marquart 3e. r) wigmannum 2. s) iterum 3c, d, e. t) thiothericum 1; theotherium 3c; thoothericum 3e. u) gerriem 3c, d, e, F. v) liutolfum 3c; liutolfum 3d; luttolfum 3e. w) folewardum 3c, e. x) thiothericum 1; thiothricum 3c; theothr. 3e. y) deest 3e. z) pret. 1. 3e. a) quorum — ailwart des. 3c, d, e. b) Alcer F. c) boto 2. d) Walh 2; Wal — item des. F. e) Aulf 2. f) Hiltiwart 2. g) thietrih 1; thiotrich F. h) Rex — franconofurt des. 3c, d, e. i) frantiam 2. k) celebr. 1. F.

1) Cf. Dümmler III, p. 130—134. 2) Schelde; de pugna prope Thimium (Thiméon) facta cf. Regin. chron. 879. 3) Cuius proelii locus non constat; diem Thietmarus II, 23 (15) ex Necrologio Merseburgensi, ut videtur, memoriae prodit; cf. Dümmler III, p. 135—137. 4) Mindensis. 5) Hildesheimensis. 6) Liutgardis.

et Behemi atque Sorabi caeterique^a circumcirca vicini audientes stragem Saxonum^b a Nordmannis^c factam pariter conglobati^c Thuringios invadere nituntur et in Selavis circa Salam fluvium Thuringiis fidelibus praedas et incendia exercent. Quibus Boppo^d comes et^e dux Sorabici limitis¹ (cum Thuringiis)^f occurrit et Dei auxilio fretus ita^g eos prostravit, ut^h nullus de tanta multitudine remaneret.

Carlmannusⁱ frater Hludowici^k et Karoli XI. Kal. April. obiit².

Mart. 22.

*p. 394.

*Hludowicus¹ mediante mense Augusto³ apud Wormatiam cum suis colloquium habuit et quosdam ex fidelibus suis obviam legatis nepotum suorum ad villam Gundolfi⁴ transmisit, quosdam etiam contra Hugonem in^m Galliaⁿ tyrannidem exercentem destinavit. Heimricus^o vero et Adalhartus^{p.5} et caeteri^q, qui cum eis erant, cum Thiotbaldo^{r.6} principe militiae^s Hugonis, qui robur exercitus secum tenuit, iniere certamen, et ceciderunt multi ex utraque parte vulnerati. In quo conflictu Heimricus^t cruentam obtinuit^u victoriam. Cumque illi, qui de villa Gundolfi, et illi, qui de proelio^v reversi fuerant, in unum convenissent, pari intentione cum filiis Hludowici^k contra Buosonem^w in Galliam pugnaturi perrexerunt et Madasconam urbem expugnantes Bernhardum^x, qui in ea principatum tenebat, in deditionem^y accipiunt. Buoso vero fugiens ultra Rhodanum^z fluvium in urbe Vienna se tutatus est.

Aug.

a) ceterique 1. b) nortm. 3c. c) conglobati 1. d) popo 3c; poppo 3d, e, F. e) et — limitis des. 3c, d, e, F. f) cum thur. des. 2, 3c, d, e, F. g) deest 3c, d, e, F. h) ut — reman. des. 3c, d, e. i) karlm. 1, 3c, d. k) ludow. 3c. l) Ludow. 3c. m) tyr. in G. exere. 2; tyr. ex. in G. 3c, d, e, F. n) in Galliam F. o) heimr. corr. heinr. 1; heinr. 3c, e, F; heinr. corr. heimr. 3d. p) adalbertus 3c, F. q) ceteri 1, 3c. r) thietbaldo 1; thiothaldo 3c. s) miliciae 2, 3d, e. t) heimr. corr. heinr. 1; heinr. 3c, e, F. u) optinuit 2, 3c, d, e. v) plio 1. w) b. osonem 3d erasa una littera; Bosonem F; busenem 3c. x) Bernardum 3d, F. y) dedicionem 2, 3c, e. z) ruodanum 3c; rodanum 3d, e, F.

1) Successor Ratolfi a. 874. commemorati, frater Heinrici comitis. 2) Ita etiam Ann. necrol. Prum. et Necrologia S. Emmerammi, similiter Regino (VII. Nonas Apr. corrupte); magis tamen eis fontibus credendum esse, qui Carlmannum Sept. 22. mortuum esse tradunt, Dümmler III, p. 138 probat, qui falsum mortis nuntium iam ante mortem ortum et perulatum esse suspicatur. 3) Aliter Hincmarus: Filii autem Hludowici quondam regis (occidentalis regni) . . . mediante Iunio apud Gundolfi villam obviam suis sobrinis venerunt. Ad quod placitum Hludowicus infirmitate detentus venire non potuit, sed pro se missos suos direxit; Karolus autem a Langobardia rediens, illuc venit. 4) Gondreville. 5) Comes Mettensis, abbas Epternacensis 876—890; Dümmler III, p. 144, n. 2. 6) Hugberti abbatis a. 864. occisi filio, qui Hugonis sororem Bertham in matrimonio habebat.

Nordmanni^a in Gallia praedas^b et incendia exercent et inter plurima loca et monasteria, quae depopulati sunt, etiam Biorzuna^{c.1}, ubi pars maxima Frisionum^d habitabat^e, incendio concremarunt; et inde revertentes Noviomagum vallo firmissimo et muris circumdantes hiemandi sibi locum in palatio regis paraverunt. Quibus rex Hludowicus^f cum manu valida occurrit et propter hiemis asperitatem et loci firmitatem rebus parum prospere gestis reversus est.

Hoc anno in Wormacense et in Nitense et in plurimis locis regni Hludowici^f sterilitas frugum et omnium rerum penuria Germanicum populum non mediocriter afflixit.

881.

DCCCLXXXI.^g Hibernum tempus valde prolixum^h et animalibus diversi generis pernoxium. Nam tellus verno tempore glaciali rigore constricta animalibus solita negavit pascua, et illa fame et frigore maxima ex parte perierunt, etiam propter sterilitatem anni prioris.

Apr. 23. Rex post pascha in Galliam profectus Hugonem Hlothariiⁱ ex Waldrata^k filium ad se venientem in suum suscepit dominium et [ei] abbatias et comitatus (ei)^l in beneficium dedit, ut ei fidem servaret. Sed ille pravorum usus consilio fidem mentitus regi molestus efficitur; quapropter regis exercitus illum persecutus in Burgundiam fugere compulit.

Rex cum suo nepote Hludowico^m apud villam Gundolfi congruum habuit colloquium; inde transiens omne tempus aestivumⁿ in Baioaria^o moratus est. Nepos vero (Aug. 3). illius cum Nordmannis^{a.2} dimicans nobiliter triumphavit; nam novem milia equitum ex eis occidisse perhibetur. At illi instaurato exercitu et amplificato numero equitum plurima loca in regione^p regis nostri vastaverunt, hoc est Cameracum³, Traiectum et pagum Haspanicum^{q.4} totam-

a) norm. 3c. b) predas 1. c) balorzuna 3d. F. d) frisonum 3c; fresonum 3e.
e) habitat 1. f) ludow. 3e. g) DCCCLXXXVIII. 2 (cf. a. 868). h) prol. fuit 3d. F.
i) hluth. 2. 3c. d. F; luth. 3e. k) unaldrada 2. 3c. e. l) abb. et com. ei 1; ei abb. et com.
2. 3c. d. e. F. m) Hludwico 3d; ludow. 3e. n) est. 1. o) baioariam 3c. p) regno 2.
q) hasbaucum 3d. e. F.

1) Birten. 2) Prope Saucourt Aug. 3; cf. Dümmler III, p. 153—156.
3) Cameracus (Kammerich, Cambray) iam a. 880. vastata est; Dümmler III, p. 149. 157. 4) Pagus maior Hasbanicus, Haspen- seu Hespengau, ad sinistram Mosae circa Leodium. P.

que Ripuariam, praecipua^a etiam^b monasteria, id est Prumiā¹, Indam², Stabulaus³, Malmundarium^{c, 4} et Aquense palatium^d, ubi in capella regis equis suis stabulum fecerunt. Praeterea^e Agrippinam^f Coloniam et Bunnam civitates cum aecclesiis^g et (caeteris)^h aedificiis incenderunt. Qui autem inde evadere potuerunt, sive canonici sive sanctimoniales, Mogontiacumⁱ fugerunt, thesauros^k aecclesiarum et sanctorum corpora secum portantes. Rex apud Franconofurt gravi infirmitate laborabat et, quia ipse^l non potuit, exercitum suum contra Nordmannos destinavit.

Tertio Kal. Ianuar. ante galli cantum Mogontiaci^{Dec. 30.} terrae motus factus est magnus, ita ut aedificiis^m conquassatis vasa fictilia, sicut compositores luti fatebantur, invicem se conidentes frangerentur.

*p. 395.

* 882.

DCCCLXXXII.ⁿ Stella cometes XV. Kal. Febr. Jan. 18, prima hora noctis apparuit comas suas supra modum spargens et rem infaustam, quae^o cito secuta est, sua apparitione^p praemonstrans. Nam Hludowicus invalescente morbo XIII. Kal. Febr.^q diem ultimum clausit⁵; cuius corpus Jan. 20, translatum et^r in monasterio sancti Nazarii, quod dicitur Lauresham, iuxta patris sui tumulum sepultum^s est. Quod audiens exercitus, qui contra Nordmannos^t fuerat missus, ab expugnatione hostium desistens infecto negotio rediit. Quorum Nordmanni inde transeuntium vestigia secuti caetera, quae prius dimiserant, incendio cremaverunt usque ad Confluentem castellum, ubi Mosella Rhenum ingreditur. Murus Mogontiae civitatis^u restaurari^v coeptus^w et fossa murum ambiens extra civitatem facta^x.

(FINIS PRIMAE RECENSIONIS).

Nordmanni de sua munitione^y egressi, Trevirensē urbem invaserunt et habitatoribus civitatis partim expulsis partim occisis totam in Nonis April. incenderunt. Quibus Apr. 5.

a) precip. 1. b) et, in eis mon. 3c, d, e, F. e) mamuldarium 1. d) palacium 3d, e, e) pret. 1. f) agrippinam 2, 3d. g) gēlis 1. h) deest 2, 3c, d, e, F. i) mogontiacum 3c, d; mogunt. 3e. k) hinc incipit octavus quaternio codicis 3. l) ipse ire n. p. 2. m) edif. 3. n) DCCCLXXX. 2 (cf. a. 868). o) que 3. p) apparicione 2. q) eiusdem mensis 2; deest 3. r) deest 1. s) sepultus 3. t) nordmannus 3. u) urbis 2. v) restaurari 3. w) coeptus 1. x) hic finitur eod. 1. y) munitione 3.

1) Prüm. 2) St. Cornelius-Münster prope Aquasgrani. P. 3) Stablo. 4) Malmedy. 5) Cf. Dümmler III, p. 164 sq.

(Apr. 10). Walah Mettensis^a episcopus incaute cum paucis occurrens¹ occisus est^b.

Karolus imperator audito fratris sui obitu de Italia perrexit in Baioariam² et optimates, qui fuerant fratris sui, ad se venientes in suum suscepit dominium. Deinde Wormatiam veniens cum suis undique venientibus consiliatus est, quomodo Nordmannos de suo regno expelleret. Statuto itaque et condicto inter eos tempore convenerunt de diversis provinciis viri innumerabiles et omnibus hostibus formidandi, si ducem habuissent idoneum sibi que consentientem, hoc est Franci, Norici, Alamanni, Thuringii atque Saxones; parique intentione profecti sunt contra Nordmannos pugnare cupientes. Quo cum pervenissent, muniti^{*p. 396.} onem illorum, quae vocatur Ascloha³, obsederunt.

(Iul.). Cumque iam expugnanda esset munitio et hi, qui intus erant, timore percussi mortem se evadere posse desperassent, quidam ex consiliariis augusti nomine Liutwardus^c pseudoepiscopus⁴ caeteris consiliariis, qui patri imperatoris assistere solebant, ignorantibus iuncto sibi Wigberto^d comite fraudulentissimo imperatorem adiit et ab expugnatione hostium pecunia corruptus^e deduxit, atque Gotafridum ducem illorum imperatori praesentavit; quem imperator more Achabico quasi amicum suscepit et cum eo pacem fecit, datis ex utraque parte obsidibus. Quod Nordmanni acceperunt pro omine; et ut pax ex illorum parte rata non dubitaretur, clipeum iuxta morem suum in sublime suspenderunt et portas munitiois aperuerunt^f. Nostrates autem calliditatis illorum expertes eandem muniti onem ingressi sunt, alii quidem causa negotiandi, alii vero pro loci firmitate consideranda. At Nordmanni ad consuetam calliditatem conversi clipeum pacis deponunt,

1. Reg. 20, 4.

a) metensis 2. b) codex 3 abhinc pergit: Nordmanni ereptis, quas poterant, rebus (v. infra p. 107); ea, quae sequuntur, usque ad a. 887, in uno codice 2 exstant. c) Liutwardum cod.; cf. p. 103 et 106. d) uuiberto cod.; cf. p. 94, n. r. e) correptus cod. f) apparuerunt cod.

1) Cum Bertulfo archiepiscopo Treverensi et Adalhardo comite Mettensi Apr. 10. prope Remich ad Mosellam contra Nordmannos infelicitè pugnavit; Dümmler III, p. 162. 2) Huc usque codex secundae recensioneis autographus videtur pertinuisse, cum auctor continuationis Ratisbonensis eam descripsit; v. infra. 3) Aschloha, quatuordecim a Rheno millibus distans, ad Mosam in vicinia Leodii et Traiecti sita erat; inde Struvius Hasselt, chronicon Gotticicense Elsloo intelligit; forsàn locus ad confluentes Aschae et Mosae infra Leodium quaerendus, loh enim silram significat. P. 4) Episcopus Vercellensis.

portas claudunt et omnes ex nostris intus inventos aut occiderunt aut catenis ferreis ligatos ad redimendum servaverunt.

Sed imperator tantam contumeliam exercitui suo illatam flocci pendens praedictum Gotafridum de fonte baptismatis levavit et, quem maximum inimicum et desertorem regni sui habuerat, consortem regni constituit. Nam comitatus et beneficia, quae Rorich Nordmannus Francorum regibus fidelis in Kinnin¹ tenuerat, eidem hosti suisque hominibus ad inhabitandum delegavit; et quod maioris est criminis, a quo obsides accipere et tributa exigere debuit, huic pravorum usus consilio contra consuetudinem parentum suorum, regum videlicet Franco^rum, tributa solvere non erubuit. Nam thesauros aecclesiarum, qui propter

*p. 397.

metum hostium absconditi fuerant, abstulit et auri purissimi atque argenti ad confusionem sui totiusque exercitus, qui illum sequebatur, libras II. CCCC. XII eisdem dedit inimicis. Praeterea, quisquis de suo exercitu in defensione sanctae aecclesiae zelo Dei commotus aliquem de Nordmannis, qui castra invadere temptabant, occidit, aut eum iugulare aut ei oculos eruere praecepit. Unde exercitus valde contristatus dolebat super se talem venisse principem, qui hostibus favit et eis victoriam de hostibus subtrahit; nimiumque confusi redierunt in sua. Nordmanni vero de thesauris et numero captivorum CC naves onustas miserunt in patriam; ipsi in loco tuto se continent^a, iterum tempus opportunum praedandi opperientes.

Imperator inde transiens Mogontiacum venit et inde ad villam Tribure ibique per plures moratus est dies. Qui etiam Wangioni placitum habuit et parum utilitatis crevit. Nordmanni portum, qui Frisiaca^b lingua Taven²teri² nominatur, ubi sanctus Liobomus³ requiescit, plurimis (Nov.) interfectis succenderunt.

Iohannes⁴ pontifex Romanus decessit; in cuius locum Marinus antea episcopus⁵ contra statuta canonum subrogatus est. Quidam Gregorius nomine, quem Romani super³ istam vocitabant, dives valde, in paradiso sancti Petri a suo collega occisus est, et pavementum aecclesiae, per quam trahebatur, totum sanguine illius infectum. (Dec. 15).

a) continentes *cod.* b) frisiacam *cod.*

1) Kennemerland. 2) Derenter ad Rhenum. 3) I. e. S. Liafcinus.
4) VIII. 5) Caerensis.

*883.

*p. 398.

(Apr.).

DCCCLXXXIII.^a Imperator Italiam petens apud urbem Veronam cum suis fidelibus de statu regni sui consiliatus est. Boppo et Egino¹ comites et duces Thuringiorum^b inter se configentes non paucas hominum strages dabant; in quo conflictu Boppo superatus vix cum paucis viris effugit caeteris omnibus occisis.

Gotafrid Nordmannus, qui superiore anno fuerat baptizatus, cum Hugone Hlotharii^c filio foedus iniit eiusque sororem² duxit in coniugium. Unde idem Hugo audacior^d effectus regnum patris sui suae dicioni subiugare studuit.

(Iun.). Imperator omne tempus aestivum mansit in Italia animosque optimatum regionis illius contra se concitavit. Nam Witonem³ aliosque nonnullos exauctoravit et beneficia, quae illi et patres et avi et atavi illorum tenuerant, multo vilioribus dedit personis. Quod illi graviter ferentes pari intentione contra eum rebellare disponunt, multo etiam plura, quam ante habuerant, sibi vindicantes.

Mons quidam in Italiae partibus de loco suo motus in Athesin fluvium cecidit eiusque meatum interclusit. Hi autem, qui apud Veronam et in contiguis locis eiusdem fluminis habitabant, tamdiu utilitate illius carebant, donec idem fluvius per eundem montem quasi cavernulas faciens ad suum alveum rediret.

Nordmanni per alveum Rheni fluminis ascendentes plurima loca nuper restaurata succenderunt, praedam inde capientes non modicam. Quibus Liutbertus Mogontiensis archiepiscopus cum paucis occurrit; sed non paucos ex eis prostravit et praedam excussit. Agripina Colonia absque aeclesiis et monasteriis reaedicata et muri eius cum portis et vectibus et seris instaurati.

*884.

*p. 399.

DCCCLXXXIII.^e Nordmanni Saxones invadere temptaverunt, quibus Heimrih comes et Arn episcopus cum manu valida orientalium Francorum occurrerunt. Consertoque proelio plurimi ex utraque parte ceciderunt; sed

a) DCCCLXXXI. *cod.*; vide supra ad a. 868.b) thuringorum *cod.*c) hluth. *cod.*d) audator *cod.*e) DCCCLXXXII. *cod.*; cf. a. 868.

1) Comes pagi Badanachgau ad Moenum siti; cf. Dümmler III, p. 213.

2) Gislam; cf. Regino 882, Dümmler III, p. 206.

3) Ducem Spoleti, Lantberti fratrem; Dümmler III, p. 217.

tamen adiuvante Domino christiani optinuerunt victoriam. In quo certamine tales viri de Nordmannis cecidisse referuntur, quales numquam antea in gente Francorum visi fuissent, in pulchritudine videlicet ac proceritate corporum.

Imperator circa purificationem sanctae Mariae cum ^{Febr. 2.} suis colloquium habuit in Alsatia^a, in loco, qui vocatur Coloburg¹, et inde episcopos, abbates atque comites destinavit contra Nordmannos ad tuendas regni sui partes. Nordmanni non semel neque bis cum Heimricho dimicantes superantur et, ubicumque praedatum ire volebant, fugabantur, interficiebantur, Domino illis reddente, quod meruerunt. Tandem christianis in unum congregatis et munitionem illorum² expugnare cupientibus, illi timore percussi noctu fuga lapsi sunt; quos Heimrich Rheno transito secutus et in quodam repertos loco centum duos ex eis absque detrimento suorum occidit.

Imperator mense Maio mediante placitum habuit ^{Mai.} Wormatiae^b et inde tutores partium suarum contra Nordmannos destinavit. Venit etiam illuc filia Hlotharii^{c. 3}, a Gotafrido, cui tradita fuerat in matrimonium, ad imperatorem transmissa; quam imperator secum aliquanto retinuit tempore et ad maritum redire non permisit.

^{*p. 400.} Imperator in terminis Noricorum et Sclavorum⁴ cum Zuentibaldo^d colloquium habuit; inde in Italiam profectus cum Witone et caeteris, quorum animos anno priore offenderat, pacificatur.

Nordmanni cum Frisionibus in loco, qui vocatur ^{(885, Ian. 6).} Norditi⁵, dimicantes superantur et plurimi ex eis occiduntur. Super quo proelio^e extat epistola Rinberti episcopi eiusdem loci⁶ ad Liutbertum Mogontiensem archiepiscopum destinata hunc modum continens⁷:

Karolus iuvenis rex Galliae in quadam venatione ^{(Dec. 12).} ictibus cuiusdam apri fertur occisus; re autem vera a suo satellite in eadem venatione non sponte vulneratus occubuit⁸. Unde Nordmanni, qui regnum illius praedis et in-

a) alisatia cod. b) wormaciae cod. c) hluth. cod. d) zuuent. cod. e) filio cod.

1) Kolmar; Dümmler III, p. 221. 2) Duisburg, ubi etiam hiemaverant; Mühlbacher nr. 1633d. 3) Gisle. 4) Autumno anni; cf. Contin. Ratib. a. 884 (prope Tullinam Monte Comiano), Dümmler III, p. 225. 5) Norden in Frisia orientali; pagum hunc ad Bremensem diocesim pertinuisse docet Chron. Moiss. a. 787 (SS. I, p. 298). 6) Bremensis. 7) Hic epistolam insertam fuisse patet, a scriptore codicis nostri omissam. P. 8) Cf. Regin. chron. a. 884, Dümmler III, p. 232.

cendiis longo tempore fatigaverunt, audaciores^a effecti duodecim milia librarum auri et argenti ab illa regione tributii nomine exegerunt et tamen fidem pollicitam nequaquam servarunt. Nam et obsides occiderunt et a praedationibus minime cessaverunt.

*885.

*p. 401.

DCCCLXXXV.^b Idem Nordmanni pagum Haspanicum^c invadentes caeteros in circuitu vicinos occupaverunt atque fruges diversi generis congregantes sibi ad hiemandum et inhabitandum quasi nullo resistente disposuerunt, viris ac mulieribus, quos invenire potuerunt, ad suum servitium reservatis. Quibus Liutbertus archiepiscopus et Heimrih comes aliique nonnulli insperate supervenerunt et plurimis prostratis caeteros in quandam munitiunculam fugere compulerunt, frugibus, quas congregaverant, sublatis. Cumque diu obsessi et fame fatigati manum conserere non auderent, nocte quadam fuga lapsi sunt.

Gotafrid^d *Nordmannus, qui christianus effectus fidem^{*p. 402.} imperatori et christiano populo se servaturum esse sacramento firmavit, fidem mentitus exercitum non modicum de sua gente congregavit et per alveum Rheni fluminis ascendere et plurima loca suae dicioni subiugare disposuit; quod Mai. dum mense Maio facere instituisset, Deo renuente perficere non potuit. Nam ab Heimricho aliisque fidelibus imperatoris ad colloquium¹ invitatus et infidelitatis correptus, cum eos convitiis variisque ludibriis exacerbaret, occisus est et omnes, qui cum illo erant, Domino illi condignam infidelitatis suae mercedem retribuente.

Nordmanni autem ab eo invitati nescientes, quod factum erat, in Saxoniam praedatum ire pergebant; quibus cum pauci Saxones occurrissent et tantae multitudini rebellare timuissent, terga verterunt. At illi longo spatio a suis navibus remoti, fugientes persecuti sunt, quasi eos essent comprehensuri. Interea Frisiones, qui vocantur Destarbenzon², quasi a Domino destinati parvissimis^e, ut eis est consuetudo, naviculis vecti supervenerunt et eos a tergo inpuerare coeperunt. Quod cum vidissent, Saxones, qui prius fugerant, reversi sunt et graviter eis repugnando in-

a) audatiores *cod.* b) DCCCLXXXIII. *cod.* (*cf. a.* 868). c) haspannicum *cod.* d) Godafrid *cod.* e) pravissimis *cod.*

1) In insula Batavorum; *cf. Regin. chr.* 885. 2) Incolae pagi Testerbant (Seeland) ad Rhenum et Flevum lacum siti. P.

sistebant, integratumque^a est proelium ex utraque parte contra Nordmannos. Tanta denique in eos christiani caede bachati sunt, ut pauci de tanta multitudine relinquerentur. Quibus gestis idem Frisiones eorum naves invaserunt tantumque thesaurum in auro et argento variaque suppellectile reppererunt, ut omnes a minimo usque ad maximum divites efficerentur.

Hugo Hlotharii^b regis filius, cuius sororem praedictus Gotafrid duxit uxorem, insimulatus est apud imperatorem, quod eiusdem conspirationis Gotafridi contra regnum imperatoris fautor existeret. Quamobrem ad imperatorem¹ vocatus et noxa convictus lumine oculorum una cum avinculo^c suo privatus est et in monasterium sancti Bonifatii apud Fuldam² retrusus finem suae habuit tyrannidis. Caeteri vero, qui cum eo erant, equis et armis ac vestibus spoliati vix nudi evaserunt.

Imperator cum suis apud Franconofurt colloquium habuit missisque Romam nuntiis Hadrianum pontificem invitavit in Franciam. Voluit enim, ut fama vulgabat, quosdam episcopos inrationabiliter deponere et Bernhartum filium suum ex concubina haeredem regni post se constituere; et hoc, quia per se posse fieri dubitavit, per pontificem Romanum quasi apostolica auctoritate perficere disposuit. Cuius fraudulenta consilia Dei nutu dissipata sunt; nam pontifex Romanus ab urbe digressus et Heridano flumine transito³ vitam praesentem finivit sepultusque est in monasterio Nonantulas⁴. Quod cum imperator comperisset, contristatus est valde, eo quod in tali negotio voti compos effici non potuit. Post paucos vero dies Mogontiacum venit et inde WORMATIAM; ibique cum episcopis et comitibus Galliarum habita colloquutione in Baioariam profectus est ibique natalem Domini caelebravit.

Dec. 25.

Romani pontificis sui morte comperta Stephanum in locum eius constituerunt. Unde imperator iratus, quod eo inconsulto ullum^d ordinare praesumpserunt, misit Liutwar-

a) ingratumque *cod.* b) hluth. *cod.* c) aiunculo *cod.* d) ita *codex*; legendumne illum? *P.*

1) Ad Gundulfi villam *Regino*. 2) *Regino eum* in monasterio sancti Galli *missum*, inde postea in patriam *revocatum*, novissime temporibus Zuendibolchi regis in Prumia monasterio *manu sua tonsus esse memoriae prodit*; cf. *Dümmeler III*, p. 241. 3) *Hadrianus*, priusquam Padum attingeret, teste *Vita Stephani* super fluvium Scultinna (*Panaro*) in villa, quae Viulzachara nuncupatur (*S. Cesario*), *mortuus est*; *Dümmeler III*, p. 246.

4) *Haud longe a Mutina*. *P.*

tum et quosdam Romanae sedis episcopos, qui eum deponerent; quod perficere minime potuerunt: nam praedictus pontifex imperatori per legatos suos plus quam XXX episcoporum nomina et omnium presbyterorum et diaconorum cardinalium atque inferioris gradus personarum, necnon et laicorum principum regionis scripta destinavit, qui omnes unanimiter eum elegerunt et eius ordinationi subscripserunt.

* 886.

*p. 403.

Febr.

DCCCLXXXVI.^a Mense Febuario exercitus orientalium Francorum missus est contra Nordmannos in Galliam iuxta Parisios consistentes¹; qui in itinere propter imbrium inundationem et frigus imminens non modicum equorum suorum perpassi sunt damnum. Cum autem illuc pervenissent, Nordmanni rerum omnium habundantiam in munitionibus suis habentes manum cum eis conserere nec voluerunt nec ausi sunt. Igitur diebus quadragesimae et usque ad tempus rogationis² inani labore consumptis, excepto quod Heimrih quosdam extra munitionem inveniens occidit, equis et bubus plurimis inde sublati redierunt in sua. Interea Hugo et Gozilin, abbates et duces praecipui Galliae regionis, in quibus omnis spes Gallorum contra Nordmannos posita erat, defuncti sunt³. Unde Nordmanni audaciores^b effecti et de sua munitione egressi omnique regione potiti venationes et varios ludos nullo prohibente exercebant.

(Apr. 16).

(Mai. 12).

Optima pars Mogontiae civitatis, ubi Frisiones habitabant, post mediam quadragesimam mense Martio conflavit incendio. Mense vero Maio, Iunio atque Iulio tanta vis imbrium diu noctuque sine intermissione caelitus lapsa est, ut nullus aevi praesentis tantam aquarum habundantiam se vidisse fateatur. Unde flumina in diversis locis intumescencia frugibus variis extitere pernoxia. Nam Rhenus alveum suum egressus cuncta loca sibi contigua ab ortu suo usque ad introitum maris omnibus frugibus et

a) DCCCLXXXIII. *cod.*; cf. a, 868. b) audatiores *cod.*

1) Qui a Novembri anni praeteriti urbem oppugnabant; cf. Dümmler III, p. 259. 2) Dies rogationum eo anno Kal. Mai. coeperunt, sed ex relationibus Abbonis et Annalium Vedast. Heinricum nonnullis diebus ante Gozlini mortem reversum esse necesse est; Dümmler III, p. 266. 3) Gozlinus abbas S. Germani et episcopus Parisiorum, qui eatenus summa fortitudine et prudentia urbem defenderat, Apr. 16. de vita decessit, Hugo Turo-nensis abbas non multo post illum Mai. 12; Dümmler p. 267.

lino et foeno evacuavit. Padus quoque in Italia similia fecisse perhibetur.

Mense Iulio imperator cum suis colloquium habuit in ^{Iul.} urbe Mettensi et inde¹ contra Nordmannos profectus est. Ubi² dum aliquanto tempore moraretur, Heimrih comes a suis desertus et ab hostibus circumdatus occiditur. Interea ^{(Aug. 28),} Sigifrid cum magna multitudine Nordmannorum caeteris, qui ibi residebant, auxilium laturus venit ac christianis magnum intulit metum. Unde imperator perterritus quibusdam per Burgundiam vagandi licentiam dedit, quibus- ^(Nov.) dam plurimam promisit pecuniam, si a regno eius statuto inter eos tempore discederent³. Ipse vero inde concito gradu in Alsatiā se recepit ibique per plures dies iacuit aegrotus⁴.

*p. 404.

* 887.

DCCCLXXXVII.^a Hiems aspera et solito prolixior; boum quoque et ovium pestilentia supra modum grassata est in Francia, ita ut pene nulla eiusdem generis animalia relinquerentur.

Imperator cum suis colloquium habuit in Weibilingon⁵; qui priscis temporibus, id est ex quo rex in Alamannia constitutus est, quendam de suis ex infimo genere natum nomine Liutwartum^b supra omnes, qui erant in regno suo, exaltavit, ita ut Aman, cuius mentio facta est in libro Hester, et nomine et dignitate praeccelleret. Ille enim post regem Assuerum erat secundus, iste vero prior imperatori et plus quam imperator ab omnibus honorabatur et timebatur. Nam nobilissimorum filias in Alamannia et Italia nullo contradicente rapuit suisque propinquis nuptum dedit. Qui etiam ad tantam devolutus est stultitiam^c, immo vesaniam, ut monasterium puellarum in Brixia civitate situm invaderet et per quosdam amicos suos filiam Unruochi comitis⁶ propinquam imperatoris vi raperet suoque nepoti in coniugium daret. Sanctimoniales vero eiusdem loci ad

a) DCCCLXXXV. *cod.*; cf. a. 868.

b) Liutuardum *cod.*; cf. p. 103 et 106.

c) stulticiam *cod.*

1) Ab Odone comite Parisiorum vocatus, qui clam ex urbe obsessa excesserat, ut ab imperatore auxilium peteret.

2) Carisiaci, unde Heinricum praemisit; ipse Octobri demum Parisios advenit.

3) Utrumque eisdem concessum esse Ann. Vedast. et Abbo referunt.

4) Sceletistat palacio quattuor diplomata a. 887. Ian. 15. data sunt; Mühlbacher 1693—1696.

5) Waiblingen; cf. Stälin, 'Wirtemb. Gesch.' I, p. 261, n. 6.

6) Fratris Berengarii ducis; cf. infra Contin. Baiow. 883. et 886, Dümmler III, p. 276.

preces conversae orabant Dominum, ut contumeliam loco sancto illatam vindicaret; quarum preces ilico exauditae sunt. Nam is, qui puellam coniugii^a more sibi sociare disposuit, eadem nocte Dei iudicio interiit, et puella mansit intacta. Quod cuidam sanctimoniali nomine . . . e supradicto monasterio revelatum est, et illa caeteris indicavit.

Cum autem memoratus Liutwart talia in regno imperatoris per plures annos actitaret, tandem cenodoxia inflatus et philargiria caecatus fidem catholicam pervertere et redemptori^b nostro detrahere laborabat, dicens eum unum esse unitate substantiae, non personae, cum sancta aecclesia credat et confiteatur eum in duabus substantiis unam habere personam. Quod quicumque negaverit, profecto blasphematur eum, qui venit quaerere et salvare, quod perierat: nisi enim esset verus Deus, non afferret remedium; nisi esset homo verus, non praeberet exemplum. Sed idem rex regum hoc anno concitavit animos imperatoris in blasphemum; qui habita cum suis conlocutione in loco, qui vocatur Kirihheim¹, eum deposuit, ne esset archicappellanus, multisque beneficiis ab eo sublati ut hereticum^c et omnibus odiosum cum dedecore^d de palatio expulit.

At ille in Baioariam ad Arnolfum^e se contulit et cum eo machinari studuit, qualiter imperatorem regno privaret; quod et factum est. Nam cum idem imperator in villa Tribure consedisset, suorum undique opperiens adventum, Arnolfus cum manu valida Noricorum et Sclavorum supervenit et ei molestus efficitur. Nam omnes optimates Francorum, qui contra imperatorem conspiraverant, ad se venientes in suum suscepit dominium; venire nolentes beneficiis privavit nichilque imperatori nisi vilissimas ad serviendum reliquit personas. Cui imperator lignum sanctae crucis, in quo prius ei fidem se servaturum iuraverat, per Liutbertum archiepiscopum destinavit, ut sacramentorum suorum non immemor tam ferociter et barbaramente contra eum non faceret. Quo viso lacrimas fudisse perhibetur; tamen disposito, prout voluit, regno in Baioariam se recepit; imperator vero cum paucis, qui secum erant, in Alamanniam repedavit.

a) coniugi *cod.* b) redemptori *cod.* c) hereticum *cod.* d) decore *cod.* e) arnulfum *cod.*

1) *Kirchen in dextra ripa Rheni infra Basileam; de depositione Liutwardi cf. Dümmler III, p. 280—284.*

Nordmanni audita Francorum dissensione et imperatoris eorum abiectioe plurima loca, quae prius minime tetigerant, vastaverunt. Ad Remensem quoque urbem venisse referuntur, sed Deus per merita sancti Remigii et monasterium extra civitatem positum et ipsam civitatem nebula densissima per trium dierum spatia^a circumdedit, ita ut neutrum invenire nec saltem videre potuissent. Unde mente consternati pariterque confusi discesserunt^b.

ANNALIUM FULDENSIIUM

CONTINUATIO RATISBONENSIS.

A. 882—897.

*882.

Nordmanni ereptis, quas poterant, rebus omnibus ac, quam pessime et visui horribilior erat, quibusdam locis et ecclesiis dimissis, quibusdam concrematis, reversi sunt in suam munitionem, quae circumsepta constabat secus litus Mosae fluminis loco, qui dicitur Ascloha, de Hreno miliaria XIII.

Karolus quippe, cum audisset obitum fratris sui maioris, *Paris III.* de Italia* per Baiowariam iter suum in Franciam direxit¹, placitum generale ad Wormaciam tenuit, receptis primoribus *Mai.* ex^c regno fratris sui mense Maiarum. Post haec praepa-

*p. 396. ratis copiis ex omni suo regno, Longobardis, Alamannis Francisque secum assumptis ille ex occidentali parte contra Nordmannos, Baiowarii ex orientali Hreni fluminis usque ad Antrinacham^d tandem se transmiserant. Ibi diviso exercitu Baiowarii cum principe eorum Arnolfo, Franci cum Heimrico missi manu cum valida ante regem et exercitum, ut quasi incautos et inaequatos quandam^e partem inimi-

*) *Manus saec. XII. in cod. 3 addit: iam imperator factus.*

a) spatia cod. b) in hac voce desinit codex, pagina quidem absoluta, sed ultimis lineis plus solito condensatis, ita ut nihil deesse appareat. P. c) & 3. d) antrinachá 3. e) quedam 3.

1) Cf. supra partem tertiam.

corum insidiis extra munitionem invenirent et caperent, secundum illum nobilissimum poetae versum volentes:

Quid moror, utrum armis contingat palma dolisse?

et ita factum foret, ni nostri muneribus corrupti, ut fama refert, de parte Francorum proditores essent et inpedirent. Sed tamen paucis occisis reversi sunt ad regem. Redeuntibus illis ilico rex arrepto itinere cum omni exercitu fines et munitionem Nordmannorum, ipsis cum eorum regibus, id est Sigifrido et Gotafrido, principibus Vurm, Hals intus inclusis occupavit; castra exercitus in circuitu prope civitatem fieri praecepit sicque per dies XII obsessam constrinxit.

^{Iul. 21.} Mira itaque res et stupenda obsidentibus et obsessis quadam die occurrit. Nam in XII. Kal. Aug. luce post-media tenebrosa subito caligo tota castra operuit, fulgure et tonitruo concrepente instans talis grando, ut nullus antea mortalium se tale quid videre profiteretur; non, ut solitum est lapides descendere, plana et equali^a superficie^b, sed cornuta et inequali et aspera facie omnibus cernentibus insolitum et magnum spectaculum praebeuit. Mirabile et incredibile dictu, ut vel vix vel non grossitudo^c eorum potuit pollice et medio circumdari. Nam et ita equi stupefacti, ut efractis sudibus et habenis partim extra castra, partim in castris ^{*errore} et stupore versabantur. Civitatis quoque, quam obsederant^d, propter impetum aeris magna pars corruit, ita ut una cohors coacervatim posset equitando^e ingredi, nisi vallo, quod circumierat, suspensa constaret.

Igitur per tot dies obsidens tam magnus exercitus, aestivo in tempore propter putredinem cadentium hominum aegritudine correptus ac pertesus^f est. Nec minus inclusi simili molestia premebantur. Consultum est ex utraque parte, ut datis ex nostra parte obsidibus Sigifridus¹ rex, qui manu validior erat, venit extra munitionem supra sex miliaria ad regem. Primum iuramento contestatus est ex illa hora et ultra usque, dum Karolus imperator viveret, numquam in suum regnum hostili praedatione iturus; dehinc christianitatem professus ipsum imperatorem patrem in baptismo adquisivit. Duos ibi dies laeti insimul versabant; tum remissis nostris obsidibus de munitione ipse e contrario cum maximis muneribus remissus ad sua. Munera

a) equale 3.
f) pertesum 3.

b) superficie 3.

c) grossitudo 3.

d) obsiderant 3.

e) aequitando 3.

1) Inmo Gotafridus; cf. p. 100 sq.

autem talia erant: in auro et argento duo mille libras et LXXX vel paulo plus; quam libram XX solidos computamus expletam. Ita compositis rebus regrediens etiam rex in Confluente castello cuncto exercitui amabilem licentiam redeundi^a concessit.

Civile bellum inter Saxonibus et Thuringis exoritur, machinantibus Poppone fratre Heimrici et Eginone^{b.1} comitibus; magna post clade Poppo cum Thuringis inferior extitit.

In illis diebus redeuntibus Baiowariis domum magna et inmanis pestilentia in tota Baiowaria excrevit, ita ut sepe duo cadavera in unum tumulum sepelirentur. Rex autem morabatur in Germania et ante natalem Domini^(Nov.) placitum habuit ad Wormaciam; ibi multiformis nuntiis Maravorum aliarumque gentium receptis et auditis compositisque rebus remeavit Alamanniam. Heimricus quippe missus est obviam Nordmannos^c; ibi prospere, prout potuit, dispositis rebus, reversus est.

* 883.

DCCCLXXXIII. Cesar in Alamannia natale Christi celebravit. Inde^d paulatim iter suum ad Baiowariam dirigens pascha Domini honorifice Radaspona civitate mansit; Mart. 31. ibique habito conventu diversis rebus ab Italia auditis illuc reversus est. Igitur² Romae praesul apostolice sedis nomine Iohannes prius de propinquo suo veneno potatus, deinde, (882 Dec. 15), cum ab illo simulque aliis suae iniquitatis consortibus longius victurus putatus est, quam eorum satisfactio esset cupiditati, quia^e tam thesaurum suum quam culmen episcopatus rapere anhelabant, malleolo, dum usque in cerebro constabat, percussus^f expiravit. Sed et etiam ipse constructor male factionis concrepente turba stupefactus a nullo lesus nec vulneratus mortuus non mora apparuit. In cuius vice omni populo Romano unanimiter confortante Marinus, qui in id tempus Romana in urbe archidiaconus³ tenebatur, ordinari compactum est.

Imperator obviam pape^g pergit et illum loco nuncupante Nonantula prout merito honorifice suscepit. Ibi inter (Iuu.).

a) redeunti 3. b) egino 3. c) nordmannis corr. nordmannos 3. d) In die 3.
e) Cupiditati qui 3. f) percussus est 3. g) pape 3.

1) *Comite pagi Badenachgau; Dümmler III, p. 213.* 2) *Haec nimirum ea sunt, quae imperatori tum nuntiabantur.* 3) *Episcopum Caerensem eum fuisse alii tradunt; cf. supra Part. III, a. 882. et Dümmler III, p. 124.*

alia Wito comes Tuscianorum¹ reus maiestatis accusatur, quod ille profugus evasit. Sed tamen illa fuga totam Italicam terram timore concussit, quia statim manu cum valida gentiliu de gente Mauritanorum federa firmiter pepigit. Perangarius vero consanguineus imperatoris² mittitur ad expoliandum regnu Witonis; quod ille quadam parte peregit, ex quadam peregisset, ni per corruptionem morbi ac infirmitatem exercitus sui reverteret. Etiam per totam Italiam humanu genus ita invalescente morbo affligebatur, ut in curtem et inter militiam vel ipsum regem hec miseria perveniret.

Iterum inter Popponem et Eginonem discordia cum crudeli bello concrepat; quorum Poppo, prout antea solebat, inferior extitit.

Heim'ricus, frater Popponis scilicet, cum Nordmanno^{*p. 399.} rum manum validam Prumiam venire cognoscit, usque eos, ut dicunt, nullo evadente cum suis^a ad internitionem delevit; et ille vero vulneratus evasit.

884.

DCCCLXXXIII. Reverso ad Alamanniam rege^b (Febr.) habitum est in villa, quae dicitur Cholonpuruh^{c. 3.}, generale conventum. Inde edictum est Baiowarios ad Italiam contra Witonem belligera manu proficiscere.

Quippe Pannonia magnum detrimentum patitur; cuius rei unde exordium narratur assumpsisse, stilo enucleamus. Igitur cum duo fratres, Willihalmus et Engilscalchus, terminu regni Baiowariorum in oriente a rege, id est seniore Hludowico, concessum contra Maravanos^d tenuerunt multaque pro patria tuenda conflictando sudasse feruntur, tandem diem ultimu huius aeris in eadem voluntate finire permanentes⁴, non vero esset honor illorum filiis redditus, Arbo in^e comitatu domno rege^b concedente successit. Quod praedictorum virorum pueruli illorumque propinqui in contrarium accipientes vel vertentes⁵ dixerunt alterutrum fieri, vel Arbonem comitem, si non recederet

a) inter suis et ad unum vocabulu erasum 3. Dümmler.

d) marauonos 3.

e) deest 3.

b) regi 3.

c) cholonpurun 3; corr.

1) Dux Spoleti. 2) Berengarius marchio Forotuliensis, qui ex matre Gisela nepos Ludowici Pii imperatoris erat. 3) Kolmar; Dümmler III, p. 221. 4) Cf. supra a. 871. 5) Verba vel vertentes roci accipientes ab auctore superposita, et a scribis demum textui illata esse videntur, ita et in sequentibus vel genitalia roci verenda etc. P.

de comitatu parentum^a suorum, vel se ipsos ante faciem gladii morituros. Hoc experimento Arbo concussus amicitiam iniit cum Zuentibaldo duce Maravorum gentis firmataque^b inter illos foedera filium suum^c obsidem fieri non tardavit. Nec minus ipsi praedicti pueri consulunt quosdam primores Baiowarici gentis collatisque propinquis ac undique copiis fortior manus in id tempus illis adstabatur; comitem a rege constitutum inhonorifice expellebant comitatumque illis in usum usurpaverunt. Hoc ergo factum est post obitum regis Hluduwici natorumque eius Carlmanni et Hluduwici, quorum successor frater illorum mini-

(582).

*p. 400. mus *in regno extitit. Qui mox, prout antea tenuit, Arboni praedictum comitatum reddidit; sed tamen ex hac re contexta, ut praediximus, detrimentum Pannoniam sentire IIII versiculis prose intertextis ad suavitatem legentis, quonam modo hoc fieret, pandemus:

Omne dicit Iesus fieri non stabile regnum

Luc. 11, 17.

In se dividuum et nil dissociabile firmum;

Hinc dolus, anxietas tibi, formosissima tellus,

Hinc labor exoritur, quondam Pannonia felix.

Igitur eodem anno, quo illi pueri praedictum comitem, id est Arbonem, a rege commendatorum exortem fieri honorum impetraverunt, Zwentibaldus dux Maravorum, plenum doli et astutiae cerebrum, non inmemor utriusque, quanta ab antecessoribus istorum puerorum cum gente sua, usque dum ad illos terminum Baiowariorum praetenderunt, passus sit mala, insuper etiam amicitie ac iuramenti, quae cum Arbone iniit pepigitque, ad hoc vindicare proficiscitur et perfecit. Nam de septentrionali parte Histri fluminis apprehenso Werinhario de pueris Engilschalchi, qui tres habuit, mediocri, Vezzilloni quoque comiti, qui illorum propinquus erat, dexteram manum cum lingwa et — monstrum simile — verenda vel genitalia, ut nec signaculo desistente absciderunt; homines vero illorum quosdam² sine dextra levaeque reversi sunt. Exercitus scilicet iussu ducis igne devastat omnia; insuper ultra Danubium missis speculatoribus^c, ubicumque proprietas vel substantia praedictorum fit puerorum, igni tradita sine mora est.

a) parentorum 3. b) firmaque 3. c) speculatoribus 3.

1) *Isanricum*; cf. a. 898. 2) *Accusativus pro nominativo*; cf. a. 886: ut . . . alias sedes concederentur et ut flexuras . . . nullo modo prospici poterint, a. 890: quem . . . appellatur, a. 891: ut . . . alveum amnis siccum appareret.

Hoc scandalum antefacti puerilis consilii spatio unius (883), anni sentitur; hinc equidem non confidentibus a rege pueris aliquid boni propter delictum, quod in Arbone^a commiserere, recesserunt statueruntque fieri homines Arnolfi, Carlmanni regis filii, qui tunc Pannoniam tenuit. Quo audito Zwentibaldus dux misit nuntios ad eum, ait illi: 'Inimicos meos sustentas; si eos non dimiseris, nec me tecum pacificatum habebis'. Alteram etiam occasionem adversus eum protulit: 'Tui homines in vitam meam nec minus in regnum meum dolose cum Vulgaris conciliaverunt', qui priore anno suum regnum vastavere, 'hoc volo mihi cum iuramento verum non esse contestari'; quorum neutrum umquam se facturum Arnolfus renuntiavit. Itaque dux non diu collectis ex omni parte Sclavorum copiis magno cum exercitu invadit Pannoniam, inmaniter ac cruenter more lupi mactat, igne et ferro maximam partem devastat, deterit et consumit, ita ut non inmerito istam ad miseriam hic versus conponi:

Hic patrie planctus simul et miserabile funus.

Quo acto dolore per antefactum puerile consilium spatio unius anni dux cum exercitu suo non lesus remeavit in sua.

884. Ceterum vero instanti anno, quo ista computamus, *p. 40 iterum dux coagulata multitudine hostiliter in Pannoniam hostilem exercitum infert, ut, si quid antea remaneret, nunc quasi ore lupi per totum devorasset. Tanta enim multitudine in isto itinere pollebat, ut in uno loco ab ortu usque ad vesperum lucis exercitus eius preterire cernitur. Cum tanta enim multitudine in regno Arnolfi per XII dies exspoliando^b versabatur, demum, prout voluit, prospere reversus est, postea quoque missa quadam^c exercitus sui parte supra Danubium. Quod audientes filii Willihelmi et Engilscalchi, qui maiores natu erant, Megingoz et Papo, quibusdam Pannoniorum secum assumptis contra illos incaute venerunt; sed tamen pugnam certaminis iniere non utile, nam ad illos victoria concessit. Isti fuge presidium querentes Megingoz et Papo in flumine, qui dicitur Hrapa, vitam finivere; frater vero Berhtoldi comitis¹ cum aliis quamplurimis a Slavavis tentus est. Attendant, iudicent^d atque contendant detractores veri; et quibus huius suasoribus rei vel consilii primordia placuerint, placeant etiam subsequencia mala. Vituperavere autem pacem, qua con-

a) arbore 3. b) expolitando 3. c) quedam 3. d) indicant 3.

1) Comitis palatii, de quo cf. Dümmler III, p. 183. 294. 486.

servata Pannonia conservata est, qua vero viciata per spatium tantum isto continuatim tertio anno dimidio¹ instanti Pannonia de Hraba flumine ad orientem tota deleta est. Servi et ancillae cum parvulis suis consumpti sunt, primoribus quibusdam tentis, quibusdam occisis et, quod turpior erat, truncatis manu, lingua, genitalibus remissis^a. Haec enim omnia procul dubio geruntur sive per misericordiam sive per iram Dei; sed iram Dei iustam vindictam fieri appellamus, quae indubitanter non, nisi iusta sit, umquam evenire creditur.

Imperator per Baiowariam ad Orientem proficiscitur veniensque prope flumen Tullinam² Monte Comiano³ colloquium habuit. Ibi inter alia veniens Zwentibaldus dux cum principibus suis, homo, sicut mos est, per manus imperatoris efficitur, contestatus illi fidelitatem iuramento et, usque dum Karolus vixisset, numquam in regnum suum hostili exercitu esset venturus. Postea veniente Brazlavoni duce, qui in id tempus regnum inter Dravo et Savo flumine tenuit suique militiae subditus adiungitur, rex per Carentam⁴ in Italia perrexit; prospere Papia natalem Christi celebravit.

885.

DCCCLXXXV. Proxima die sanctae epiphaniae habito generali conventu Wito dux Spolitanorum, qui antea fuga ab imperatore lapsus est, cum iuramento excusavit se non esse reum maiestatis, ad fidelitatem regiam susceptus est. Iau. 7.

Post obitum Karolomanni regis, qui tunc Galliam rexerat⁵, cesar regnum ipsum adgreditur receptisque primoribus et dispositis ibi rebus, prout voluit, remeavit in Franciam ad edictum placitum Wormacense obviam apostolico⁶. Sed dum ipse papa* iam medio itineris spatio foret, correptus celerī infirmitate expiravit. (c. Aug.).

*) *In margine codicis 3 m. saec. XII. add.: Marinus papa ꝑ.*

a) remissi sunt 3.

- 1) Ab anno igitur a. 882. 2) Tula. 3) Kaumberg mons in fine septentrionali saltus Vindobonensis; cf. supra a. 891, Mühlbacher, 'Regesten' I, p. 118 sq. 4) Carinthia vel hodie Carenten audit. P. Karolum per montem, qui dicitur Semmering, Italiam petiisse Mühlbacher nuper demonstravit; cf. 'Mittheilungen des Instituts für Oesterreich. Geschichtsforsch.' X, p. 479, n. 1. 5) Karlmannus a. 884. Dec. 12. mortuus erat; imperatorem etiam Apr. 16. Papiae moratum esse charta (Mühlbacher 1651) testatur. Cf. Dümmler III, p. 234 sq. 6) Hadriano III.; cf. partem III.

Gotafridus rex accusatus, ut in regnum Francorum (Mal.), cum Nordmannis consularet, ab ipsis etiam accusatoribus *p. 402. occisus est. Hugo filius Hlotharii incaute in regno imperatoris agens oculorum luce orbatus est.

Pax in Oriente inter Arnolfo et Zwentibaldo, praesentibus scilicet Baiowariorum principibus, iusiurando constare firmatur.

*886.

*p. 403.

DCCCLXXXVI. Natalem Domini imperator Radasbona celebravit. Inde invitatus ab apostolico Italiam petiit, Liutwardum episcopum Romam misit. Ibi multimodis rebus, prout conplacuit, dispositis inter alia summus praesul a rege interrogatus decrevit, ut episcopis, quorum parrochias¹ de incendiis gentilium vastate penitus apparent, alias sedes¹ Mart. 20. eis non occupatae^a concederentur. Die sancto palmarum seditio urbe Papia inter satellites regis et civibus infeliciter orta. Nam ex una parte multis occisis ex alia civium urbis multi vulnerati propter affinitatem imperatoris, qui tunc Mart. 27. ad curtem Olonnam² pascha mansit, timore in fugam lapsi in via vitam finivere.

Post pascha habito generali Papia conventu imperator per Burgundiam obviam Nordmannos in Galliam, qui tunc (Aug. 28.) Parisios erant, usque pervenit³. Occiso ibi Heimrico marchensi Francorum, qui in id tempus Niustriam tenuit, rex parum prospere actis rebus revertitur in sua.

Discordia inter Perangarium cognatum regis, qui Foro Iuliense fruitur, et Liutwardum episcopum⁴ oritur. Propterea Perangarius mittens Vercellinam urbem expoliare^b ibique veniens multis rebus episcopi abreptis, prout voluit, reversus est.

Tempore autumnii plus solitum inundationes aquarum excreverunt inestimate. Nam in Oriente erumpentibus per litus fluctibus villae inopinate circumdate subito feruntur, ita ut cum inhabitantibus viris, feminis, infantulis usque

a) occupatis corr. occupatae 3. b) expolitare 3.

1) *Accusativus pro nominativo positus; cf. a. 884: homines . . . quosdam . . . reversi sunt et infra.* 2) *Vicus ad occidentem Mediolani. P. Nunc Corte Olona; cf. Dümmler III, p. 249.* 3) *Imperator per Burgundiam in Alamanniam reversus mense Iunio in diocesi Strassburgensi, Iulio in urbe Mettensi, Augusto Attiniaci et Silviaci (Servais), Septembri Carisiaci moratus est; Octobri tandem Parisios pervenit, quo Heinricum praemisit. Cf. supra partem III.* 4) *Cuius nepos neptem Berengarii rapuerat.*

in abyssum deletae cernuntur. Inter Alpes vero talis rapacitas aquarum et collisio lapidum fuit, ut flexuras¹ et vestigia viarum per divexa montis latera nullo modo prospici poterint.

*887.

DCCCLXXXVII. Imperator Elisacia magna infirmitate adgravatur. Postea parum convalescens ad Alaman-^(Febr.) niam proficiscitur, vergens curtem Podomam² pro dolore capitis incisionem accepit. Transacto die sancto paschae^{Apr. 16.} habitum est placitum Weibilinga; ibi inter alia Berngarius ad fidelitatem caesaris pervenit magnisque muneribus contumeliam, quam in Liutwardo priori anno commiserat, componendo absolvit.

Mortuo itaque Buosone³ parvulus erat ei filius de filia Hludowici Italici regis; obviam quem imperator ad^a Hrenum villa Chirihheim⁴ veniens honorifice ad hominem sibi^(Mai.) quasi adoptivum filium eum iniunxit. Alamanni contra Liutwardum episcopum dolose conspiravere, qui tunc maxi-^(Iun.) mus consiliator regis palatii fuit, et eum a presentia imperatoris omni honore privatum abire compellunt.

Mox vero caesar gravissima infirmitate detentus est. Ab illo ergo die male inito consilio Franci et more solito Saxones et Duringi quibusdam Baiowariorum primoribus et Alamannorum ammixtis cogitaverunt deficere a fidelitate imperatoris nec minus perficere. Igitur veniente Karolo^(Nov.) imperatore Franconofurt isti invitaverunt Arnolfum filium Karlmanni regis ipsumque ad seniorelem eligerunt, sine mora statuerunt ad regem extolli. Karolus nitens bellum contra Arnolfum regem instaurare, sed non proficit; concussis timore Alamannis, quibus maxime negotium sui regni habebat commissum, omnes penitus ab eo defecerunt, ut etiam ministri ab eo defecti sub celeri festinatione ad Arnolfum regem se iunxerunt.

Karolus, dum se undique a suis desertum sentiret, nescius, quid sui causae consilium possit fieri, tandem mu-
nera ad regem direxit, exposcens sua gratia vel pauca loca^{*p. 405.} in Alamannia sibi ad^a usum usque in finem vitae suae largiri; quod rex ita fieri concessit. Sed tamen ne hoc

a) a 3.

1) *Accus. pro nom.* 2) *Bodmen seu Bodman prope Constantiam, a qua lacus Bodamicus nomen accepit. P.* 3) *Ian. 11; filius eius ex Ermingarda Ludowicus a. 890. imperator factus est.* 4) *Kirchen infra Basileam.*

888, Ian. 13. diu aput se retinuit; nam paucos dies locis a rege sibi concessis religiose morabatur, post Christi nativitate die Idus Ian. ultimum diem feliciter clausit. Et mirum in modum, usque dum honorifice Augensi ecclesia sepelitur, celum apertum multis cernentibus visum est, ut aperte monstraretur, qui spretus terrenae dignitatis ab hominibus exuitur, Deo dignus caelestis patriae vernula mereretur feliciter haberi.

888.

DCCCLXXXVIII. Rex Arnolfus urbe Radasbona receptis primoribus Baiuvariorum, orientales Francos, Saxones, Duringos, Alamannos, magna parte Sclavavorum, natalem Domini et pascham ibidem honorifice celebravit. Illo diu Mart. 7. morante multi reguli in Europa vel regno Karoli sui patruelis excrevere. Nam Perngarius filius Ebarhardi in Italia se regem facit; Ruodolfus vero filius Chuonradi superiorem Burgundiam apud se statuit regaliter retinere; inde itaque Hludowicus filius Buosoni^a et Wito¹ filius Lantberti Galliam Belgicam necnon Provinciam prout reges habere proposuerunt; Odo filius Rodberti usque ad Ligerim fluvium vel Aquitanicam provinciam sibi in usum usurpavit; deinceps Ramnolfus² se regem haberi statuit.

His auditis rex Franciam peciit habitoque ad Franconofurt generali conventu disposuit adventare Wormaciam. (Inn.). Quod vero Odo comperiens salubri utens consilio contestans se malle suum regnum gratia cum regis pacifice habere quam ulla iactantia contra eius fidelitatem superbire; veniensque humiliter ad regem³ et gratanter ibi recipitur. Rebus ab utraque parte, prout placuit, prospere dispositis unusquisque reversus est in sua.

Rex contra Rodulfum Elisaciam progreditur; inde ad (Oct.) eum *misso Alamannico exercitu ipse per Franciam Baiowariam reversus est. Rodolfus enim inito consilio cum primoribus Alamannorum sponte sua ad regem urbem Radasbonam⁴ usque pervenit multaque inter illos convenienter adunata ipse a rege cum pace permissus, sicuti venit, ad sua remeavit.

a) ita 3; cf. infra a. 890.

1) Wido II. dux Spoleti, filius Widonis I. et frater Lantberti I.; qui ex gente nobilissima Austrasiorum ortus tum regnum Galliae capessivit, sed, cum de Odonis electione audivisset, in Italiam rediit. Cf. Dümmler III, p. 217, n. 2 et p. 313 sqq. 2) Dux Aquitaniae. 3) Iulio aut Augusto; Dümmler III, p. 321. 4) Ubi chartae Oct. 9. et Nov. 8. datae sunt (Mühlbacher 1755 et 1757).

Italiam equidem cum exercitu aggredi regi conplacuit, (Nov.) sed Perangarius, qui parumper antea cum Witone dimicans¹ cruentè tyranno, hoc praecavens, ne Italicum regnum cum tam valida manu ingressum^a perperam pateretur, missis ante se principibus suis, ipse vero oppido Tarentino² regi se praesentavit. Ob id ergo et a rege est clementer susceptus, nilque ei antequisiti regni abstrahitur; excipiuntur curtes Navum et Sagum³. Exercitui itaque non mora licitum erat domum redeundi. Rex autem paucis secum assumptis Forum Iuliense penetrans curtem Corontanam⁴ natale Domini celebravit. Tanta namque in isto itinere Dec. 25. consternatio equinorum cadaverum fit, ut vix umquam talis fieri memoria mortalibus traditum sit.

889.

DCCCLXXXVIII. Liutbertus Magontinae urbis nobilis archiepiscopus ab hac vita migravit. Cuius vivendi (Febr. 17.) ordo quali probitate maneret, per omnia longum est explicare. Tamen licet pauca, in quibusdam versiculis⁵ breviter expediatur:

Largus erat multum, pociens humilisque, benignus,

Omnibus exemplum in bonitate manens;

Hister qua fluitat currit Hrenusque bicornis⁶,

Litterulis doctis doctior ille fuit.

Grave igitur tempus hoc anno incanduit. Nam Italica febris tussiendo perplurimos vexabat, inundationes aquarum plus solito excrevere, civilia bella circumquaque regiones conquassantur, pestilentia sparsim ac fames inopinata ultra modum incubuit. Grandine vero contritis frugibus mortales

a) Igressum 3.

1) *Pugna prope Brixiam circa mensem Octobrem commissa; cf. Dümmler III, p. 324 sq.* 2) *I. e. Tridentino; nam Arnulfus tum in Baioaria morabatur. P.* 3) *Locus explicatu difficilis, cui nec editores nec lexicographi lucem affuderunt. Navum nonnunquam pro stragulo diebus festivis equo imposito usurpatur, Berengario igitur regnum ea conditione relictum esse existimem, ut Arnulfi se vassallum profiteretur. Vassallus enim fundos (curtes) a domino accipit eique se festivitibus et placitis (navo) aequae ac militiae (sago) paratum exhibere debet. Eandem conditionem Odonem Galliae regem subisse supra vidimus et anno 895. videbimus. P. Ego eis assentendum esse existimo, qui Navum et Sagum nomina locorum fuisse censent; cf. Dümmler III, p. 325.* 4) *Duo Arnulfi diplomata extant data in Carentano die 26. Decembris huius anni (Mühlbacher 1759. 1760). V. Cl. Fr. Xav. Richtero in litteris ad me datis referente hodieque haud longe a Klagenfurto viculus Karnburg extat, proxime campum Zol- sive Saalfeld (Mariasaal). P. Cf. Dümmler III, p. 329.* 5) *Quos edidit etiam Jaffé (Biblioth. rer. Germ. III, p. 717).* 6) *Cf. Aen. VIII, 727.*

inopiam frugum cum miseria patiuntur. Sed inter alia execrabile prodigium in regione Thuringorum^a visum est. Namque e celo aqua, non ut solet pluvia stillatim descendere, sed coacervatim quasi fluens torrens irruit, per tres villas uno momenti ictu evulsis aedificiis, ter centum cada-vera mortuorum impulsione aquarum campo deiecta colligebantur.

Mai. Exeunte mense Madio rex apud villam, quae dicitur Forahheim, generale conventum habuit; ibique disputans de statu regni sui consultum est, ut eodem tenore primores Francorum prout Baioarii iuramento confirmarent, ne se detraherent a principatu vel dominatu filiorum eius, Zwentibulchi quidem et Ratoldi, qui ei de concubinis erant nati.

(Iun.). Quod quidam Francorum ad tempus rennuentes, tandem regie satisfaciennes voluntati dextram dare non recusabant, eo tamen modo, ut si de legali sua uxore heres ei non produceretur. Advenientibus etiam ibidem undique nationum legatis, Nordmannorum scilicet ab aquilone, Sclavannorum, pacifica optantes; quos rex audivit et sine mora absolvit. Inde itaque edictum est in exercitum ire ad

(Iul.). Obodritos; sed antea placitum curte regia Franconofurt¹ haberi cum Francis regi conplacuit. *Perventum igitur est, *p. 407.

(Sept.). sicuti antea dispositum erat, ad Obodritos cum maximo exercitu. Sed tamen ibi parumper rebus prospere gestis rex data exercitui licentia ad Franconofurt celeri festinatione reversus est; inde per Alamanniam paulatim transgrediens Baiowariam urbe Regino^{b.2} honorifice natale Dec. 25. Domini celebravit.

890.

Mart. DCCCXC. Mediante vero quadragesima rex Pannoniam proficiscens generale conventum cum Zwentibaldo duce loco, quem³ vulgo appellatur Omuntesperch⁴, habuit. Ibi inter alia prefatus dux ab apostolico⁵ rogatus regem enixe interpellabat, ut urbe Roma domum sancti Petri visitaret et Italicum regnum a malis christianis et imminenti-

*) *Manu saec. XII. in cod. 3 additum est: Formoso.*

a) thuringiorum 3; cf. p. 109, 115, 116, 122. b) regione 3.

1) *Ibi diplomata Iul. 1. 6. 9. data sunt (Mühlb. 1771—1774); cf. Dämmeler III, p. 335.* 2) *Regensburg.* 3) *Accus. pro nom.; cf. a. 884.* 4) *Locus ignotus est; cf. Dämmeler III, p. 338.* 5) *Stephano VI.*

bus paganis ereptum ad suum opus restringendo dignaretur tenere. Sed rex multimodis causis in suo regno excrescentibus praepeditus quamvis non libens postulata denegavit. Post pascha mense Madio villa, quae dicitur Forahheim, ^{Mal.} cum suis conloquium habuit. Ibi ad eum filia Hludwici Italici regis¹ vidua Bosoni tyranni magnis cum muneribus veniens honorifice suscepta ac ad propria remissa est². Rex ibi rebus dispositis, prout placuit, causa orationis in Alamannia Augeam Constantiamque pervenit; inde regrediens urbe Radasbona^a natale Christi celebravit.

Dec. 25.

Salomon Constantiae episcopus, vir vitae probabilis, ^{(889, Dec. 23).} obiit³; cui equivocus eius, Salomon iunior, tercius siquidem tunc eiusdem nominis vocabulo in sedem episcopus successit.

891.

DCCCXCI. Rex legatos suos pro renovanda pace ad Maravos transmisit. Embricho Regino urbe episcopus,

Vir paciens, humilis, sobrius fidusque manebat, gravis etate feliciter diem ultimum clausit⁴. Ipsa vero ^{(Iul. 14).} civitas divina ultione mirum in modum subito incensa cum omnibus machinamentis, etiam ecclesiis IIII. Id. Aug. con- ^{Aug. 10.} cremata est, exceptis domus sancti Emmerammi martiris et ecclesia sancti Cassiani media urbe constituta ab igne divinitus defense sunt.

Nordmanni igitur fines occidentalium Francorum invadentes, quod ad defendendum^b exercitus a Francia dirigitur; ibi Sundaroldus Magonciacensis archiepiscopus incaute illis occurrens⁵ interfectus est, in cuius locum Haddo ^{(Iun. 25).} abbas Augensis cenobii, homo subtilis ingenii, antistes constituitur. Arnolfus ergo rex ob hoc ulciscendum in^c Nordmannos cum Francis Alamannico exercitu inutile secum assumpto iter arripuit. Sed Alamanni quasi egrotantes a rege domum relapsi sunt; ipse cum Francis ad occiden- ^{(Sept.).} tem prospere profectus est. Nordmanni devastata ex maxima parte Hlotharici regni regione prope fluvio Dyla loco, qui dicitur Lovonnium⁶, sepibus more eorum municione cepta

a) radaspona corr. radashona 3. b) defendum 3. c) ita 3.

1) *Ermingarda*. 2) *Hoc anno priore, quo item mense Maio conventus habitus est, factum esse Dümmler III, p. 332 Muratorium secutus existimat*.
3) *A. 889, Dec. 23; Dümmler III, p. 344*. 4) *Iul. 14; Dümmler III, p. 482*. 5) *Ad torrentem Guliam (Geule) Iun. 25; cf. Regin. 891, Dümmler III, p. 348*. 6) *Loewen*.

(Nov.), securi consederunt. Ex inproviso enim rex et exercitus pervenere ad eundem locum. Transito igitur celeriter eodem fluvio nec mora meditatum est proelium applicari. Cunctanti namque regi, ne tam valida manus periclitaretur, quia interiacente palude ex parte una, ex altera circumfluente ripa non donatur facultas equitibus aggredi, oculis, cogitatione, consilio huc illuc pervagabatur, quid consilii opus sit, quia Francis pedetemptim certare inusitatum est, anxie meditans, tandem heros primores Francorum advocans sic alloquitur patienter: 'Viri, Deum recolentes et semper sub Dei gratia patriam tuendo fuistis invincibiles; inspirate animis, si ab inimicis quandoquidem more paganissimo^a furentibus pium sanguinem parentum^{*} vestrorum effusum^{p. 408.} vindicari recolitis et sacra sub honore sanctorum creatoris vestri templa eversa iam in patria vestra cernitis, ministros eciam Dei summo gradu consistentes prostratos videtis. Nunc, milites, agite, ipsos sceleris factores ante oculos habentes, me primum equo descendente, signa manu praeferentem sequimini; non nostram, sed eius, qui omnia potest, contumeliam vindicantes inimicos nostros in Dei nomine aggredimur!' His incitati dictis, omnibus, senis et iuvenibus, par voluntas et audacia pedestre bellum aggredere datur; prius regem flagitantes, ut equitando eos procuraret, ne quid eis pugnantibus a tergo insidiis inimicorum timendum sit. Clamor a christianis in celum attollitur, nec minus pagani more suo clamantes^b, signa horribilia per castra movebantur^c. Evaginati gladiis ex utraque parte, ut lapis ferro, in invicem ad invicem occursum est. Erat autem ibi gens fortissima inter Nordmannos Danorum, quae numquam antea in aliqua munitione vel capta vel superata auditur. Dure certatum est; sed non in diu¹ subveniente gratia Dei victoria ad christianos concessit. Nordmanni fuge praesidium querentes, flumen, quod antea eis a tergo pro muro habebatur, pro morte occurrebat. Nam instantibus ex altera parte cede christianis coacti sunt in flumen praecipitari, coacervatim se per manus et colla cruribusque complectentes in profundum per centena vel milia numero mergebantur, ita ut cadaveribus interceptum alveum² amnis siccum appareret. In eo proelio cesi sunt duo reges eorum, Sigfridus scilicet et Gotafridus; regia

a) paganismo 3. b) suo succlamantes 3. c) movebuntur 3.

1) *I. e. mox. P.* 2) *Accusativus pro nominativo; cf. a. 884.*

signa XVI ablata et in Baioaria in testimonium transmissa sunt. Eodem in loco die . . . Kal.^a . . .¹ letanias rex celebrare praecipit; ipse cum omni exercitu laudes Deo canendo processit, qui talem victoriam suis tribuit, ut uno homine^b tantum occiso de parte christianorum compertum est, tanta milia hominum ex altera parte perierunt.

892.

DCCCXCII. Rex de Francia cum victoria in Alamannia, curte regia Ulma, honorifice natalem Domini celebravit. Inde Orientem proficiscitur, sperans sibi Zwentibaldum ducem obvium habere; sed ille more solito ad regem venire rennuit, fidem et omnia ante promissa mentitus est. Inde rex irato animo in Hengistfeldon² cum (Mart.) Brazlavone duce³ colloquium habuit, ibi inter alia quaerens tempus et locum, quomodo possit terram Maravorum intrare; consultum est enim, ut tribus exercitibus armatis regnum illud invaderet. Rex⁴ equidem assumptis secum Francis, Baioariis, Alamannis mense Iulio Maraviam^c venit; Inl. ibi per IIII epdomadas cum tanta multitudo, Ungaris eciam ibidem ad se cum expeditione venientibus, omnem illam regionem incendio devastandam versabatur.

Missos etiam suos inde ad Bulgaros^d et regem eorum Laodimir ad renovandam pristinam pacem cum muneribus mense Septembrio transmisit et, ne coemptio salis inde Sept. Maravanis daretur, exposcit. Missi autem propter insidias Zwentibaldi ducis terrestre iter non valentes habere de regno Brazlavis per fluvium Odagra⁵ usque ad Gulpam⁶,

a) ante et post kt spatium compluribus litteris vacuum relictum 3. b) homini 3. c) maraviam 3. d) bulgaros 3.

1) Kal. Octobribus rex Traiecti (ad Mosam) morabatur. P. (Mühlbacher 1814); item Oct. 9. iuxta Mosam fluvium (Mühlb. 1815), ubi regem ante pugnam castra statuisse Regino tradit. Ex reliqua parte anni unum diploma exstat Oct. 30. loco ignoto datum (Mühlb. 1816). Mense Novembrio Nordmannos ab ora ad hiemandum Loconiam petiisse Ann. Vedast. referunt; quibus iniuste, ut videtur, diffusus Dümmler (III, p. 349), qui etiam ante vocabulum Kal. lacunam esse ignorabat, pugnam in Kalendis Novembr. posuit. Ego eam paulo post Idus eiusdem mensis factam esse crediderim. 2) Hoc non urbis aut vici, sed campi cuiusdam prope saltum Hengstberg in media provincia Steiermark siti (fortasse 'das Grazer Feld' in aquilonali parte montis) nomen fuisse A. Chroust, 'Neues Archiv' XV, p. 590 sq. comprobavit. 3) De quo cf. supra a. 884. 4) Quem Febr. 15. Ottingae, Apr. 3. Iuvavi, Apr. 25. Ratisbonae, Mai. 10. Forchheimii, ubi conventus habitus videtur esse, Iun. 30. iterum Ottingae versatum esse chartis (Mühlb. 1818—1822) ostenditur; cf. Dümmler III, p. 353 sq. 5) Odra. 6) Kulpa.

dein per fluenta Savi^a fluminis navigio in Bulgaria perducti. Ibi a rege honorifice suscepti eadem via, qua venerant,

893. Mai. cum muneribus mense Maio reversi sunt.

Poppo dux Thuringorum¹ honoribus privatus est.

893.

DCCCXCIII. Ante quadragesimam rex per totam occidentalium Francorum provinciam monasteria, episcopatus causa orationis obibat. Engilscalchus² iuvenili audacia vir, qui post rapta de concubina regis filia ad tempus se Maravos exul contulit, post hec ad gratiam regis non longum veniens marchensis in Oriente effectus est. Ibi audaciter^b contra primores Baioarie in rebus sibi summissis agens iuditio eorum, Radaspona urbe incaute palatium regis prolapsus nec regi presentatus, obcecatus est. Hinc etiam et Willihelmus filius patruelis eius³ missos suos ad Zwentibaldum ducem dirigens^c reus maiestatis habebatur, capite detruncatus est. Frater quoque eius⁴ cum Maravanis exul delatiscens insidioso consilio ducis cum aliis quam plurimis interfectus est.

(Iul.). Arrepto itaque rex itinere⁵ iterum regnum Zwentibaldi ducis ingreditur cum exercitu, maxima parte illius regionis expoliata propter insidias positas magna cum difficultate itineris in Baioaria ad reginam⁶ curtem Otingam⁷ reversus est. De qua ei non multum post filius nascebatur, quem Haddo Magonciacensis^d archiepiscopus et Adalpero Augustae Vindelicæ^e episcopus sacro fonte baptismatis chrismantes nomine avi sui Hludawicum appellaverunt. Missi autem Formosi apostolici cum epistolis et primoribus Italici regni ad regem in Baioaria advenerunt, enixe deprecantes, ut Italicum regnum et res sancti Petri ad suas manus a malis christianis eruendum adventaret; quod tunc maxime a Widone tyranno affectatum est. Quos rex apud urbem Regino⁸ honorifice recipiens et cum muneribus postulata annuens abire permisit.

a) saue 3.
corr. Freher.

b) audatiter 3.

c) diriens 3.

d) moconclanensis 3.

e) videlicet 3;

1) Quo auctore Arn Wirzburgensis episcopus eodem anno expeditionem contra Bohemos suscepit, in qua occisus est. 2) Filius Engilscalchi marchionis saepius commemorati; cf. Dümmler III, p. 362. 3) Willihelmi fratris Engilscalchi maioris. 4) Ruodpertus in Ann. Alamann. dicitur; Dümmler III, p. 361, n. 1. 5) Iun. 23. Ratisbonae trium chartarum ultima data est (Mühlb. 1838); post quam nulla exstat ante Aug. 21. data. 6) Otam. 7) Otting. 8) Ubi Sept. 2. diploma datum est (Mühlb. 1840).

Hiemps aspera et plus solitum prolixa extenditur, ita ut mense Mart. nix in quibusdam locis per V dies mensura in profundo unum^a pedem habere viseretur^{b.*}.

894.

DCCCXCIIII. Sonitus tonitruui magni increpuit V. Kal. Febr.

Ipse mox in itinere positus natalem Domini curte regia Eibilinga^{c.1} mansit; inde cum Alamannico exercitu Italiam intravit. Pergamum civitatem² primum cum comite (lan.) Widonis Ambrosio sibi rebellem sentit. Ob hoc rex mente commotus iussit castra exercitus ipse adequitans in ambitus supra montem usque ad murum civitatis promoveri. Conserti sunt enim ita vespertascente iam die pugnantes, ut cetera pars noctis par obsidentibus et obsessis vigilandum erat. Aurora insurgente rex missarum solemnitate completa urbem ad expugnandum exercitum per circuitum distribuit^d; ipse super verticem montis ad auxiliandum aggredientibus murum cum signis constabat. Mirabilis vigor animi utrisque datur et expugnandis et expugnatoribus; utrique^e in acie ut murus inter eos constanter applicati sunt. In primo enim impetu pugnae talis sonitus ferientium per scuta lapidum datur sentiri, ut hominibus castra regis servantibus, quae ultra unum miliarium posita^f erant, tonitruum simulabatur audire; maximis cum laboribus palatinis militibus³ coram rege certantibus tandem ad murum usque perventum est. Scuta super se in modum tecti conducta sustollunt, murum antiquitus fundatum perfodere temptant, ut desuper miseri urbani lapidibus dolia plena incassum submittentes, lanceis periactatis ad ultimum propugnacula murorum conantes super eos proicere; omni nisu impulsu pectorum instantes Dei nutu murum usque ad fundamentum prolabi fecerunt. Fit a populo clamor forinsecus, perturbatio cum fuga intrinsecus; ex omni parte

*) *Hic scribe Althensis (man. prim.) in margine codicis 3 adiecit: Inde per Baiowariam maxima penuria vini facta, oves et apes perditae.*

a) uno 3. b) visetur 3. c) regi a eibilinga corr. m. saec. XII, regia weibil. 3. d) post hoc vocabulum in codice 3 quattuor folia exciderunt noni quaternionis interiora; ea, quae ibi desunt, e codicibus 3c. e suppleta sunt. e) uterque 3e. f) posite 3e.

1) Aibling. 2) Bergamo; cf. Dümmler III, p. 374 sq. 3) I. e. satellitibus regis; de quibus cf. Waitz, 'Verfg.' III, p. 546 sq., IV, p. 610.

exercitus urbem invadendo ut turbo dispoliat. Ambrosius comes, auctor contentionis contra regem, quandam^a turrin fugae^b praesidium quaerens ascendit, sed non utile. Nam prae furore iudicio exercitus captus et¹ mox patibulo suspensus est; uxor vero eius et filii cum magno^c thesauro regi praesentati sunt. Episcopus etiam eiusdem civitatis nomine Adalbertus ibi comprehensus est et Haddoni^d episcopo servandus^e conceditur. Hinc tantus terror totam Italiam invasit, ut maximae urbes, Mediolanium scilicet et Papia, sponte ad regem venientes se subdiderunt^f.

Primores itaque marchenses, qui fuerunt Italici regni, Adalbertus^g videlicet² fraterque eius Bonifacius, Hildibrandus quoque et Gerhardus^h, regi se praesentavere. Sed praesumptuose se inbeneficari ultra modum iactantes omnes capti sunt et in manus principum dimissi ad custodiendum. ^{*p. 419.} Sed non diu rex hoc sustinuit; nam misericordia motus permisit eis absolutionem, iuramento ei fidelitatem promittere eis disposuit. Quorum duo, Adalbertus^g et Bonifacius, fidem mentientes fuga a rege defecerunt.

Mart. 31. Rex propter nimiam longitudinem itineris languescere exercitu usque Placentiam veniens reversus est pascha prope castello Eboregia³. Quod tunc et firmissimas clausasⁱ obserratas desuper posito lapideo castello comes Widonis nomine Ansgar⁴ cum satellitibus Rodulfi regis de Burgundia ad hoc transmissis, ne via ibi redeunti regi daretur, obsessum defendebat. Rex namque per occupatam viam sine periculo suorum non posse expugnari sentiens, per viatores cum duro labore exercitus Alpes ascendens, propter magnitudinem exercitus per praerupta^k saxi devians; cum magno periculo suorum mirum in modum cum¹ equis per praecipitium rupis quasi per murum a summo deorsum transilientes passim per scopulos^m, datis quibusdam gradibus quasi locus respirandi, in Augustamⁿ vallem⁵ tercio demum die prolapsi convenerunt. Rex ante se directo exercitu Rodulfum regem fugere compulit; ipse per superiorem Burgundiam in Alamannia curtem Chirihheim^o, regina sibi occurrente, se recepit.

a) quendam 3e. b) fuga 3c. e. c) maximo 3e. d) hatdoni 3e. e) sevandus 3e.
f) subdidissent 3c. g) adelbertus 3e. h) gehardus 3e. i) clausa 3c; clusas 3e.
k) prerumpta 3e. l) deest 3c. m) scopula 3e. n) angustam 3c. e. o) chiricheim 3e.

1) *Iussu regis; Dümmler III, p. 375.* 2) *Marchio Tusciae.* 3) *Icrea.*
4) *De quo cf. Dümmler III, p. 379, n. 2.* 5) *Val d'Aosta, cuius introitum Eporedia regi praecloserat. P.*

Wormacia^a habitum est generale conventum¹; ibi^(1un.) inter alia Karolus puer indole iuventutis, Hludowici^b Karoli de occidentali Francia regis filii filius, nepos regis, ad eum veniens, quem rex cum dilectione suscepit et absolvit.

Alamanni cum manu valida super Rodulfum regem cum Zwentibaldo^c filio regis de concubina transmittuntur. Ille se defendens obiectione Alpium, Alamanni devastata magna illius regionis parte revertuntur in sua.

Wido Italici regni tyrannus morbo correptus obiit, cuius filius^d Lantbertus eodem modo regnum invadendo affectatus est.

Zwentibaldus^e, dux Maravorum et vagina totius^e perfidiae, cum omnes regiones sibi affines dolo et astucia perturbando humanum sanguinem siciens circumiret, ultimum hortando suos, ne pacis amatores, sed potius inimici domesticis² persisterent, diem ultimum clausit infelicitate.

Avari, qui dicuntur Ungari, in his temporibus ultra Danubium^f peragrantes multa miserabilia perpetrare. Nam homines et vetulas matronas penitus occidendo, iuenculas tantum ut iumenta pro libidine exercenda secum trahentes totam Pannoniam usque ad internationem^g deleverunt.

Pax tempore autumnii inter Baioarios et Maravos compacta est.

Missus Leonis imperatoris Grecorum^h ad regem urbe Radasbona^{i. 3} Anastasius cum muneribus venit; quem rex audit et eodem die absolvit.

895.

DCCCXCV. Fames valida per universam Baioariorum provinciam excrevit, ita ut per plurima loca inedia morte consumerentur.

Engildio^k marchensis Baioariorum⁴ honoribus privatus est; in cuius locum Liutpoldus¹ nepos regis subrogatus est. Hildigardis^m filia Hludowici^b Francorum regis contra fidelitatem regis agere accusata, inde publicis honoribus

a) Wormacia 3c. e. b) ludowici 3c. c) zwentib. 3c. d) filia 3c. e) totius 3c.
f) danubium 3c. g) internicionem 3c. h) graec. 3c; grec. imp. 3c. i) radisbona 3c.
k) engildio 3c. l) liutboldus 3c. m) Hiltigardis 3c.

1) *Ubi diplomata Iun. 5. 6. 13. data sunt* (Mühlb. 1847—1849). 2) *I. e. vicinis.*
3) *Ubi chartis testibus* (Mühlb. 1851—1853) Aug. 26. et 895. Ian. 1. moratus est. 4) *De quo cf. Dümmler III, p. 393, n. 2.*

deposita in Baioaria quadam insula palude Chiemicse¹ nominata inclusa est.

(Mai.) Convenientibus itaque² de toto Hlotharico^a regno, Saxonia, Baioaria et Alamannia in Francia XX et VI^b episcopis, curte Triburia magnus synodus habebatur, praesidentibus scilicet metropolitanis, Haddone^c Magontinae^d urbis archiepiscopo, Herimanno^e Coloniae Agrippinae^f urbis archiepiscopo, Ratbodo Treverensi archiepiscopo; multa quidem pro utilitate christianae religionis tractantes eademque statuta^g memoria retinendum successoribus suis propriis capitulis scripta commendaverunt.

(Mai.) Regale equidem placitum Wormacia^h habitum est³. Ibi Odo rex Galliae ad fidelitatem regis cum muneribus veniens ab eo honorifice susceptus et post paucos dies in sua, prout venerat, placabili licentiaⁱ reversus est. Zwentibaldus^k ergo filius regis infulam regni a patre suscipiens in Burgundia et omni Hlotharico^l regno receptis eiusdem regni primoribus rex creatus est.

*Per idem tempus magni terrae motus in plurimis^m locis occidentalium Francorum visi sunt.

(Iun.) Legatos⁴ Obodritorum curte regia Salz munera secum deferentes, ad regem pacifica optantes pervenerunt; quos rex, ut audivit, sine mora postulata annuens et abire permisit.

Avari terminos Bulgarorum invadentes ab ipsis praeventi sunt, et magna pars eorum exercitus interfecta est⁵.

Jul. Mediante mense Iulio habitum est urbe Radasbonaⁿ generale conventum; ibi de Sclavania omnes duces Boemanzonum^o, quos Zwentibaldus^k dux a consortio^p et potestate Baioaricae^q gentis per vim dudum divellendo detraxerat, quorum primores erant Spitignewo, Witizla^r, ad regem venientes et honorifice ab eo recepti^s per manus, prout mos est, regiae^t potestati reconciliatos se subdiderunt.

Iterum rex a Formoso apostolico per epistolas et missos enixe Romam venire invitatus est. Rex vero, cum

a) hluth. 3c; luth. 3e. b) viginti et septem 3c. c) addone 3c; hatdone 3e. d) mogunting 3e. e) hermanno 3e. f) agripin 3e. g) statura 3e. h) vormacia 3c. i) licencia 3e. k) zuentib. 3c. l) hluth. 3c; loth. 3e. m) in pl. in l. 3e. n) radasbona 3c; radaspona 3e. o) boemanzonum 3c. e. p) consortio 3e. q) baioari 3e. r) spiti gneuno ui utizla 3c. s) receptis 3c. e. t) hoc verbo lacuna finitur in codice 3.

1) Monasterio Frauenwört in lacu Chiemsee. 2) Mense Maio; cf. Dümmler III, p. 395—406. 3) Item mense Maio; Dümmler III, p. 406—409.

4) Accus. pro nomin.; cf. a. 884. 5) His verbis eadem pugna dici videtur, de qua infra ad a. 896, uberius narratur.

consilio episcoporum suorum petitionibus suis satisfacere * decreverit, mense Octobrio de Francia et Alamannia in ^{Oct.} Italia promovit exercitum. Venientes¹ quippe ultra Padum ^(Dec.) ibi diviso exercitu Alamannos per Bolonnam ad Florentinam urbem ire permisit; ipse cum Francis per superiores partes Alpium² curtem, quae dicitur Turris³, sic usque civitatem Lunam⁴ progreditur. Ibi natale Domini cele- ^{Dec. 25.}bravit.

896.

DCCCXCVI. Igitur propter nimiam tempestatem aeris et immoderatam effusionem imbrium et ultra modum inundationibus aquarum omnis exercitus per divexa montium cacumina impediti sunt, passim errando laboriose pervagatus^a. Unde etiam maxima pestilencia equorum et plus solitum propter difficultatem itineris aggravando excrevit, ita vero, ut totus pene exercitus supellectile suum inconstituto more per sellatos more equitum boves trahebant. Ad hec interim malus rumor regem necnon exercitum commovit, Perngarium scilicet nepotem eius a fidelitate sua defecisse et in Italiam iam pro hoc reversum fuisse, Adalpertum, videlicet marchensem Tusciae, mutuis colloquiis Perngarii <adductum>^{b. 5}, ne aliquo modo ad regis fidelitatem intenderet.

His et talibus auditis rex gravi molestia totusque exercitus maxima anxietate et penuria preoccupatus tandem urbem Romam advenerunt. Super hec omnia novum ^(Febr.) genus anxietatis exercitui occurrit. Nam adventantibus illis Ageldrudis vidua Widonis portas in circuitu murorum omnes serrando preoccupavit, ut omnibus pariter ad domum sancti Petri introitus denegaretur. Quod rex moleste accipiens in commune consilium cum omni exercitu ad ecclesiam beati Pancracii⁶ convenit. Post solemnitate missarum celebrata rex exercitum unanimiter interrogavit, quid facto opus sit. Conveniunt omnes, cum lacrimis fidem promittentes, confessionem coram sacerdotibus publice agentes; indicto unius diei ieiunio bello urbem expugnare in commune acclamatum est.

a) Duagauatus 3. b) deest in codicibus, a nobis suppletum.

1) Per Papiam et Placentiam. 2) Apennini montis. 3) Torre prope Berceto. 4) Luni prope Carraram; cf. Dümmler III, p. 416. 5) Eiusmodi verbum supplendum esse iam Rehdantz in versione thiudisca cognovit. 6) Ante portam S. Pancratii trans Tiberim sita est. P.

(Febr.).

Cunctantibus ergo cunctis redire in castra, rex murum prospiciendo circumibat; Dei nutu^a subito inter obsessis et obsidentibus insperate contentio exoritur, concursus ex omni parte plebis, omnes vociferantes urbem bello expugnare, omnibus in pugna par voluntas. Nec mora, advenērunt murum, lapidibus defensores murorum depellunt, multitudo virorum portis se constipat; alii securibus et spadis portam et vectes ferratos incidunt, alii murum perfodiunt, alii per scalam muros ascendunt. Sicque Dei providentia firmissima et nobilissima urbs, nullo ex parte regis de tanto exercitu succumbente, iam vesperascente die nobiliter cum triumpho expugnata est, apostolico et urbe de inimicis liberato.

Omnis namque senatus Romanorum necnon Grecorum scola cum vexillis et crucibus ad pontem Malvium¹ venientes regem honorifice cum ymnis et laudibus suscipientes ad urbem perduxerunt². *Iam apostolicus paterno amore *p. 412 diligendo regem ante paradisum loco, qui dicitur Gradibus sancti Petri, suscipiens et honeste ad basilicam beatorum principum apostolorum laetificando introduxit et secundum morem antecessorum suorum imperialem consecrationem coronam capiti sibi inponens cesarem augustum appellavit. Dispositis ibi multimodis rebus omnis Romanorum populus ad sanctum Paulum cum iuramento imperatori fidem promittentes. Iuramentum vero illud, ne quem lateat, hic inserere proposuimus: 'Iuro per hec omnia Dei mysteria, quod salvo honore et lege mea atque fidelitate domni Formosi papae fidelis sum et ero omnibus diebus vitae meae Arnolfo imperatori et numquam me ad illius infidelitatem cum aliquo homine sociabo; et Lantperto filio Agildrudae vel ipsi matri suae ad secularem honorem numquam adiutorium prebebo et hanc civitatem Romam ipsi Lantperto vel matri eius Agildrudae vel eorum hominibus per aliquod ingenium aut argumentum non tradam'.

Post haec autem Constantinus et Stephanus, qui maiores inter senatum erant, rei maiestatis^b esse accusati sunt, quia cum Agildrude^c prius urbem capiendam conspici-ravere; quos rex sine mora comprehendi et secum in Baioaria transferri precepit. Urbem vero ad suas manus custodiendam Faroldo cuidam vassallo concessit; ipse XV.

a) nuto 3. b) magestati 3. c) agildrudę 3.

1) *Ponte Molle.* 2) *Altero post expugnationem die, fortasse Febr. 22; cf. Mühlbacher I, p. 698, Dümmler III, p. 420.*

tandem die, postquam venerat, ab urbe digressus est, com- (Mart.),
 perta denique Agildruda in civitate Spoletana morare;
 quam ad expugnandum mox iter arripuit. Sed antequam
 ad locum destinatum pervenisset, gravi infirmitate capitis
 detentus imperfectum reliquit et cum omni festinatione,
 parvulo filio suo nomine Ratolt, qui ei de concubina erat,
 ad fidem Italice gentis Mediolanium dimisso, per vallem
 Tridentinam mense Madio in Baioariam reversus est. Sed Mai,
 non multo post etiam filius eius, quem in Italia dereliquit,
 per lacum Cumensem^{a. 1} ad eum reversus est. Post mortem
 etenim Waltfredi Foroiulii marchensis, qui multum fideliter
 ad imperatorem Veronam contendendo retinuit, ilico Pern-
 garius regnum Italicum invasit et usque ad flumen Adduam
 quasi hereditario iure contra Lantbertum in participatio-
 nem recepit. Maginfredus comes Mediolanensis a Lant-
 perto filio Widonis capitali sententia interfectus est; filius
 eius atque gener oculorum lumine orbatum sunt.

At Roma Formosus papa defunctus est die sancto Apr. 4.
 pasche; in cuius locum consecratur Bonifacius, qui poda-
 grico morbo correptus vix [XV dies]^b supervixisse reperi-
 tur. In cuius sedem successit apostolicus n[omine]^c Ste-
 phanus, vir fama infamandus, qui² antecessorem suum,
 Formosum videlicet, inaudito more de sepulchro eiectum (897, Ian.),
 et per advocatum suae responsionis depositum foras extra
 solitum sepulturae apostolicis locum sepeliri precepit.]

Pacem ergo Greci eodem anno³ cum Avaris, qui di-
 cuntur Ungari, facientes; quod eorum concives Bulgari^d in
 pravum vertentes hostili expeditione contra eos insurgunt
 et omnem regionem illorum usque portam Constantinopoli-
 tanam devastando insecuntur. Quod ad ulciscendum Greci
 astucia sua naves illorum contra Avaros mittunt ac eos in
 regnum Bulgarorum ultra Danuvium transponunt. Illi
 transpositi manu cum valida gentem Bulgarorum ingressi
 maximam partem cedendo neci^e tradiderunt. Hoc audientes
 positi in expedicione Bulgari cum omni festinatione patriam
 deliberare ab infesto hosti recurrunt consertoque ilico proelio

a) cumense 3. b) XV dies in spatio antea relicto eadem manu postmodum scripta sunt 3.
 c) omne — precepit in una linea vacua et dextro margine manu primitiva addita sunt 3.
 d) pulgari 3. e) noti 3.

1) Lago di Como. 2) In synodo initio a. 897. habita; cf. Dümmler III, p. 426 sq. 3) Ea, quae hic de pugnis inter Ungaros et Bulgaros commissis narrantur, minime eodem anno, sed inter annos 893. et 896. facta sunt; nuntius tantum uberior a. 896. demum per Lazarum episcopum in Baioariam videtur allatus esse. Cf. Dümmler III, p. 443—445. 451.

victi sunt; iterum pari tenore recuperare nitentes secundo caruere victoria. Tandem miseri, inscii, quam consolationis causam vel remedii potuissent invenire, currunt omnes ad vestigia vetuli illorum regis Michaelis¹, qui eos primum ad christianae religionis veritatem convertit, inquirentes, quid eis ab imminente periculo evadendum consuleret. Qui indicto triduo ieiunio penitentiam de inflata christianis iniuria agere, dein auxilium a Deo querendum esse premonuit.

- (895). *Quo^a peracto durum iniere certamen; pugnantibus vero ambabus acerrime partibus ad ultimum misericordia Dei victoria quamvis *cruenta christianis concessa est. Quis enim gentilium Avarorum strages tantis congressionibus^b enumerando possit exponere? cum Bulgarorum, ad quos victoria concessit, numero XX milia equitum cesa inveniuntur². Stipantibus denique isdem in partibus inter se con-
896. flictibus imperator Pannoniam cum urbe Paludarum³ tuendam Brazlavoni duci suo in id tempus commendavit. Leo vero imperator Grecorum Lazarum quendam vocatum episcopum ad cesarem augustum cum muneribus transmisit;
- (Nov.). quem ille apud urbem Radasbonam⁴ gratanter accipiens paucos eum dies secum retinuit, tandem honoribus ditatum remisit in sua.

897.

DCCCXCVII. Cesar vero curte regia Otinga natalem Domini celebravit, advenientibus ibidem ad eum Maravorum missis, qui pro pace constituenda, ne exules eorum profugi reciperentur, ab imperatore flagitant; quos rex, ut audivit, absolvit et sine mora abire permisit. Ipse vero

(Ian.). habito generali conventu urbe Regino⁵ propter gravitudinem corporis in Baioaria secretis locis hiemare disposuit. Fames valida per universam regionem Baiowariorum incubuit, ita ut multi inedia consumerentur.

- Mai. Exeunte autem mense Madio habitum est placitum urbe Wormacia. Ibi inter alia Zuentibaldus filius imperatoris ad eum veniens; quem ille benigne suscipiens quibusdam primoribus suis, qui priori anno ab eo honoribus pri-

a) hinc decimus codicis 3 incipit quaternio; cuius, ut libri autographi continuationem Altahensium, folia in margine notamus, capitula stellulis signantes. b) congressionibus 3.

1) Sive Bogoris. 2) Haec eadem pugna videtur fuisse, de qua supra ad a. 895. ex incertiore nuntio relatum est. 3) I. e. Mosaburg (= Moosburg). 4) Unde diploma Nov. 20. (Mühlb. 1874) datum est. 5) Cf. diplomata Ian. 28. et 30. inde data (Mühlb. 1875—1877).

vati sunt¹, cum eo pacificatis ceterisque negotiis, prout potuit, ibidem inter se dispositis placabilem licentiam in sua redeundi donavit.

ANNALIUM FULDENSIIUM CONTINUATIONES ALTAHENSES.

A. 897—901.

897.

Curte^{a. 2} vero Tripuria habito generali conventu³ (Inl.), Fuldense cenobium causa orationis petiit. Quo peracto ad curtem, quae dicitur Salz, pervenit, advenientibus^b ibi ad eum cum muneribus Soraborum missis, quos, ut audivit, absolvit et abire permisit.

* His ita expletis contigit, ut gentis Behemitarum duces ad imperatorem Arnulfum, qui tunc temporis civitate Radaspona moratus est, devenerunt, offerentes ei munera regia et sua suorumque fidelium suffragia contra eorum inimicos, Marahabitas [scilicet]^c, postulantes, a quibus saepe, ut ipsi testificati sunt, durissime conprimebantur.
* f. 44. * Quos^d ergo duces rex imperator gratuito suscipiens, verbaque consolationis eorum pectoribus habundantius inseruit et laetabundos donoque honoratos patriam in suam abire permisit; totumque illius anni tempus autumnale finitimis in locis aquilonalibus Danubii Ymbrisque⁴ fluminis sese sustentavit, hac etiam in ratione, ut, si supradictae genti necessitas auxilii sui immineret, paratus cum suis fidelibus existeret.

898.

* Postea vero anno incarnationis Domini DCCCXCVIII. inter duos fratres gentis Marahensium, Moymirum videlicet

a) hinc manus secunda incipit 3.

b) abhinc atramento atriore scriptum 3.

c) inter

lineas manu prima additum 3.

d) pagina versus 28 sine lineis scriptos perhibet.

1) Quorum nomina Regino a. 897. praebet. 2) Abhinc codex 3 archetypi auctoritate fruitur; quam ob rem et foliorum eius numeros in margine notavi et, ubi auctor a linea nova incipiat, stellis indicavi. 3) Mense Iulio; cf. chartam inde Iul. 14. datam (Mühlb. 1882), Dümmler III, p. 457. 4) Regen.

ac Zentobolchum, eorumque populum dissensio atque discordia gravissima exorta est; ita etiam, ut, si uterque alterum suis viribus insequi atque comprehendere valeret, capitale subiret sententiam. *Tunc vero rex imperator ista sciens marchiones suos, Liutbaldum scilicet et Arbonem comitem, una cum ceteris fidelibus suis parti, quae ad se spem ac confugium habuit, auxilium ad eorum liberationem protectionemque Bawarios suos primates transmisit. At illi in ore gladii igneque, prout poterant, inimicos suos humiliauerunt et devastando necaverunt. *Istius ergo dissensionis et disruptae pacis inter supranominatos fratres Arbo comes Isanrico filio suo instigante instructor delatorque atque proditor esse convincitur et ob hanc causam praefectura sua caruit ad tempus; quam non multo post accepit.

*Dein^a ceps^a autem quidam, qui erat quondam princeps cum ceteris primoribus gentis Bawariorum, nomine Erimpertus¹, qui postea rebellis regi suisque extitit, a Priznolawo quodam Sclavo duce, qui et ipse imperatori fidus probatur, comprehensus dinoscitur et a Liutbaldo strenuo comite catena aliisque vinculis illigatus regi ad Rantesdorf² est presentatus, Christi domini natale anni instantis finiente.

899.

*Iterum autem expeditione ordinata tempore hiemali Bawariorum principes cum suis fines Marahabitarum fortiter atque hostiliter invaserunt et manu valida loca illorum desertantes predamque colligentes domumque revertentes, habentes ea.

*Tum vero multis temporibus inauditum scelus et, quod non oportuit, facinus de regina Uota^b divulgatum est, id est ut corpus suum inlecebrosi ac iniquo manciparet
Iun. coniugio. Quod ipsum Radaspona urbe mense Iunio iuxta primorum presentium iudicium LXXII iurantibus difinitum comprobatur.

*Ipso^c quoque tempore eiusdem magni et communis^d civitate Regia placiti rex paralisy^e solutus infirmatus est; *secundum autem ut³ regi nocuum quoddam a viris ac feminis daretur, ut inde paralyticus efficeretur. *Quorum

a) in hac pagina 26 versus sunt in lineis atramento atriore scripti 3. b) ūta 3. c) ab-hinc atramentum lucidius. d) littera s humore extincta 3. e) ita 3.

1) Cf. a. 879. 2) Ranshofen ad Oenum. 3) Loco factum est autem eo quod. P.

unus vocabatur Graman, qui reus maiestatis convictus et ideo Otinga decollatus est, *alter vero fuga lapsus in Italia
 *f. 45. latuit; *et^a alia quoque femina nomine Ruodpurg^b, quae eiusdem sceleris auctrix deprehensa certa examinatione inveniebatur, Eipilinga¹ in patibulo suspensa interiit^c.

*Denique non post multum temporis Bawarii terminos Maraborum confidenter iterato intrantes et, quaecumque poterant, diripiendo populati sunt et Zentobolchum puerum, filium antiqui ducis Zuentobolchi suumque populum de ergastulo civitatis, in quo inclusi morabantur, eripuerunt ipsamque civitatem igni succenderunt atque in fines patriae suae pro misericordia secum abduxerunt.

*Interim autem Isanricus tyrannidem suam sine cessatione contra regem exercens. Quod vehementer rex accipiens decrevit navigio, quia iam tunc infirmus corpore fatigaretur, civitatem Mutarens², in qua ipse Isanricus intus erat, aggredi; quod et factum est. Illo vero resistente, rege quoque et suis fortiter viriliterque superantibus atque civitatem obpugnantibus, demum ipse Isanricus vi compulsus cum uxore et his, quae ad se pertinebant, exivit et imperatori sese presentavit. Tunc rex custodibus illum custodiendum commendavit, quatinus Radasponam produceretur. At ille timens, ne puniretur, fugam iniit et
 *f. 46. ad Marehenses usque confugit^d. *Quorum^{e. 3} itaque adiutorio suffultus, ut prius, partem regni subripuit, eandem totum secum retinendo obtinuit.

Engilmarus Pataviensis episcopus obiit, in cuius locum (Iun. 12). Wihingus quidam Alamannus contra instituta patrum, prius Marahavensis ab apostolico destinatus episcopus, rege concedente successit. Sed non multo post a Deotmaro archiepiscopo⁴ ceterisque suffraganeis suis contra voluntatem regis canonicali iudicio abiectus ac Rihharius ad eandem sedem episcopus in id ipsum tempus ordinatus est.

900.

DCCCC. Imperator urbe Radaspona diem ultimum (899, Dec. 8). clausit et honorifice in domo sancti Emmerammi martyris

a) 26 lineae, quarum ultimae duae vacuae 3. b) rōdpurg 3. c) post interiit nonnullae litterae extinctae sunt. d) post hoc verbum duae lineae vacuae manserunt 3. e) abhinc tertia munus atramento atriore 3.

1) Aibling. 2) Mutaren Nibelungorum, hodie Mautern ad Danubium prope Gottwicum. P. Cf. Dümmler III, p. 464. 3) Hinc alius scriptor annales continuavit. 4) Salzburgensi.

(Febr. 4), Christi* a suis sepelitur. Luduwicus filius eius, qui unicus tunc parvulus de legali uxore natus illi erat, in regnum successit. *Cuius frater de concubina Zuentipoldus nomine ^{p. 415} Gallicanum^a regnum secum retinens, res ecclesiarum crudelitate sua immoderate affectans, maxime crimen eo, quod Ratpodo Treverensi archiepiscopo contra sacerdotalem honorem baculo suo in capite percutiens intulit, a suis tam episcopis quam comitibus omnibus desertatus est. Ipse vero recuperare nitens cum paucis contra eos incaute dimicans^b vitam cum regno finivit¹.

(Aug. 13). Baiowarii per Boemanniam ipsis secum assumptis regnum Marahavorum cuncta incendio per tres ebdomadas devastantes inruperunt; tandem cum omni prosperitate domum reversi sunt.

*Interim vero Avari, qui dicuntur Ungari, tota devasta Italia, ita ut occisis episcopis quamplurimis Italici contra eos depellare² molientes in uno prelio una die ceciderunt XX milia. *Ipsi namque eadem via, qua intraverunt, Pannoniam ex maxima parte devastantes regressi sunt.

Missos illorum *sub dolo ad Baworios pacem obtando ^{*f. 46} regionem illam ad explorandum transmiserunt. Quod, pro dolor! primum malum et cunctis retro transactis diebus invisum damnum Baiowarici regni contulit. Igitur ex improviso cum manu valida et maximo exercitu ultra Anesum³ fluvium regnum Baiowaricum ostiliter invaserunt, ita ut per quinquaginta miliaria in longum et in transversum igne et gladio cuncta caedendo et devastando in una die prostraverint. Quod ut comperentes posteriores Baiowarii, dolore compulsi econtra festinare disponunt; *sed hoc Ungari precognoscentes cum his, quae depredaverunt, redierunt, unde venerant, ad sua in Pannoniam.

Interim vero quaedam pars de exercitu illorum de aquilonali parte Danuvii fluminis partem illam devastando prorupere. Quod ut Liutpoldo comiti compertum foret, moleste hoc patiendum ferens, contractis secum quibusdam primoribus Baiowariorum, uno tantum Pataviensis^c sedis

*) atque pontificis *add.* 3c.

a) call. 3. b) dimicas 3. c) pattav. 3.

1) *De interitu eius cf. Dümmler III, p. 501 sq. hoc proelio cf. Dümmler III, p. 507.*

2) *I. e. debellare; de*

3) *Enns.*

episcopo comitante ultra Danuvium eos insequendum se transposuit. Consertoque ilico cum illis prelio nobiliter dimicatum est, sed nobilius triumphatum. Nam in prima congressione belli tanta Dei gratia christianis occurrit, ut mille CC gentilium inter occisos et, qui se in Danuvio (Nov. 20.) merserant, perempti invenirentur¹. Vix tantum unum de christianis occisum in apparatu belli inveniunt. [In^a eodem loco post victoriam illis celitus datam congressi clamore magno] in celo inde Deo gratias clamantes ferebant, qui non in multitudo hominum, sed misericordiarum suarum pietate liberat sperantes in se. Tandem laeti post tantam victoriam^b ad socios, unde venerant, regressi sunt et citissime in id ipsum tempus pro tuitione^c illorum regni validissimam urbem² in littore Anesi fluminis muro obposuerunt. Quo peracto unusquisque redierunt in sua.

901.

DCCCCI. Generale placitum Radaspona^d civitate (Ian.) habitum est. Ibi inter alia missi Marahavorum^e pacem optantes pervenerunt; quod mox, ut petierunt^f, complacuit et iuramento firmatum est. Inde ob hoc ipsum Richarius episcopus et Udalricus^g comes³ Marahava^h missi sunt, qui eodem tenore, ut in Baiowariaⁱ firmatum fuit, ipsum ducem et omnes primates eius eandem pacem se servaturos iuramento constrinxerunt.

Interdum vero Ungari^k australem partem regni illorum Caruntanum^l devastando invaserunt⁴.

Rex vero per Alamanniam, causas ibi disponendo, pascha Domini celebrandum Franciam^m petiit.

Apr. 12.

a) In — magno eadem manu in margine inferiore addita sunt 3. b) hoc verbo fol. 46^r clauditur; duo, quae sequebantur, folia fasciculi decimi intima exciderunt 3; quae illi desunt, in codd. 3c, e inveniuntur. c) tuitione 3c. d) radisbona 3c. e) maravorum 3c, e. f) pecierunt 3c. g) waldaricus 3e. h) marahava 3c; marahaa 3e. i) baiowaria 3c, e. k) ungarii 3e. l) coruntanum 3e. m) frantiam 3e.

1) *Kalendar. Frising.*: XII. Kal. Dec. Ungarii a Baiowariis perempti sunt die Iovis; cf. *Boehmeri fontes IV*, 587, *Dümmler III*, p. 515. 2) *Ennsburg*. 3) *Pagorum Linz- et Argengau*, de quo cf. *Dümmler III*, p. 341 sqq. 4) Unde clade Apr. 11, ut videtur, accepta redierunt.

ANNALES FULDENSES ANTIQUISSIMI.

Annales Fuldenses antiquos marginibus tabularum paschaliū adscriptos olim G. H. Pertz in codice Vindobonensi nr. 460 (tunc hist. prof. 612) invenit et, quantum eorum in membranīs humore valde afflictis legere potuit, in MG. SS. I, p. 95 primum edidit. Deinde, cum eidem annales et ex codice Casselano olim Fuldensi saec. IX. in SS. II, p. 237 typis mandati et in Monacensi, olim Ratisbonensi S. Emmerammi nr. 14641 item saec. IX. inventi essent, idem vir doctissimus novam editionem in SS. III, p. 116 e tribus illis codicibus ita instituit, ut primo loco Casselani, quem antiquissimum esse censebat, secundo Vindobonensis, ad quem perquirendum etiam exempli ante centum viginti annos a Gentilottio scripti lectionibus usus est, tertio Monacensis plenum textum poneret.

Sed post illum Th. Sickel¹ Vindobonensem archetypum esse argumentis tam dilucidis demonstravit, ut nemini iam res in dubio relinquatur. Nam cum cyclorum decennovennialium, qui annos 741—854. complectuntur², tres tantum priores manu prima, quartus et quintus altera, sextus tertia quadam exarati sunt, tum annales ipsos usque ad a. 780. aut 790. eadem manus prima scripsit, quam exinde aliae complures excipiunt. Apparet igitur tabulas trium cyclorum intra annos primi cycli institutas et annales a primo librario usque in tertium cyclum productos esse, ita ut hi omnibus ceteris in Germania scriptis vetustate antecellant. Praeterea tabularum ratio nequaquam omnino eadem est, siquidem prima et secunda paginae octo versus cyclorum cum inscriptionibus rubris exhibent, tertia quintum versum, i. e. cyclum lunarum omittit, quarta et quinta titulis rubris et lineis carent et, quo latior margo adnotationibus historicis vacet, cyclorum versibus artiore locum concedunt, sexta nihil nisi annorum incarnationis numeros et dies paschales continet.

1) 'Forschungen z. Deutschen Gesch.' IV. p. 454—461. 2) Totus codex est quattuor foliorum, quorum fol. 1' annos 741—759, f. 2 a. 760—778, f. 2' a. 779—797, f. 3 a. 798—816, f. 3' a. 817—835, f. 4 a. 836—854. continet, prima et ultima paginae (f. 1 et 4') vacuae sunt.

Accedit, quod, ubi unius lineae spatium adnotationi non sufficiebat, reliqua verba non in ea, quae sequitur, sed in ea, quae antecedit, linea scripta sunt, nimirum ne rebus posteriore anno adnotandis locus praeriperetur.

Itaque quin codex archetypus sit, dubitari non potest; et, si integer servatus esset, alium profecto non desideraremus. Sed quoniam summo studio maximaque diligentia adhibitis ipse Sickel nigrarum quidem litterarum vix vicesimam partem vere se vidisse fatetur, Gentilotti quoque exemplar meliore tempore transcriptum ceterique codices in auxilium vocanda sunt. Illud, quod item Vindobonae servatur, V. Cl. Tangl benigne mihi descripsit, qui etiam codicem denuo examinavit; Ratisbonensis codicis novam collationem V. Ill. S. Riezler debeo. Maximam igitur fidem ea videntur habere, quae Sickel (S) et Tangl (T) ipsi legerunt, minorem ea, quae Pertz (P), cum cetera subsidia ignorabat, perspicere sibi visus est¹; sequitur Gentilotti (G) auctoritas, qui plurima eorum, quae nunc paene funditus extincta sunt, integra vidit, sed non ea diligentia, quae nunc postulatur, minima quaeque curavit; ultimum accedit codicum Casselani (C) et Monacensis (M) testimonium.

DCCXLII. † ^a Karolus dux ^b Francorum.	742 (741).
DCCXLIII. initium ^c monasterii Fuldae ^d .	744.
DCCLIII. passio ^e beati Bonifacii martiris ^f .	754.
DCCLXIII. hic ^g hiemps dura.	764.
DCCLXVIII. † ^h Pippinus ⁱ rex obit.	768.
DCCLXXII. † ¹ Karlmannus ^m .	772 (771).
DCCLXXXIII. ⁿ depositio Desiderii regis Langobar-	774.

dorum.

DCCLXXVI. conversio Saxonum ^o .	776.
--	------

DCCLXXVIII. obit ^p Sturmi abbas [*] .	779.
---	------

DCCLXXXV. Lul episcopus^q obit^r. Hartrat^s et ceteri exiliantur^t. 785.

*) et presbyter add. M.

a) deest C, M; † Karolus | d. x legerunt S, T. b) rex C, M, G. c) initi... legerunt S, T. d) Fulde G. e) passio beati des. M (abscessa); bonif... pas... legit P, passio b. a | .. bonif S, passio bea ti bonif. cii T. f) bonifatii mar G. g) deest M; h. h. d. des. G; d. r leg. S, dur T. h) deest C, M; † pip legit T. i) Pippinus C, M. k) obiit C, G, P; r. o. des. M; rex obit leg. S, T. l) deest C, M, G; † ka legit S. m) Karlomannus M. n) DCCLXXV. C, M, G; langobardorum.... desideriu legit P ad a. 774; depositio desiderii re inter lineas annorum 774. et 775, gis langobardorum supra illa scripta fuisse S (p. 459) dicit, desiderii r. | bardoru legit T. o) saxonum M; saxonu legerunt P, T. p) obitus sturmi abbatis C; obit abscessum M; sturm legit P, obit stur | i a5b T. q) deest M; Lul[] ob. G. r) obiit C, M, G; obit legit S. ... s ob h... T. s) hic hartrat M; Harnat G. t) erigtil ad a. 784. legit P, ... eri exil... S, T; exiliati sunt C; exili ceteris abscessis M.

1) Ea, quae Pertz, Sickel, Tangl legerunt, in apparatu cuncta adnotari.

- 790 (788). DCCXC. depositio^a Desiloni^b ducis.
 791. DCCXCI.^c initium ecclesiae^d sancti^e Bonifacii^f; obit^g
 Engilhramnus^{h.1}, quando Karolusⁱ fuit in Avarorum gente^{k.2}.
 793 (792). DCCXCIII.¹ malum² Pippini^m et sociorum eiusⁿ.
 794. DCCXCIII. IIII. Idus Augusti obit^o Fastrata regina.
 795. DCCXCV. quando^p Karolus^q rex sedebat^r ad Eresburg^s.
 799. DCCXCVIII. Leo papa^t fuit in Francia.
 801. DCCCI. Karolus^u rex a Romanis est appellatus
 augustus.
 802. DCCCII. Ratger^{*} electus est abbas^v.
 804. DCCCIII. iterum^w Leo papa fuit^x in Francia.
 814. DCCCXIII. Karolus^y imperator bonus^z obit^a.
 816. DCCCXVI. Baugolfus abbas^b obit^c.
 818. DCCCXVIII. Egil^d abbas^e.
 819. DCCCXVIII. dedicatio^f ecclesiae^g sancti^h Bonifacii.
 821. DCCCXXI.ⁱ dedicatio ecclesiae^k Michilinstat^l in
 Odtonwald.
 822. DCCCXXII. Egil^m obit. Hraban abbas^{**}.

*) mira concordia . . . fratrum add. C.

**) In codice M adduntur:

DCCCXXXII. Hlu . . . uui . . . adu . . . ad f . . .

DCCCXXXIII. Gregorius papa fuit in Francia, et depositus
 est Hludowicus imperator.

Item in codice C:

DCCCXXXVIII. Pipinus rex Aequitaniae, filius Hludowici
 imperatoris, obiit.

a) d. d. d. manu prima ad a. 788., posteriore etiam ad a. 790. adscripta M; dep . . . o . . . |
 . . lo . . ducis legit T, lo . . ducis P ad a. 789. b) dessiloni M 790; Defiloni G. c) DCCXCII.
 In. eccl. s. bon. qu. k. f. in av. g. obitus engilramni episcopi C; DCCXCI. . . engilhramni.
 In. eccl. fu . . . DCCXCII. K. f. in av. ge . . . M; DCCXCII. Qu. K. f. Eng. In. eccl. s. B. G.
 ad a. 791. in avaros legit P, . n avaror . . T; ad a. 792. in sinodo . . . Engilb . . legit P,
 ini . . eccl. (?) et infra ea engil. ha legit T. d) ecclesie G. e) fu . . . ceteris absceis M.
 f) bonifatii C. g) obitus C, absceisum M; deest G. h) engilramni episcopi C; engil-
 hramni M; engilhanam G; engil. ha T. i) Karlus M. G. k) nte absceisum M; in Av. g. des. G.
 l) totus annus deest G. m) pipiul C. n) rum eius absceisa M. o) obitus Fastrate reginae C;
 exitus Fastrate regine G; ob Fastrat ceteris absceis M. p) deest C. M. q) Karlus M; qu. red.
 ad E. r. K. G. r) sedit C; redibat G. s) aeresb. C; apud e ceteris absce. M. t) deest G;
 adivit in Fr. P. n) Karlus aug. app. est M. v) R. m. conc. est fr. el. ad abbatem C;
 R. abbas electus G. w) item C. x) p. f. des. M. y) Karlus M. z) deest C. M;
 Karolus imperator bonus obit legit P, bonus obit T. a) obit C. M. G. P; hic desinit C.
 b) abba M; . . . g . . . m abbas obit P. c) obit M. G. P. d) Egil M. P; Egil ab legit T.
 e) absceisum M. f) dedi . . . b ceteris omnibus absceis M. g) ecclesie G. h) dedicatio sci
 bonif legit P, sci bonif T. i) totus annus deest G. k) absceisum M. l) dedic . . . mlihi ceteris
 absceis M; dedicatio eccl. . . Michi . . . Odton . . . legit P, qui cetera supplevit. m) Egil
 a . . hraba . . ceteris absceis M; Egil ob G; Egil obit . . . abbas legit P, Egil ob h T.

1) Episcopus Mettensis; quem in ipsa expeditione contra Araros facta mor-
 tuum esse Annales Laurehamenses (SS. I) memoriae produnt. 2) Prima
 forsitan verba initium eccl. s. Bon. scripta fuerint, deinde cetera, ubicumque
 aliquantulum spatii vacabat, adiecta; qua re factum videtur, ut in exemplis
 ordo verborum plane confunderetur. 3) I. e. coniuratio; haec nescio an ad
 a. 793. propterea relata fuerint, quod in superiore nihil spatii relictum erat.

INDEX NOMINUM¹.

- Abodriti** *v.* Obodriti.
Achabico more 98.
Adalbertus episcopus Pergami civi-
 tatis (894) 124.
Adalbertus comes *Mettensis* († 841)
 29. 30. 32.
Adalbertus I. Bonifacii filius *marchio*
Tusciae (878) 91; filii: Adalber-
 tus *II.*, Bonifacius *II.*
Adalbertus, Adalpertus *II.*, *marchen-*
sis Tusciae (894) 124. 127; frater:
 Bonifacius *II.*
Adalgisus dux Beneventanus (871) 74.
Adalhartus abbas *Sancti Bertini*
 (858) 49.
Adalhartus comes *Mettensis* (880) 95.
Adalpero Augustae Vindelicae epi-
 scopus (887—910) 122.
Adalwini satelles regius († 880) 94.
Addasta satelles regius († 880) 94.
Addua (*Adda*) flumen 129.
Aderam satelles regius († 880) 94.
Adrianus II. papa (867—872) 67. 72.
Hadrianus III. pontifex Romanus
 (884—885) 103. (113).
Agadora (*Eider*) fluvius 79; *cf.* Egi-
 dora.
Agathon archiepiscopus, Basilii Gre-
 corum imperatoris legatus (873) 81.
Ageldrudis vidua Widonis *II.* (896)
 127; Agildrudis 128; Agildrudis
 128. 129; filius: Lantbertus *II.*
Agrippina Colonia (*Köln*) 57. 64. 88.
 97. 100. 126; Agrippinensis Colonia
 87; Agrippinenses 72; *cf.* Colonia.
- Aida** duo satellites regii († 880) 94.
Ailwart satelles regius († 880) 94.
Alamanni 2. 31. 68. 78. 98. 107. 115.
 116. 119. 121. 125. 127. 133; Ala-
 mannicus exercitus 116. 119. 123.
Alamannia 30. 32. 36. 48. 78. 105.
 106. 108. 110. 115. 118. 119. 121.
 124. 126. 127. 135.
Albanus sanctus *Mogontiacensis* 37;
 Albani sancti martyris aecclesia 48.
Albdagi comitatus (873) *in pago*
Ostergo 80.
 [Albrih abbas († 856) 46].
Alcedronensis (*Auxerre*) regio 32.
Alfwini satelles regius († 880) 94.
Alisatia (*Elsass*) 50; *Alsatia* 79. 101.
 105; *Elisacia* 115. 116.
Alpes 85. 115. 134. 125. 127; *Alpes*
Noricae 82.
Altfridus episcopus Hildesheimensis
 (847—874) 48. 62.
Aman 105.
Ambrosius comes Widonis *Perga-*
menus († 894) 123. 124.
Anastasius missus Leonis imperatoris
Grecorum (894) 125.
Andwerpa (*Antwerpen*) civitas 27.
Anesus (*Enns*) fluvius 134. 135.
Angri (*Engern*) 43.
Ansgar comes Widonis *Eporediensis*
 (894) 124.
Anternacum (*Andernach*) castellum
 53. 88; *Antrinacha* 107.
Aquis palatium (*Aachen*) 25; de
Aquis 91: ad *Aquas* 92; *Aquas-*

1) Et in hoc indice et in glossario ea, quae scriptores ab auctoribus suis
 ad verbum transtulerunt, plane neglexi, ea autem, quae in additamentis
 librorum inveniuntur, uncis quadratis inclusi; numeris paginae huius
 editionis significantur.

- grani 33; Aquisgrani 30. 71. 83. 89; Aquense palatium 26. 27. 32. 72. 74. 87. 90. 97.
- Aquitania 30. 34. 36. 41. 44; Aquitanica provincia 116; reges: Pippinus *I.*, Pippinus *II.*
- Aquitanii 29. 30. 43.
- Arbo comes *orientalis marchiae* (871—c. 909) 110—112. 132, marchio 132; filius: Isanricus.
- Arelatensis dux (Folcratus) 35.
- Argentoratum urbs, quae nunc Strazburgus dicitur, 33. 79; *cf.* Strazburgus.
- Arn episcopus *Würzburgensis* (855—892) 45. 75. 76. 100.
- Arnulfi sancti confessoris basilica *Mettensis* 31.
- Arnolt 93; Arnolfus 106. 107, Carlmanni regis filius 112, rex (887—899) 114—128, imperator (896—899) 128—130, Arnulfus imperator 131—133; coniux: Uota, filii: Zwentibaldus, Ratoldus, Hludowicus *IV.*
- Arsenius episcopus *Ortensis* (865) 63. 64.
- Ascrichus monachus monasterii Fuldensis (844) 35.
- Ascloha (*Elsloo*) 98. 107. 108.
- Asgabrunno (*Eschborn*) villa 84.
- Assuerus rex 105.
- Athesis (*Etsch*) fluvius 100.
- Augea (*Reichenau*) 119; Angensis ecclesia 116; Angense cenobium 119.
- Augusta Vindelica (*Augsburg*) 26. 122.
- Augusta (*Aosta*) vallis 124.
- Aurelianensis (*Orléans*) comes 27; [Aurelianenses 3].
- Ava comes († 880) 94.
- Avari 138.
- Avari, qui dicuntur Ungari 125. 126. 129. 130. 134.
- Baioaria** (*Baiern*) 29. 31. 32. 42. 65. 69. 72—75. 79. 82—85. 90. 92. 93. 96. 98. 103. 106. 121. 122. 126. 128—130. Baiowaria 108. 113. 118. [123.] 135.
- Baioarii 67. 68. 74. 76. 77. 118. 121. 125, Baiowarii 107. 108. 110. 111. 114. 115. 130. 134, Bawarii 132. 133, Baworii 134; Baioariorum provincia 3; gens Baiowarica 111, Baioarica 126; Baiowaricum regnum 134; *cf.* Norici.
- Barcenonensis dux (Bernhartus) 34.
- Bardo comes († 856) 47.
- Bardo tres comites († 880) 94.
- Basala (*Basel*) 53.
- Basilius Grecorum imperator (867—886) 75. 81; filius: Leo.
- Baugolf Fuldensis monasterii monachus 10; Baugolfus, Bougulfus abbas Fuldensis coenobii (779—802) 15. 138.
- Behemi *v.* Boemani.
- Belgica Gallia 57. 116.
- Beneventum 34. 67; Beneventanus dux (Adalgisus) 74.
- Berehtrammus Alamannus (873) 78.
- Berhtoldus comes (884) 112.
- Bertulfus Trevirorum metropolitanus (870—883) 72.
- Berengarius comes (861) 55. 64; fratres: Uto, Waldo.
- Perangarius *marchio*, qui Foro Iuliense fruitur, *rex Italiae* (888—924) 110. 114. 117, Berngarius 115, Perngarius 116. 127.
- Bernhardus comes Barcenonensis († 844) 34.
- Bernhardus comes *Madasconae urbis* (880) 95.
- Bernhartus filius (Karoli *III.*) imperatoris ex concubina (885) 103.
- Bert- *v.* Bereht-.
- Biburg (*Biberich*) villa 83.
- Biorzuna (*Birten*) 96.
- Bisestat (*Bürstadt*) villa 71. 78.
- Bodo satelles regius († 880) 94.
- Boemani (*Böhmen*) 35—39. 47. 126; bellum Boemanicum 39; Behemi 67. 69. 70. 74—76. 83. 95; Behemitae 131.
- Bolonna (*Bologna*) 127.
- Bonifacius beatus martir († 754) 137; [Bonifacius sanctus 4;] Bonifacii sancti martyris basilica *Fuldensis* 44, ecclesia 138, Bonifatii sancti monasterium 103.
- Bonifacius *VI.* papa (896) 129.
- Bonifacii *I. comitis Tusciae* filius (Adalbertus *I.*) 91.
- Bonifacius *II.* marchensis Italici regni (894) 124; frater: Adalbertus *II.*
- Boppo *v.* Poppo.
- Brazlavo dux, qui regnum inter

- Dravo et Savo flumine tenuit (884. 892. 896) 113. 121. 130.
 Briacus (*Brienne le Château*) 50.
 Briganticus lacus (*Bodensee*) 30. 36. 53.
 Brittones 35. 66.
 Brixia (*Brescia*) civitas 105; Brixien-sis pagus 80.
 Brun dux *Saxoniae* († 880) 94.
 Bulgari 25. 35. 42. 56. 121. 126. 129. 130, Vulgares 65, Bulgari 112; reges: Michael, Laodomir.
 Bulgaria 122.
 Bunna (*Bonn*) civitas 97.
 Buoso comes, *rex Burgundiae* (879—887) 91. 95. 115. 116, Boso tyrannus 119; vidua: (Ermingarda), filius: Hludowicus *III. imperator*.
 Burgundia 96. 105. 114. 116. 124. 126; reges: Buoso, Hludowicus *III.*, Ruodolfus.
 Cameracus (*Kammerich, Cambray*) 96.
 Caput-montium villa (*Kempton*), quam vulgus corrupte Capmunti nominare solet 51. 52.
 Carantani 55—57.
 Carinthia (*Kärnten*) 56; Carenta 113; Caruntanum 135.
 Carlmannus *v.* Karlmannus.
 Carlus *v.* Karlus.
 Cassiani sancti ecclesia *Ratisbonensis* 119.
 Catilino more 68.
 Chiemicse insula (*Chiemsee*) 126; [*Chiemsinum* 5].
 Chirihheim *v.* Kiriheim.
 Chuonradus *v.* Cuonratus.
 Coloburg (*Kolmar*) 101; Cholon-puruh villa 110.
 Colonia (*Köln*) 42. 48. 63. 70. 72, Agrippina 57. 64. 88. 97. 100. 126, Agripinensis 87, civitas 63. 72. 88. 97, urbs 126; Colonensis episcopus 6. 48; archiepiscopi: Guntharius, Willibertus, Herimannus.
 Comianus mons (*Kaumberg*) 113; [Cumanus mons 12].
 Compendium (*Compiègne*) 26, palatium 92.
 Confluens (*Koblenz*) castellum 34. 37. 47. 49. 54. 97. 109.
 Constantia (*Konstanz*) 119; episcopi: Salomon *I.*, Salomon *II.*, Salomon *III.*
 Constantinopolitana porta 129.
 Constantinus Romanus quidam nobilis (896) 128.
 Corbeienae monasterium 41. [46].
 Cornelius Tacitus scriptor rerum 42.
 Corontana urbs (*Karzburg*) 117.
 Cumanus *v.* Comianus.
 Cumensis lacus (*Lago di Como*) 129.
 Cuonratus comes *frater Iudithae imperatricis* 51; filii: Chuonradus, Hugo abbas *Turonensis*.
 Chuonradus 116; frater: Hugo, filius: Ruodolfus rex.
 Dalmatae (*Dalaminzii*) 47, Dalmatii 94.
 Dani 39. 41. 45. 47. 78, gens fortissima inter Nordmannos Danorum 120, Danigenae 39; Danicus limes 45; reges: Horic *I.*, Horic *II.*, Sigifridus.
 Danuvius 46. 129. 134. 135, Danubius 62. 111. 112. 125. 131; *cf.* Hister.
 Deotmarus archiepiscopus *Salzburgensis* (873—907) 133.
 Desiderius rex Langobardorum (757—774) 137.
 Desilo *v.* Tassilo.
 Destarbenzon Frisiones 102.
 Dionisius sanctus (*St. Denis*) [4]. 90; abbates: [Fulradus], Gozilin.
 Dorestadum (*Duurstede*) vicus 36. 39. 47.
 Dowina (*Theben*) civitas 62, (Rastiz munitio 69, urbs 74).
 Dravus (*Drave*) fluvius 25. 113.
 Druogo archicapellanus, *episcopus Mettensis* (823—855) 30; fratres: Hludowicus *I.* imperator, Hugo abbas.
 Dudo satelles regius († 880) 94.
 Duringi *v.* Thuringi.
 Dusiaca villa (*Touzey*) 62.
 Dyla (*Dyle*) fluvius 119. 120.
 Eburhardus comes (858) *Foroiulianus* 48, Ebarhardus 116; filius: Pernigarius.
 Eboregia (*Irrea*) castellum 124.
 Eggihardus comes *Walchrae insulae* († 837) 28.

- Egidora (*Eider*) fluvius 47. 79; cf. Agadora.
- Egil abbas *Fuldensis* (818—822) 138.
- Egino comes *pagi Badanachgau* (882. 883) 100. 109. 110.
- Eibilinga (*Aibling*) curtis regia 123, Eipilinga 133.
- Einhardus auctor *primae annalium partis* († 840) 28; Einhartus abbas 82.
- Elisacia v. Alisatia.
- Embricho Radesbonae civitatis episcopus (864—891) 76. 119.
- Emmerammus sanctus 68; sancti Emmerammi aeclesia *Ratisbonensis* 85, domus 133.
- Engildio marchensis Baioariorum (895) 125.
- Engilhrannus episcopus *Mettensis* († 791) 138.
- Engilrammus comes *Flandriae* (864) 62.
- Engilmarus Pataviensis episcopus (874—899) 133.
- Engilscalculus I. dux Karlmanni (871), comes *orientalis marchiae* 73, Engilscalculus 110—112; frater: Willihelmus; filii: Papo, Werinharius, Engilscalculus.
- Engilscalculus II. marchensis in Oriente (893) 122; fratres: Papo, Werinharius.
- Erambertus comes *pagi Isangau* (879) 93, Erimpertus (898) 132.
- Eresburg 138.
- Ermenrichus episcopus Pataviensis (867) 65.
- (Ermingarda) filia Hludowici II. imperatoris 91. 115. 119.
- Ernustus dux *marchiae Bohemicae* (849. 857. 861) 38. 47. 55, Ernustus comes, Ernust († 865) 63; filius: Ernustus.
- Ernustus filius Ernusti ducis (857) 47.
- Erpf comes († 856) 47.
- Erpfesfurt (*Erfurt*) 43.
- [Eucharius Aurelianensium episcopus 3].
- Europa 116.
- Faroldus quidam vassallus *Arnolfi* (896) 128.
- Fastrata regina († 794) 138; maritus: Karolus I. rex.
- Florentina urbs (*Florenz*) 127.
- Folchardus corepiscopus *Mogontiacensis* (853) 44.
- Folcratus dux Arelatensis (845) 35.
- [Fulradus abbas sancti Dionisii 4].
- Folcwart comes († 880) 94.
- Fontinata villa (*Fontenoy*) 32.
- Forahheim (*Forchheim*) 48, villa 75. 82. 92. 118. 119.
- Formosus apostolicus (891—896) [118.] 122. 126. 128. 129.
- Forum Iuliense (*Friaul*) 114. 117, Foroilium 129; Foroiliensis comes 24; marchiones: Perangarius, Walfredus.
- Franci a) *universi* 31. 107. 137, gens Francorum 32. 101, reges Francorum 86; b) *orientalis regni* 38. 39. 41. 42. 44. 63. 68. 72. 73. 83. 98. 99. 104. 106—108. 114. 118—121. 125. 127, orientales 29—31. 39. 46. 88. 100. 126, occidentales (*die westdeutschen Franken*) 119. 123. 126; reges: Hludowicus II., Hludowicus III., Karolus, Arnolfus, Hludowicus IV.
- Francia (*Franken*) 44. 63—65. 72. 79. 82. 83. 93. 94. 103. 105. 113. 116. 119. 121. 126. 127. 135. 138, orientalis 42; occidentalis (*das westfränkische Reich = Gallia*) 125.
- Franconofurt (*Frankfurt*) 29—31. 46. 48. 49. 64. 65. 73. 74. 77. 82. 83. 85. 89. 91—94. 97. 103. 115. 116, villa regia 64, regni 70, palatium 86, curtis regia 118.
- Frisia 35; Frisiones 27. 80. 101, qui vocantur occidentales 86, qui vocantur Destarbenzon 102, Biorzunae habitantes 96, Mogontiae 104; Frisiaca lingua 99.
- Fulda 103. 137. 138, Fuldense coenobium 10. 15. 21. 22. 47. 53. 63. 131, monasterium 21. 35. 76; abbates: Sturm, Baugolf, Ratgarius, Egil, Hrabanus, Hatto, Thioto, Sigihartus.
- Fuldaha (*Moldau*) fluvius 76.
- Fulradus v. Folcratus.
- Gabriel archangelus 82.
- Gallia 33. 34. 43. 50. 64. 66. 67. 78. 83—86. 89. 90. 92—96. 101. 104. 113. 114. 126, Gallia regio 104, Gallia Belgica 57. 116, Galliae 32. 33. 53. 55. 103; Galli 104,

- Gallicanum regnum 134; *cf.* Francia occidentalis; reges: Karlus II. Calvus, Hludowicus II. Balbus, Hludowicus III., Karolus iuvenis, Karlus III. puer.
- [Genabum 5].
- Gerhardus marchensis Italici regni (894) 124.
- Gerinesheim (*Gernsheim*) villa 73.
- Germania 8. 40. 42. [58.] 63. 66. 67. 79. 83. 92. 109; Germanicus populus 79. 90. 96.
- [Geroltus comes (861) 55].
- Gerrih (Gerrichum) comes († 880) 94.
- Gerunda (*Garonne*) 24.
- Gisalbertus vassallus Karoli (846. 848) 36. 38.
- (Gisla) filia Hlotharii II. regis (884) 101, soror Hugonis (883. 885) 100. 103; maritus: Gotafrid.
- Goriwei dux Behemorum (872) 76.
- Gotafrid Nordmannus († 885) 100. 102, dux 98. 99. 101, Gotafridus rex 108. 114; uxor: (Gisla) filia Hlotharii.
- Gotafridus rex Nordmannorum († 891) 120.
- Gotescaulus [presbyter] hereticus (848) 38.
- Gothus 24.
- Gozbaldus episcopus *Würzburgensis* (842—855) 45.
- Gozbertus comes *Cenomanensis* († 853) 44.
- Gozilin abbas *sancti Germani et sancti Dionysii, episcopus Parisiorum* († 886) 104.
- Goztomuizl (*Gostimysl*) rex Obodritorum († 844) 35.
- Grabfeld *pagus* (de Grabfeldon) 40.
- Gradibus sancti Petri 128.
- Graman reus maiestatis († 899) 133.
- Greci 66. 67. 75. 81. 125. 129. 130; Grecorum scola *Romana* 128, Graecae gloriae 86; imperatores: Basilius, Leo.
- Gregorius [III.] papa (827—844) 34.
- Gregorius quidam, quem Romani superistam vocitabant († 882) 99.
- Gudurm filius fratris Horic I. regis Danorum († 854) 45.
- Gulpa (*Kulpa*) fluvius 121.
- Gundachar comes (863) 56, Gundacar vassallus Carlmanni († 869) 67. 68.
- Gundolfi villa (*Gondreville*) 95. 96.
- Gunthardus quidam de satellitibus Carlmanni (866) 65.
- Guntharius Colonensis episcopus (850—863) 48. 57. 63. 66. 70.
- Hadawart Mimidensis episcopus († 853) 44.
- Haddo abbas Augensis coenobii, archiepiscopus Magonciacensis (891—913) 119. 122. 124. 126.
- Hatto abbas Fuldensis coenobii (842—856) 47.
- Hadrianus *v.* Adrianus.
- Halpdani filius Hemmingus (837) 28.
- Halbdeni frater Sigifridi regis Danorum (873) 78.
- Halbarensis (*Halberstadt*) episcopus (Hemmo) 44.
- Hals princeps Danorum (882) 108.
- Hammaburg (*Hamburg*) castellum in Saxonia 35.
- Hartrat (785) 137.
- Hartwig presbyter (876) 88.
- Harudi (*Harzgau*) 43.
- Haspanicus pagus (*Haspengau*) 96. 102.
- Hatto *v.* Haddo.
- Haulf satelles regius († 880) 94.
- Heimrih comes († 886) 100. 102. 104. 105, Heimrich 101, Heimricus 95. 107. 109. 110, princeps militiae 65, marchensis Francorum 114, Heimrichus 73. 101. 102; frater: Poppo.
- [Heistolfus archiepiscopus *Mogontiacensis* (813—825) 24].
- Hemma regina, coniux Hludowici II. regis († 876) 83. 85; filii: Carlmannus, Hludowicus III., Karolus.
- Hemmingus Halpdani filius († 837) 28.
- Hemmo Halbarensis episcopus (840—853) 44.
- Hengistfeld (in Hengistfeldon) 121.
- Herialdus Nordmannus (850. 852) 39. 41; frater: Roric.
- Heridanus (*Po*) flumen 103; *cf.* Padus.
- Heriman dux Behemorum (872) 76.
- Herimannus Coloniae Agrippinae urbis archiepiscopus (890—924) 126.
- Hester (*Esther*) liber 105.
- Hildibrandus marchensis Italici regni (894) 124.
- Hildigardis filia Hludowici III. Fran-

- corum regis (895) 125; frater: Hugo.
- Hildigrim *II.* episcopus *Halberstadiensis* (853—886) 44.
- Hildiwart satelles regius († 880) 94.
- Hincmarus Remensis episcopus (845—882) 62; [Ingmarus 3. 38].
- Hister (*Donau*) flumen 76. 111. 117; cf. Danuvius.
- Hitti satelles regius († 880) 94.
- Hlotharius v. Hlutharius.
- Hludowicus *I.* imperator (813—840) 26—31. 39. 82; fratres: Druogo, Hugo, coniux: Iudith, filii: Hlutharius *I.*, Pippinus *I.*, Hludowicus *II.*, Karlus *II.*
- Hludowicus *II.* imperator Italiae (855—875) 48. 53. 54. 63. 67. 72. 74. 82. 84. 91, Italicus rex 115. 119; fratres: Hlutharius *II.*, Karlus, filia: (Ermingarda).
- Hludowicus *III.* imperator (890—928), rex *Burgundiae*, filius Buosoni 115. 116.
- Hludowicus *II.* rex orientalium Francorum (833—876) 25. 27. 29—39. 41—51. 53—57. 62—75. 77—86. 89. 110, Hludowicus 111; regnum Hludowici 80. 81. 86, optimates 87; fratres: Hlutharius *I.*, Pippinus *I.*, Karlus *II.*, coniux: Hemma, filii: Karlmannus, Hludowicus *III.*, Karolus *III.*
- Hludowicus *III.* iunior, filius Hludowici *II.* regis, rex *Francorum orientalium* (876—882) 44. 49. 64. 68. 70. 72. 73. 75. 77. 78. 80—83. 86—98. 110; fratres: Karlmannus, Karolus *III.*, liberi: Hildigardis, Hugo; regnum Hludowici 96.
- Hludowicus *IV.* filius *Arnolfi regis* 122, Luduwicus 134, rex *Francorum orientalium* (900—911) 135.
- Hludowicus *II.* (*Babus*) Karoli regis filius, rex *Francorum occidentalium* (877—879) 90. 92. 94. 95. 125; frater: Karlmannus, filii: Hludowicus *III.*, Karolomannus, Karlus *III.*
- Hludowicus *III.* rex *Francorum occidentalium* (879—882) 94—96; fratres: Karolomannus (Karolus iuvenis), Karlus *III.*
- Hlutharius *I.* imperator (817—855) 30—37. 39—42. 46; fratres: Pippinus *I.*, Hludowicus *II.*, Karolus *II.*; filii: Hludowicus *II.*, Hlutharius *II.*, Karlus.
- Hlutharius *II.* rex (855—869) 46. 47. 49. 54. 55. 57, Hludharius 64, Hlotharius 63. 64. 67. 68. 93. 96. 100. 103. 114; uxor: Theotperga, concubina: Waldrata, liberi: Hugo, (Gisla); regnum Hlutharii (*Lothringen*) 57, Hlotharii 69. 71. 86. 90. 91. 94, Hlotharicum 119. 126, Hlotharii optimates 70.
- Hohsingi (*Hohsi pagus, Hassegau*) 43.
- Hohstedi (*Höchst*) villa 39.
- Horic *I.* Danorum rex († 854) 41. 44. 45; fratris filius: Gudurm, nepos(?): Horic *II.*
- Horic *II.* Danorum rex (857) 45. 47.
- Hraban signifer *Karli regis* († 844) 35.
- Hraban, Hrabanus abbas *Fuldensis* (822—842) 35. 138, Mogontiacensis episcopus (847—856) 36. 37, archiepiscopus 38. 40. 42. 46. 57.
- Hrenus v. Rhenus.
- Hruodbertus monachus monasterii *Fuldensis* (844) 35.
- Ruodbertus Karoli regis comes († 866) 66, Rodbertus 116; filius: Odo. (Ruodpertus) frater Willihelmi *II.* († 891) 122.
- Ruodolfus auctor *secundae annalium partis* 61, *Fuldensis* coenobii presbyter et monachus († 865) 63.
- Hruodolfus, Ruodolfus quidam Nordmannus (873) 80.
- Ruodolfus, Rodulfus, Rodulfus filius Chuonradi, rex de *Burgundia* (888—911) 116. 124. 125.
- Hruodoltus comes palatii (857) 47.
- Ruodoltus comes *limitis Behemici* (871) 75.
- Ruodpurc († 899) 133.
- Ruodtag satelles regius († 880) 94.
- Hugo Hlotharii ex Waldrata filius (a. 885. oculorum lumine privatus) 93. 95. 96. 100. 103. 114; soror: (Gisla).
- Hugo filius regis *Hludowici III.* († 880) 94.
- Hugo abbas *sancti Quintini* († 844) 54; fratres: Hludowicus *I.*, Druogo.
- Hugo abbas *Turonensis* († 886) 104; frater: Chuonradus.
- Hungarius Traiectensis episcopus (863) 57.

- Inda** (*Cornelius-Münster*) monasterium 97.
- Ingilenheim** (*Ingelheim*) 27. 31, *Ingalenheim palatium* 92.
- Ingmarus** v. *Hincmarus*.
- Iohannes VIII.** Romanus pontifex (872—882) 82. 85. 91. 99. 109.
- Iohannes presbyter de Venetiis** (874) 83.
- Ionicum mare** 54.
- Isanricus filius Arbonis comitis** (898. 899) 111. 132. 133.
- Italia** 27. 30. 33. 53. 63. 64. 66. 72. 74. 79. 80. 82. 84. 85. 90. 91. 98. 100. 101. 105. 109. 110. 113. 114. 116. 117. 123. 124. 127. 129. 133. 134; *Italicum regnum* 92. 117. 118. 122. 124. 125. 129, *Italicus rex* 115. 119, *Italica terra* 110, gens 129, febris 90. 117; *Italici* 134.
- Iudith uxor Hludowici I. imperatoris** 26; frater: Cuonratus, filius: **Karlus II.**
- Iugurthino more** 85.
- Karlmannus filius Hludowici II.** 49. 55. 56. 57. 70. 73. 74. 76. 80. 82. 84. 85. 89. 115, *Carlmannus* 64. 65. 67—70. 90—93. 95. 111, rex *Baioariae et Italiae* (876—880) 112; fratres: Hludowicus III., **Karlus III.**; filius: Arnolfus.
- Karlmannus filius Karoli II.** (879) 78; frater: Hludowicus II.
- Karolomannus rex Francorum occidentalem** (879—884) 113, *Karolus iuuenis rex Galliae* 101.
- Carlus dux** [*Karlus Martellus*] 3, *Karolus dux Francorum* († 741) 136; coniuges: *Plichthrudis*, *Alpheida*.
- Karolus I. rex** (768—814), imperator (800—814) 138; filii: Pippinus, Hludowicus I., Druogo, Hugo, Pippinus.
- Karlus II. rex occidentalem Francorum** (840—877, imperator (875—877) 30—37. 40. 41. 44. 49—51. 53—55, *Karolus* 62—64. 66. 69—71. 74. 83. 85=90. 92. 125, *Galliae tyrannus* 78. 84. 90; regnum *Karoli* 80. 84. 86. 91; filii: Hludowicus II., *Karlmannus*.
- Karolus III. filiorum Hludowici II.** ultimus 68—70. 73. 75. 77. 78
- rex Alamannorum et Francorum occidentalem* (876—887) 89—91. 95, imperator (881—887, † 888) 98—109. 113—115; fratres: *Karlmannus*, *Hludowicus III.*
- Karlus III.** puer, *Hludowici Karoli de occidentali Francia filii filius*, *rex Francorum occidentalem* (893—923) 125; fratres: Hludowicus III., *Karolomannus* (*Karlus iuuenis*).
- Karlus** [*Karolus Pippini I. regis filius* 46] 41, archiepiscopus *Mogontiacensis ecclesiae* (856—863) 46. 48. 57; frater: Pippinus II.
- Kiliani sancti martyris basilica Würzburgensis** 45.
- Kinnin** (*Kenmemerland*) 99.
- Kirihheim** (*Kirchen*) 106, *Chirihheim villa* 115, *curtis* 124.
- Langobardi** 137, *Longobardi* 107; *Longobardorum regnum* 63; rex: *Desiderius*.
- Lantbertus sanctus Leodiensis** 83.
- Lantbertus I.**, *Witonis I. filius*, *dux Spoleti* (c. 858—871. et 875—879) 91. 116; frater (filius): *Wito II.*
- Lantbertus II.**, filius *Widonis II.*, *dux Spoleti*, *rex Italiae* (889—899), imperator (892—899) 125. 129, *Lantpertus* 128. 129.
- Laodomir rex Bulgarorum** (892) 121. 122.
- Lateranis** 91.
- Laurentii sancti festiuitas** (*Aug.* 10) 71.
- Lauresham** (*Lorsch*) monasterium 86. 97; cf. *Nazarius*.
- Lazarus episcopus**, *legatus Leonis imperatoris* (896) 130.
- Leo III.** papa (795—816) 138.
- Leo IV.** imperator *Grecorum* (886—911) 125. 130.
- Ligur** (*Loire*) fluius 43. 50. 66, *Liger* 116.
- Linones** 49, *Sclavi* 89.
- Liobomus sanctus** 99.
- Liutbaldus** v. *Liutpoldus*.
- Liutbertus Mogontiensis archiepiscopus** (863—889) [57.] 62. 65. 72. 76. 81. 100—102. 106. 117.
- (*Liutgardis*) regina (880) 94; frater: *Brun*, maritus: *Hludowicus III.*, filia: *Hildigardis*.
- Liuthari comes** († 880) 94.

- Liutolf comes († 880) 94.
 Liutpoldus nepos regis, marchensis Baioariorum (895—907) 125, comes 134, Liutbaldus marchio, comes 132.
 Liutwardus pseudoepiscopus *Vercellensis* (c. 880—900) 98. 103. 105, Liutwart 106, Liutwardus 114. 115.
 Lobadunensis *pagus* (*Lobdengau*) 28.
 Longobardi *v.* Langobardi.
 Lovonnum (*Loewen*) 119.
 Luduwicus *v.* Hludowicus IV.
 Lul episcopus *Mogontiacensis* (754—785).
 Luna (*Luni*) civitas 127.
 Machabeus alter (Ruotbertus) 66.
 Madascona (*Mâcon*) Galliae urbs 33. 95.
 Maginfredus comes Mediolanensis († 896) 129.
 Malmundarium (*Malmedy*) monasterium 97.
 Malvius pons (*Ponte Molle*) 128.
 Marahenses Sclavi 73. 75. 76. 78, Margenses Sclavi 36. 45. 49. 56, Maravi 109. 111. 119. 121. 122. 125. 130, Maravani 110. 121. 122, Marahabiae 131. 132, Marahenses 131, Marehenses 133, Marabi 133, Marahavi 134. 135, Marahavensis episcopus (*Wihingus*) 133; duces: Moimar, Rastiz, Zuentibald, Moymirus, Zentobolchus.
 Maravia 121, Marahava 135.
 Marcellinus sanctus martyr 25.
 Marcellinus et Petrus sancti (*Seligenstadt*) 27. 81; abbas: Einhartus; *cf.* Saliginstat.
 Marewart episcopus *Hildesheimensis* (876—880) 94.
 Mariae sanctae altare *Coloniense* 48, purificatio (*Febr.* 2) 70. 101.
 Marinus episcopus *Caerensis*, papa (882—884) 99. 109. [113].
 Martini sancti confessoris ecclesia *Turonensis* 43.
 Masa (*Maas*) 32, fluvius 74. 93, Mosa flumen 27. 107.
 Mauri 34. 36, Mauritani 110; *cf.* Sarraceni.
 Mauricii et sociorum festum (*Sept.* 22) 28.
 Medardi sancti monasterium *Suessionense* 41.
 Mediolanum (*Mailand*) 84, Mediolanium 124. 129; *Mediolanensis* comes (*Maginfredus*) 129.
 Mediomatricorum urbs (*Metz*) 78; *cf.* Mettis.
 Meginoz filius Willihelmi I. maior natu († 884) 112.
 Mettis (*Metz*) civitas 31. 57; *Mettensis* urbs 69. 105, synodus 57, episcopus 98; episcopi: Engilhramnus, Druogo, Walah.
 Michael (*Bogoris*) rex Bulgarorum (896) 130.
 Michaelis sancti oratorium *Mogontiacense* 48.
 Michilinstat in Odtonwald 138.
 Mimida (*Minden*) 42; *Mimidensis* episcopus (*Hadawart*), Theotricus 44.
 Moenus (*Main*) fluvius 31. 81. 94.
 Mogontiacum (*Mainz*) 29. 32. 36—40. 45. 48. 65. 71. 78. 83. 85. 93. 97. 99. 103, *Mogontia metropolis Germaniae* 42, urbs 54. 55. 79, civitas 77. 87. 97. 104; *Mogontiacensis* episcopus 11. 36, aecclesia 46. 57, *Magonciacensis* archiepiscopus 119. 122; *Mogontiac* suburbana 31, urbs 52, *Mogontiacum* territorium 39; *Mogontienses* 72, *Mogontiensis* archiepiscopus 100. 101; *Mogontina* aecclesia 54, sedes 70, *Magontina* urbs 117. 126; archiepiscopi: (*Bonifacius*), Lul, Richolf, Heistolfus, Otgarus, Hrabanus, Karlus, Liutbertus, Sundaroldus, Haddo.
 Moimar I. dux *Maravorum* (— 846) 36; nepos: Rastiz.
 Moymirus II. dux *Maravorum* (894—c. 906) 131; frater: Zentobolchus.
 Mosa *v.* Masa.
 Mosella (*Mosel*) 97.
 Moysla dux *Behemorum* (872) 76.
 Mutarensis civitas (*Mautern*) 133.
 Navum (*Nave*) curtis 117.
 Nazarius sanctus (*Lorsch*) 28; Nazarii sancti monasterium, quod dicitur Lauresham 86. 97.
 Nemetum (*Gen. Nemeti*) civitas (*Speier*) 32. 87; *cf.* *Spirensis* pagus.
 Neustria 66, *Niustria* 114.
 Nicolaitarum haeresis 82.
 Nicolaus apostolicus (858—867) 53, pontifex Romanus 57. 63. 66. 67.

- Nitensis pagus 84. 96.
 Nonantulas monasterium 103, Nonantula (*Nonantola*) 109.
 Norditi (*Norden*) 101.
 Nordmanni 27. 35—37. 39. 41. 43. 44. 47. 50. 66. 80. 81. 86. 94—104. 107—109. 114. 118—120; reges: Gotafrid, Gotafridus, Sigifridus.
 Noricae Alpes 82.
 Norici (*Baiern*) 2. 74. 90. 98. 101. 106; cf. Baioarii.
 Notingus episcopus *Brixienensis* (858) 48.
 Noviomagus (*Nymwegen*) 29. 96.
Obodriti 35. 49. 56. 118. 126; rex: Goztomuizl, dux: Tabomuizl.
 Odagra (*Odra*) fluvius 121.
 [Odilo dux *Baioariae* 4]; filius: Tassilo.
 Odo cf. Uodo, Uto.
 Odo filius Rodberti 116, rex Galliae (888—898) 126.
 Odtonwald (*Odenwald*) 138.
 Olonna curtis (*Corte Olona*) 114.
 Omuntesperch 118.
 Oriens (*orientalis marchia*) 113. 114. 121. 122; marchiones: Engilscalchus I., Willihelmus, Arbo, Engilscalchus II.
 Ota v. Uota.
 Otgarius Mogontiacensis episcopus (826—847) 36.
 Otgarius episcopus *Eichstadiensis* (857) 47.
 Otinga (*Ötting*) curtis 122, regia 130. 133.
 Oto comes (858) 49.
 Oto cf. Uto.
Padrabrunnon (*Paderborn*) 35.
 Padus (*Po*) 105. 127; cf. Heridanus.
 Paludarium urbs (= Mosaburg) 130.
 Pancracii beati ecclesia *Romana* 127.
 Pannonia 110—113. 118. 125. 130. 134; Pannonii 112; Pannonicus limes 55.
 Papia (*Pavia*) 113, urbs 114. 124; cf. Ticinum.
 Papo filius Engilscalchi I. maior natu (884) 112; fratres: Werinharius, Engilscalchus II.
 Parisii (*Paris*) 35. 104. 114.
 Pataviensis (*Passau*) episcopus 133, sedes 134; episcopi: Engilmarus, Wihingus, Rihharius.
 Paulus sanctus (*Romae*) 128.
 Perangarius v. Berengarius.
 Pergamus (*Bergamo*) civitas 123.
 Petrus sanctus (*ecclesia Romana*) 35. 122; Petri sancti ecclesia *Romana* 36, domus 91. 118. 127, paradisus 99, Gradibus 128, basilica *Coloniensis* 48, domus 72, domus apud Wormatiam 77.
 Petrus cf. Marcellinus.
 [Phaffimuenster 5].
 Pingua (*Bingen*) urbs 51.
 Pippinus rex (751—768) 5. 137; filii: Karolus I., Karlmannus.
 Pippinus filius *Karoli I.* (792) 138.
 Pippinus I. rex Aquitaniorum († 838) 27. 29. [46]; filii: Pippinus II., Karolus archiepiscopus.
 Pippinus II. rex Aquitaniae (838—851) 34. 41.
 Placentia (*Piacenza*) Italiae urbs 68, Placentia 124.
 Plichthrudis 1; maritus: Karolus dux.
 Podoma (*Bodman*) curtis 115.
 Ponticona (*Ponthion*) villa regia 50.
 Boppo comes et dux Sorabici limitis (c. 880—892) 95. 100, Poppo 109. 110, dux Thuringorum 122; frater: Heimricus.
 [Porich 5].
 Priznolawus quidam Sclavus dux (898) 132.
 Probus presbyter († 859) 54.
 Provincia (*Provence*) 35. 116.
 Prumia (*Prüm*) monasterium 97. 110; Prumiense monasterium 46.
Radesbona (*Regensburg*) Baioariae civitas 65. 69. 75. 76. 81. 85, Radasbona civitas, urbs 114. 116. 119. 125. 126. 130, Radaspona 109. 122. 131—133. 135; episcopus: Embricho; cf. Reganesburg.
 Rammolfus dux *Aquitaniae* (888) 116.
 Rantesdorf (*Ranshofen*) 132.
 Rastiz (*Acc. Rastizen*) nepos Moimari, dux Sclavorum Margensium (846—870) 36. 45—47. 56. 62. 63. 65. 67—70. 72. 73; Rastizi munitio (*Dowina*) 69, urbs antiqua 74.
 Rathodo (871) 74.

- Rathodus Treverensis archiepiscopus (883—915) 126, Ratpodus 134.
 Ratgarius abbas Fuldensis coenobii (802—817) 15. 20, Ratger 138.
 Ratheri satelles regius († 880) 94.
 Ratoldus filius Arnolphi regis 118, Ratolt 129; fratres: Zwentibaldus, Hludawicus IV.
 Ratolfus Thachulfi successor, *dux Sorabici limitis* (873 — c. 880) 81.
 Reganesburg (*Regensburg*) 43. 68, Reganesburgum 55; Regino urbs 118. 119. 122. 130, Regia civitas 132.
 Reginheri corepiscopus *Mogontiacensis* († 853) 44.
 [Remis (*Reims*) 38;] Remensis urbs 107.
 Remigius [beatus 3,] sanctus 107.
 Retiensis pagus (*das Riess*) 32. 89.
 Rhabanus v. Hrabanus.
 Rhenus (*Rhein*) flumen 29—33. 39. 42. 51. 53. 71. 78. 79. 81. 86—88. 90. 92. 94. 97. 100—102. 104, Hrenus 107. 115. 117.
 Rhodanus (*Rhône*) fluvius 95.
 [Rigobertus episcopus 3].
 Rihboto abbas *Centulensis* († 844) 35.
 Rihharius episcopus Pataviensis 133. 134, Richarius 135.
 Richolf Mogontiacensis episcopus (786—813) 11.
 Rinbertus episcopus *Bremensis* (865—888) 101.
 Ripuaria 97.
 Roma urbs, civitas 36. 53. 63. 64. 67. 68. 85. 103. 109. 114. 118. 126—129; Romana urbs 57. 63. 109, sedes 104, Romanus pontifex 57. 63. 65. 66. 82. 91. 99. 103, populus 85. 109, Romani 42. 91. 99. 103. 128. 138; pontifices: Gregorius IV., Sergius II., Nicolaus I., Adrianus II., Iohannes VIII., Marinus, Hadrianus III., Stephanus VI., Formosus, Bonifacius VI., Stephanus VII.; cf. Petrus.
 Roric Nordmannus (850) 39. (857) 47, Rorich (873) 78. 99; frater: Herialdus.
 Ruod- v. Hruod-.
- Sagum curtis 117.
 Sala (*Saale*) fluvius 81. 95.
- [Saliginstat (*Seligenstadt*) 27; cf. Marcellinus et Petrus.
 Salomon I. episcopus *Constantiensis* (839—871) 37.
 Salomon II. *Constantiae* episcopus (875—889) 119.
 Salomon III. episcopus *Constantiae* (890—919) 119.
 Salz villa regia 31. 33, curtis regia 126. 131.
 [Samuhel Wangionum episcopus († 855) 46].
 Sarraceni 3; cf. Mauri.
 Saxones 29. 31. 32. 39. 68. 72. 75. 78. 79. 83. 88. 95. 97. 100. 102. 109. 115. 137.
 Saxonia 33. 35. 42. 64. 72. 94. 102. 126; dux: Brun.
 Savus (*Sare*) flumen 113. 122.
 Scalta (*Schelde*) fluvius 94.
 Selagamarus Zuentibaldi ducis propinquus (871) 73. 74.
 Slavitagus (*Slavitah*) filius Wiztrachi (857) 47.
 Sclavi 30. 35. 37. 42. 72. 90. 95. 101. 106. 112. 132, Margenses 36. 45. 49. 56, Marahenses 73. 75. 76. 78, qui vocantur Behemi 67, q. v. Linones 89, q. v. Dalmatii 94; Sclavica gens 38, Sclavicus mos 74; Sclavani 112. 118; Sclavania 126.
 Sennacerib novellus (Karolus II.) 89.
 Sentiaca (*Sinzig*) villa 33.
 Sequana (*Seine*) 35. 39.
 Sergius II. papa (844—847) 34. 35.
 Sigifridus Danorum rex (873) 78. (882) 108, Sigifrid (886) 105.
 Sigifridus rex Nordmannorum († 891) 120.
 Sigihartus comes (861) 55.
 Sigihartus abbas Fuldensis monasterii (869—891) 76.
 Siusli 67. 81. 89.
 Sorabi 41. 47. 49. 51. 67—69. 81. 95. 131; Sorabicus limes 38. 51. 81. 95; duces: Thachulfus, Ratolfus, Poppo.
 Spirensis (*Speier*) pagus 28. 73; cf. Nemetum.
 Spitignewo dux Boemanorum (895) 126.
 Spoitimar dux Behemorum (872) 76.
 Spolitanorum dux (Wito II.) 113; Spoletana civitas 129.

- Stabulaus (*Stablo*, *Stavelot*) monasterium 97.
 Stephanus VI. apostolicus (885—891) 103. 114.
 Stephanus VII. apostolicus (896—897) 129.
 Stephanus Romanus nobilis (896) 128.
 Strazburgus urbs 33; cf. Argentoratum.
 Sturm abbas Fuldensis (744—779). 10. 137.
 Suabi (*Schwabengau*) 43; [Suevi (*Alamanni*)] 2].
 Suessionis (*Soissons*) 41.
 Sundaroldus Magonciacensis archiepiscopus (889—891) 119.
 Swarza (*Schwarza*) flumen 56.
 Tabomuzl (*Dabomysl*) dux Obodritorum (862) 56.
 Tacitus v. Cornelius.
 Tarentinum oppidum v. Tredentina vallis.
 [Tassilo dux *Baioariae* 5].
 Taventer (*Deventer*) portus 99.
 Thachulfus dux Sorabici limitis († 873) 38. 49. 81.
 Thiota pseudoprophetissa (847) 37.
 Thiotbaldus princeps militiae Hugonis (880) 95.
 Theotgaudus Treverensis archiepiscopus (847—863) 57. 66.
 Thiotheri comes († 880) 94.
 Thiotho Fuldensis coenobii abbas (856—869) 47. 53.
 Theutonica lingua 89.
 Theodonis villa (*Diedenhofen*) 34. 37.
 Theotperga regina a Hlothario II. dimissa (865) 64. 66.
 Theotricus Mimidensis episcopus (853—880) 44. Thiotrih 94.
 Thiotrih (Thiotricum) comes († 880) 94.
 Thiotrih satelles regius († 880) 94.
 Thuringia (*Thüringen*) 30. 40. 41. 43. 64; Thuringii 31. 68. 95. 97. 100. Thuringi 109. 118. 122. Düringi 115. 116; dux: Poppo.
 Ticinum (*Pavia*) 27. 90; cf. *Papia*.
 Traiectensis (*Utrecht*) episcopus: Hungarius 57.
 Traiectum (*Maastricht*) 96.
 Treveri (*Trier*) 48. Treviri 72; Treverensis archiepiscopus 57. 126. 134. Trevirensis urbs 97; archiepiscopi: Theotgaudus, Bertulfus, Ratbodus.
 Tribure (*Tribur*) villa 73. 82—84. 99. 106. Triburia curtis 126.
 Tredentina (*Trient*) vallis 28. Tridentina 129; Tarentinum oppidum 117.
 [Trudonis sancti monasterium (*St. Trond*) 3].
 Tullina (*Tuhn*) flumen 113.
 Turones (*Tours*) Galliae civitas 43; Turonensis Martinus 27.
 Turris (*Torre*) curtis 127.
 Tuscia 127; Tuscianorum comes (Wito II.) 110.
 Tyrrenum mare 91.
 Udalricus comes (901) 135.
 Ulma (*Ulm*) villa Alamanniae 48, curtis regia 121.
 Ungari 121. 125. 129. 134. 135; cf. *Avari*.
 Unruoch comes (887) 105.
 Uodo comes Aurelianensis († 834) 27.
 Uota regina (122). 132. (134); maritus: Arnolfus, filius: Hludawicus IV.
 Uto comes (861) 55. 64; fratres: Berengarius, Waldo.
 Venetia (*Venedig*) 54; Venetiae 83.
 Vercellina urbs (*Vercelli*) 114; episcopus: Liutwartus.
 Verona urbs 82. 100. 129.
 Vezzillo comes (882) 111.
 Vienna (*Vienne*) urbs 95.
 Vindelica v. Augusta.
 Viridunum (*Verdun*) Galliae civitas 34. 93.
 Visurgis (*Weser*) 42; cf. *Wisuraha*.
 Vulgares v. Bulgari.
 Vurm princeps Nordmannorum (882) 108.
 Wal duo satellites regii († 880) 94.
 Walah Mettensis episcopus (876—882) 98.
 Walahesheim (*Walsheim*) villa 92.
 Waldaha (76) v. Fuldaha.
 Waldo abbas *Schwarzahensis* (861) 55; fratres: Berengarius, Uto.
 Walfredus Foroiulii marchensis (895—896) 129.
 Waldrata concubina Hlotharii II. regis 64. 66. 67. 93. 96; liberi: Hugo, (Gisla).
 Wangionum (*Gen. Wangioni*) civitas

- (*Worms*) 47. 50. 99, [Wangiones 46]; cf. *Wormatia*.
 Weibilinga (*Waiblingen*) 115, in Weibilingon 105.
 Werinharius comes *Pannoniae* (865) 63. 64.
 Werinharius mediocris de pueris Engilscalchi (882) 111; fratres: Papo, Engilscalchus.
 Werinhart satelles regius († 880) 94.
 Wido v. Wito.
 Wigbertus comes (882) 98.
 Wigmannus comes († 880) 94.
 Wihingus Marahavensis episcopus, *cancellarius* (899) 133.
 Willibertus presbyter, episcopus Agrippinensium (870—889) 70. 72. 88.
 Willihelmus I. dux Karlmanni (871), *marchio orientalis* 73. 112, Willihalmus 110; frater: Engilscalchus I., filii: Megingoz, Willihelmus, (Ruodpertus).
 Willihelmus II. filius Willihelmi I. († 893) 122.
 Winkela (*Winkel*) villa 40.
 Wisuraha (*Weser*) amnis 42; cf. Visurgis.
 Witisla dux Behemorum (872) 76, Witizla (895) 126.
 Witlam emporium 27.
 Wito I. dux *Spoleti* (c. 840—858) 91; filii: Lantbertus I., Wito II.
 Wito II. comes Tuscianorum 110, dux Spolitanorum 113. 116. 117, Italici regni tyrannus (889—894) 122—125. 127. 129; frater: Lantbertus I., filius: Lantbertus II.
 Wiztrachi ducis (Boemanorum) civitas (857) 47, filius Sclavitagus 47.
 Wormatia (*Worms*) civitas 30—34. 53. 65. 71. 77. 78. 87. 95. 97. 101. 103, [Warmatia 22,] Wormacia 107. 109. 116. 125. 126. 130; Wormacensis pagus 28. 71. 92. 96, Wormacense placitum 113.
 Ymber (*Regen*) flumen 131.
 Zistibor Sorabus (857) 47, dux (858) 51.
 Zuentibald nepos Rastizi 68—70. 73. 74. 78. 82. 83. 101, Zwentibaldus dux Maravorum (870—894) 111—114. 118. 121. 122. 125. 126, Zuentobolchus 133; filii: Moymirus, Zentobolchus.
 Zwentibaldus filius regis *Arnolfi* de concubina, rex regni *Hlotharii* (895—900) 125. 126, Zwentibulchus 118, Zuentibaldus 130, Zuentipoldus 134; fratres: Ratoldus, Hludawicus IV.
 Zentobolchus puer, filius antiqui ducis Zuentobolchi (898) 132. 133; frater: Moymirus.
 Zuentisla dux Behemorum (872) 76.

GLOSSARIUM.

abyssus 115.
anathematizare 57.
apparatus belli 135.
arreptitius 39.

baptisma 122; **baptismus** 108.
baptizare 35. 42. 66. 100.
beneficium 64. 74.
bicameratum oratorium 48.
blasphemus 106.
boreales partes 42.

canonici 97, **canonice** 57, **canonicale iudicium** 133.

cappa presbyteri 52.
Caput montium villa, quam vulgus corrupte **Capmunti** nominare solet 51.

cardinales presbyteri et diaconi 104.
catholica fides 65.

census 89.
cenodoxia κενοδοξία 106.

chrismare 122.

cilicium 91.

circius 30.

circumquaque 117.

clausae 124, **clusae** 85.

comes palatii 47.

compendior via 88.

complices 55. 66.

concives, *vicini* 129.

conventus generalis 29. 33. 42. 43. 55. 78. 82. 89. 91. 113. 114. 116. 130. 131, **conventum generale** 110. 113. 114. 116. 118. 125.

corepiscopus 44.

curtis, *villa regia* 114—118. 122. 123. 124. 126. 127. 130.

dalmatica 86.

diaconibus 52. 65.

diadema 69. 86.

dissinteria, δυσεντερία 90.

dowina i. e. **puella** 62.

ebdomada 78. 82. 134, **epdomada** 121, **hebdomada** 28.

epiphania 75. 85.

ergastulum 70. 133.

extermium 87.

falconibus ludere 70.

gentiles, *heiden* 110. 114. 130. 135.

historiographus 63.

inbeneficari 124.

incentor discordiarum 32.

infra, *intra* 50.

infula regni 126.

inorme fulmen 48.

ab invicem 32, **ad invicem** 80.

iusum, *deorsum* 68.

Ietaniae 31. 49. 51. 52. 71.

libra, quam XX solidos computamus **expletam** 109.

limes, *mark* 38. 51. 55. 59. 81. 95.

locustae 79.

Madio mense 118. 119. 129. 130, **mense Maiarum** 107.

manducare, *manger* 30.

mansio, *maison* 43.

marca 55, **marchensis** 114. 122. 124. 125. 129, **marchio** 132.

mediante mense 32. 95. 126, **quadragesima** 75. 118, **mediantibus legatis** 39.

metropolitani episcopi 72. 126.

monarchia 32.

Novembrio 65. 81.

Octobrio 74. 127.

octuaginta 84.

oratorium 48.

orthodoxi 44. 49.

pagani 49; paganissimo more 120.

palatium regis 56. 115, palatii comes 47, palatini milites 123.

paradisus, *vorhalle* 99.

paralisi morbo 83. 92, paralisy 132, paralyticus 132.

parrochia 27. 40, parrochia 114.

parvissimis (pravissimis?) naviculis 102.

pater, *taufpate* 108.

philargiria, *φιλαργυρία* 106.

placitum 35—38. 47. 48. 53. 64. 73. 77. 113. 118. 126. 130. 135.

podagricus morbus 129.

pollicita fides 102.

praefectus, *comes* 42. 43, praefectura 43. 57. 132.

primates 50. 54. 132. 135, primores 34. 132.

princeps militiae 65. 95.

procurator villae 52.

provincia, *comitatus* 42, *diocesis* 72.

pseudoepiscopus 98.

pseudoprophetissa 37.

quaestionarius = *centenarius* 43.

quaestura 43.

quasi, *fast* 32. 37. 53.

quippe 38. 107. 110. 127.

sanctimoniales 97. 105. 106.

satelles 65. 90. 94. 101. 114.

scandalum 112.

scola Grecorum 128.

seculares res 82. 87.

sellati boves 127.

senatus, *primores* 39. 85.

senior, *dominus* 115.

Septembrio 62. 121.

siclus argenti 40.

signa aecclesiae, *glocken* 48.

solarium, *söller* 71.

solidus 109.

sophista, *philosophus* 35.

spada 128.

suffraganei 70.

supellectile 127.

superista 99.

talas dalmatica 86.

texere, *narrare* 54.

theophania 29. 35.

theutonica lingua 89.

tonitruum 108. 123.

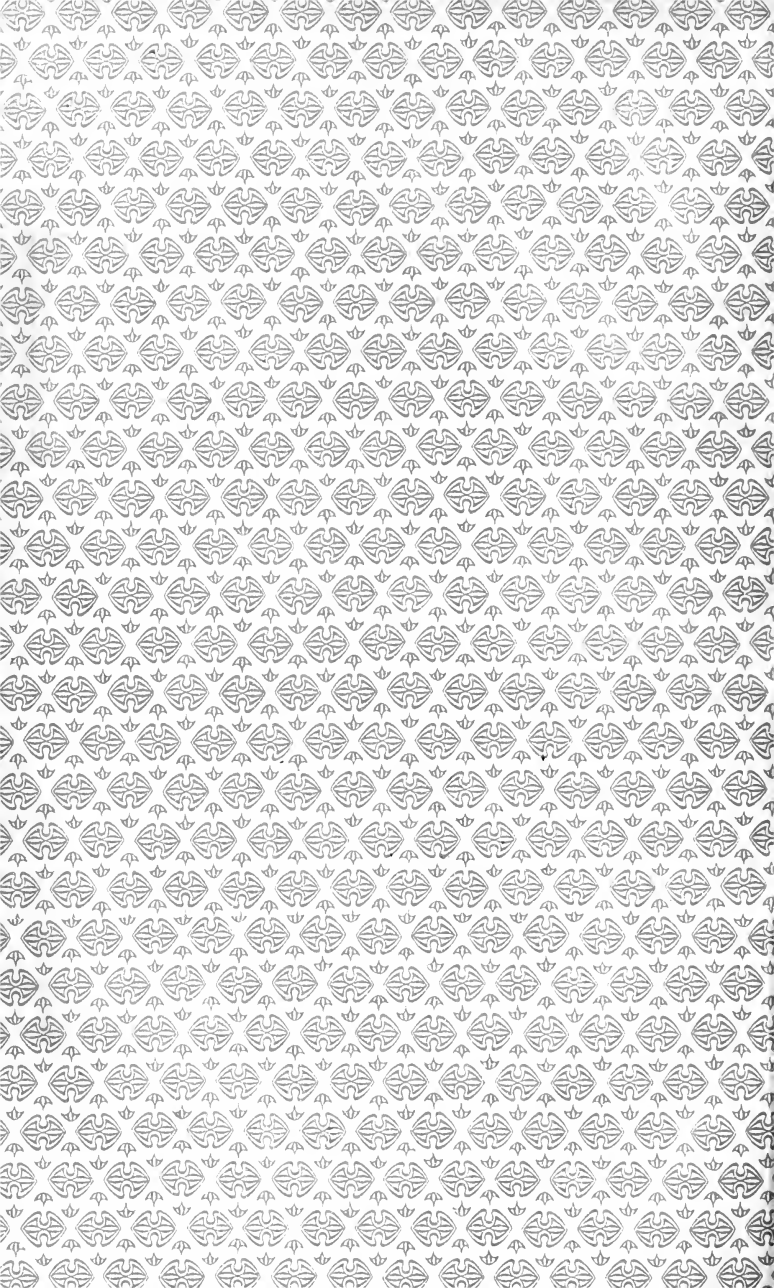
vassallus 36. 68. 73. 128.

ventilare 57. 72.

vermes quasi locustae 79.

zelus, *ζῆλος* 66. 99.

**UNIVERSITY OF TORONTO
LIBRARY**

**Do not
remove
the card
from this
Pocket.**

**Acme Library Card Pocket
Under Pat. "Ref. Index File."
Made by LIBRARY BUREAU**

